

DIN ISTORIA CULTURII ȘI ȘCOLII DIN JUDEȚUL VÎLCEA (Sec. XVI — XIX)

prof. dr. GH. PÂRNĂUȚĂ

I. — ȘTIINȚA DE CARTE ÎN VILCEA ÎNAINTE DE SECOLUL XVII

Prin vîtrele de cultură existente pe meleagurile vilcene din tîmpuri îndepărtate, acest județ prezintă o deosebită importanță pentru istoria culturii și a învățămîntului românesc.

Deși ca instituție publică școala din Vilcea apare mai tîrziu, preocupările pentru învățatura de carte sunt mai vechi.

Din documentele păstrate, din însemnările făcute pe dilerite manuscrise și tipărituri, se poate deduce că mai ales pe lîngă mănăstirile din Vilcea au existat școli în care se pregăteau diecii și grămâtkii necesari pentru pregătirea hrisoavelor sau viitorii slujitorii ai bisericilor și ai mănăstirilor.

Orașul Rimnicu Vilcea este cunoscut din documente încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea (20 mai 1388). Voievodul muntean, Mircea cel Bătrîn îl menționează într-un document din septembrie 1389, ca „orașul domniei mele“. Unele documente din secolul al XV-lea au fost emise și pe teritoriul vilcean, scrise probabil de către „scriitori“ locnici care vor fi învățat meșteșugul scrisului la mănăstirea Cozia.

Astfel un document din anul 1415, este semnat la Cozia de Mihail logofăt; altul este redactat de Stan din Rimnic la 1487.

Odată cu dezvoltarea comerțului apar la orașe noi și noi neguțători. Ei aveau nevoie să cunoască scrisul, să întrețină corespondență, să țină registre pentru evidența mărfurilor vîndute și cumpărate, a comenziilor făcute, etc. De cunoașterea scrisului aveau nevoie și magistraturile orașelor. Conducătorii acestora trebuiau să angajeze slujbași care să stie carte. Învățatura de carte era din ce în ce mai mult simțită, din ce în ce erau mai prețuiți și căutați știutorii de carte.

Interesul pentru învățătură de carte fiind în creștere, după cum vom vedea, în creștere este și numărul diecilor, grămâticilor, al scriitorilor de documente ca și numărul de acte diplomatice, de scrisori comerciale, de acte particulare. Este de menționat că din secolul al XVI-lea s-au păstrat peste 1548 de documente redactate în Tara Românească.

Numai din primul sfert al acestui secol s-au redactat peste 400 de acte și peste 300 de scrisori domnești. În cancelaria lui Neagoe Basarab lucrau peste 30 de „scriitori“. Mulți dintre „scriitorii“ vremii, mai ales din cei formați în cancelaria domnească, ajung boieri în sfatul domnesc. Unele documente din această perioadă sunt scrise de oameni cu ranguri boierești.

Din acest secol este de reținut în primul rînd numărul mare de „scriitori“ (aproape 500), precum și răspândirea lor în întreaga țară. În al doilea rînd, cunoscindu-i de acum nominal, ne dăm seama că ei erau români.

Cunoscind alfabetul chirilic aceștia au scris atât în limba slavonă, cât și în limba română. Dacă însă din primele secole (X — XV) nu avem dovezi privitoare la scrierea în limba română aceasta s-a datorat faptului că documentele domnești, care s-au păstrat, au fost scrise în limba slavonă, aceasta fiind limba cancelariilor domnești și a celei metropolitane, limba slujbei religioase, socotită limbă sfintă. În românește se scriau acte particulare, scrisori etc., care s-au pierdut. Nu se poate ca scriitorul de documente, român fiind, să nu fi folosit știința de carte pe care o avea și pentru limba maternă. Ceea ce a făcut Neacșu Lupa în anul 1521 puteau s-o facă și alții cu mult înainte. De altfel din unele documente sibile reiese că în a doua jumătate a secolului al XV-lea fusese angajat un român să tălmăcească scrisoriile primite, probabil corespondență comercială. Fr. Engels arată că „Limba poporului este un vehicul necesar pentru dezvoltarea pieții“.

Pe la începutul secolului al XVI-lea sunt cunoscute negustori și în orașul Rîmnicu Vilcea. Pe la anul 1500 făceau negoț cu Sibiul și Brașovul, negustori vilceni ca Buda, Mușat, Neagomir și Stan. ¹⁾.

În secolul al XVI-lea știința de carte are o arie de răspândire mai mare. Întilnim oameni cu învățătură de carte nu numai la orașe, ci și în mediul rural. Cunoaștem acum și nume de scriitori care redactează documente în limba română. Alături de Sin din Ionești; Ivan din Spînu; Stoicea din Stânești; de Ivașcu din Loviștea; Șerban grămătic din Pădurești, care scriau în limba slavonă, reținem numele lui Evtemie de la Bistrița și a lui Maxim din Bărbătești. Primul scrie un document în limba română în anul 1573, iar al doilea tot în românește în 1594. Dar învățătura scrisului este operă de scoală deoarece, mai ales într-o limbă străină, nu se poate însuși fără școală.

Existența de știutori de carte în acest județ în secolul al XVI-lea presupune că pe lîngă mănăstirile vilcene Cozia, Bistrița erau dascăli-călugări sau mireni — care se îndeletniceau și cu învățătura de carte. Iată-l aici în Vilcea pe Șerban care era grămătic, deci avea această îndeletnicire.

La mănăstirea Bistrița, ctitoria fraților Craiovești, și va fi dezvoltat gustul de cultură și rafinament artistic, Neagoe, viitorul domn, ctitor al capodoperei arhitecturale de la Argeș, autorul tratatului de educație cunoscut sub numele de „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie“. Iubitor de învățătură ca și boierii Craiovești, din al-

cărora neam se trăgea, în afară de Scriptură el va fi dat poate și peste vreun cronograf și peste vreun tratat de tactică provenite din Bizanț.²).

Înainte de a încheia această scurtă privire istorică asupra științei de carte în Vîlcea în secolul al XVI-lea am dori să facem cîteva considerații referitoare la instrucția și educația artistică, tehnică, dezvoltată în această parte a țării destul de timpuriu.

N-avem documente care să ateste existența unei forme organizate pentru deprinderea unui meșteșug, a calificării muncitorilor într-un atelier sau școală. Atîtea lăcașuri de cultură ridicate în secolele XIV—XVI, atîtea cetăți, conace construite, presupun însă existența unor ateliere-școli pe lîngă șantierele de construcții în care se pregăteau ucenicii spre a deveni calfe, specializați în diferite ramuri ale construcției, în arta decorativă etc.

Din mîinile constructorilor de atunci, a zugravilor, a sculptorilor, a copiștilor de manuscrise, a țesătorilor etc., au ieșit opere de înaltă valoare artistică.

În procesul muncii, pe șantier, în chiliile bisericilor sau a mănăstirilor, ucenicii învățau de la maestrii lor învățători, cum să aprecieze frumosul, cum să creieze opera de artă.

Arhitectura construcțiilor de la Cozia și Bistrița, picturile execuțate cu atîta măiestrie de meșterii zugravi, ușile și stranele sculptate cu atîta finețe, pisaniile dăltuite pe pietrele de mormînt sau la intrarea în biserică, minunatele miniaturi ale frumoaselor manuscrise etc., toate au contribuit la dezvoltarea simțului estetic al uceniciilor pictori, gravori, sculptori, zidari, tîmplari etc., care își duceau viața mai ales pe lîngă mănăstiri.

Cîteva mărturii păstrate pînă în zilele noastre atestă preocupări pentru o instrucție artistică și tehnică. La mănăstirea Cozia s-a păstrat un epitaf din timpul lui Mircea cel Bătrîn. El reprezintă punerea în mormînt al lui Isus Hristos și avea pe margini o inscripție slavă și data 1396. Un patrahir dăruit de Radu cel Mare (1495—1508) mănăstirii Govora, avea zece sfinți înfățișați pe cele două fâșii și inscripția cu numele voievodului. Un alt patrahir s-a păstrat la mănăstirea Bistrița. El poartă inscripția cu anul 1521 și chipul donatorilor, al lui Barbu Craiovescu, mare ban, în călugărie Pahomie, și al soției sale Ilinca. De o excepție remarcabilă, patrahirul îl înfățișea ză pe marele ban în vestiment de călugăr, iar pe soția sa purtînd un văl negru, o blană albastră și o rochie albăstră cu dungi roșii.³).

Tot la mănăstirea Bistrița s-a păstrat Evangeliarul postelnicului Marcea și al soției sale Marga dăruit acestei mănăstiri în anul 1512. Miniaturile din acest manuscris prezintă vignete de tipul celor din Moldova. Lucrată artistic este ferecătura acestei cărti. Scoarta din față reprezintă „Ieșirea din Iad”, iar cea din spate „Adormirea Maicii Domnului”.⁴).

Un obiect de artă este și chivotul dăruit de frații Craiovești mănăstirii Bistrița în primii ani ai secolului al XVI-lea. După felul cum a fost lucrat el indică mîna unui meșter munțean.⁵).

Între lucrările de artă de la Vîlcea se numără și broderiile aceleiași mănăstiri având aceeași donator, frații Craiovești al căror atelier era foarte activ pe acea vreme. Dintre broderiile liturgice mai importante este și perdeaua de iconostas oferită de Preda Buzescu bisericii Stânești din Vilcea.⁶

Un moment important în evoluția arhitecturii noastre îl reprezintă construcțiile din Vilcea. Mănăstirea dintr-un Lemn stă mărturie, după cum spune tradiția, a felului de construcție a primelor noastre biserici sau mănăstiri, ea fiind ridicată dintr-un singur copac mai mare. Mai târziu, prin secolul al XVI-lea, se încheagă primul stil muntean. Acestui stil aparțin biserică din Stânești (Vilcea), ridicată de Mogoș banul și fiul său Mogoș spătarul, Giura logofătul în anul 1535 pe locul alteia mai vechi, zugrăvită de meșterul Ecatudi Zograf și biserică din Olteni, zidită în 1562, Dobrușa, precum și Bolnița mănăstirii Cozia, ridicată de Radu Paisie în 1542.⁷

Deosebit de prețioase sunt știrile despre meșterii constructori.

Astfel se cunosc numele celor care au ridicat mănăstirea Bistrița, ctitoria fraților Craiovești. Ei sunt: Dobromir, Dumitru, Chirtop și Manea. Mai târziu au rămas de asemenea spre pomenire meșterii constructori ai mănăstirii Hurez, ctitoria voievodului Constantin Brâncoveanu. Aici lucrau laolaltă români și străini. Între aceștia se cunoaște numele pietrarii de origine sârb, Vucașin Caragea, precum și numele unui zidar și al unui lemnar, românii Manea și Istrate.⁸). Spre a rămâne în memoria urmașilor chipurile acestor trei meșteri au fost zugrăviți în pridvorul bisericii principale din Hurez (1694).

Pe santierul atitor construcții, în atelierele de broderii sau în chiliiile copiștilor miniaturiști, meșterii, străini sau români, trebuie să fi avut și ucenici pe care să-i fi învățat meșteșugul lor. Numai în acest fel acesta a putut fi dus mai departe și cunoscut de către urmași în veacurile următoare. Considerăm deci că pe lîngă bisericile și mănăstirile vîlcene au fost preocupări și pentru educația artistică, pentru instrucția tehnică.

II. -- ȘCOALA VILCEANA ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Ridicarea păturii orășenești, nevoile neguțătorilor, ale meșteșugărilor și ale țăranilor de a se folosi în scris de limba română a avut ca urmare întemeierea de școli mai bine organizate în orașele țării și înființarea de școli de nivel elementar în mediul sătesc în limba română. În acest secol își continuă activitatea școala slavo-română de la biserică Sf. Gheorghe-Vechi din București, iau ființă școli în orașele Cîmpulung și Tîrgoviște, în limba română, respectiv slavo-română.

Mărirea proprietății feudale, creșterea puterii economice și politice a boierimii, participarea ei la conducerea treburilor statului, crește-

rea numărului de dregători, vameși, logofeți, impunea o cultură de nivel mai ridicat, o școală mai înaltă. În această epocă se înființează la 1646 **Schola greca e latina** de la Tîrgoviște, iar spre sfîrșitul secolului, școala superioară grecească de la Sf. Sava din București. Școli asemănătoare existau și în unele țări din râsăritul Europei ca de exemplu colegiile din Lwow (1608), Bar, Kamenița și Kiev (1632) etc.

În acest secol asistăm la biruința limbii române asupra celei slave. Umanismul răsărit cu rădăcini din pămîntul nostru ⁹), a sprijinit scrisul în limba poporului subliniind originea latină a limbii române. Între cele trei țări românești se înregistrează legături politice și un contact spiritual mai strîns.

În unele cazuri existența școlilor este atestată de documente, în altele însă sunt indicate de alte izvoare, între care : sublinierile făcute mai ales de copiștii de manuscrise, de dieci care arată că au fost „ucenicii“ ai unora și ai altora, menținerea titlului de dascăl, de grămătic sau de năstavnic. În documentele vremii ucenic înseamnă elev, școlar, discipol, iar atributul de profesor, învățător, era redat prin termenul de năstavnic, grămătic ¹⁰), sau dascăl.

1. — Școli la orașe

La Rîmnicu Vilcea își desfășoară activitatea în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Vlad grămăticul. El copiază aici mai multe manuscrise. Din însemnările făcute pe cărțile „Scara Sf. Ioan Scărarul“ și „Mintuirea păcătoșilor“ reiese că acest grămătic cunoștea limbile slavonă și română.

În toate cele patru cărți scrise la Rîmnic (în total 1637 file) el menționează că le-a copiat la episcopia din acest oraș și la porunca episcopului Ilarion.

Titlul de grămătic, iar mai tîrziu acela de logofăt, ce purta Vlad, ne face să presupunem că el era laic și fusese angajat la episcopie numai să copieze manuscrise ci și ca să învețe pe alții să scrie și să citească. Desigur că ucenicii lui vor fi fost mai mult călugări aflați la episcopie.

Este de menționat că în aceeași perioadă, nu departe de Rîmnicu Vilcea, la Jiblea, se îndeletnicea cu învățătura de carte un alt laic, Barbu dascălul.

Ni se par interesante unele din însemnările pe care Vlad grămăticul le face pe cărțile pe care le-a scris în acest oraș. În cartea „Scara Sf. Ion Scărarul“ de pildă, adresîndu-se cititorilor menționează : „Ne rugăm tuturor celor întru Hristos, părinti și frați ai noștri tineri și vîrstnici și bătrâni, care citiți și scrieți, îndreptați“ ¹¹).

Vedem de aci că el se adresează unui cerc larg de cititori, precum și viitorilor copiști, ceea ce este o recunoaștere a faptului că existau tineri și vîrstnici știutori de a putea îndrepta anumite greseli făcute de scriitor.

La aceeași concluzie ne duce și o altă însemnare făcută pe cartea

„Mintuirea păcătoșilor”. Aci el subliniază că a scris-o „precum a aflat în izvod”. Prin urmare carteasă fusese copiată în limba română mai înaintea lui de către alții. În aceeași carte Vlad grămăticul găsește necesar să facă și o altă subliniere. Astfel el ține să se adreseze numai cititorilor „carii sinteți născuți întru limba noastră românească”¹⁾). Era o apreciere care se da cunoscătorilor acestei limbi fiind mândru de triumful limbii române care se introducea în biserică.

Reținem de asemenea, de la el și unele sublinieri de ordin moral. Astfel, atrage atenția cititorilor că „toate răutățile învață pre om lenevinea”.

Către sfîrșitul secolului al XVII-lea își va desfășura activitatea la Rimnicu Vilcea Alexandru dascălul (polonul).

Probabil, spre a pune bazele unui învățămînt mai organizat, episcopul Ilarion, cunoscînd activitatea școlii din Scheii Brașovului, îl chemă la Rimnic spre a fi dascăl la episcopie. N. Albu în lucrarea sa referitoare la învățămîntul din Transilvania spune că Alexandru dascălul a venit la Rimnicu Vilcea după anul 1700²⁾). Părerea noastră este că el a venit aici înainte de 1700 decarece înainte de această dată scrie „Omulie la Adormirea Maicii Domnului”. Apoi tot înainte de 1700 traduce cu ajutorul episcopului Ilarion un Pentecostar cu titl (1697) care a cunoscut o mare răspîndire în Transilvania și în Țara Românească.

În secolul al XVII-lea datorită creșterii proprietății feudale, nețelului cu cereale și vite, datorită dezvoltării relațiilor diplomatice, dezvoltării orașelor și tîrgurilor etc., iau ființă mai multe școli.

2. — Școli la sate

În ceea ce privește mediul rural, în această perioadă învățătura de carte s-a răspîndit și mai mult, a crescut în mare măsură numărul scriitorilor de documente, al copiștilor de manuscrise, crește interesul pentru știință de carte în rîndurile locuitorilor de la sate. Încep să se întocmească multe acte (zapise de vinzare, zapise de zălogire, adiate, cărți de hotărnicii etc.). Țărani încep să-și înstrăineze delințele, după ce mai întîi luptaseră spre a se elibera de rumînie. Abia devînî stăpîni pe părțile de pămînt avute în devălmășie, din cauza săraciei, ei și încep să-și înstrăineze din drepturile deținute. Se incepe luptă de acaparare a părților lor de pămînt, se fac „zapise mincinoase”.

Spre a-și putea vinde drepturile pe care le răscumpăraseră, țărani trebuiau să-și cunoască părțile; ele trebuiau delimitate și repartizate pe cote de moșneni sau pe „neamuri”, împărțite apoi în dramuri și funii etc. Aceștia aveau nevoie de știință de carte ca să facă hotărnicii, măsurători de terenuri, catagrafii, deci știutori de carte etc. Hotărnicile se făceau de către 6, 12 sau 24 de hotarnici. Măsurînd terenurile acestia trebuiau să posede cunoștințe matematice, să știe cel puțin să socotească în stinjeni, funii sau alte unități de măsură, cit se cuvine fiecărei cete sau membru din ceată, atât din pădure cât și din pășune, din apă, din iazul morii, din numărul zilelor de moară. Trebuiau apoi să știe să ci-

tească și să tâlmăcească hrisoavele vechi, documentele deținute din vecheime de obștile sătești sau de către diferiți particulari.

Locuitorii satelor ca și ai orașelor aveau de asemenea, nevoie să cunoască și pravilele țării, obiceiul pământului, etc. Conștienti de rolul important ce-l dețineau, hotarnicii își scriau totdeauna numele și satul de unde erau. De altfel ei erau numiți în această misiune prin cărți domnești. În documentele mănăstirilor Hurez, Cozia, Bistrița, Govora etc., întâlnim o mulțime de hotarnici.

Mulți țărani, mai ales din satele de munte, încep să se ocupe cu negoțul de vite, brînzetură, cherestea etc. Se stabilesc relații mai strânse între sat și oraș, între vilceni și slătineni, argeșeni, transilvăneni. Toate acestea au făcut ca știința de carte să devină o necesitate, să se răspîndească și mai mult în lumea satelor.

Este interesant de semnalat faptul că deși există un puternic curent slavofil, alimentat de marea boierime, de biserică și de domnie, limba română s-a impus în acest secol ca o necesitate de neînlăturat în exprimarea scrisă a păturilor largi a societății românești, învingând limba slavonă¹³⁾.

Dacă limba slavonă se folosea în cancelariile domnești, metropolitane și episcopale, dacă în biserică slujba se oficia în slavonește, dacă boierii obligau pe fiili lor să învețe această „limbă sfintă”, fără de care nu intrau în dregătorii, orașenii, (tîrgovetii, meșteșugarii etc.) și sătenii erau interesați să învețe scrisul în limba română. Aceasta era cerut de nevoile zilnice, limba română devenind un instrument de comunicare, de circulație internă generală¹⁴⁾.

Analiza documentelor scrise în secolul al XVI-lea ne arată că în această perioadă învățatura de carte cunoaște o arie largă de răspîndire, că acum numărul scriitorilor de documente în limba slavonă scade și crește al celor care au scris în limba română.

Numai din cercetarea documentelor scrise în primul sfert al secolului al XVII-lea am găsit un număr de 367 de dieci, grămătici, logofeți, dascăli etc., care au redactat documente în limbile română și slavonă. Dintre aceștia numai 78, adică 21 la sută au scris în limba slavonă, restul au redactat documente în limba română. În județul Vilcea în afară de unii copiști și dascăli care au scris și în slavonă, ceilalți au folosit pentru redactarea documentelor numai limba română.

Desigur că la răspîndirea științei de carte, în general, și în special în județele de munte, între care e și Vilcea, au contribuit, și școlile înființate în ținuturile Făgăraș, Brașov, Sibiu etc., fie prin relațiile de schimb, fie mai ales prin stabilirea dincoace de Carpați a multor săteni din Transilvania. Se cunosc sate întregi formate din români veniți din Tara Bîrsei, din ținutul Făgărașului sau Hațeg.

Strânse legături aveau români din Tara Românească cu cei din cartierul Schei din Brașov, unde exista o veche școală cu dascăli cunoscuți încă din anul 1480¹⁵⁾.

Am văzut cum episcopul Ilarion aduseșe la Rimnicu Vilcea pe Alexandru care funcționașă la școală din Schei. Vom arăta mai departe

cât de mult s-au răspândit în Transilvania cărțile tipărite la Rîmnic.

Numărul însemnat de știitori de carte existent în secolul al XVII-lea în județul Vilcea este produsul școlilor de aici, organizate mai ales pe lîngă mănăstiri.

O adevărată școală de copiști, de învățătura scrisului și a cititului a existat pe lîngă mănăstirea Bistrița. Mai multe mărturii atestă aceasta.

O însemnare din secolul al XVII-lea făcută pe un manuscris de la această mănăstire ne arată că aici a fost o școală care pregătea grămătici de slovenie. Se menționează între altele: „Să se știe că am șezut la mănăstirea Bistrița ca să învățăm carte“. Cel care a făcut însemnarea și-a pus și semnătura și a indicat și localitatea de unde era. Semnează Constantin grămătic din satul Vilcea, numit Corbasca”¹⁶⁾.

Școala de aici era slavo-română.

Pe la 1688 se îndeleuciște la Bistrița cu munca de copiere a manuscriselor Ștefan Ieromonahul. Între alte cărți el a scris o „Cazanie“ pe care a dăruit-o mănăstirii Cozia și fragmente dintr-o „Psaltere“ slavo-română. Tot aici își desfășura activitatea Stroe copilul ce scria cartea „Cuvinte ale Sf. Efrem Siru“ și Serafim ieromonahul de la care ne-a rămas un miscelanu ce cuprinde „Patoric“, Cronologie, „Gromovnic“.

În acest centru cultural scrie Mihail Moxa sau Moxalie un crono-graf pe la 1620. Lucrarea lui constituie prima operă de istorie universală scrisă în limba română. Povestirea lui merge „De la începutul lumii dintîi“ pînă la anul 1498. Ea are la bază versiunea bulgară a cronicii lui Manasses¹⁷⁾.

b) Școala de limbă slavonă și română a fost și la mănăstirea Cozia. Conducătorul școlii trebuie să fi fost Mardarie Cozianul. Pentru ucenicii săi va fi scris la anul 1649 „Lexiconul slavo-român“. El cuprinde peste 4500 de cuvinte și fusese alcătuit după modelul celui rus, tipărit la Kiev în anul 1627 de Pamva Borinda.

Se cunosc și unii dintre elevii lui Mardarie. Între aceștia amintim pe Ștefan ieromonahul, Arsenie copistul și pe Barbu dascălul. Acesta din urmă va deschide școală în satul Jiblea pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

c) Pe lîngă mănăstirea Govora, ucenicii lui Meletie Macedoneanul învățau carte slavonă și română ca și meșteșugul tiparului, începînd din anul 1637 cînd s-a tipărit aici prima carte. Sînt cunoscute cele două tipărituri apărute la Govora în limba română. „Pravila“ (1642), tradusă de Moxalie și „Evanghelia învățătoare sau Cazania“, tipărită la 1642. De la Govora vor apărea în secolul următor și alți cunoscători ai meșteșugului tiparului. Între aceștia amintim pe Ștefan care a fost corector al „dialectului slavon și al cuvintelor românești“ la cartea „Întîia învățătură pentru tineri“, tipărită la Rîmnic în anul 1726, în limbile slavonă și română.

d) Un alt centru de pregătirea copiștilor, a diecilor și grămăticiilor în limba slavonă și română a fost Hurezul. Aici activa pe la anul 1692 arhimandritul Ioan venit de la Cimpulung. Despre activitatea lui de dascăl ne amintește Iosif ieromonahul. În cartea „Mîntuirea păcăto-

"șilor", pe care acesta o copiază pe la 1696, menționează între altele : „și am mai scris eu... Iosif ieromonah, ucenicul părintelui Ioan“¹⁸).

Că a fost ucenicul părintelui Ioan subliniază și Dositei ierodiconul, de la aceeași mănăstire într-o însemnare pe cartea „Varlaam și Ioasaf“, pe care o scriese la Hurez la anul 1700¹⁹). Arhimandritul Ioan venit de la Cîmpulung cunoștea organizarea unei instituții de învățămînt bine închegată. Aici luase ființă o școală la 1669²⁰).

După cum o să vedem la Vilcea, în mediul rural, au apărut școli în acest secol în multe localități. Unele deschise de particulați, altele ca urmare a dorinței locuitorilor sau din necesități locale.

e) La Olănești funcționa în acest secol o școală slavonă. Se cunoaște și numele învățătorului acestei școli. Este Ivan Deanovici venit aici împreună cu cîțiva coloniști catolici din Kapilovici, de lîngă Salonic. Într-o scrisoare din anul 1697 coloniștii se adresează papei cerînd ca De-anovici, dascălul școlii, să le fie și preot. Școala trebuie să fi funcționat mult înainte de anul 1697 deoarece Deanovici era bâtrîn în 1705 cînd își scria testamentul la Cîmpulungul Muscelului²¹).

f) Dascălul Barbu, care își însușise învățătura de carte la Cozia, deschise la Jiblea, lîngă Călimănești, școală românească pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Dintre ucenicii acestui dascăl amintim pe Gheneadie, viitorul egumen al mănăstirii Cozia. Într-un miscelanu care cuprinde „Pateric, Pilde filozofesti, Cronologie, Gromovnic“, Gheneadie scrie între altele : „Să se știe, cînd m-am apucat carte a învăța, m-au dat unchiu-meu, ieromonah Gherasim, la dascălul Barbul de la Jiblea, de am învățat“²²). În însemnările sale, ucenicul dascălului de la Jiblea, menționează că după ce „am umblat la Moscă“, la înapoiere, a fost numit egumen al mănăstirii Cozia.

g) La Corbeasca trebuie să fi dat învățătură de carte celor interesati din sat Constantin grămătic, pe care l-am întîlnit mai înainte că mersese ca să învețe carte la Bistrița.

Serviciul de pază al vămii de la Cîineni, și al plaiurilor de aici, de control al mărfurilor care se scurgeau spre Sibiu, Brașov sau spre Rîmnicu Vilcea, Slatina, Pitești, impunea cunoașterea scrisului, a cititului și a socotitului. În serviciul vămii erau funcționari (vameși, plăiași și potecași), precum și chirigii pentru transportul mărfurilor. Apoi mulți săteni din Cîineni trebuie că se ocupau cu negoțul.

Școală presupunem că putca să existe și în Ocnele Mari. În secolul al XVII-lea erau aici „cupeți“ (negustori) ca Udrîște. De asemenea, în acest tîrg era o magistratură orășenească avînd în fruntea ei un județ. Se cunoaște și care au fost conducătorii magistraturii locale. Nevoile magistraturii, negoțul etc., cereau de asemenea oameni instruiți, cunoscători ai științei de carte.

Nevoile cerute în primul rînd de serviciile vămii de aici reclamau organizarea unei școli, a unui dascăl pe lîngă vamă care să dea învățătură de carte celor angajați în serviciul ei sau cel puțin vameșilor.

Este interesant de reținut că în acest secol întîlnim în județul Vilcea, în multe sate, oameni cu învățătură de carte. De altfel, număr mare

de știitori de carte găsim aproape în fiecare județ din Țara Românească. Ei sănă nu numai de la orașe ci și de la sate, nu numai copiști de manuscrise la mănăstiri (călugări și mireni), ci și dieci, grămătici, logofeți care se ocupau cu redactarea actelor particulare, a corespondenței, mai ales a celor comerciale, slujbași ai magistraturii orașelor, ai vămii etc.

Numai din cercetarea documentelor mănăstirilor vilcene: Cozia, Bistrița, Govora, Hurez, constatăm dieci, grămătici, logofeți care au scris acte în limba română încă din primele decenii ale secolului al XVII-lea. Iată numele unora dintre ei: ⁽⁴⁾.

Mulți scriitori apar apoi la Episcopia Rîmnicului. (Nica călugărul, Nica căpitan, popa Iscrul, popa Groza, popa Atanasie), alții la mănăstiri etc.

Scriitori de documente la sate apar și în actele particulare ale unor sate vilcene. Iată numele unora dintre aceștia după informațiile date de profesorul Adam Toma-Bâncescu originar din Vaideeni (Vilcea).

Popa Stanciu din Hurez, scrie zapisul de vinzare al lui D-tru și frații săi, feciorii popii Lupului din Măldărești — Vilcea. Documentul a fost scris la 19 octombrie 1656. Este interesant de menționat că într-un document din 1694 să specifică în text că Hurezi se chiamă Romani.

Dan Armașul din Răcea scrie actul de vinzare a moșiei din hotarul Floreștilor la 11 iulie 1684; Matei Logofăt din Cacova scrie zapisul de vinzare al lui Cîrstian Golescu a moșiei Grecșorii din Vilcea din 27 iunie 1645. Un alt act din 18 aprilie 1667 este scris de Goran logofătul Olănescu.

Între alte documente scrise în secolul al XVII-lea în satele vilcene amintim de Stanciul logofăt (Stanciul Dirstarul din Hurez (29 martie 1671); David feciorul lui Achim din Hurezi (9 aprilie 1677); Dumbravă din Dobriceni (28 decembrie 1681).

De menționat că într-un sat apar mai mulți „scriitori“. Iată de exemplu în satul Birsești, în secolul al XVII-lea au redactat acte în limba română un număr de 22 de dieci, grămătici, logofeți.

După cum vedem învățatura de carte prinsese rădăcini destul de adânci și în mediul rural. Atâtia știitori de carte, răspândiți aproape în întreg județul sănă produsul unor școli, a activității unor dascăli.

3. — Conținutul învățământului

Să vedem acum ce fel de învățătură de carte se preda în școlile vremii. În general ea cuprindea scrierea și citirea în limba slavonă și română, iar mai tîrziu numai în limba română. Ucenicii se îndeletniceau apoi cu scrierea caligrafică, cu exerciții de decorarea documentelor, cîntările bisericești (cei de pe la mănăstiri), noțiuni de socotirea anilor (cronologie), diplomatica slavo-română, noțiuni elementare de aritmetică, de geometrie aplicată în special la măsurătorile de terenuri (hotărnicii).

Ca materii de studiu în școlile mai însemnate vor fi fost preocupări pentru cunoașterea gramaticii slavone (Cozia, Bistrița etc.), tradu-

ceri de texte din limba slavonă în limba română, exerciții de socotit, lectura cărților bisericești : Ceaslovul, Psaltirea, Faptele Apostolilor, Cazania etc.

Ucenicii erau apoi orientați în probleme financiare legate de visiteria țării, de mărfurile care circulau pe la vămi, prețurile mărfurilor și taxa ce trebuia percepută pentru ele. Erau inițiați apoi în cunoașterea legilor, a pravilelor țării etc.

O activitate mai complexă se desfășura în școlile de pe lîngă mănăstiri. Aci se putea organiza un învățămînt diferențiat cu o școală pentru pregătirea preoților aflați mai ales în grija episcopiei, punîndu-se accent pe cunoștințe elementare de scris și citit.

Vîitorii copiști, caligrafi, miniaturiști, tipografi, învățau mai întîi scrisul și cititul. Aceasta se făcea în limba slavonă spre a ști că scrie sau să traducă texte din această limbă. Învățau de asemenea limba română, unii dintre ei și limba greacă, pentru corespondență cu mănăstirile de la Athos și cu patriarhia din Constantinopol.

O activitate migăloasă care cerea multă răbdare se desfășura în secțiile sau aelierele de „caligrafi” sau de „copiști”. Aici ucenicii se întreceau în scrierea frumoasă. Există chiar o credință că fiecare literă frumos ornată reprezintă un păcat iertat.

Se acorda o importanță deosebită miniaturilor care deschideau textul. Înaintea textului unei Evanghelii se prezenta chipul evanghelistului sau al lui Hristos, iar înaintea întregului text al cărții se făcea chipul voievodului sau al boierului pentru care se copia carte respectivă.

Ucenicii se deprindeau și în arta legătoriei de cărți, a sculpturii în lemn, a săpăturilor în piatră, iar la mănăstirile de călugărițe în arta broderiei și a țesăturii.

În ceea ce privește cărțile după care se vor fi predat învățăturile gramaticile, lexicoanele, vor fi alcătuit manualele de bază. În același scop se vor fi folosit diferitele tipărituri și manuscrise religioase, cronografie, cărți populare etc.

Dintre gramaticile folosite în Țara Românească amintim ediția din anul 1619 a gramaticii lui Meletie Smotrițki care a fost copiată pentru uzul școlilor de slavonie²⁴). Un exemplar din această gramatică a fost semnalată pe la 1650 și în biblioteca lui Udriște Năsturel²⁵). Pe la anul 1655 a copiat-o în întregime ieromonahul Ștefan, fost uenic al dascălului Daniel și Staicu de la școala slavo-română, care funcționa la Tîrgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab.

La noi a circulat și ediția din 1648 a acestei gramatici. Ea a aparținut stolnicului Constantin Cantacuzino. Pe această carte au învățat fiștul stolnicului sub supravegherea dascălului Damaschin. Într-o notă de pe prima foaie a gramaticii se face următoarea însemnare : „Să se știe cănd au învățat dascălul Damaschin cuonii dumnealui stolnicul Constantin Cantacuzino“. Însemnarea este din anul 1696.

Fiind cunoscută și circulând în țară, mai ales după ce s-a tipărit la Snagov, gramatica lui Meletie Smotrițki trebuie că a fost cunoscută și în Vîlcea. La Bistrița la școala de slavonie unde am văzut că își făcea

învățatura tineri și din alte județe, ca și la Cozia, ea trebuie să fi alcătuit manualul de bază pentru tinerii care se străduiau să învețe limba slavonă. De ea trebuie să se fi folosit și ucenicii care își desfășurau meșteșugul tiparului la Govora în această perioadă.

Unui scop didactic au folosit și lexicoanele alcătuite în secolul al XVII-lea. Numai în Țara Românească s-au alcătuit opt lexicoane în această perioadă.

Pentru ucenicii săi de la Cozia va fi întocmit Mardarie lexiconul slavo-român din anul 1649. El are la bază lexiconul slavo-rusesc al lui Pamvo Berindă tipărit la Kiev în anul 1627. Dintre lexicoanele cunoscute în Muntenia amintim și pe cel slavo-român alcătuit de Mihai Logofătul la Tîrgoviște în 1678, cel latino-român al lui Teodor Corbea, logofăt pentru limba latină în cancelara lui Constantin Brîncoveanu. Alcătuit pe la 1690 acest lexicon a fost cunoscut în biblioteca episcopului Mitrofan, în cea a episcopului Damaschin, la Radu Cantacuzino, fiul domnitorului Ștefan Cantacuzino etc.

În biblioteca de la Mărgineni, postelnicul Constantin Cantacuzino avea, pe la 1649, un dicționar trilingv (slavon, italian, latin).

Ca manuale se foloseau în școli și diferite texte religioase în manuscrise sau tipărite, mai ales texte paralele în două limbi. Dascălul Staicu de la Tîrgoviște, preocupat de a învăța pe ucenicii săi limba română, a tradus din slavonă o culegere de texte religioase, lucrare care i-a răpit aproape un an și jumătate. Dintr-o însemnare a sa vedem că ea fusese alcătuită în scop didactic spre a servi ca manual. „Trudită-s au la această carte a o aduce de pe limba slavonească pre limba românească, — scrie el în 1669 —, ca să se lumineze iubitorii de cete-nie”²⁶).

În general primele cărți religioase traduse în limba română au servit pentru învățatura tinerilor. Destinată cititorilor „mici și mari”, ca un manual de învățătură morală, a fost cartea „Învățături peste toate zilele...” tipărită la Cîmpulung în 1642 de către Melchisedec, egumenul mănăstirii. Din prefață reiese scopul pentru care s-a tradus și s-a tipărit această carte și anume: „ca să fie de treabă și de folos” deoarece „pre limba grecească” nu pot înțelege toți oamenii țării noastre „și de aceea, le-am scos la lumină ca să înțeleagă mici și mari”²⁷).

Aceluiași scop a servit și „Evanghelia învățătoare” de la Govora din 1642; de altfel titlu acestor lucrări arată că serveau drept „învățături”.

În acest secol s-au copiat sau au fost tipărite cronografe, pravile, cronică, cărți populare etc.

Ucenicii de la Bistrița vor fi cunoscut cronograful lui Mihail Moșalie, din anul 1620 care a constituit, după cum am mai spus, „prima istorie universală” în limba română²⁸), iar cei de la Govora vor fi citit în 1640 din „Pravila” pe care o tradusese din limba slavonă același călugăr de la Bistrița. Prin preceptele pedagogice pe care le cuprindea, prin recomandările de bună purtare, de educație familială, de grija față de cărți²⁹) etc., această carte a contribuit la educația clericilor și mire-

nilor. După forma de prezentare alfabetică a termenilor și după conținut, pravilele au fost cărți de învățătură, „de îndreptare“. Adresate oamenilor de toate vîrstele în scopul de a îndrepta „năravurile“ acestora și de a le da cunoștințe din diverse domenii de activitate, — ele conțineau și noțiuni de istorie, de geografie, astronomie, igienă, medicină —, pravilele au constituit pedagogia socială a statului feudal și a bisericii.

Forma bilingvă a cărților populare, metoda juxtagunerii oferind o cale mai ușoară pentru învățarea unei limbi, ne duce la concluzia că acestea au servit unei nevoi didactice³⁰).

Citite încă din secolul al XIV-lea în limba slavonă, traduse apoi în românește în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, cărțile populare au circulat și în județul Vilcea. Tradusă în limba română de Udriște Năsturel în 1649, „Varlaam și Ioasaf“, la origină legenda lui Budha, a fost cunoscută și în acest județ. Pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea un exemplar din această carte se copia la mănăstirea Hurez de către Dositei ierodiaconul.

În însemnările sale copistul menționează că este o carte „de suflete folositoare“, și că a scris-o din porunca și cu cheltuiala dascălului său Ioan venit de la Cimpulung. Își arată deosebită mulțumire că a putut să termine. „Precum se bucură străinul cind își vede moșia sa (țara), așa se bucură și scriitorul de carte cind ajunge la sfîrșitul ei“, menționează Dositei de la Hurez³¹.

Înainte de a încheia acest capitol am dori să subliniem rolul deosebit de important al dascălilor, al diecilor și grămăticilor, al copiștilor, al știutorilor de carte în general, al culturii și învățămîntului vîlcean.

Numărul atât de însemnat de manuscrise copiate în județul Vilcea, atâtă copiști și scriitori sunt opera școlilor, a dascălilor care s-au trudit pe aceste meleaguri spre a duce mai departe lumina științei de carte. Ei au reușit ca să trezească interesul pentru învățătura de carte ; prin ei și cu ajutorul lor s-a răspândit, mai ales, scrisul în limba română.

Am văzut din însemnările lor cum au circulat de la un loc la altul ducind cu ei meșteșugul scrisului în limba poporului. Conștienții de faptul că aparțineau unei regiuni, circulind în diferite locuri din țară, ei menționează aceasta în cărțile pe care le scriau. Chiril ierodiaconul scrie pe cartea „Vieți de sfinți“ că este născut la Rîmnic, a învățat carte la Bistrița, cîntări la București, călugărit la Cernica și preotit la Tismana. După ce își pune numele în unele manuscrise menționează : Rîmnic, Tîrgu-Jiu, Cernica, Tismana³²). De la Cîmpulung venise la Hurez, părintele Ioan ; de la școala din Schei-Brașov, fusese adus la Rîmnic Alexandru Dascălul (polonul) rusul. Unele din cărțile scrise de el la Brașov se copiau la Cîmpulung. De la un loc la altul, circulau și cărți, manuscrise ori tipărite. „Pravila de la Govora“ fusese scoasă într-o ediție pentru Transilvania. Circulația cărților manuscrise ori tipărite, a dascălilor, a meșterilor tipografi etc., au contribuit la cimentarea legăturilor dintre cele trei țări românești, la întărirea conștiinței naționale.

4. — Concluzii

1) — Materialul documentar cercetat în legătură cu evoluția științei de carte în județul Vilcea ne arată că acesta a existat, a constituit o realitate atât la orașe, cit și la sate. Prin documentele scrise de dieci și grămătici, într-o limbă formată, se face dovada unui învățămînt în limba română cu aproape trei secole mai înainte de date la care s-au referit unele studii recente în care s-a făcut afirmația că despre un învățămînt în limba română nu se poate vorbi decît după anul 1818³³).

2) — Analiza documentelor vîlcene a dovedit de asemenea nejustă afirmația făcută în lucrări ca Istoria României, ediția 1962, în Istoria pedagogiei, ediția 1958 etc., că nu se poate vorbi de învățămînt în mediul rural mai înainte de secolul al XIX-lea.

3) — Numărul mare de manuscrise copiate în Vilcea, lucrările de artă executate aici ca și în alte județe ale țării, arată că n-am fost o țară de păstori și de plugari fără preocupări de cultură, de învățătură.

4) — Marele număr de știutori de carte în limba română, numărul însemnat de cărți scrise în limba poporului, dovedește interesul pentru cunoașterea și folosirea în scris a limbii materne, arată victoria și asupra limbii slavone.

5) — Am văzut că elemente de cultură, știință de carte găsim în special pe lîngă mănăstirile vîlcene. Este interesant de arătat însă că aceste urme vechi de cultură reprezentă în general cultura religioasă, care a căutat să facă din om un supus fără cîrtire, al bisericii.

6) — Prin faptul că biserică folosea limbă slavonă, aceasta a constituit o greutate în dezvoltarea culturii noastre, românii fiind nevoiți să învețe o limbă greoale.

III. — ÎNVĂȚAMÎNTUL ÎN VILCEA ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Sporirea producției agricole, dezvoltarea producției meșteșugărești, crearea manufacturilor, intensificarea dominației otomane, creșterea asupririi claselor de jos etc., sunt elemente care caracterizează această perioadă. Creșterea producției agricole a dus la o intensificare a pieței interne și externe, la apariția de negustori localnici, la relații comerciale cu țările din Apus, mai ales cu cele din Europa centrală, la dezvoltarea tîrgurilor și bîlcjurilor din venitul cărora, după cum vom vedea, se întrețineau și unele școli.

Dezvoltarea atelierelor meșteșugărești, organizarea breslelor, crearea manufacturilor etc., au contribuit la pregătirea orînduirii capătăliste.

Încă de la începutul secolului al XVIII-lea asistăm la o creștere a asupririi asupra clasei țărănești. Cererea de cereale pe piață a determinat pe boieri să-și mărească proprietatea deposedind de pămînt pe ță-

rani și să obțină o cantitate cît mai mare de grine din munca neplătită a acestora.

Urmare a luptei țărănilor împotriva asupririi feudale, statul a intervenit căutând să reglementeze raporturile dintre stăpinii de moșii și țărani și astfel, sub domnia lui Constantin Mavrocordat, la mijlocul secolului al XVIII-lea, se produce eliberarea parțială a șerbilor.

Transformăriile petrecute în societatea românească, începînd mai ales cu ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, au adus schimbări și în domeniul școlii și al gîndirii pedagogice din Țara Românească.

Nevoile create de începutul de modernizare a statului, dezvoltarea social-economică a păturilor orășenești ³⁴), lupta dusă de burghezie și de unii boieri luminați spre a pune școala în slujba emancipării sociale și naționale a poporului român ³⁵), au făcut ca în această perioadă să asistăm la importante realizări în domeniul învățămîntului și culturii. Astfel de realizări avem și în județul Vilcea.

1. — Școala de la Rimnicu Vilcea

a) **Școala românească.** Am văzut că pe la începutul secolului al XVIII-lea funcționa ca dascăl la Episcopia Rimnicului Alexandru Dascalescu „polonul” sau „rusul”, cum i se mai spunea, venit aici de la școala românească din Schecii Brașovului.

Probabil că școala aceasta nu mai exista la 1719 deoarece la această dată episcopul Damaschin propunea înființarea unei școli românești la Rimnic.

Mai tîrziu (1746) aflăm că învățături în limba română ³⁶), se predau la o școală ce fusese trecută în bugetul statului din anul 1741 ca școală de limbă slavonă.

Sub această formă de școală slavonească și românească apare școala din Rimnic și în hrisovul de reorganizare dat de Alexandru Ipsilanti în anul 1775 ³⁷).

Numai că școală românească este cunoscută în anul 1780. La această dată școala acestui oraș este prevăzută în buget cu un dascăl român, plătit cu 5 talleri pe lună ³⁸).

Alte documente din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea ne aduc dovada existenței în continuare a școlii. De data aceasta învățăturile se dădeau în limbile română și greacă ³⁹).

Cu unele mici intreruperi, școala de la Rm. Vilcea a existat în tot cursul secolului al XVIII-lea mai ales ca școală domnească de limba română. O găsim prezentă înainte de circulara pe care mitropolitul Filaret o trimite protopopilor de la județe cu privire la școli ⁴⁰).

În timp ce mitropolitul era atât de îngrijorat în ceea ce privește găsirea către unui dascăl în județe, spre a deschide școală în orașul de reședință, la Vilcea nu numai că exista un asemenea om „cu știință învățăturii de carte”, dar acesta desfășurase o bogată activitate didactică cu mult înainte de data când înaltul prelat a înființat eparhiile țării pentru deschiderea școlilor.

La 5 martie 1793 Alexandru Constantin Moruzi voievod, prin carte domnească, scutește de dări pe dascălul Chiru din Vilcea pentru „ostenie” ce depusese „cu învățatura ucenicilor” din acel județ. Documentul ce urmează ne dovedește acest lucru ⁽⁴⁾.

b) **Școala slavonă.** Din documentul care cuprinde bugetul școlilor din septembrie 1741 rezultă că la Rîmnicu Vilcea a existat școala domnească de limba slavonă în anul 1741. În bugetul acestui an este prevăzut un dascăl slavonesc la școala acestui oraș plătit cu 5 taleri pe lună ⁽⁵⁾.

Din anul 1746 am văzut că în școala de aici se predau învățături atât în limba slavonă cât și română. Slavonește și românește se predă și în anul 1775.

Reținem deci pe bază documentară existența unei școli slavone în Rîmnicu Vilcea la 1741, ca școală domnească.

c) **Școala românească și grecească.** Dintr-un document din anul 1793 afișăm că la Rîmnicu Vilcea școala fuseseră încadrată cu doi dascăli, unul pentru învățările în limba română, altul pentru limba greacă.

O anaforă a mitropolitului Filaret din 27 august 1793 precizează că la județele de peste Olt au fost orânduiți 7 dascăli dintre care doi la Craiova, unul elinesc și altul slavonesc, și cîte un „dascăl român” la celelalte județe, între care și Vilcea. În afară de aceștia propune numirea a cîte unui ipodidască (dascăl ajutor) de limba greacă la Craiova și la Vilcea. Menționează în anaforă că „la Rîmnic dascăl grecesc nu iastă” și că „ar fi de trebuință” ⁽⁶⁾.

Domnitorul socotește însă că școala din Craiova n-are nevoie de un ipodidască și aproba numirea acestuia numai la școala de la Rîmnic ⁽⁷⁾.

Cuprinsul documentelor de mai sus ne arată în mod clar că la Rîmnicu Vilcea, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, erau doi dascăli, unul pentru limba română, altul pentru cea de elină. Expresia de ipodidască (dascăl ajutor) ne-ar putea îndemna să credem că dascălul grecesc ar fi fost ajutor al celui român. În realitate el era numit astfel după categoria de salarizare la care era încadrat. Astfel dascălul elinesc de la Craiova primea 30 de taleri pe lună, în timp ce ipodidascălul de la Rîmnic era plătit numai cu 20 de taleri pe lună, oricum acesta reprezenta de patru ori mai mult decît retribuția dascălului român de 5 taleri lunar.

Salariul dascălului elinesc de la Rîmnic este întărit și prin hrisovul din 16 octombrie 1793 ⁽⁸⁾.

La 1798 găsim în acest oraș tot doi dascăli, unul elinesc plătit cu 240 de taleri pe an și altul român care primea 60 de taleri anual ⁽⁹⁾.

Dintr-o însemnare făcută în anul 1799 găsim menționat ca dascăl aici și pe Ilarion. Astfel Sofronie monahul scrie, pe „Cartea Sf. Isaia”, copiată la mănăstirea Dragomirna în anul 1799 cînd „au luat muscalii Hotinul, bătînd pe turci”, că s-a folosit de un izvod scris de Rafail monahul de la Episcopia Rîmnicului și că acest izvod fuseseră tălmăcit din limba greacă de către Ilarion despre care spune că era „iernomonah și dascăl” ⁽¹⁰⁾. Iată un dascăl în acest oraș care știa bine limbile greacă și română.

Din cele menționate mai sus rezultă că la Rîmnicu Vilcea a existat și școala grecească.

d) **Școala de pictură.** Meșteșugul picturii era din ce în ce mai mult prețuit și căutat. Zugravii se constituiseeră în breslă proprie în timpul domniei lui Mavrogheni. Ioniță zugravul fusese ales starostele acestei bresle ⁴⁸). Zugravii fiind căutați de instituțiile statului feudal, în special de biserică, dar și de particulari, s-a simțit nevoie pregătirii lor într-o școală. O astfel de școală a existat la Rîmnicu Vilcea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. La 30 mai 1785, lui Ion Zugravul din acest oraș i s-au acordat privilegii domnești „ca să fie cu tragere de înimă de a învăța copiii la meșteșugul său“. Unul din elevii săi a fost Mincul din Gărdești (Vilcea)⁴⁹.

Pitacul domnesc din 3 iunie 1793, întărește privilegiile ce i-au fost date în 1785 ⁵⁰).

În afara de școală, la Rîmnicu Vilcea s-a desfășurat o bogată activitate culturală de copiere a diferitelor manuscrise.

Dintre copiștii de manuscrise amintiți aci în acest secol reținem pe : Serafim, a cărui activitate este menționată pe la 1736 ; Grigore la 1791 ; Ion Rîmniceanu (1779) ; Naum Rîmniceanu (1784) ; Nită logofetul (1787) ; Radu logofătul, Dionisie, etc.

În lucrările lor unii dintre ei scriau și versuri, dădcau cititorilor îndrumări asupra felului cum să facă lectura etc. Iată de plăcă pe Serafim care scria la Rîmnic, „Cuvinte ale Sf. Simeon Thesalonicul“ pe la 1736. În Preodoslovia către cititori scrie multe versuri. În unele din ele subliniază importanța lecturii :

„Citind această sfintă carte,
De mare folos vei avea parte“.

Tot în versuri copiștul caută să dea cititorilor îndrumări pentru lectură :

„Grabă în citanie să nu faci.
Ci, incet și de alte lucruri lumești să țaci“ ⁵¹).

2. — Școala din orașul Vel Ocnă.

Localitatea amintită și sub Mihai Viteazul cu tîrgul de vite care se făcea aici, apare la începutul secolului XVII-lea cu o magistratură orașenească. Sunt cunoscuți aci județi ca : Dima, Dobrotă, înainte de 1713, Radu cu jurații Pătru Gemoiu, Dima Lungul, Constantin Dobrotă ^{pe la 1713} ⁵²). Aceștia, județi și jurați, conducători ai orașului, trebuiau să fie știitori de carte. De știință de carte aveau nevoie și neguțătorii etc.

Existența unei școli în acest oraș este dovedită de un document scris la 1713 de către „Constanda dascălul de aicea, de Vel Ocnă“ ⁵³).

3. — Școlile din mediul rural din Vilcea.

Nevoia de învățătură de carte este tot mai puternic simțită, mai ales în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, ca urmare a dezvol-

tării froțelor de producție și în special a relațiilor de producție capitaliste.

Luptând împotriva boierimii feudale, urmărind în același timp, să atragă masele de partea ei, burghezia în ascensiune este preocupată să sprijine organizarea de școli, având nevoie de o cultură în limba poporului care să depășească pe cea religioasă, predominantă în secolul anterior.

Interes pentru cultură, pentru răspândirea învățăturilor religioase, în mediul sătesc avea și biserică. Începe acest interes să se manifeste și în rîndul boierimii preocupată de comerțul cu cereale, de extinderea suprafețelor cultivate.

În această perioadă încep să se dezvolte tîrgurile, să circule o mai mare cantitate de mărfuri pe drumurile țării, prin vămile domnești. Era nevoie de un număr mai mare de salariați ai vămilor, de plăiași și potecași. În rîndurile populației de la sate încep să crească tranzacțiile de tot felul, încep înstrăinările de drepturi din proprietatea obștească și particulară, se fac tot mai multe hotărnicii de proprietăți, măsurători de terenuri, noi și noi catagrafii, etc. Toate acestea au cerut înmulțirea numărului de știutori de carte în mediul rural, organizarea de școli la sate. Despre existența acestora se interesează și domnia. Alexandru Ipsilanti, de pildă, printr-un hrisov cere mitropolitului o situație a școlilor menționînd și pe cele de la sate, (unde sunt, numele dascălului și cîți copii are la școală)⁵³.

Mitropolitul Filaret într-o circulară trimisă protopopilor le cerea să organizeze școală în fiecare oraș unde să stringă și copii din satele apropiate, ca să-i învețe carte, aceasta fiind „cea mai de folos trebuință⁵⁴”.

În această perioadă numărul știutorilor de carte la sate este în creștere. Apar astfel în satele vîlcene acte scrise de ei. Mentionăm și aici cîteva nume după informațiile primite de la profesorul Adam Tomă-Băncescu.

Dumitru Racea, vîtaf de plai din satul Râcea, scrie documentul din 6 mai 1720. Un alt document, de la 13 octombrie 1754 este scris de popa Ilie din Bîrzești.

Astfel de documente au mai scris Ștefan din Greci (la 6 ianuarie 1747), popa Radul din Milostea (22 aprilie 1782), popa Grigore din Râcea (20 septembrie 1745), popa Mihail din Rîmești (1 noiembrie 1723), Radu copilul, feciorul lui Tudor pîrcălab din Runcu (13 iulie 1741), popa Diicul din Beșești (3 mai 1736).

În această perioadă au exstat mai multe școli în mediul rural din Vîlcea.

Se impune atenției noastre în primul rînd școlile de pe lîngă mănăstir.

a) La Hurez și-au desăvîrșit învățăturile copisti de seamă ca Rafail Lavrentie Ghedeon, Dumitru Rîmniceanu, Dositei, Dionisie și ucenicii lor, Rafail, care uneori semna Raphail, aminteste de dascălul Lavrentie. La rîndul său, Rafail, devenit dascăl este numenit de Naum Rîmniceanu. Astfel într-un miscelanu, copiat pe la 1787, se arată că a

fost scris cu cheltuiala lui Rafail „năstavnicul mănăstirii”, deci învățătorul, de „mai micul ucenic” Naum ierodiacaon⁵⁵).

Dintre copiștii de la Hurezu amintim și pe Grigore, Ion Rîmnicianu, Ion Cucuzel, Dionisie, Naum Rîmnicianu, Radu copilul etc.

b) La Bistrița se continua școala slavo-română din secolul anterior. Aci se occupa cu învățatura de carte Macarie ieromonahul. Pe la 1750 copiase un octoih pe care a însemnat numele unuia din ucenicii săi. Este vorba de Constantin, care fusese pregătit să ajungă preot la biserică din Văratic. În însemnarea sa Macarie menționează că va dona acestei biserici Octoihul scris de el numai dacă „va fi ucenicul meu, popa Constantin, la cea biserică”⁵⁶.

Din această însemnare rezultă că la școala de la Bistrița se pregăteau și preoți. De asemenea cunoaștem, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, pe unul din dascăli. Este Macarie.

În cartea „Vieți de sfinți”, Chiril ierodiacaon, originar după mamă din Rîmnicu Vilcea, iar după tată din Tîrgu-Jiu, ține să menționeze „iar carte am învățat la sf. mănăstire Bistrița”⁵⁷.

De la un alt copist, Ioachim Bărbătescu, aflăm că la Bistrița era „năstavnic”, adică profesor (invățător) pe la 1796, Constandie⁵⁸). Tot pe el îl găsim conducind școala de aici pe la începutul secolului al XIX-lea.

Dintr-o însemnare a lui Grigorie ieromonahul, făcută în „Pomelnicul Tismanei”, pe la 1798, la Bistrița, aflăm că el fusese „ucenic” al lui Stefan egumenul⁵⁹.

Alți copiști la Bistrița sint: Stroe copilul (pe la 1700); Ilarion (1735); Macarie (1750); popa Nicolae (1798).

c) La Cozia se continua activitatea începută în secolul al XVIII-lea de Macarie Cozianul. Antim ieromonahul având preocupări științifice serie aici o cosmografie pe la 1766. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea învățase carte la Cozia, Iosif, viitorul episcop al Argeșului⁶⁰.

Aici își desfășura activitatea Ghenadie fost ucenic al dascălului Barbu de la Jiblea. După cum am arătat într-un miscelanu care cuprinde „Pările filozofești, Cronologie și Gromovnic”, scris pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, acesta menționa că a „umbplat la Moscă”, iar după înapoiere a fost numit egumen la Cozia de generalul Conte de Wallés⁶¹, directorul superior al Olteniei sub austrieci.

La Cozia își desfășurau activitatea și Grigore ieromonah (1765) și Antim Arhimandrit (1766).

d) Tot în Vilcea, la Mănăstirea dintr-un lemn este menționată o școală cu un mare număr de elevi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. La 7 octombrie 1784 ocalistul transilvănean, Ioan Piuariu-Molnar, scria că învățau la această școală și 42 tineri din Transilvania⁶²

Între copiștii care au lucrat aici a fost și popa Matei, cunoscut pe la 1783 cînd scrie pomelnicul acestei mănăstiri⁶³.

e) Școală era și în satul Vîlcotești. Dascălul acestei școli era Strătilă. El își lasă numele pe un Gromovnic pe care l-a copiat pe la 1795. În însemnarea sa ține să arate „și am scris eu dascălu Strătilă”⁶⁴.

f) În satul Bărbătești se ocupa cu predarea învățăturii de carte Ioan grămăticul. El scrie multe cărți între care: *Pomelnicul bisericii din Bărbătești*, „*Istoria Troadei*”, „*Istoria Libiei*”, „*Varlaam și Ioasaf*” etc. Semna cînd „*Ioan grămăticul sin popa Mirii ot Bărbătești*” (1766), cînd diacul Ioan (la 1767). Mai tîrziu, pe la 1793 semna popa Ioan Bărbătescu, iar pe la începutul secolului al XIX-lea, la Bistrița, își spunea Ioachim ieromonahul Bărbătescu.

La mănăstirea Stînișoara, din apropiere de Călimănești, se ostenea la copierea de manuscrise pe la 1764, Nichifor ieromonahul.

Pe la 1734, scria un molitvenic la Ciîneni popa Mihail, iar pe la 1753, avea aceleași preocupări popa Ioan din satul Iași.

g) La Benești un dascăl de casă dădea învățătură de carte fraților Iordache și Grigore Oteteleșeanu, unchii lui Petracă Poenaru. Pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea ei studiau singuri pe cărți grecești ⁽⁵⁾.

4. — Elemente de cultură și de gîndire pedagogică.

a) Înainte de a trece la analiza școlii vîlcene din prima jumătate a secolului al XIX-lea merită a sublinia activitatea tipografică desfășurată în secolul al XVIII-lea în orașul Rîmnic.

Sînt cunoscuți o mulțime de tipografi, corectori, prefațatori etc., care au desfășurat o bogată activitate culturală în acest oraș ⁽⁶⁾.

Este de subliniat că tipăriturile de la Rîmnic au avut o largă circulație, unele exemplare fiind semnalate pînă în satele Berbești, Leordina, Bîrsana, Cornești, Rozavalea etc., din Maramureș, altele în Banat și în Moldova.

Reținem de asemenea, că unele din tipăriturile rîmnicene au fost editate în scop didactic. În acest scop s-au tipărit: „Întîiu învățătură pentru tineri” (1726); „Bucoavna pentru învățătura oruncilor” (1749); „Octoiul” (1742); „Gramatica slavonească” (1755); „Gramatica” lui Ienâchiță Văcărescu (1787).

Aici s-au tipărit și cărți legate mai mult de activitatea practică de îndrumare privind mestesugul lucrării pămîntului. Astfel Dimitrie Rîmniceanul tipări, la 1796, cartea „Oarecare secreturi de lucrarea pămîntului și ale mestesugului sădirii”. Iată preocupări pentru răspîndirea cunoștințelor folositore legate de lucrările agricole, de pomicultură. Această artă că și lucrătorii ogoarelor erau interesati a-și îmbogăti cunoștințele prin citit.

Între tipăriturile rîmnicene amintim și de „Trîmbița românească”, un manifest patriotic-revolutionar, împotriva turcilor, scris în 414 versuri.

Din cele 268 de tipărituri apărute în primele sapte decenii ale secolului al XVII-lea, 231 sunt românești, ceea ce reprezintă 86 la sută din total ⁽⁷⁾. Aceasta este o caracteristică generală a tipăriturilor din această perioadă.

Cele mai active centre tipografice din Țara Românească au fost Bucureștiul și Rîmnicu Vîlcea,

Activitatea cea mai bogată în această direcție a desfășurat-o episcopul Damaschin. El și înaintașul său Antim au avut o contribuție hotărîtoare la desăvîrșirea procesului de introducere a limbii române în biserică. Ei au tradus cea mai mare parte a cărților de ritual.

O bogată activitate au desfășurat pe meleagurile vilcene dascălii și copiștii de manuscrise. Fiecare din cei amintiți mai înainte a scris sute de file care se păstrează cu multă grijă la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

În cele ce urmează vom menționa cele mai importante cărți scrise în Vilcea, opera a copiștilor și a dascălilor.

Titlurile lor arată atenția care se acorda acestor lucrări. După cum vom vedea nu avem de-a face numai cu literatură religioasă, ci și cu literatură științifică și didactică, istorică, cărți populare etc.

Ca literatură didactică-științifică menționăm în Vilcea diferite cărți copiate în această perioadă. Astfel în 1767, la Cozia, s-a scris o „Cosmografie”, adică carte despre „Izvodirea lumii”. Ea a fost întocmită pentru Sofronie, egumenul mănăstirii de către Antim ieromonahul.

Din însemnarea lui Sofronie aflăm că „am plătit” fratelui Antim „di au scris-o” fiind „carte foarte de folos”⁽⁶⁾. Era prin urmare o carte scrisă pentru sofronie, nu pentru mănăstire, o carte particulară. Din însemnare rezultă de asemenea aprecierea de care se bucurau cunoștințele științifice chiar în rândurile clericilor. Aceeași observație o facem pentru o cosmografie care s-a scris mai tîrziu, în 1774, la episcopia Rîmnicului de către Anatolie ierodiaconul. El notează că această carte este proprietatea lui⁽⁶⁾, o copiase deci pentru curiozitatea lui științifică.

Este de menționat că lucrarea lui Anatolie se găsește într-un miscelanu la un loc cu „Divanul” lui Dimitrie Cantemir și „Istoria Țării Românești”.

Pe aceeași linie de preoccupări didactice-științifice îl găsim pe Grigore Rîmniceanu de la episcopia Rîmnicului. Într-un miscelanu de la începutul secolului al XIX-lea el a copiat „Aritmetică”, „Pascalie” și „Trigonometrie”⁽⁷⁾. Tot el scrie „Prefață și scară la aritmetica lui Manuel Glyzunios”.

În general cărțile scrise în acest secol, la Vilcea, prezintă o varietate de teme și subiecte. Dacă pentru secolele al XVI-lea și al XVII-lea apar mai ales texte religioase, pentru secolul al XVIII-lea preocupările copiștilor se largesc.

De o mare circulație s-au bucurat operele istorice, mai ales cronografele. Multe fragmente de cronografe le găsim incluse în lucrări ca: „Istoria surpării Ierusalimului”, „Istoria luării Tarigradului”, „Viața lui Constantin cel Mare”, s.a.

Multe manuscrise cuprind „Istoria Țării Românești”. Dintre copiști vilceni care au arătat predilecție pentru o astfel de lucrare amintim pe Anatolie și pe Grigore de la episcopia Rîmnicului, pe popa Ioan din satul Iași.

Au circulat multe manuscrise cu caracter istoric privind „Viața lui Petru cel Mare”, „Istoria Rusiei”, „Cronica slovenilor” etc. Rafail de

la Hurez scrie „Istoria Rusiei“ și „Viața lui Petru cel Mare“ la 1757. Ultima este cel mai vechi exemplar din aceste lucrări din țară⁷¹). În însemnările făcute, Rafail arată că traducerea acestei cărți s-a făcut din limba greacă de către Matei Fărcășanul, biv vel șatrar. Menționează de asemenea că „acest izvod“, după care a scris el, a fost găsit la episcopia Rîmnicului și apoi a fost dus la Hurez și că fiind „scris rău“, probabil cu multe greșeli, i-a dat mult de lucru⁷².

Tot Rafail scrie și „Istoria Rusiei“, care fusese tradusă de dascălul Lavrentie la 1750 după o tipăritură slavonească ce a aparținut mănăstirii Hurez. Un alt exemplar s-a copiat, tot la Hurez de către Dimitrie Rîmnicianul la 1767.

Este interesant de subliniat că unele manuscrise erau împodobite cu diferite chenare și imagini. Autorul lor ține să menționeze opera care a făcut-o. „Și s-a însemnat aceste chipuri de mine Pătru Copilul, ucenicul dascălului Lavrentie“.

„Cronica slovenilor“ a fost copiată de Anatolie ierodiacon la Rîmnicu Vîlcea în anul 1774.

Interesante însemnări istorice, mai ales asupra războaielor rus-turce, care au produs multe neplăceri populației face Dionisie (Eclesiarhul) la 1788. „Pentru multe strîmtori și mari nevoi, cu primejdii de răpunere de viață, scrie el, fiind într-această vreme cumpărată și turburată, cînd înfricoșatul război între Poarta otomanicească și între împăratia Roșii și între împăratia vecinătății, adică a Austriei“. Mai departe își amintește de cumpările vremi petrecute, cînd „cu pară de foc îngrozită și cuprinși fiind aici în sfînta mănăstire Hurez“, unde ocoliti și împrejurăți de „cumpări volintiri nemăști“, cu „foc cumpărat ne-au ars toate zidurile, bucatele și altele ale mănăstirii, dimprejur“⁷³.

Un interes deosebit au manifestat dascălii și copiștii vîlceni pentru literatura populară. Au circulat, interesind un cerc tot mai larg de cititori, scrieri ca „Varlaam și Ioasaf“; „Esopia“; „Alexandria“ etc., unele dintre ele cunoscute din secolul anterior.

Un miscelanu scris de Ilarion la Bistrița în anul 1754 cuprinde și cartea „Varlaam și Ioasaf“.

O copie din aceeași carte a scris tot la Bistrița, Ioachim Bărbătescu. Din însemnarea făcută pe acest manuscris aflăm că el își însușise singur învățatura de carte. „Că eu n-am învățat scrisoare de la vreun dascăl, ci din firea mea m-am obicit cu aceasta“ scrie el.

Un exemplar din „Varlaam și Ioasaf“ s-a scris la Hurez, în anul 1704, de către Dositei ierodiaconul. Copistul menționează că s-a scris această carte cu cheltuiala egumenului mănăstirii. Ca și Ioachim Bărbătescu de la Bistrița își arată și el bucuria terminării lucrării.

Este de subliniat că însemnarea și-o începe cu aprecieri asupra cărții pe care o socotește „de suflete folositoare“⁷⁴.

O copie din această carte s-a făcut la Rîmnicu Vîlcea în anul 1781 de către Grigore Rîmnicianu. El arată că a scris-o cu cheltuiala lui Rafail, probabil ajuns acum la episcopie. În același an și cu aceeași cheltuială a scris și „Istoria Tării Românești“,

Mai tîrziu în 1784, Grigore Rîmniceanu va scrie „Varlaam și Ioasaf” pentru Partenie, arhimandritul de la Argeș.

După cum vedem această carte cunoaște o largă circulație în acest secol. În afară de Vilcea ea era cunoscută la Prahova, în Cîmpina, unde este copiată de Mihalache vătaf de plai la 1779. Acesta menționează traducerea făcută de Udrîște Năsturel, precum și de copia scrisă de Fota, grămaticul domnesc, la 1675 pentru biv vel serdarul Dumitrașcu⁷⁵.

Alte copii sunt semnalate în Moldova și Transilvania.

Un exemplar din „Esopia” a scris la Bistrița în 1704, Serafim. În însemnare arată că este a lui. Cu un an mai înainte o copie din această carte făcuse Costea dascălul de la Schei Brașov.

Dintr-o însemnare făcută în 1781 de Sava Popovici de la Răsiniști reiese că la Cozia „și la alte mănăstiri” din Țara Românească circula „Albina”, o carte mult prețuită pe acea vreme și despre care spune că „o au scos preliminatul domn Io Neagoe voevod, tipărită grecește”⁷⁶

Și „Floarea darurilor” a fost cunoscută în Vilcea. Un exemplar a fost scris în Rimnicu Vilcea, la 1784, după carte tipărită la Snagov în anul 1700.

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, Ghenadie de la Cozia scrie „Pilde filosofești”.

În județul Vilcea a circulat și s-a scris și literatură astrologică de prevestire. Încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea s-a copiat la Bistrița un Gromovnic de către Serafim.

Un alt Gromovnic a fost scris de Strătilă, dascălul din satul Vilcotești (Vilcea) la 1795. Adresindu-se cititorilor îi roagă să-i îndrepte greșelile „cu duhul blindeților fiindcă a copiat” de pe „trătagi nescrisi bine”⁷⁷.

Copîștii de la episcopie și de la mănăstiri au scris apoi multe cărți religioase necesare bisericilor. Între acestea amintim: „Tilcul sf. Liturghiei” scrisă de Ioachim Bărbașescu la Bistrița. Tot aici se copiază un Octoih de către Macarie ieromonahul Peștereanul pe la mijlocul secolului al XVIII-lea.

În satul Cîineni, pe la 1734 popa Mihail copia un Molitvenic.

Se cunosc de asemnea multe „Pomelnice” alcătuite și scrise în Vilcea în secolul al XVIII-lea. Astfel Ioan grămatic, fiul popii Mirii din Bărbașesti, scrie „Pomelnicul bisericii Bărbașesti” la 1786; Grigore ieromonahul de la Bistrița alcătuiește „Pomelnicul mănăstirii Tismana” în anul 1798.

Alte pomelnice au fost scrise de popa Matei pentru Mănăstirea dintr-un Lemn la 1783; de Naum ierodiaconul de la Hurez pentru mănăstirea Polovraci, în 1785 etc.

Din manuscrisele grămaticului Ioan de la Bărbașesti nu lipsesc nici Rețetele medicale, Sfaturi gospodărești, Calendare etc.

Toate aceste cărți și multe altele pe care nu le-am amintit aici însumeză mii de file de manuscris.

Alături de tipăriturile ieșite din teascurile de la Rîmnic, cărțile în manuscris alcătuite în Vilcea sint o doavadă vie a bogatei activități culturale desfășurate în acest județ, reprezentă o bogată zestre de valori spirituale cu care vine Vilcea să contribuie la cultura românească din secolele trecute.

O caracteristică generală a acestor lucrări este faptul că au fost scrise în limba română. Reținem de asemenea ideea varietății lor și a ariei destul de întinse în care au apărut.

După cum am văzut lucrările alcătuite în acest județ sunt interesante și prin însemnările bogate lăsate de copiști. Ele ne dău informații istorice din perioada respectivă, ne arată prețuirea de care se bucură carte și cine erau cei care se străduiau să facă să circule, să o pună în valoare.

În ceea ce privește învățămîntul ele ne dău știri despre dascăli și ucenici, despre activitatea lor, conținutul acestor cărți ne dezvăluie interesul dascălilor și al ucenicilor pentru literatura istorică, beletristică, literatura de prevîstire, pentru cunoștințe din domeniul disciplinelor laice.

Acste cărți, tipărite și aflate în manuscris, au pus bazele bibliotecilor care s-au format și dezvoltat la Rîmnicu Vilcea, la Cozia, Bistrița, Govora, Mănăstirea dintr-un Lemn, Hurez.

Cea mai însemnată bibliotecă a fost la mănăstirea Hurez. Ea a avut la bază fondul de cărți donat de Constantin Brâncoveanu, ctitorul ei. La 1791, cind s-a alcătuit catalogul, această bibliotecă avea 382 de volume tipărite și 45 de lucrări manuscrise, dintre care în limba română 115 tipărituri și 57 de manuscrise; în limba greacă 110; greco-latine 87; 39 cărți și un manuscris în limba slavonă. La acea dată 80 la sută din fondul bibliotecii îl reprezenta literatura religioasă. Se găseau însă și cărți de știință, lexicoane, Pandectile lui Justinian, scriitori clasici greci și lucrările istoricilor bizantini⁷⁶.

Încă din anul 1708 pe ușa bibliotecii se dăltuise în limba greacă cuvintele: „Bibliotecă de hrana dorită susțească această carte a cărților îmbie prea înteleaptă îmbelșugare“.

Vorbind de această instituție de cultură nu putem să nu pomenim și de biblioteca fraților Iordache și Grigore Otetelesanu de la Benești. Iubitori de învățătură ei sint amintiți că se străduiau să-si îmboğățească cunoștințele prin lectura cărților, mai ales în limba greacă. Biblioteca lor cuprinde între altele: Gramatica lui Ananiu (Veneția 1764); Gramatica lui Teodor Gaz (Veneția, 1781 și alte ediții); Gramatica lui Constantin Lascarios (Veneția, 1803); Gramatica limbii franceze, în grecește (Veneția, 1786); Dicționar grecesc-frunțuzesc (Viena, 1804); Elemente de astronomie traduse din frunțuzește (Viena, 1803); Geografie veche și nouă a lui Meletic (Veneția, 1807); Istoria politică și geografică a Valahiei de Tunusli (Viena, 1806); Psalmirea (Veneția, 1787 și alte multe ediții), folosită împreună cu Octoihul, cu manual de școală; Catechismul de Dimitrie Nicolau Darvari (Viena, 1805); apoi numeroase cărți de lectură ca Robinson (Viena, 1792); Engoipion de aur de D. N. Dar-

vari (Viena, 1799); *Telemac* al lui Fenelon, Veneția, 1803⁷⁹.

b) După ce am analizat centrele din Vilcea cu preocupări de cultură, de învățatură de carte să vedem după ce manuale se desprindeau ucenicii la învățatură și ce metode vor fi folosit dascălii vremii spre a deprinde pe ucenicii lor la însușirea cunoștințelor.

Interesul sporit pentru învățatura de carte a dus la apariția de cărți destinate în mod special pentru instruirea și educația tinerilor. Prima carte tipărită în Tara Românească în acest secol, în scopul didactic a fost „Întia învățatură pentru tineri”, apărută la Rimnicu Vilcea în anul 1726, prin grija tipografului Ilie de la Cernavoda.

Cererea de carte didactică a făcut ca în anul 1749 să se tipărească în aceeași tipografie „Bucoavna pentru învățatura pruncilor”. Cartea a apărut din porunca episcopului Grigore al Rimnicului, prin grija dascălului Lavrentie de la Hurez, tipograf fiind Constantin Atanasievici. Ea are text numai în limba română.

Apariția unui nou manual, numai după 23 de ani de la prima tipăritură cu scop didactic, ne arată pe de o parte că se simțea nevoia acestei categorii de cărți, iar pe de altă parte cerința ca ea să apară numai în limba română. Se simțea nevoia eliberării de slavonism precum și de apariția unei cărți mai bună. De aceea episcopul se adresează unui renumit dascăl, lui Lavrentie.

Amândouă cărțile au un conținut religios, dar Bucoavnă din 1749 apare ca un manual alcătuit mai sistematic având la început literile, apoi textele, următe în final de îndrumări metodice.

Fiind apărută prin grija episcopiei ea se adresa în primul rînd preoților care dădea învățatură de carte. Desigur că atât „Întia învățatură pentru tineri”, cât și „Bucoavna pentru învățatura pruncilor” a circulat și prin școlile laice ale dascălilor Barbu, Strătilă și a.

În scopuri didactice au fost scrise și alte cărți.

Lavrentie de la Hurez, prin osteneala căruia s-a tipărit Octoiul din 1742, ține să sublinieze în Predoslovie că această carte este necesară pentru „copiii creștinilor care se nevoesc la învățatura cărții” spre a citi „nu numai la școală”, ci și la biserică. Iată deci că această tipăritură era destinată în primul rînd a fi folosită ca manual în școală și acasă.

Între manualele didactice apărute la Rimnic este și „Gramatica slavonească” de la 1755.

Dintre manualele care au fost cunoscute și s-au folosit în întreaga țară un loc de frunte îl ocupă Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu, tipărită la Rimnic în anul 1787.

Ca om de aleasă cultură, învățase elina și grcaca, italiana, franceza și turca, el s-a gîndit să tipărească o lucrare care să contribuie la cunoașterea limbii române. Ajutînd lui Alexandru Ipsilanti la întocmirea legiuirii sale, extrăgînd-o din cea bizantină⁸⁰), Ienăchiță Văcărescu, s-a gîndit că pentru organizarea învățămîntului în limba română, care începuse să se impună în acea perioadă, este necesară alcătuirea unei gramatici românești. În acest scop el a alcătuit ale sale „Observații sau

băgări de seamă asupra regulelor și orînduielilor gramaticii românești". În carte se dă atenție mai ales părții de sintaxă și celei de ortografie. Autorul se ocupă și de poetică pe care o socotește o parte a gramaticii.

Este important de arătat că în vederea dezvoltării culturii naționale Ienăchiță Văcărescu punea problema introducerii de termeni noi în limba română, necesari studierii științelor. Gramatica sa, bazată pe limbă vie a poporului, constituie un element cultural însemnat în această epocă ³¹).

Desigur că la școlile din Vilcea se va fi folosit gramatica lui Ienăchiță Văcărescu. Dintre celelalte gramatici românești cunoscute în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (a lui Eustatie Brașoveanul de la 1757, a lui Macarie de la Iași din 1770, a lui Micu și Șincai apărută la Viena în 1780, a lui Toader Scoleriu, tipărită la Iași în 1789, a lui Paul Iorgovici din Banat, tipărită la Buda în 1799, a lui Radu Tempea, apărută la Sibiu în 1797 etc.), nu cunoaștem care va fi fost folosită în Vilcea în această perioadă.

Destinate unei activități didactice au fost și alte cărți apărute în tipografiile țării, mai ales în cea de la Rîmnic. În Octoihul tipărit la Tîrgoviște în anul 1712 se scrie lămurit că această carte s-a tălmăcit în limba română spre a veni în ajutorul „copiilor care se nevoesc la învățatura sfintei scripturi” că „să o ciștige pre lesne”. Era deci o carte de școală. Se recomanda ca această carte să fie citită în școală, în biserică, dar și acasă. „Să se citească nu numai în școală și în casele sale, se scrie în prefața Octoihului, ci și în sf. biserici”. Reiese de aici că această carte era destinată și școlilor și mai ales că ea intra și în posesia doritorilor de a o citi acasă. Se recunoștea în fond circulația cărții.

Un fel de analogie de sentințe morale tipărise Antim Ivireanu în anul 1714. După cum se arată în prefață ea cuprindea cele mai frumoase „sentrințe” ale „vechilor dascăli” care au fost alcătuite „în stihuri simple” tocmai spre a fi „ușor de înțeles și mai cu înlesnire ținute minte” ³²).

În cartea „Învățatură creștinească”, tipărită la Rîmnic în anul 1768, se menționează că ea cuprinde „articolele cele mai necesare” pe care dascălii trebuie să le predea ucenicilor prin întrebări și răspunsuri. Este vorba iarăși despre o carte de școală, un manual.

Din analiza lucrărilor alcătuite de copiști am văzut că în Vilcea au circulat și lucrări istorice de cronologie, cronică, cosmografie, cărți populare, legende, cărți de învățatură morale, etc. Astfel ucenicii de la Cozia vor fi cunoscut și vor fi citit din „letopisul Cantacuzino”, aflat în biblioteca acestei mănăstiri pe la 1753, cei de la Rîmnicu Vilcea vor fi citit „Istoria Țării Românești”, aflată în copiile făcute de Anatolie ierodiaconul și Grigore Rîmniceanu, cei din satul Iași din același județ vor fi făcut lectură pe cartea cu același titlu scrisă de popa Ioan la 1750 etc.

Cunoștințe de istorie vor fi culese de asemenea din lucrările „Istoria Treadei” scrisă de Ioan grămăticul la Bistrița în 1767; „Istoria asediului Vienei” sau „Istoria luării Țarigradului” copiată de Grigore

la Cozia în 1766 ; „Istoria Rusiei”, „Viața lui Petru cel Mare” scrise de Rafail la Hurez în 1757 ; „Cronica slovenilor” a lui Anatolie de la Rîmnicu Vilcea și alții.

Cosmografiile alcătuite de Antim la Cozia în 1767 și de Anatolie la Rîmnicu Vilcea în 1778 vor fi satisfăcut interesul pentru cunoștințe „științifice” ale uceniciilor din aceste locuri.

Pentru lectură vor fi servit mai ales cărțile „Varlaam și Ioasaf” scrise de Ilarion la Bistrița în 1745, de Grigore Rîmnicianu la Rîmnic în 1781, de Dosotei la Hurez în 1745 ; „Esopia” scrisă de Serafim la Bistrița în 1705 ; „Floarea darurilor” copiată de Grigore Rîmnicianu la Rîmnic în 1780.

Pentru învățături morale-religioase au servit diferitele cărți scrise în Vilcea între care : „Învățăturile lui Efrem” sau „Învățăturile ale avvei Dorothei”, scrise la Bistrița de Ilarion ierodiaconul în 1750, „Învățăturile sf. Theodor Studetul”, „Legenda Duminiciei” copiată de Ioan grămătic la Bistrița la 1766.

Deprinderi de citire se vor fi format prin lectura pe diferite cărți religioase, calendare, gromovnice etc., ca de exemplu „Leastvița lui Ion Scăraru” scrisă la Cozia în 1765, de Grigore ieromonahul ; „Mintuirea păcătoșilor” scrisă de Nicolae monahul la Hurez în 1692 ; „Cuvintele lui Simeon Thesalonicianul” copiate de Radu logofătelul la Rîmnicu Vilcea în 1737 ; „Vâmile văzduhului” scrisă de Ilarion ieromonahul la Bistrița în 1751 ; „Oglinda blagoslovenie” scrisă de Ioan Rîmnicianu la Hurez în 1779 și de Grigore Rîmnicianu la Rîmnicu Vilcea în 1783 ; „Theatron politicon” copiat tot de Iași el la 1787 etc.

În ceea ce privește metodele de învățămînt în acest secol se observă o preocupare pentru îmbunătățirea procesului de învățămînt. Astfel se folosea metoda exercițiului atât la scriere cât și la citire. Era mult întrebuițată metoda conversației. Primele cărți destinate pentru învățătură pentru tineri” (1726), indică folosirea metodei „prin întrebări și răspunsuri”. Aceeași metodă este indicată în cartea „Învățătură creștină” apărută la Rîmnic în 1768.

Metoda socratică a întrebării și răspunsului dat imediat o întîlnim întrebuițată în mod frecvent în cărțile populare care au circulat în această perioadă (Esopia, Varlaam și Ioasaf, Archirie și Anadam, etc.). Metoda era indicată nu numai pentru copii, ci și pentru virșnici, scopul ei fiind să pregătească pe om spre a se orienta în viață practică.

În cărțile populare este întrebuițată mult metoda exemplului. O întîlnim mai ales în Esopia, Floarea darurilor, Varlaam și Ioasaf, cărți care au fost scrise și au circulat și în Vilcea.

Predarea cunoștințelor la nivelul de înțelegere al elevilor, prezentarea cărților într-o formă cât mai accesibilă pentru cititori, apare în preocupările editorilor de cărți. În prefată la „Psaltirea”, apărută la Rîmnic în 1764, se arată că ea s-a tipărit în versuri, pentru o mai ușoară lectură și o „înțelegere deplină” ²³).

În scopul unei înțelegeri mai cu ușurință a limbii slavone și române „Întîlia învățătură pentru tineri” a apărut cu textul paralel al ce-

lor două limbi pe aceeași pagină (cel slavonesc în stînga și cel românesc în dreapta).

Dascălii foloseau în mare măsură metoda modelelor.

Studiului individual i se acorda o deosebită atenție. El se făcea atât înainte de începerea lecțiilor, cît și după aceea. În hrisovul lui Alexandru Ipsilanti pentru reorganizarea școlilor din 1776 se specifică că elevii pot să studieze și cu „lampa de noapte“. Din însemnările unora dintre copiștii cu cea mai mare activitate aflăm că și-au însușit învățăturile singuri, pe calea studiului individual, a muncii independente. Astfel Rafail de la Hurez, în copiile căruia găsim că folosea și limbile slavonă, greacă, latină, ține să sublinieze în „Istoria Rusiei“, că „nici din scriptură învățat nu sănt — că altă dăscălie n-am învățat fără numai Psalmirea, rumînește — nici la cărți istoricești sau de altfel n-am cedit, ca să-mi fie mintea mai deschisă“⁶⁴).

Aclivitate de autodidact a desfășurat mai ales Ioan grămăticul din Bărbătești (Vilcea). După cum am mai arătat în cartea „Varlaam și Iosaf“, într-o însemnare a sa, menționăm între altele: „...că eu n-am învățat scrisoare de la vreun dascăl, ci din firea mea m-am obicinuit cu aceasta“⁶⁵.

Examenele au constituit un prilej deosebit de îmbunătățire a procesului de învățămînt. Ucenicii fiind puși la concurs între ei, examenele au fost un puternic stimulent la învățătură. Ele se țineau în fața episcopalui și a marilor boieri. În pitacul lui Alexandru Constantin Moruzi voievod, din martie 1795, se subliniază rolul examenelor arătîndu-se că „cercarea isteciuñii elevilor“ constituie prilej de mai multă silință la învățătură. Spre a-i stimula și mai mult la învățătură s-a folosit metoda recompenselor, acordîndu-se premii în cărți sau în bani celor care obțineau cele mai frumoase rezultate.

O deosebită atenție se acorda în școală acestui secol la deprinderea elevilor cu scrierea și citirea.

Învățatura literelor se făcea după metoda onomatologică; ele se învățau după denumirea lor în grecește (alfa, vita, gama, delta etc.), sau în slavonește (az, buche, vede, glagoli etc.), nu după metoda sonării (a, b, c), care este mai ușoară. După aceeași metodă se învățau și cuvintele. Se citeau întîi literele care formau cuvîntul și apoi se citea cuvîntul întreg. De exemplu pentru cuvîntul „pom“ se citeau literele: p, o, m, iște și apoi cuvîntul întreg. Rostind într-un fel literele și în altfel cuvîntul, deprinderea citirii devinea greoaie.

Pentru învățarea de cuvinte și de propoziții se folosea metoda psigagogică⁶⁶). Spre a se îmbogăți vocabularul elevilor într-o limbă se scriau deasupra unui cuvînt mai multe sinonime sau omonime (4-5) pe care le învățau pe de rost. Se urmărea ca elevii să-și însușească cît mai multe cuvinte.

Alfabetul se învăța pe de rost de la început la sfîrșit, de la sfîrșit la început și pe sărite⁶⁷). Memorizarea unui text se făcea mecanic; textul se citea și se recitea pînă se învăța pe de rost. Copiii erau puși să învețe cuvinte, formule, rugăciuni, texte. Se punea atîta preț pe a-

ceastă metodă încit profesorii nu se mulțumeau numai să pună pe elevi să memorizeze în orele de curs, ci le mai dădeau și cuvinte, psalmi, versuri etc., să le învețe în drumul de la școală pînă acasă. Era o muncă grea, plăcitoare, ceea ce reprezenta o lipsă de progres în arta didactică. Ea ducea la un învățămînt de cuvinte, iar nu de idei, încarcind memoria elevilor fără să contribuie la cultivarea mintii, la dezvoltarea gîndirii independente și creațoare a acestora ⁸⁸).

c) Aruncînd o privire asupra învățăturii de carte în secolul al XVIII-lea vedem care era politica școlară dusă de domnie și de către biserică. Ea se oglindește în măsurile luate privind condițiile de funcționare a școlilor, plata dascălilor, atenția acordată învățăturii de carte etc. Analizînd documentele referitoare la școlile din Vîlcea din secolul al XVIII-lea reținem faptul că cele din oraș erau prevăzute în bugetul statului. Am văzut bugetele școlilor din anii : 1741, 1780, precum și hrisoavele referitoare la plata dascălilor din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea. Observăm deci că școlile din Rimnic au fost domnești.

Am observat de asemenea, interesul bisericii pentru răspîndirea învățăturii de carte în rîndul clericilor. Este concluzionă în acest sens circulara mitropolitului Filaret trimisă protopopilor la județe în 1793. Înaltul prelat era îngrijorat de lipsa de cunoștințe a preoților și în special a tinerilor care se prezintau spre a se hirotonisi preoți. Aceștia nu știau să scrie, iar mulți nu deprinseseră nici „meșteșugul citirii“. Mitropolitul era preocupat ca biserică să aibă slujitorii cu știință de carte, preoți care să nu fie „dă tot prostii“.

În scopul unei mai bune organizări a școlilor, a supravegherii și îndrumării lor, conducerea statului ia măsura ca în fruntea acestor instituții de învățămînt din Vîlcea să fie însuși episcopul Rimnicului. Prin documentul domnesc din 25 august 1786, vodă Mavrogheni numește pe episcopul Filaret ca „nazîr“ al școlilor în județele de peste Olt ⁸⁹).

Interes pentru răspîndirea învățăturii de carte vedem și în măsura luată de domnie de a asigura întreținerea în școli a unor elevi. Între ucenicii prevăzuți în bugetul pe anul 1780 găsim și tineri din Vîlcea. În buget este menționat numele lui Gheorghe, fiul lui Ianachi vameșul de la Ciîneni ⁹⁰).

Din documentul de la 25 august 1785 aflăm că și la Rimnicu Vîlcea erau elevi interni întreținuți din bugetul statului.

Observăm interesul conducerii statului pentru școli unde să învețe „copiii sărmâni“, care „nu pot avea alt mijloc pentru proprieală lor“.

Rolul învățăturii este subliniat în aproape toate documentele emise de cancelariile domnești și mitropolitane. Hrisovul lui Grigore Ghica voievod din 17 ianuarie 1749, de pildă, începe cu această apreciere dată învățăturii : „...din cîte lucruri împodobesc pe om... învățătura este mai aleasă și mai naltă, pentru aceea este și mai lăudată“ ⁹¹).

Hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din 17 martie 1775, menționează că „nici un lueru nu este care să pricinuiască podoba cea de-a pururea la politiile cele mai deosebite decît învățătura și aflarea științelor“

⁹²). În toate hrisoavele se citează răspunsul dat de Aristotel cînd a fost întrebat prin ce se deosebește omul învățat de cel fără învățătură și anume: „cu ceea ce se osibesc cei vii de cei morți“ a răspuns el.

Învățătorul este considerat element de seamă în organizarea școlilor. Lui î se atribuie un rol important în procesul instrucțiv-educativ. În hriscave se arată locul de cinste pe care îl ocupau învățătorii citind în această privință orînduiala apostolului Pavel care aşază pe locul „întîi apcstoli, al doilea proorocii, al treilea învățătorii“.

În documentele de organizare școlară se arată preocuparea de a încadra școlile cu dascăli pregătiți, „desăvîrșiți“, cum se spunea pe vremea aceea. Am văzut că dascălul de la Rîmnicu Vilcea trebuia să fie „om cu știință“. De altfel s-a văzut că aceștia erau retribuiți după capacitatea lor și că pentru cei cu o activitate deosebită se acordau anumite privilegii domnești, între aceștia fiind și cei de la Vilcea (dascălul Chiru și dascălul Ion Zugravul, crae au fost scutiți de toate dările prin cări domnești).

În general școala a avut caracter de clasă și un conținut religios. Anafcrana mărilor boieri și hotărîrea domnească din 9 mai 1746, de pildă, este concludentă în ceea ce privește caracterul limitat de clasă al școlii, mai ales a celei de nivel mediu și superior. Hrisovul ține să preciseze scopul pentru care domnia a înființat școli. Acesta nu era altul decit „pentru învățătura și cinstea feciorilor de boieri“. În același document se spune mai departe că învățătura este podoaba cea mai de cinste, însă nu pentru toți tinerii, ci numai „pentru feciorii de boieri“ ⁹³). Apar aici unele școli înființate în exclusivitate pentru fiile clasei domnante.

Tot atât de evident apare caracterul de clasă al școlii și în hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din ianuarie 1776. Aci se stabilea ca elevii interni, întreținuți de stat, să aparțină clasei boierești, să fie, cum se zice în document „de neam bun“, ai boierilor sau ai urmașilor acestora. În orice caz în școala de la Sf. Sava nu puteau să intre copiii țăranilor, aceștia fiind necesari la lucrarea pămîntului și la creșterea vitelor. Feciorii de negustori și de meșteșugari puteau participa doar la învățăturile gramaticii, în primele cicluri de școală, după care erau obligați să-și însușească meșteșugul părinților lor ⁹⁴).

Nu cunoaștem tinerii care au frecventat școlile din Vilcea. Este sigur însă că aici urmău învățăturile copii și din păturile mai de jos ale populației, chiar și fii de țărani, dar numai la învățăturile elementare. Pe cîțiva îi știm ca fii de preoți. Desigur, au urmat în școli și copii ai dregătorilor județului, ai negustorilor și ai meșteșugarilor. Apare aici și un tînăr, probabil fiu de țăran de vreme ce nu arată titlul sau rangul tatălui său. Este vorba de Mincul din Gărdești.

Caracterul de clasă al școlii apare și din diferența de salarii acordate dascălilor. Am văzut că dascălul de limba greacă din Vilcea, la care urmău fiii clasei dominante, era plătit de patru ori mai mult decît cel de limba română, care dădea învățătură de carte tinerilor aparținând claselor mai de jos ale poporului.

Conținutul religios al învățământului constituie de asemenea o notă caracteristică a școlii din această perioadă. El este oglindit în manualele didactice, în cărțile care au fost folosite în scop didactic. Am văzut că primele manuale: „Întîia învățătură pentru tineri”, și „Bucovina pentru învățătura tinerilor” au eproape numai conținut religios.

Pe lîngă teme religioase își făceau loc însă și elemente laice, cunoștințe de matematică, de istorie, de cosmografie etc. Cărțile scrise în Vilcea au arătat acest lucru. Lectura lor a contribuit la lărgirea cunoștințelor tinerilor, la formarea de atitudini, la dezvoltarea gustului de lectură, a cunoașterii istoriei patriei etc. Lecturile cronicilor, mai ales, au contribuit la educarea tinerilor vilceni în spiritul dragostei de patrie, de neamul lor. În același scop au servit și unele prefațe ale tipăriturilor religioase. Iată de pildă prefațele celor 12 mineie scrise între 1772 și 1782, mai ales cele de pe ianuarie și noiembrie. Aici, episcopul Chesarie al Rîmnicului se ocupă de istoria țării, de obîrșit neamului românesc.

Preocupările științifice ale înaltului prelat, interesat a poseda lucrările enciclopediștilor, nu puteau să nu fie cunoscute și de dascălii de la episcopie etc.

La școala de la Rîmnicu Vilcea am văzut și preocupări pentru educația estetică. O școală sau o secție a școlii de la episcopia de aici avea un dascăl care deprindea tinerii la meșteșugul picturii, altul la cintări etc.

Activitatea culturală desfășurată la Vilcea, tipăriturile apărute aici și răspândite apoi în țară, cărțile scrise, legăturile economice cu celelalte provincii, au contribuit la dezvoltarea unității naționale, a unității de limbă și cultură a poporului nostru. În cărțile răspândite în cele trei țări românești se făceau considerații istorice, autorii lor fiind preocupăți a dovedi originea română a românilor. Chesarie, episcopul Rîmnicului, afirma cu mândrie descendența română a poporului nostru scriind că, „am găsit linia neamului nostru” ce se trage „din slăvit neam al romnailor”. Spre a răspindi mai cu ușurință tipăriturile rîmnicene în cele trei provincii românești, spre a contribui la crearea unei limbi unitare, el s-a apropiat de limba populară și de cea contemporană înlăturînd unele forme mai vechi, devenite greoaie⁹⁵).

La formarea și dezvoltarea ideii de unitate națională au contribuit și legăturile care s-au stabilit între școlarii din cele trei țări. După însemnările oculistului transilvăean, Ioan Piuariu-Molnar, mulți tineri din Ardeal învățau în școlile din Vilcea. Am văzut că numai la Mănăstirea dintr-un Lemn urmău învățăturile pe la 1784 un număr de 42 de tineri din Transilvania⁹⁶).

Pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor mulți tineri munteni învățau în Transilvania. Între aceștia vor fi fost și din Vilcea.

La opera de unificare a limbii o contribuție importantă au adus-o tipăriturile apărute la Rîmnic. Este de menționat că în primele patru decenii ale secolului al XVIII-lea, în cele trei țări românești acestea au

fost singurele cărți care au circulat. De altfel tipăriturile din această perioadă erau destinate pentru „toate țările și ținuturile ce vorbesc limba românească”. În „Cazania“ lui Ilie Miniat, apărută la Rîmnic în anul 1742, se scria că s-a tipărit pentru folosul tuturor „de obște“ și a altora „dupre imprejur pravoslavnici“ care „grăiesc tot cu această limbă românească“⁹⁸).

Până la mijlocul secolului al XVIII-lea aproape toate bisericile din Transilvania primeau cărți numai din Țara Românească. Primul „Molitvenic“ românesc, îndată ce s-a tipărit (1721), s-a și trimis la Brașov în 14 exemplare, iar „Evanghelia românească“ tipărită la 1723 a străbătut întreg Ardealul și Moldova. Multe cărți tipărite la Rîmnic s-au gasit totuși prin satele maramureșene⁹⁹.

Circulau dintr-o țară în alta nu numai cărți ci și tipografii, dascăli. În Transilvania, de pildă, și-au desfășurat activitatea tipografică Sandu din Ieremia din Moldova, Petru, Ioan și Dumitru Rîmnicianu din Muntenia, de la Rîmnic. Un Ioan Făgărășanu (de la Făgăraș) activa la Blaj, dar și la Rîmnic, un Ilie de la Cernavoda își exercita meșteșugul tipograficesc la Rîmnic.

De la școala din Schei Brașovului fusese adus la Rîmnicu Vilcea dascălul Alexandru Apolonul). Pe la școlile din Vilcea colindase, spre a-și vedea confrății, Ioan Piuaru-Molnar; Sava Popovici din Rășinari (Sibiu) vizitase biblioteca de la Cozia de vreme ce anunță că acolo este un exemplar din Albina.

Prin negustorul sibian Constantin Hagi Pop își procura materiale pentru tipografie, cărți și reviste, episcopul Rîmnicului, Chesarie. Prin el se interesa de Encyclopédia lui Diderot și d'Alembert, iar pe la 1778, cerea prietenului său sibian să-i procure „Journal encyclopédique de libre propagande philosophique“.

Circulația cărților, a tipografilor, a dascălilor, a școlarilor etc., au adus o contribuție importantă la unitatea limbii, la unitatea națională.

Este de reținut faptul că în acțiunea de răspândire a cărților printre români și-au dat contribuția și neguțătorii transilvăneni. Între aceștia amintim pe Constantin Hagi Pop din Sibiu. Cu ajutorul lui a tipărit Iosif, episcop al Argeșului „cărți de folos neamului românesc“.

Între munteni și ardeleni erau relații strânse, corespondau între ei, se ajutau, se aprobiau. În prefată la „Gramatica românească“ (Sibiu, 1797), Radu Tempea amintește că spre fericirea nației au fost „oameni rivnitori“ care au inceput „a deștepta limbă românească“. Între aceștia el menționează activitatea episcopului Damaschin, care a scris cărți „cu stil și grai foarte luminat“.

5. — Figuri de dascăli și cărturari.

În cîteva cuvinte am dorit ca în această parte de sfîrșit a acestui capitol să amintim unele figuri de dascăli cărturari care au ilustrat activitatea culturală înfloritoare din acest județ.

Ne amintim în primul rînd de **Antim Ivireanul** care a păstorit în scaunul episcopal de la Rîmnic de la 16 martie 1705, pînă în februarie 1708, cînd este ales mitropolit al Țării Românești.

Deși a stat aici numai trei ani, Antim a desfășurat o bogată activitate. Aducind cu sine de la Snagov utilajul tipografic, a instalat prima tipografie la Rîmnic și a scos nu mai puțin de zece cărți, cea mai mare parte în limba română. Prin tipăriturile apărute acum, Antim a pus la îndemîna preoților cărțile necesare oficeriei slujbei în limba poporului.

Din activitatea și lucrările sale se desprind cîteva idei pe care le socotim călăuzitoare pentru perioada în care a trăit.

Antim Ivireanu a acordat importanță cărții didactice atât de necesară învățămîntului din vremea sa. În această categorie intră nu numai „Gramatica slavonă”, tipărită la Snagov în anul 1697, ci și alte cărți folosite ca manuale, mai ales cele cu text paralel în două limbi („Evanghelie greco-română”, 1694) ; „Ceaslov slavo-român” (1714) ; „Învățături ale lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon” (1691) ; „Floarea darurilor” ; „Pilde filosofesti” (1712) ; „Didahiile”.

După cum am mai arătat Antim sublinia necesitatea studierii gramiciei, căreia îi revine rolul conduceător în studierea unei limbi.

Înaltul prelat, încă de la începutul activității sale la Rîmnic a văzut necesitatea folosirii în biserică a cărților de slujbă în limba înțeleasă și vorbită de popor. Într-o vreme cînd se încerca introducerea limbii grecești în biserică, după ce mai înainte slujba se oficia în slavonește, Antim, tipărind cărți liturgice românești, la Rîmnic și Tîrgoviște, pune la îndemîna preoților cărțile necesare săvîrșirii slujbei religioase în limba română ⁹⁹).

Socotind școala o instituție de bază de instrucție și educație, Antim s-a îngrijit ca la ctitoria sa de la București (Mănăstirea Antim) să se hrănească copiii „ce ar învăța carte” și să se întrețină dascălul acestora. Trebuie menționat că el n-a fost numai un prelat, ci și un talentat gravor, pictor, tipograf și că din arta sa a împărtășit și ucenicilor săi.

Cărturar cu idei pedagogice bine conturate, Antim Ivireanu era preocupat de educația morală a poporului. „Didahiile” sale reprezintă o colecție de conferințe cu caracter moral-pedagogic, lectii de educație morală ¹⁰⁰.

Dacă prin cărțile tipărite și prin predoslavii Antim se adresa cîtitorilor, tineri și virșniței, clerici și mireni, prin „Didahii” el se adresează mai ales poporului de jos, pe care îl educă în ura neîmpărată, împotriva jugului otoman, dar și a exploataitorilor interni, împotriva inegalității sociale și a nedreptății. „...cei mari strălucesc cu hainele cele de mult preț și cei mici n-au cu ce să-și acoperă trupul ; cei mari se odihnesc pe asternuturi mari și frumcăse, cei mici se culcă pe pămîntul gol și pe paie” scria Antim.

Damaschin este continuatorul lui Antim Ivireanul în eparhia Rîmnicului. Episcop de Buzău, în 1705, este ales în aceeași demnitate peste patru ani la Rîmnic. Desfășoară activitate ca episcop la Rîmnic pînă în 1725,

Un rol important l-a îndeplinit Damaschin prin traducerea în limba română a cărților religioase care, citite și ascultate în biserici, au contribuit la formarea limbii literare. Timp de zece ani, între 1715—1725, el a tradus cea mai mare parte a cărților de ritual, contribuind în mod hotărât la desăvîrșirea procesului de introducere a limbii române în biserică¹⁰¹.

Cărțile traduse de el n-au putut vedea lumina tiparului în timpul vieții sale care s-a încheiat în anul 1725. Ele au fost tipărite mai tîrziu, unele fiind folosite și de Chesarie.

Om învățat, Damaschin cunoștea elina, latina și slavona, tipograf și gravor priceput, în afară de traducerea cărților bisericești de ritual, el s-a preocupat de organizarea învățămîntului. Înainte de a fi ales episcop de Buzău (1705), el a fost dascăl ai copiilor stolnicului Constantin Cantacuzino.

Căzută sub stăpînirea austriacă, în iarna lui 1716—1717, Oltenia a fost încorporată imperiului habsburgic. În vederea intensificării propagandei catolice, Austria era interesată să înființeze școli în această provincie.

Preocupat de organizarea învățămîntului, Damaschin convoacă un sinod la Hurez și printr-o petiție adresată administrației austriece, la 29 noiembrie 1719, solicită înființarea a două școli: una românească la Râmnicu Vîlcea și alta latinească la Craiova. În aceste școli urmău să se pregătească viitorii preoți ai bisericilor, precum și slujbași ai administrației austriece.

Școala românească de la Râmnic urma să fie în grija episcopului, a mănăstirilor și a preoților. Din bugetul acestora să se asigure plata dascălului și hrana pentru ucenicii săraci. Școala era concepută de Damaschin cu internat.

Nu se știe dacă școala de la Râmnic a luat ființă. Se știe însă că scoala latină de la Craiova n-a existat¹⁰²). Se poate că școala de pe lîngă episcopie, la care era dascăl Alexandru (polonul) pe la începutul secolului al XVIII-lea, să-și fi întrerupt activitatea de vreme ce episcopul Damaschin cerea înființarea unei școli românești în 1719.

Alt prelat ajuns la conducerea episcopiei Râmnicului a fost **Chesarie**. Se ridică în scaunul episcopal în anul 1773.

Și-a făcut studiile cu dascălul Turnavitu. Cunoștea limbile greacă, latină, rusă și franceză. Iubitor de cultură el s-a dovedit un sprijinitor al ei, cheltuind mari sume de bani cu școlile, tipografia etc.

Cu începere din anul 1776 Chesarie se ocupă de tipărireua cărților bisericești. El traduce pentru prima oară cîntările ce reprezintă partea fundamentală a Mineielor.

Lectura prefețelor de la Mineie, preocupările și activitatea sa ne dezvăluie ideile după care s-a condus.

Încercînd să facă o periodizare a istoriei Tării Românești, consideră că cea mai importantă este epoca traducerii cărților bisericești în limba română, operă începută sub Matei Basarab și încheiată sub episcopul Damaschin¹⁰³). Pătruns de importanța introducerii limbii române în biserică, Chesarie trece la tipărirea Mineielor,

În prefața Mineiului pe ianuarie el afirmă cu mândrie, după cum am mai spus, descendența noastră română. „Aflu linia neamului românesc din vechi trăgindu-ne din slăvit neam al romanilor“, scrie el.

În scopul unei mai largi răspândiri a Mineielor atât el cît și urmașul său Filaret, se orientează către limba populară, înlocuind unele forme vechi ca (citanie, spăsește, derept, că, den), cu citire, mîntuiaște, drept, pentru că, din)¹⁰⁴.

Cererile pe care le face prietenului său de la Sibiu spre a-i procura Encyclopédia lui Diderot și d'Alembert (*Dictionnaire raisonné des sciences, des artes et des métiers*), sau în lipsa ei „Journal encyclopédique de libre propagande philosophique“, gazetele franțuzești pe care le primea, între care un „Mércure“ historique, littéraire et politique“ etc., ne arată un spirit luminat, stăpinit de o remarcabilă curiozitate intelectuală¹⁰⁵), lucru puțin obișnuit pentru un înalt prelat al bisericii.

Naum Rîmniceanu, este un dascăl mai puțin cunoscut. El și-a desfășurat o parte din activitate și în Vilcea.

Părinții săi au fost originari din Transilvania. Moșul său a trecut în Muntenia și s-a așezat în satul Corbi din Muscel.

Despre tatăl său aflăm că a invățat carte la dascăluș Lupu¹⁰⁶, la București. Și-a continuat apoi învățaturile la școala de pe lingă Episcopia Rîmnicului. Mai târziu a fost preoțit. Era cunoscut sub numele de Bucur Protopopul.

Naum Rîmniceanu s-a născut în Corbii Muscelului la 27 noiembrie 1764. A avut o viață zbuciumată. A peregrinat prin multe locuri și a avut ocupații diferite. Cea mai mare parte din viața lui a dedicat-o misiunii de dascăl. I-a plăcut această profesie. De mai multe ori își arată bucuria că a reușit să ajungă „dascăl neamului românesc“.

După ce va fi primit ceva învățături în satul Corbi a fost dat la școală în București unde a învățat „grecește și slavonește“. Ajuns apoi în casa lui Filaret a fost hirotonit diacon cînd acesta a ajuns episcop la Rîmnic.

Timp de 4 ani a fost trimis la Hurez unde a transcris documente. Această ocupație îl face să îndrăgească studiul istoriei și să găsească izvoarele neamului nosîru.

Războiul dintre turci și nemți îl făceu să treacă în Transilvania unde, după cum însuși mărturisește, s-a ocupat timp de 7 ani cu „dăscălia grecească“. Îl găsim predînd lecții de limbă greacă mai întii în satul Jina de lingă Sibiu, de unde veniseră părinții săi, apoi la mănăstirea Hodoș-Bodrog de la Lipova.

După 1789 trecu înapoia munții angajîndu-se dascăl particular la Mărgineni, la Sinaia, Buzău, Ploiești (de la 1818 pînă la 1822), apoi la București ca dascăl în mai multe familii între care la Scarlat Grădișteanu, la Formache Nichita. La acesta din urmă se obligă, prin contract, să-i învețe copiii carte cinci ceasuri dimineața și două după amiază „pînă la vecernie“. În „oră deosebită“ se angajează să învețe pe copii „manierele“, folosind „cîte metode ar afla“ pentru sporirea la învățatură a acestora. Ne spune că era plătit pentru această slujbă cu 130 lei pe lună,

o pîine și o oca de mălai pe zi, cite o litră de vin la dejun și seara, precum și „alte mezelicuri“.

Contractul fusese semnat la 1 mai 1833 în Tîrgoviște. Cu 4 ani mai înainte predase învățături la Potlogi. Ultimii ani ai vieții și i-a petrecut la Cernica unde a și murit în 1839.

Era mic de statură, uscățiv, cu mers repede. Brun, cu ochi căprui, vecinic vorbea; niciodată nu ședea locului. Știa bine limbile greacă și română. Citea și în franceză, germană, latină. Se străduia să învețe și limba rusă. Știa puțină turcă ¹⁰⁷).

A scris mult. De la el au râmas volume întregi privitoare la istoria neamului nostru, discursuri patriotice, poezii, planuri de reformă școlară etc. Dorea ca într-o lucrare voluminoasă de trei volume să lămurească ce este lumea, ce este omul, ce sunt credința, speranța, iubirea, cunoștința ¹⁰⁸). Ne-a lăsat un important material istoric privind zavera. A scris de asemenea o cronică a evenimentelor de la 1768 pînă la 1812.

Pentru educația școlarilor a alcătuit „Buna obiceiunință nouă“, prezentată în mare parte în „Școala moralei“ a lui Anton Pann. Un prim manuscris al lui poartă titlul „Meșteșugul psaltichiei“. Lucrarea „Introducere pentru începători“ este un fel de abecedar în grecește și românește.

A scris de asemenea, multe poezii și cuvîntări pentru școlarii săi spre a fi rostită părintilor la sărbători. Era un bun patriot. De cînd audia cursurile vestiților dascăli greci de la Sf. Sava și se încălzea la ideile lor, Naum dorea să procedeze și el la fel infierbîntînd inimile școlarilor săi. Le povestea astfel despre originea nobilă a neamului, de vitejia străbunilor, și pregătea pentru lupta de eliberarea țării de sub robia turcească și fanariotă.

A insuflat elevilor săi dragostea de țară, ideia de cinste, de dreptate, de muncă etc. La examenul public ce a avut loc cu școlarii săi în 1818 la Ploiești, vorbind de originea neamului nostru, a prezentat celor de față, elevi și părinti, un adevărat program de luptă asemănător celui conceput de Tudor Vladimirescu. „Fiecare în patria sa trebuie să-și arate vitejile“ spre a putea s-o curete de „ciulini“, spunea el.

În cuvîntările și lucrările sale Naum Rîmniceanu demască fără-delegile care se petreceau în țară cînd slujbele, titlurile, onorurile se vindeau la mezat. „Ce vedem și lă noi? Pe unii că-și cumpără caftanele, pe alții slujbele, pe alții protecția domnească... ispravnicaturile... Ce urmează din acestea? Greuăți peste greutăți, poveri peste poveri, siluiri, nedreptăți, jafuri, pustiiri“. Tot el ne spune că „Se vindea pe bani tot felul de vrednicie și de cinste și de chiverniseală și de alegere și de dreptate“ ¹⁰⁹).

Scolarii vor fi deprins de la ei și dorința de studiu, dorința de a cunoaște mai ales istoria patriei. Deși era ocupat cu predarea lecțiilor el se străduia în același timp să audieze cursurile de la Academia grecească. Aprecia mult pe vestiții săi dascăli Lambru Fotiade, C. Vardalah, NEOFIT DUCA etc.

A îmbrățișat cu pasiune profesia de dascăl pe care a exercitat-o aproape 60 de ani în Transilvania, București, Ploiești, Pitești, Cîmpina, Mărgineni, Potlogi, Conțești etc.¹¹⁰.

I-a plăcut carte, a apreciat-o și a colecționat-o într-o bibliotecă pe care a lăsat-o lui N. Simonide, fost conducător al Școlii naționale din Pitești și revizor al școalelor din Muntenia.

Pentru ca dascălii să poată da „învățatura, înțelepciunea și știința, au nevoie de cărți“ spunea Naum.

Deși a scris în limba greacă el a fost conștient de valoarea învățăturii în limba maternă. „Iar carte s-o învețe ucenicul în limba țării“¹¹¹, scria el. Naum arată de asemenea importanța începerii învățăturii de carte din copilărie. În acest scop propune ca studiul să înceapă de la vîrstă de 7 ani.

Conștient de importanța învățăturii de carte el arată că aceasta este „sfântă“ și că „tot românul“ trebuie să beneficieze de roadele ei.

Naum Rimniceanu a scris și versuri. Poeziile sale sunt apreciate de C. Erbiceanu ca admirabile în ceea ce privește limbă și formă¹¹².

Cele scrise împotriva eteriștilor sunt opera lui nu a lui Paris Mușuleanu cum s-a spus. Are vreo 20 de poezii despre zaveră. Ce reprezintă Beldiman pentru Moldova, prin Tragedia sa, este Naum pentru Muntenia.

6. — Concluzii.

După cele relatate pînă aci se poate afirma că județul Vilcea are o contribuție importantă la dezvoltarea învățămîntului și a culturii în secolul al XVIII-lea care, în general, arată :

— înmulțirea numărului de școli și răspîndirea lor în întreaga țară, atât la orașe cât și la sate ;

— consolidarea învățămîntului în limba poporului instrument de expresie unitară a locuitorilor din cele trei țări românești ;

— înmulțirea elementelor de cultură laică. Caracterul laic al învățămîntului se accentiază în această perioadă. Mai ales după 1775 se introduc discipline laice în planul de învățămînt. Școlile mari și orașele se încadrează cu medici. Există preocuparea de a se combate practica folosirii diferitelor vrăji, se caută să se combată anumite superstiții, folosindu-se în acest scop argumente științifice. Este cunoscut cazul întîmplat la Mehedinți unde morții fuseseră dezgropati și arsi, bănuiti că s-ar fi transformat în strigoi. Mihai vodă Șuțul trimite ordin caimacamului Craiovei și ispravnicilor celor cinci județe oltene spre a lămuri pe cetățeni și „a-i scoate din această idee“. arătîndu-le că ceea ce cred ei nu este decît „o părere nebunească“. Episcopul Rimnicului trimite preotii să meargă prin sate să dea învățătură poporului. În același scop este trimis medicul Craiovei.

Este caracteristic faptul că chiar din sinul bisericii se ridică oameni luminați și dornici de a lua contact cu elementele culturii europene, de a contribui la cunoașterea obîrșiei neamului nostru, la dezvol-

tarea limbii literare. Am văzut interesul depus în această direcție de episcopii Rimnicului, Damaschin și Chesarie. Printr-o pastorală din 1747, Climent episcopul aceleiași eparhii combătea obiceiurile și sărbătorile „păgânești”, răspîndite prin „neștiința” preoților fără carte.

O orientare laică se observă și în recomandarea cărților făcută chiar de biserică, mai ales după înființarea „Societății filosoficești a neamului românesc” din Ardeal. În circulara trimisă către preoți la 20 mai 1795, Dositei, mitropolitul muntean, sublinia că lucrările tipărite de această societate cuprind „științe ce împodobesc pe cei ce învață”. Între acestea erau cărți de „geografie, fizică, filozofie” și altele ⁽¹⁾).

IV. — ȘCOLILE DIN RÂMNICU VILCEA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX.

Și în această etapă vom trata separat școlile de la orașe de cele din mediul rural.

De asemenea, pentru fiecare din aceste categorii de școli vom distinge două perioade. Astfel pentru școlile orășenești avem o etapă de la 1800 la 1831 și o alta de la 1832 la 1848.

Pentru școlile de la sate prima etapă este cuprinsă între anii 1800 și 1837, iar a doua între 1838 și 1848.

1. — Școala din Râmnicu Vilcea (1800 — 1831).

Despre școala din acest oraș, ca de altfel despre cele mai multe școli din țară, n-avem prea multe știri în această perioadă.

Războaiele care au avut loc, bolile care au bîntuit țara (ciuma, holera), răscoala condusă de Tuor Vladimirescu etc., sint factori care au determinat ca în această etapă să nu aibă o situație infloritoare, cum am văzut de pildă, în a doua jumătate a secolului trecut.

În această perioadă asistăm la un eveniment de seamă în istoria învățămîntului nostru și anume înființarea școlii superioare în limba română, sub Gheorghe Lazăr.

Dintre școlile mai importante care și-au continuat activitatea din secolul anterior amintim academia grecească de la Sf. Sava, școlile românești de la Sf. Gheorghe-Vechi și de la Colțea din București.

Au existat de asemenea, cu unele întreruperi, școli la Pitești, Cimpulung, Slatina, Craiova, Tîrgoviște, Ploiești etc. În categoria acestora intră și școala de la Râmnicu Vilcea.

Școala grecească și românească, cunoscută în acest oraș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a continuat sub această formă și în secolul al XIX-lea. La această concluzie ne duce un document din 6 ianuarie 1803. Ese vorba de bugetul școlilor din acest an în care pentru Vilcea este prevăzut un dascăl românesc plătit cu 60 de taleri pe an, ca și la celelalte județe olteni. În plus pentru școala din Râmnicu Vilcea,

documentul prevede și plata unui dascăl grecesc cu 240 de taleri pe an. În ceea ce privește salariile acordate dascălilor observăm că se păstrează aceeași deosebire între suma rezervată celui elinesc și aceea a dascălului român, retribuit cu o patră parte din cît i se cuvenea celui de limbă greacă.

Cu doi dascăli, unul elinesc și altul românesc continuă școala din Rîmnicu Vilcea și în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea. Plata acestora se făcea din veniturile realizate de episcopia Rîmnicului. În acest sens se dăduse o rezoluție domnească în anul 1813. Pînă la această dată cheltuielile pentru întreținerea școlii și plata dascălilor se făcea de la bugetul școlilor.

Probabil că această nouă hotărîre n-a convenit episcopului și atunci orășenii se adresează cu jalbă la domnie. Domnitorul trimite în cercetarea plângerii lor pe boierii efori ai școlilor. Aceștia au cercetat situația țiparhiei Rîmnicului și iau înțocmit anafora din 25 aprilie 1815.

În acest document se menționează că „toți boiernașii” și „toată obștea” orașului Rîmnicu Vilcea au arătat că în acest oraș „dintru început au avut școală” la episcopie, cu „dascăli procopsiți”. De asemenea, încă din timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti au avut și „doftor” plătit cu 50 de taleri pe lună.

Orășenii cereau ca dascălii și medicul orașului să fie plătiți în continuare din bugetul școlilor ca și mai înainte de anul 1813.

Eforii Grigore Brîncoveanu și Constantin Nestor, împreună cu vel vornicul obștiilor arată domnitorului că au cercetat condicele vechi spre a se vedea cum s-a urmat cu plata dascălilor. Cunoscind și veniturile episcopiei Rîmnicului aceștia ajung la concluzia că dascălii și medicul orașului să fie plătiți de episcopie, din venitul eparhiei și ajutorul eparhioților orășeni“ deoarece episcopia are „venit îndestulat“.

Această propunere a eforilor este valabilă nu numai pentru școala din Rîmnicu Vilcea „ci încă și pentru școlile din celelalte orașe ale eparhiei“. De altfel ei menționează că aşa se procedează și la Pitești unde există școală și doctor „din ajutorul eparhiei și al orășenilor“.

În încheierea anaforalei se subliniază că școala acestui oraș „cu dascăl elin și rumânesc“ este „foarte de trebuință“ (s.n.) și nu s-ar fi cuvenit ca episcopul Rîmnicului „să împuțineze rodurile învățătorilor“, ci „mai vîrstos a le spori“ și a-și arăta „rîvna și filotimia“ către „cei săraci, străini și lipsiți“. În felul acesta își va indeplinit și datoria ce se cuvine „a avea pentru binele norodului“ și al eparhiei „împodobită în acest fel de înfrumusețarea folositoare obștei“ (s.n.), deoarece școala este „pentru învățătură și prospereala celor săraci și lipsiți, cari au rîvnă la învățătură“ (s.n.).

Prin același document se face propunerea ca biv vel clucerul Constantin Socoteanu, „ce se află cu sedere în acest oraș Rîmnicul“, să fie împuternicit și se îngriji de școala „prin povata noastră a epitropilor“ ¹⁴).

La 24 mai 1815 domnitorul Ioan Gheorghe Caragea dă hrisovul prin care Constantin Socoteanu, biv vel clucer, a fost numit „purtător de grijă“ al școlii din Rîmnicu Vilcea. Se dă în același timp poruncă vel

logofătului de Țara de Sus ca să supravegheze aducerea la îndeplinire a rezoluției domnești prin care salariile dascălilor să se plătească din „iratul eparhiilor“. Cere ca această hotărîre să se pună „în faptă fără zăbavă“, nu numai la școala de la Rîmnicu Vilcea, „ci încă și pe la toate celealte orașe“ din numita eparhie, să se orînduiască „dascăli buni și pricepuți“. Domnitorul ține să sublinieze că această hotărîre va fi și spre „folosul, podoaba și lauda“ a eparhiei însăși pentru că de învățatură au nevoie cei ce se preoțesc, care trebuie să aiibă „cuvîncioasa știință a citaniei“ și să fie capabili a înțelege ei însiși ceea ce citesc și a tâlmăci ascultătorilor „la bisericiceștile slujbe“ ¹⁵).

Documentele menționate mai sus ne arată că școala de la Rîmnicu Vilcea a continuat să existe cu doi dascăli plătiți începînd din anul 1813 din veniturile ce se realizau la episcopie.

Prin rezoluția domnească din 24 mai 1815 observăm un lucru nou în ceea ce privește școala și anume contribuția orășenilor la plata dascălilor.

Element nou pentru școala din Rîmnicu Vilcea este și numirea unui epitrop care să îngrijească de bunul mers al școlii, un reprezentant al Eforiei școalelor de la București.

La 15 august 1815 vodă Caragea înștiințează asupra celor hotărîte și pe Galaction episcopul Rîmnicului. Îi arată că dascălii și doctorul să se plătească din veniturile episcopiei care sunt „de îndestule“. Se menționează că această hotărîre este valabilă și pentru celealte orașe oltene ce țin de episcopia Rîmnicului. Repetă și cu această ocazie că școala este spre „folosul obștei și lauda eparhiei“. Adaugă însă un element nou. Menționînd că trebuie să așeze medic și dascăli „cu științe bune și procopsiți“ subliniază că aceștia sunt necesari „spre a se putea folosi“ **copiii boierilor orășeni cu rodurile învățăturii**, iar „cei săraci și lipsiți să se poată căuta de boalele și nepuțințele lor“ ¹⁶). Deși arată că școala este „spre folosul obștei“, voievodul înțelege prin obște pe „boierii orășeni“. Iată caracterul de clasă al școlii formulat și cu această ocazie.

Scoala din Rîmnicu Vilcea este amintită apoi în bugetul din anul 1816. Acum apare în buget o sumă egală pentru cele 5 județe oltene, adică 500 de taleri, cîte 100 de taleri pîntru fiecare județ. Se mărise deci salariul dascălului de la 60 la 100 de taleri. Se menționează că aceștia sunt „dascăli românești“.

Observăm că în acest an nu mai apare în buget dascăl elinesc la Rîmnicu Vilcea. De altfel am văzut că episcopul căuta să facă „economii“, fiind mai puțin dănic pentru școală.

Este de menționat că în timp ce pentru dascălii din 5 județe oltene era prevăzută suma de 500 de taleri, în buget era trecută suma de 800 de taleri ca ajutor pentru întreținerea a 10 ucenici „feciori de boieri scăpătați“ ¹⁷).

Scolile românești din cele 5 județe oltene, deci și cea de la Rîmnicu Vilcea, sunt amintite și în hrisovul din decembrie 1817 dat de domnitorul Ioan Gheorghe Caragea.

Adresindu-se ispravnicilor de la județe, domnitorul îi înștiințează că, despre școala elinească din București, a hotărît să se întocmească „cu cele mai bune chipuri și mijloace”. De asemenea, îi informează că în Capitală este „a să sistisi” o școală pentru „învățări rumânești”, la mănăstirea Sf. Gheorghe, cu trei dascăli dintre care unul să învețe „copiii cei mici” să citească slovele și să scrie, al doilea „să paradosească gramatica”, iar cel de al treilea, aritmetică, geometria, geografia, și măsurătoarea de pămînt”.

În hrisov se amintește apoi ca în județele țării să se orînduiaască „alți dascăli rumânești” plătit fiecare cu cîte 250 de taleri pe an.

După cum vedem, asistăm de acum la o școală mai bine organizată și încadrată cu dascăli „vrednici”. De altfel observăm să salariul acestora se mărise de aproape trei ori. Hrisovul menționează chiar că la plata dascălilor să contribuie și „unii din cei șezători” ai orașului ca să dea și ei „cîte o sumă”, după puterea lor.

Se pune în vedere că la fiecare școală să se numească doi sau trei epitropi „din cei mai aleși sau de ispravă” locuitori ai orașului, mai ales din cei care au copii la școală.

Prin hrisov dascălul era fondatorat ca la fiecare semestru să înainteze eforiei școalelor de la București, catalog cu numele elevilor școlii orașului, îscălit de el și de epitropii acelei școli.

De asemenea, la școală se ținea evidență de mersul învățăturilor uceniciilor. O dare de seamă asupra gradului învățăturii se trimitea la București.

După ce ucenicii terminau învățăturile ce se dădeau la școală din reședința județului puteau să urmeze la București „ca să auză și alte învățături”. Cei care doreau acest lucru trebuiau să aducă „mărturii scrise” de la dascălul și epitropii școlilor în care să se artă „izbutirea și buna petrecere a lor”.

Hrisovul prevedea și măsuri pentru candidații la preoție. Aceștia erau obligați a urma cel puțin 6 luni la școală românească din București „ca să asculte bisericăeașca învățătură”. Pe timpul acestor cursuri, cei săraci, erau întreținuți din bugetul școlilor.

Pentru ca cele hotărîte în prezentul hrisov să fie cunoscute de locuitorii țării s-a dat poruncă marului logofăt al Țării de Sus să ia măsuri ca să se întocmească copii după hrisov și să se citească în toate satele județelor „ca să le fie știut și cunoscut tuturor nizamul pentru întocmirea acestor școale rumânești”¹¹⁸.

Iată o școală mai bine organizată la Rîmnicu Vilcea în urma rezoluției domnești din 1817. Dascălul era plătit din buget cu 250 de taleri și de la orașeni cu o sumă după starea fiecăruia. Grija școlii era dată acum în seama unei epitropii formată din 2—3 oameni de seamă ai orașului.

Despre această școală mai aflăm în anul 1825 dintr-o rezoluție a domnitorului Dimitrie Ghica, pusă pe anaforana boierilor efori pentru organizarea școlilor la județe. În acest document școala de la Rîmnicu Vilcea este prevăzută cu un dascăl și un grămatic plătiți cu cîte 600 de

taleri pe an. În bugetul pe anul 1830 găsim la Rîmnicu Vilcea pe Costache, plătit cu 450 de taleri ⁽¹⁹⁾).

Înainte de a se înființa școala națională din acest oraș a funcționat aici și o școală particulară condusă de dascălul Dimitrie Serghiad.

2. — Invățămîntul din Rîmnicu Vilcea în perioada (1832 — 1848).

Dezvoltarea economică, socială și politică a țării în prima jumătate a secolului al XIX-lea punea școlii noi sarcini. Caracterul strîmt de clasă al școlii grecești, care ajunsese la stare înfloritoare în secolul al XVIII-lea, nu-i da putință să țină seamă de transformările sociale ale vremii. Programele și metodele ei încep să fie părăsite. Din ce în ce mai mult locul ei este luat de școală românească, națională, promovată la București de Gheorghe Lazăr, iar mai tîrziu, în provincie de foștii elevi ai acestui mare dascăl și înflăcărat patriot.

După punerea în aplicare a Regulamentului Organic și elaborarea Regulamentului școalelor, prin care se recunoaște necesitatea învățămîntului public, au luat ființă școli în toate orașele reședințe de județ.

a) **Localul și mobilierul.** Clădirea în care urma să se desfășoare procesul de învățămînt era un lucru foarte important.

Pentru înființarea școlii din Rîmnicu Vilcea, Departamentul din Lăuntru trimite sfatului orășenesc o adresă prin care îl obligă să se îngrijească de local pentru școală. I-a trimis și o listă de materialele necesare, precum și modele de semicercuri și table de tinichea necesare școlii.

Sfatul orașului printr-un proces verbal încheiat la 23 septembrie 1831, hotărăște ca viitoarea școală să se deschidă în clădirea episcopiei, unde „mai din vechime” a fost tot școală ⁽²⁰⁾). Clădirea trebuia reparată, iar cheltuielile necesare revineau în mare seamă locuitorilor orașului. După cum vom vedea, în problema localului de școală, intervin o mulțime de certuri și tergiversări. Deoarece cei avuți își trimiteau copiii la școală grecească sau își învățau carte cu învățători particulari, se ia hotărîrea ca pentru reparare, închirierea sau construcții localului de școală să contribuie numai părinții ai căror copii frecventează școala. Și pentru că la început frecventau școala națională mai mult copiii oamenilor nevoiași, problema localului a constituit o serioasă piedică în desfășurarea procesului de învățămînt. Numai după ce Eforia școalelor amenință orașul că desfințează școala din Rîmnicu Vilcea și mută profesorul în alt oraș, locuitorii de aici hotărăsc a-și face un local pentru școală.

Prima dată școala s-a deschis în casa profesorului Dimitrie Serghiad, în același local unde mai înainte el ținuse școală particulară. S-a mutat apoi în casele episcopiei. Localul era neincăpător și necorespunzător. Într-un raport din 20 aprilie 1833 profesorul arată între altele că sala în care își ținea lecțiile avea pardoseala făcută din cărămidă care „vatamă școlarii de ochi, și înegrește tablele de citit și de scris” ⁽²¹⁾.

În alt raport din martie același an scrie că „a fost silit” să facă examen public spre a vedea orășenii rezultatele învățăturii fiilor lor și

în felul acesta poate să-l îndupleca" pentru construcția unui local de școală¹²²).

Copiii „năvălind droae“, după cum raporta profesorul, iar casele de la episcopie nefiind corespunzătoare să-a hotărât ca școala să funcționeze apoi în casele lui Ghiță Vlădescu, situate în centrul orașului¹²³). Localul acesta era mare, cu două etaje și 13 camere. Vlădescu oferise casa pentru școală cu intenția de a o vinde orașului.

În decembrie 1833 se scrisă că sala de predare, de la casele lui Ghiță Vlădescu este atât de mare, încât pot încăpea 300 de elevi. De asemenea era luminăsă, pardosită cu scinduri, călduroasă și așezată în mijlocul orașului. Se menționa însă că acum obștea orașului „a amortit“ despre construcția școlii. Propune Eforiei școalelor să se adreseze stolnicului Iancu Lahovari, deputatul județului, care să îndemne pe orașeni și „să aștepte ambiția“ episcopului Neofit spre a face un local de școală sau a cumpăra casele lui Vlădescu, unde să-ar putea „adăposti“ copiii „de pe afară“¹²⁴).

Văzind însă că sfatul orașului nici nu se gindește să-i cumpere casa, Vlădescu hotărăște evacuarea școlii. Un raport al profesorului Sergiad de la 3 noiembrie 1834 arată că școala s-a închis și că „vede obștea amortită cu totul despre pripirea zidirii școlii“¹²⁵). Intervine la comitetul de inspecție să grăbească începerea construcției localului de școală sau să cumpere casele lui Vlădescu oferite cu 22 000 lei. Profesorul era pentru cumpărare. În alt raport din 21 noiembrie 1834 D. Sergiad, arată că s-a deschis școala tot acolo „după o arestuire de două săptămâni“ cu bătaie de cap din pricina „îndărătniciei proprietarilor“. Menționează că noul magistrat al orașului a promis că va face școală nouă în timp de un an. După o lună, profesorul raportează că la 26 decembrie 1834, „trei țigani ai stăpinului Vlădescu“ au luat ferestrele de la sala predării, iar peste cinci minute a venit și proprietarul caselor cu cinci țigani, a spart ușile „m-a defăimat și m-a atacarăsit înverșunat ca o fiară sălbatică“. Cere Eforiei să-i dea „satisfacție pentru afronturi“¹²⁶.

La aceasta, Eforia hotărăște să închide școala dacă obștea orașului nu-și dă interesul pentru local.

La amenințarea Eforiei magistratul orașului îi trimite jalbă orașenilor pentru a nu li se închide școala. Ei spun în jalbă că deputatul județului, Iancu Lahovari, le-a citit porunca Eforiei de închiderea școlii, dar se roagă a nu face acest lucru pentru „a nu pierde tinerimea nemuritoarea înlesnire a căstigării fericirii“.

Eforia nu aproba redeschiderea școlii deoarece din jalba orașenilor nu se vede nici un angajament pentru construcții localului de școală.

Conducerea orașului convinge pe Ghiță Vlădescu să mai îngăduie că școala să mai funcționeze încă șase luni în localul său, cerind și profesorului să treacă cu vederea jignirile aduse de proprietar.

Dimitrie Sergiad raportează Eforiei că el nu mai poate face cursuri în casele unde a fost hulit și cere a fi mutat în alt oraș.

Pentru că n-au prețuit eforturile depuse de profesor și nu vor

să contribuie să aducă materiale pentru școală, la toate insistențele. Eforia nu deschide școala de la Rimnicu Vilcii, decât în iulie 1835.

Cu ordinul 313 din 13 iulie 1835 D. Serghiad este mutat la școala din Giurgiu, iar în locul său a fost numit Toma Serghiescu.

O jaiarbă a orășenilor din Rimnicu Vilcii, din 24 iulie 1835, arată că în timpul lui D. Serghiad, copiii erau înaintați la învățătură, iar acum „umplă păulițe fără nici un căpătii“. Intervin să-l readucă pe Dimitrie Serghiad¹²²).

Desei noul magistrat își luase angajamentul că va termina localul de școală în timp de șase luni, în septembrie 1835, după 8 luni, lucrările erau abia începute.

În septembrie 1835 școala funcționa în hanul lui Zisul Papastate, un local murdar și „plin de insecte“.

Noul local de școală s-a clădit pe terenul donat de medelnicerul Alecu Bujoreanu. Profesorul Toma Serghiescu raporta, în octombrie 1835, că sălile de predare sunt zidite și urmează a se înveli, dar că nu s-a lucrat mai mult de două săptămâni din pricina unor intrigi ivite între orășeni. Subliniază că cei „mai cu zel“ în această lucrare sunt Alecu Bujoreanu și Florea Marinovici.

Din cauza altor intrigi, lucrările de construcție tergiversau, zidurile ridicate în toamna anului 1835, începuseră să se ruineze. În august 1836, școala funcționa tot la han. Iată planul școlii întocmit de Toma Serghiescu.

Inceput în 1835, localul de școală nu s-a terminat nici în 1842. Afirmația făcută de V. A. Urechia, că școala a fost terminată în 1836 nu este justă¹²³). Revizorul școlilor din Țara Românească, Dimitrie Jianu, raporta în 1842 că localul de școală din Rimnicu Vilcea încă nu era terminat. El motiva întîrzierea construcției prin faptul că un local de școală apare ca o povară prea grea pentru locuitorii din acest oraș „unde negoțul abia se zărește“¹²⁴).

Până în 1843, cind s-a terminat clădirea școlii, cursurile s-au ținut în hanul Zisului, un local cu totul necorespunzător, „o încăpere ticăloasă“, cum zice profesorul, la un loc cu circuma, unde elevii aud tot felul de vorbe „vicioase“ ce le „strică moralitatea“. Apoi și localul acesta să se dărime; avea proptele, ferestrele stricate, băncile și semicercurile „dărăpăname“¹²⁵). Școala n-avea nici lemne de foc. Profesorul roagă Eforia să-i dea voie să oblige pe școlari să aducă fiecare câte un car de lemne.

Suma repartizată pentru încălzirea școlii era prea mică. Lemnele se scumpiseră deoarece proprietarii cereau țăranilor prețul îndoit ca să-i învoiască în păduri¹²⁶).

Terminată în 1843 școala a ars în anul 1847.

Profesorul școlii raporta Eforiei școalelor că la 7 aprilie 1847 a luat foc casa pe care o ocupa slugerul Stanciu Căpățineanu, fost profesor la Craiova. Din cauza vîntului care bătea cu putere în zece minute au ars 65 de clădiri între care și școala orașului. Menționează că n-a putut salva nimic, nici din școală, nici din bibliotecă¹²⁷).

Se întimpină noi greutăți în problema localului. Trebuiau adunați bani spre a se repara ce se putea la fosta clădire. Profesorul arată că în această privință locuitorii orașului „sunt de tot nesimțitori la instrucția publică”¹³³).

În vara anului 1847 ținea cursurile în aer liber dar și aşa avea greutăți. Popa Roșu, în grădina căruia preda lecții, cerea de la fiecare candidat să-i lucreze o zi drept chirie a terenului, plus 15 lei. La fel preotul de la biserică Sf. Dumitru pretindea o oca de ceară pentru orele de cintări pe care le primeau candidații¹³⁴.

În condiții grele s-a ținut școala și după anul 1851.

Mobilierul școlii era format din bănci, semicercuri, dulapul pentru biblioteca școlii (aici se țineau și cărțile didactice pentru elevi și învățători), catedra, tablele de liniechea etc.

În planul școlii sunt prevăzute zece bănci, cîte 14 elevi la o bancă și 15 semicercuri (cîte 9—10 elevi la un semicerc). Într-un raport trimis Eforiei școalelor, în decembrie 1837, profesorul arată că are 8 bănci și 10 semicercuri. Subliniază că la un semicerc încap șapte elevi conform instrucțiunilor primite¹³⁵.

b) **Profesori.** În vederea organizării și conducerii școlilor naționale o problemă importantă era pregătirea profesorilor. Aceștia se îngrijea de învățărurile din școală de la reședința județului, de supravegherea și controlul aplicării instrucțiunilor Eforiei școalelor pentru școlile particulare, iar din 1838 și de pregătirea candidaților de învățători nectari a organiza școlile comunale și controlul activității acestora.

Profesorii trebuiau aleși din elemente capabile a ridica prestigiul școlii naționale în fața celor străine, mai ales grecești, oameni care să se impună în fața autorităților orașenești și județene, buni patrioți, cinstiți, exemple de urmat de către tinerimea încredințată pentru instrucție și educație.

În vederea alegerii celor mai buni candidați pentru această misiune Eforia școalelor s-a adresat profesorilor de la Colegiul Sf. Sava, cerindu-le să recomande pe cei mai buni dintre foștii lor școlari. Cu raportul nr. 2 din 14 octombrie 1831, profesorii de la Sf. Sava: Eufrosin Potea, Simion Marcovici, George Ioanid, Costache Moroiu, Iosif Genilie, Ioan Pop și Gheorghe Pop recomandă Eforiei școalelor pe primii candidați. Aceștia sunt: Dimitrie Jianu, Mihalache Drăghiceanu, Ion Gherasim-Gorjanul, Nicolat Simonide, Costache Jorj, Costache Petrovici, Dimitrie Constandin, Nicolae Gheorghieju, Dimirtie Serghie. Pentru școala din Rimnieu Vilcea fusese recomandat Dimitrie Jianu.

Este de menționat că în afară de Nicolae Simonide (pentru Argeș) și Mihalache Drăghiceanu (pentru Dîmbovița), celealte recomandări pentru județe au fost schimbată. Astfel că Dimitrie Jianu n-a mers la Vilcea. El și-a început cursurile la Muscel.

Candidații de profesori pentru școlile naționale de la județe erau obligați, prin Regulamentul școalelor, a cunoaște doar învățărurile prevăzute a se predă în școlile începătoare (primele patru clase elementare). Aveau îndatorirea însă să cunoască metodul lancasterian. În acest

scop s-au organizat cursuri de pregătire la Colegiul Sf. Sava. Aceste cursuri erau conduse de profesorul Gh. Pop și durau două luni. Pe timpul acestei pregătiri candidații de profesori primeau cîte 100 de lei pe lună.

Se fixase o comisie formată din profesori de la Colegiul Sf. Sava care examinau pe candidați. După ce treceau acest examen candidații se prezintau la profesorul Gheorghe Pop, spre a urma cele două luni de pregătire, pentru a însuși metoda învățăturii lancasteriene.

In general cei care doreau să devină profesori ai școlilor județene erau chestionați din : gramatică „geografia politicească“ (împărțirea pămîntului în state, orașele de căpetenie ale țărilor, „religia și stăpînirea“ fiecărei țări, munții, mările, rîurile cele mai importante), teoria numerelor întregi și a frîngerilor, catehismul ¹³⁶).

Se organizase un curs pregătitor cu această programă. El dura trei luni.

Spre a se deprinde mai bine la cunoașterea metodusului lui Lancaster, candidații de profesori, în cele două luni de cursuri, mergeau zilnic la un fel de școală de aplicație, unde asistau „la paradosis de alodidactică“ la clasele I și II și aplicau cele învățate despre metodul lancasterian, „făcîndu-se monitori“ între școlari.

Pregătit la Colegiul de la Sf. Sava candidatul primea un atestat că a urmat învățăturile propuse și putea fi încadrat ca supleant de profesor. La Vilcea supleant (suplinitor) de profesor a fost numit Dimitrie Serghiad.

Prin proces verbal încheiat la 17 februarie 1832 Eforia școalelor recunoștea „destoinicia“ candidatului de profesor Dimitrie Serghiad, „întii că are știință elementară de toate învățăturile cerute, al doilea că a urmat cursul normal după metoda lui Lancaster „cu desăvîrșită înțelegere“ (sublinierea noastră). Pentru aceasta s-a orînduit profesor al școlii începătoare din județul Vilcea cu un salariu de 200 de lei pe lună, cu începere de la 1 martie 1832 ¹³⁷).

În vederea deplasării la școală se intervine ca să i se dea „un menzil cu patru cai“. De asemenea i se dă de la Eforia școalelor un trup tipărit de „alilodidactică“ pentru clasele I și II ¹³⁸). (Este vorba de tablele lancasteriene tipărite pentru aceste clase. Metodici lancasteriene i se mai spunea și „împrumutată învățură“, „alilodidactică“, „învățură mutuală“ etc.).

Dimitrie Serghiad conduce școala din Rîmnicu Vilcea pînă în iulie 1835. Între el și proprietarul Ghiță Vlădescu am văzut că se iviseră neînțelegeri. Acesta îl insultase pe profesor care se adresa acum Eforiei școalelor să i se dea „satisfacție pentru afronturi“. Vornicia din Lăuntru delegase pe stolnicul Iancu Lahovari, să cerceteze litigiul dintre proprietar și profesor. Probabil că nici deputatul județului Iancu Lahovari, nici Eforia școalelor n-au dat satisfacție profesorului încît acesta raportează Eforiei că nu mai poate face școală în casele în care a fost hulit și de aceea roagă să fie mutat. Magistratul orașului și propunea lui D.

Serghiad să treacă cu vederea cele întimplate și să rămînă în continuare la Vilcea. Profesorul era însă neinduplecăt.

Toate aceste neajunsuri fuseseră pricinuite din cauza lipsei de interes a orășenilor de a-și construi un local de școală. Aceasta a fost și pricina închiderii școlii în vara anului 1835. În adresa Eforiei școalelor trimisă magistraturii orașului se menționa că a hotărît închiderea școlii din acest oraș pentru că n-au prețuit „osteneala profesorului”¹²⁹). Într-un fel, lui D. Serghiad i se dădea o satisfacție. După cum am mai arătat cu ordinul 313 al Eforiei școalelor din 13 iulie 1835, Dimitrie Serghiad a fost mutat la școala publică din Giurgiu¹³⁰). I se pune în vedere să plece „fără zábavă”. În aceeași zi Eforia școalelor anunță Comitetul de inspecție al școlii județului Vilcea că „prin schimb” va veni acolo alt profesor. Cere să-i găsească locuință¹³¹).

Cu adresa nr. 318 din 17 iulie 1835 Eforia se adreseză Secretariatului statului cerînd o „podoroajnă cu menzil de 4 cai” pentru profesorul Toma Serghiad de la București la Rîmnicu Vilcea¹³²). În unele documente lui Toma Serghiad i se spune Sergheie sau Serghiescu. Nu cunoaștem dacă între Dimitrie și Toma Serghiad există vreun grad de rudenie. Noi îl vom menționa Toma Serghiescu.

Faptul că în adresa Eforiei școalelor către ocîrmuirea din Vlașca menționează că trimit alt profesor „prin schimb” ne face să deducem că Toma Serghiescu fuses profesor la școala de la Giurgiu mai înainte de a fi numit la Rîmnicu Vilcea. Această ipoteză este întărîtă de un raport al său din 2 februarie 1836. Menționează aci că la 1 iulie 1835, cînd era profesor la Giurgiu și ținuse examen, pitarul N. Petrescu, sameșul județului a luat de la el trei exemplare din „Istoria Țării Românești” de Petru Maior și le-a dădut la trei „studenti eminentiști” de la acea școală dar nu i le-a plătit nici pînă la acea dată¹³³).

Profesorul Toma Serghiescu va conduce școala din Rîmnicu Vilcea pînă în octombrie 1844. După această dată, la cererea sa, este mutat la școala din Pitești. Aflăm aceasta din jurnalul Eforiei școalelor nr. 804 din 2 octombrie 1844 în care se specifică numirea ca profesor la Rîmnicu Vilcea a lui Costache Codreanu în locul pitarului Toma Serghiescu¹³⁴).

În înștiințarea pe care i-o face Comitetului de inspecție din Rîmnicu Vilcea, Eforia ține să arate că postul de profesor de la Pitești a devenit vacant și l-a numit acolo pe Toma Serghiescu¹³⁵). Probabil că acesta era din Pitești, deoarece îl găsim de mai multe ori petrecînd vacanță în acest oraș.

Din anul 1847 școala din Rîmnicu Vilcea este încadrată cu doi profesori. Alături de Costache Codreanu este numit aici și Ioan Rîureanu.

După redeschiderea școlilor, de la orașe, în 1851, în școala de aici vor funcționa ca cei dintii profesori Nae Apostolescu și Theodor Pascal.

c) **Elevi. Populația școlară.** Școala publică din Rîmnicu Vilcea a început la 7 martie 1832, cu un număr de 48 de elevi. Lecțiile s-au ținut, după cum raportează profesorul „în școala mea ce o aveam parti-

culară". La 20 mai același an, numărul elevilor se ridicase la 52, apoi la 60 în luna septembrie.

În 1833 școala publică a acestui oraș era frecventată de 102 elevi dintre care 51 în clasa I-a; 43 în clasa a II-a și 8 în clasa a III-a^[46].

Populația școlară ajunsese în 1834 la 116 elevi dintre care 96 băieți și 20 de fete. Pe clase erau repartizați astfel: 52 în clasa I-a, 48 în clasa a II-a și 16 în clasa a III-a. Un număr de 73 dintre ei erau fii de orășeni, iar 38 de la sate. În ceea ce privește vîrstă, 66 erau sub 10 ani, iar 50 peste această vîrstă^[47].

În continuare dăm lista cu elevii din anul 1832.

Lista elevilor de la școala din Rimnicu Vilcea în anul 1832

Clasul I

1.	Alecu al pitarului Dincă Borănescu de	7	ani
2.	Nae al ceaușului Ghiță Capeleanu	6	"
3.	Manase Mihalache Urumolu	6	"
4.	Costache Ștefan Davidescu	6	"
5.	Costache al slugerului Nicolae Otetelesanu	6	"
6.	Cristache al postelnicului I. Vladimirescu	7	"
7.	Costache al protopopulu lui Ioniță	7	"
8.	Dincă al lui Anton Brașoveanu	7	"
9.	Niță al lui Nuță Temelă	7	"
10.	Niță al lui Ioniță Berlescu	8	"
11.	Mihalache al popii Petrică	7	"
12.	Alecu al preotesei Dina văduva	7	"
13.	Zlateu al Păunei văduva	10	"
14.	Grigore al Măriuței	9	"
15.	Grigore al preotesei Anuța văduva	8	"
16.	Alecu al Șerbanei văduva	7	"
17.	Ilie al Ioanei	7	"
18.	Iancu al postelnicului Ioniță Bairactaru	6	"
19.	Dumitru al Ioanei văduva	11	"
20.	Niță al Călugăriței	8	"

Clasul al II-lea

1.	Iancu al pitarului Dineă Borănescu	9	ani
2.	Alecu al vîstierului Iordache Olănescu	9	"
3.	Smaranda tot a numitului	7	"
4.	Costache al lui zisu Popa State	9	"
5.	Badea al lui Dumitache de la Tg. Jiu	12	"
6.	Costică Serghiad (al profesorului)	6	"
7.	Gheorghe al lui popa Marin	8	"
8.	Mihalache al armășoaei Mirica văduva	15	"
9.	Ghiță al Anastasiei Vlădeasca văduva	10	"
10.	Iancu al Dumitresii Pantelicoaia	7	"

11. Mihalache al Gheorghitei	8	"
12. Nicolae al protopopesii Cătrina	9	"
13. Chirita al lui Alecu Mihailevici, luat de suflet	8	"
14. Costache al Sultanei văduva	8	"

Clasul al III-lea

1. Gheorghe al lui Teodosie Gligan	9	ani
2. Ioniță al postelnicului Nicolae tipograful	10	"
3. Niță al logofătului Dumitru Titoveanu	14	"
4. Alecu al Ilincăi a răposatului Gh. Neacșu	10	"
5. Niță al lui popa Nițu de la Colibași	12	"

Clasul al IV-lea

1. Iacob al Catinchii Buturenei văduvă	14	ani
2. Mihalache tot al numitei	12	"
3. Evghenița a ceaușului Ghiță Capeleanu	9	"
4. Adam al lui Constantin Chegu	11	"
5. Niță al postelnicesei Tița Poșircă văduvă	13	"
6. Costache tot al numitei	11	"
7. Nae al Mandei Pleșoianca văduvă	13	"
8. Costache al postelnicesei Ilinca Linguleasa	11	"

Clasul al V-lea

1. Iancu al logofătului Gh. Rîmniceanu	15	ani
2. Gheorghe al lui Mihalache Urumolu	12	"
3. Costică al pitarului Dincă Borănescu	14	"
4. Nae al Catinchii Scînteoae văduvă	14	"
5. Petrache Cîntărețu	17	"

În total 52 de elevi.

Din rapoartele profesorilor populația școlară din Rîmnicu Vilcea pe anii următori se prezintă astfel : 96 de elevi în 1835 ; 120 de elevi în 1840 ; 160 de elevi în anul 1845 ⁽⁴⁸⁾ ; 174 de elevi în anul 1846 ⁽⁴⁹⁾.

Datele statistice ale anului 1834 ne indică la școală din acest oraș un număr de 38 de elevi veniți de la sate. Învățau laolaltă fii de boieri, neguțători, măstăugari și fii de țărani. Despre ultimii aflăm că erau folosiți și pentru diferite servicii la școală publică (cărau lemne, făceau focul etc.). Fostul rîndas al școlii se plângea Eforiei școalelor că a fost înlăturat din slujbă deoarece munca lui este îndeplinită de școlari, fii de țărani.

Este de menționat că unii dintre elevii școlii erau atât de săraci încât părinții lor își agoniseau hrana din cerșit, după cum raporta profesorul școlii publice.

Dacă în primii ani de la deschidere școala era frecventată și de copii „sărmani”, mai tîrziu numărul acestora scade, mulți dintre ei fiind îndepărtați din lipsă de locuri, mai ales după ce fiile de boieri și neguțători au început să frecventeze școala publică.

Într-un raport din 26 mai 1837 profesorul Dimitrie Serghiad menționează că din lipsă de locuri în bânci „mulți din sărmani au fost dați înapoi” (s.n.).

d) **Alte școli.** Interesul pentru învățătură de carte, pe de o parte, dorința de a da fiilor lor și alte învățături decit cele din școala publică, pe de altă parte, a dus la înființarea de școli particulare.

Inainte de 1832 au existat în Rîmnicu Vilcea două școli particulare, una grecească și alta românească. Aceasta din urmă o conducea Dimitrie Serghiad. În anul 1835 se raporta că în acest oraș nu mai există nici o școală particulară¹⁵⁰). Mai tîrziu, în 1846 funcționau în Rîmnicu Vilcea două școli particulare, una românească și alta grecească. Amândouă erau frecventate de 60 de elevi¹⁵¹).

În Rîmnicu Vilcea a funcționat și un seminar cu 32 elevi interni, sub conducerea lui Radu Tempea. Mai tîrziu, (în 1845) seminarul avea 60 de elevi¹⁵²). Mutat după 1848 la Craiova, el s-a redeschis la Rîmnicu Vilcea în anul 1855.

Ca profesori ai seminarului de aici amintim și pe cunoscutul dascăl ardelean Gavriil Munteanu ce detinea funcția de inspector al acestei școli pe la 1846 și pe Ioan Procopie¹⁵³).

În celealte orașe și tîrguri ale județului Vilcea au existat numai școli particulare.

La Drăgășani, în anul 1836, funcționa o astfel de școală cu 20 de elevi; în anul 1838 ea avea 15 elevi după „metodul nou”. În anul 1843 școala avea 34 de elevi. La Horezu, în 1835 era o școală particulară condusă de Costache Dimitru și avea 9 elevi. În 1840, ea avea 24 elevi. La Ocnele Mari, în 1836, era o școală condusă de Stan sin popa Stan și alta condusă de popa Ioan. În 1845 școala de aici avea 26 elevi¹⁵⁴).

Cunoaștem și numele unor dascăli care au funcționat la aceste școli. Astfel la 2 iunie 1845 Eforia școalelor numește ca profesor la școala din Drăgășani pe Iancu Crăsnaru. Se menționa despre el că era fiu de boier, născut în Tg. Jiu și că a învățat carte la Slatina în perioada 1837—1840 și la Cerneți, de la 1841—1842, fiind și ajutor de profesor al lui Tache Frumuseanu, conducătorul școlii normale din județul Mehedinți, iar de la 1842 și-a făcut studiile la Colegiul Sf. Sava¹⁵⁵).

În martie 1848 la școala de la Drăgășani funcționa Gh. Lăcusteanu, fost învățător la Poiana, județul Dolj¹⁵⁶).

Inainte de 1838 la școala de pe lîngă mănăstirea Horezu funcționase ca dascăl Petre Ionescu. După 1838 îl găsim că ținea școală în satul Bărbătesti¹⁵⁷).

Dintr-un raport în care se prezenta situația școlilor din Vilcea în anul 1845 se menționează despre școala particulară din tîrgul Ocnele Mari că are învățător pe ardeleanul Grigore Căluș care învăță 26 de elevi după metodul lui Lancaster, în limba română, precum și șase elevi

cărora le da lecții de franțuzește¹⁵⁸). El își făcuse studiile la Blaj timp de 8 ani.

La 20 februarie 1847 profesorul școlii normale îl recomandă pentru școală publică din acel tîrg. Acum îi spune Grigore Căluță¹⁵⁹).

3. — Școlile sătești din Vîlcea

Din studiul școlilor comunale se poate constata lipsa de preocupare a clasei stăpînoitoare de a da posibilitate la învățătură populației sătești.

Regulamentul organic arăta grija burgheziei în formare de a-și organiza școli pentru fiili ei și prevedea școli umanitare, speciale și orășenești, iar de școlile sătești abia se amintea. La articolul 8 din Proiectul pentru seminarii, se menționa că se va da cîntărețului, cîte 2 lei pentru îndatorirea de a învăța copiii satului „carte și cîntări“. În afară de aceasta nu se vede nici o preocupare pentru școala sătească. Clasa stăpînoitoare era interesată a ține pe clăcaș în intuneric și de aceea face ca și această școală, prin țîrcovnici, deși legiferată în anul 1833, să se pună în aplicare abia în anul 1838, la îndemnurile și stăruința lui Petrache Poenaru. Ea urmărea să mărginească învățătura poporului, ca să nu slăbească puterea boierească. Unii boieri, deputați în Adunarea Obștească, strigau în gura mare, că învățăturilt ar trebui să fie slăbode numai pentru nobilime, iar nu și pentru mujici.

Chiar și după anul 1838, îndemnurile pe care le făcea Vornicia din Lăuntru către ocîrmuirile județene, de a lăua înțelegere cu proprietarii în rezolvarea problemelor privind localurile de școli, au fost pur formale. În circulara Vorniciei se arată că proprietarii vor îmbrățișa cu bucurie această lucrare de „luminarea neamului“. S-a văzut însă cu cîță bucurie au îmbrățișat proprietarii ideea învățămîntului la sate, unde, deși erau păduri seculare, ei n-au dat voie țăranilor nici să taie lemne pentru a-și face școli.

Numai așa se explică de ce școlile sătești, au fost construite, în cea mai mare parte, din nuiele, pămînt și bălgar.

Desele jalbe ale învățătorilor cu privire la greutățile întîmpinate cu organizarea școlilor și cu pregătirea lor proefșională, arată nepăsarea stăpînirii față de școală și de slujitorii ei.

De asemenea persecuțiile suferite de învățători din partea proprietarilor și arendașilor, care în loc să-i scutească de dări, așa cum glăsiau hotărîrile domniei, ei îi supuneau la clacă și alte obligații arătată același lucru.

De școală sătească se poate vorbi în Vîlcea și înainte de anul 1838. Numărul destul de mare, pentru acea vreme, de știutori de carte din diversele sate din acest județ, așa cum am arătat mai înainte, dovedește acest lucru.

Din secolul al XIX-lea înainte de 1838 în unele sate erau dascăli plătiți de săteni pe bază de „învoială“. O astfel de școală ținuse, de pildă, învățătorul Petre Ionescu în satul Bărbătești,

a) **Școli la sate înainte de 1838.** Interesul deosebit pentru învățătură al locuitorilor săteni din Vilcea a dus la înființarea unor școli, care apar înainte de anul 1838. Între acestea reținem una publică, cea de la Benești, iar celelalte particulare.

Scoala din Benești. După cum o să vedem în acest sat a fost organizată cea mai bună școală comunală din Vilcea. Deja la organizarea școlilor de aici ieșiseră mai multe serii de tineri cu știință de carte.

Despre existența ei în mod oficial aflăm dintr-un raport al subcîrmuiitorului plășii Oltețului, trimis Ocîrmuirii județului Vilcea la 2 ianuarie 1836.

În acest document se precizează că la satul Benești, moșia clucerului Iordache și Grigore Otetelișanu, este școală care „se ține cu a dûmneelor cheltuiială“.

Se subliniază de asemenea, că școala are un bun învățător și este urmată de 16 elevi „copii de țărani“.

Este interesant de reținut că elevii erau atât din plasa Oltețului, cât și din județul Gorj ¹⁶⁰.

Din lista elevilor, alcătuită în februarie 1836, rezultă că din cei 38 de copii care urmau la școală, 15 dintre ei învățaseră la școală și în anul 1835. Școala exista deci mai dinainte.

Stim că Petrache Poenaru, după ce a învățat limba greacă, în anul 1809, a fost luat de mama sa și dat fratei ei, Iordache Otetelișanu, inginer hotarnic, care l-a învățat să citească și să scrie românește. Pe drept cuvînt socotim pe Iordache Otetelișanu ca dascăl pentru limba română al lui Petrache Poenaru la începutul secolului al XIX-lea.

N-ar fi exclus că acest cărturar luminat și care a făcut dovada, prin școala pe care a înființat-o la Benești, că era preocupat de luminarea fiilor de țărani, să fi dat învățătură de carte și altor copii, care i-ar fi fost ucenici alături de Petrache Poenaru. În acest caz școala de aici am putea spune că exista din anul 1809.

Din raportul subcîrmuiitorului plășii Oltețului, P. Simescu, din 14 februarie 1836, rezultă un lucru foarte important. El precizează că școala din Benești „este publică“ ¹⁶¹). Mai tîrziu, la 20 martie 1836, raportând despre aceeași școală menționează că scolarii „numai hrana și îmbrăcămintea“ au de la ei, restul (plata învățătorului, cărțile, localul și întreținerea lui), sănt pe seama slugerului Iordache și a fratelui său Grigore Otetelișanu ¹⁶²).

Am reținut că dascălul acestei școli era bine pregătit. Cunoștea „metodul nou“, sistemul lancasterian. El semnează „Ioan Ștefănescu, învățător“ (s.n.).

Este interesant catalogul elevilor săi. În dreptul fiecărui el trece data (an, lună, zi). Trece de asemenea următoarele rubrici: numele elevului, vîrstă, nația, legea, județul, locuința, profesia, corespondentul școlarului.

Elevii săi au vîrstă între 7 și 28 de ani. Observăm deci că lucra cu vîrste atât de diferite, ceea ce, de bună seamă, constituie o mare greutate.

Reținem de asemenea, că toți elevii erau fii de români.

Scoala era urmată de 5 elevi din județul Dolj, dintre care unul era din Craiova. Un elev era din județul Gorj. Restul de 36 aparțineau județului Vilcea, proveniți din diferite sate ca de pildă : 3 de la Buljești, cîte 2 de la Bătașani, Zătreni, Risipită și Tioron, cîte unul de la Negreni, Ciorteaști, Valea Mare, Rusănești, Străchinești, Obislav, Sinești, Bulzaști, Slăvești, Strejesta. Restul erau copii ai țărănilor din Benești.

Din catalogul acestei școli aflăm și categoria socială a elevilor. Avem astfel 13 fii de plugari, 2 de grădinari, cîte unul de dulgher, morar și olar, 4 fii de neguțători, 2 de dorobanți, 10 fii de preoți, cîte un fiu de proprietar, boienraș și arendaș, un fiu de grefier (cel de la Craiova).

Alte școli. Pe la începutul secolului al XIX-lea trebuie că, Mincul, ce învățase meșteșugul picturii mult căutat în acea vreme, va fi deschis la Gărdești o astfel de școală.

În anul 1804 funcționa la Brădești școala dascălului grec la care fusese dat să învețe elinește, Petrache Poenaru. Despre felul cum se desfășura învățătura la acest dascăl ne relatează Gheorghe Sion. „Acolo, copilul fu supus la o adevărată tortură, pe care numai noi, cei ce am apucat regimul instrucțiunii grecești ne-o putem închipui ; el fu cu se veritate oprit de a vorbi românește, astfel că servitoarea care îngrija de copilăria lui a fost nevoită să învețe grecește spre a se putea înțelege cu dinsul. În curind, copilul își uită a vorbi limba maternă, iar brutalitățile și maltratările grecești, făcute din el o ființă demnă de pliniș ; corpul lui ajunsese în stare de schelet și sănătatea sa serios amenințată”¹⁶³.

Despre timpul petrecut în acest sat, între anii 1804—1809 și despre modul cum zelosul dascăl grec îl supuse la efort, aflăm de la însuși Petrache Poenaru. „Aci (la Brădești, petrecui cinci ani la învățătura elementară a limbii grecești și fmi însușisem așa de mult această limbă, încit mai uităsem limba părintilor mei fiindcă dascălul grec mă urmărea de aproape să n-auză că iese din gura mea altă vorbă decât grecească. Până și femeia ce fmi dedese maică-mea pe lîngă mine, ca să mă îngrijească, a fost nevoită și ea a vorbi grecește.

Peste cinci ani venind maică-mea să mă ia acasă, fmi plinse de milă văzindu-mă cu urechile dezlipite, și falcă prin falcă de slab, pentru că dascălul meu luase ad-literam vorbele cu care tatăl meu mă încrezuse lui zicind : și dau pe fiul meu acesta pre care îl vezi cu piele și carne, fă ce-i vrea cu el, numai să învețe carte, și măcar de mi l-ai da numai cu piele și oase”¹⁶⁴.

O școală amintită în mai multe rapoarte este cea de la Bogdănești.

În raportul său subcîrmuitorului plășii Rimnicului înștiințează ocîrmuirea județului Vilcea că pe lîngă Biserică sf. Mihail și Gavril, funcționează o școală condusă de dascălul Stoica. Raportul are data 18 ianuarie 1836. Se arată aci că școala are 6 elevi.

Și această școală există încă de această dată deoarece se pre-

ciza că aici terminaseră învățaturile doi dintre școlari, dintre care unul Licsandru al lui Hristea Bălășel¹⁶⁵.

În plaiul Coziei funcționau în februarie 1836 un număr de 3 școli cu 24 de elevi. Cei mai mulți învățau la schitul ce ținea de mănăstirea Bistrița. Aici erau 15 școlari. Alți 4 învățau la Bărbătești.

Trei școli existau în 1835 și în plasa Cernii. Ele funcționau la Bătășani cu 3 elevi, la Mărgineni cu 2 elevi și la Dejoiul cu 3 elevi.

Considerăm că și cei care terminaseră învățaturile vor fi deschis și ei cîte o școală în satele lor. Astfel Dumitru sin Ștefan Măldărescu (la Măldărești), Ion sin Ion Ciobanu la Rimești și Loghin sin Lazăr Deloreanu la Vaideei — Ungureni.

La Olănești, unde am văzut că fusese școală pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea, se pusese bazele unei școli temeinice. Subcîrmuitorul plaiului Coziei arăta la 30 decembrie 1845, că Toma Olănescu, clucerul, „au început a clădi o școală de zid” pentru „învățatura copiilor aceluia sat”¹⁶⁶.

Numai din datele rezultate din rapoartele subcîrmuitorilor de la începutul anului 1836 rezultă că în județul Vilcea exista un număr însemnat de școli, recunoscute ca atare, prin acte, de către administrația județului.

Totalizînd din aceste liste rezultă că în ianuarie 1836 erau în Vilcea 106 școlari intrați la învățatură.

Consemnăm de asemenea că la acea dată, din rapoartele oficiale, trimise la ocîrmuire, terminaseră învățaturile un număr de 20 școlari.

Ni se pare interesant de reținut inițiativa luată de clucerul Toma Olănescu de a construi o școală de zid în satul Olănești.

Desigur că în afară de școlile menționate în rapoartele subcîrmuitorilor mai erau și altele.

Un dascăl particular, necuprins în documentele menționate mai sus, a fost Petre Ionescu. El a ținut școală la Bărbătești.

Aflăm aceasta dintr-o jalbă a sa trimisă Eforiei școalelor. Între altele scrie că a urmat învățaturile la Sf. Sava pentru care i s-a eliberat și „atestat” și că mai tîrziu a fost luat de arhimandritul Hrisant de la mănăstirea Hurez, spre a fi învățător la școala acestei mănăstiri. De aici „la ruga” unor sate din plaiul Coziei, „s-a aşezat” învățător la Bărbătești. Menționează că la această școală urmău învățaturile și tineri din alte sate. Tine să arate că mulți din foștii lui elevi au ajuns „scriitori, învățători și candidați”, dovedind prin aceasta competența și munca depusă. Din anul 1838 el a fost ales ca subrevizor în plaiul Coziei¹⁶⁷.

Sutele de candidați de învățători pregătiți a organiza școlile din Vilcea, încă din 1838—1839, ne arată că aproape în fiecare sat din acest județ existau știutori de carte, învățăseră de la alți dascăli înainte de anul 1838.

Analizînd numai situația din județul Vilcea socotim suficiente dovezi care să infirme teza că la sate n-au existat școli înainte de 1838¹⁶⁸). V. A. Urechia care a tipărit un studiu despre această categorie de școli menționează în lucrarea sa că în anul 1838, în noiembrie, n-au

existat nici zece școli la sate și în dosare nu sunt acte care să dovedească existența lor¹⁶⁹). Din materialele de arhivă, unde găsim rapoarte și tabele alcătuite cu multă grijă de profesorii școlilor normale rezultă că numai în Vilcea erau școli în 1838 în 62 de sate¹⁷⁰).

Spre a funcționa chiar în anul înființării lor (1838), ele au trebuit să fie conduse de învățători. Si dacă înainte de această dată n-au existat școli, de unde au apărut sutele de candidați de învățători în anul 1838 în întreaga țară?

Că au existat școli în anul 1838 rezultă și din alte documente. Cu adresa nr. 1490 din 24 decembrie 1838, Eforia școalelor cerea Departamentului din Lăuntru să ordone ocîrmuirilor județene să pună mijloace de transport la dispoziția profesorilor școlilor normale spre a se deplasa la școlile sătești pentru controlul activității¹⁷¹). Dacă n-ar fi existat școli ce ar fi putut controla profesorii?

Într-o circulară din 14 octombrie 1838, Eforia școalelor informa ocîrmuirile județene că profesorii școlilor normale vor elibera de la cursurile de pregătire pe cei „mai destoinici” candidați spre a deschide școlile la sate.

Prin raportul cu nr. 34 din 15 octombrie 1839 subrevizorul plășii Oltului raporta profesorului școlii normale de la Rimnicu Vilcea despre situația școlilor sătești din plasa pe care o avea sub control. „Copiii s-au așezat cu bună rinduială la învățătură” prin „toate satele” spune el, dar prin case vremelnice „ca și an”¹⁷²). (s.n.). Reiese de aici că fuseseră școli la sate în Vilcea și în 1838.

În decembrie 1838 profesorul școlii normale din Vilcea raporta Eforiei școalelor că „a slobozit” 29 de candidați spre a merge la sate să deschidă școlile. Restul candidaților ii va elibera de la cursuri, în același scop, peste o săptămână¹⁷³). Cu adresa nr. 1222 din 5 noiembrie 1838, Eforia școalelor informa Departamentul din Lăuntru că încă de la sfîrșitul lui octombrie 1838 au fost eliberați de la cursuri candidații „mai deprinși la învățătură” spre a merge la satele lor să deschidă școli.

Roagă Departamentul din Lăuntru să dea dispoziție ca lemnele pentru încălzitul școlilor de la sate să se ia din pădurea lăsată de proprietar „în trebuința satului”. În ceea ce privește transportul lemnelor, va fi îndatorat la aceasta fiecare enoriaș care are „dobitoace de trăsură și car”¹⁷⁴).

Spre a putea funcționa școlile aveau nevoie de învățători, de local și mobilier, de cărți etc.

a) **Invățătorii. Pregătirea lor.** Încă din 4 februarie 1838, Eforia școalelor scrie profesorului școlii normale din județul Vilcea că în art. 8 din proiectul al doilea pentru seminarii s-a hotărît ca în fiecare sat să fie pe lîngă preot și un cîntăreț care are datoria a învăța carte pe copiii satului, în timp de iarnă, în schimbul a 2 lei și 2 chile de bucate.

Îl înștiinează de asemenea că Vornicia din Lăuntru a dat dispoziții ocîrmuitorului județului spre a îndatora pe proprietarii satelor să găsească casă pentru școală sau să clădească una specială în acest scop.

Sarcina profesorului era de a găsi „tineri țărani, feciori de preoți și alții”, să-i aducă la școala normală, spre a-i pregăti la învățaturile începătoare, după care să-i trimită la sate să deschidă școli.

Școala publică din orașul de reședință al județului devenise din 1838 și școală normală. Aici urmău învățaturile atât elevii de la școala începătoare din oraș cît și candidații de învățători. Existau în 1838 mai multe categorii de școli. În sate școli comunale sau sătești, la reședința plășii școala preparandă (aici erau cîte doi învățători, unul îndeplinind și sarcina înstrumării școlilor din plasa sa), cele din capitalele de județe, școli normale, școala de la Craiova se numea centrală, iar cea de la București cuprindea întregul ciclu de învățători (începătoare, umanitare, complementare și speciale).

Începînd deci din anul 1838 școala publică, națională, a județului este cunoscută mai ales ca școală normală. Așa fiind profesorul de la școala publică avea de acum în sarcina sa nu numai pregătirea copiilor care frecventau clasele I, II și III, ci și pe cea a candidaților de învățători. La început, pînă primea atestatul că a urmat învățaturile de la școala normală, învățătorul purta titlul de candidat.

După cum am văzut această se alegeau dintre cîntăreții de biserică. Există această indicație deoarece aceștia se bucurau prin dispozițiile în vigoare de dreptul de a primi cîte două chile de bucate pe an din magazia de rezervă a satului. Urma deci ca învățătorul să nu se ocupe numai de școală ci să facă și serviciul la biserică.

Intr-o adresă a Eforiei trimisă Vorniciei din Lăuntru se scrie că cei aleși candidați pot fi „tineri țărani” dintre „cîntăreți sau grămatici de la biserică”¹⁷⁵.

Dacă la început alegerea candidaților părea o problemă ușoară, ea s-a complicat atunci cînd au început să se pună în aplicare. În primul rînd țîrcovnicii nu voiau să fie învățători, apoi ceilalți tineri din sat care ar fi fost dornici să îmbrățișeze această carieră, erau birnici sau clăcași, obligați la dările către proprietar. În această situație Eforia școalelor intervine la Departamentul din Lăuntru și prin adresa 713 din 4 august 1838 cere ca învățătorii care nu sunt și țîrcovni să fie apărați de „plata capitației” iar proprietarii să-i scutească măcar numai de clăcaș dacă nu și de dijmă. Profesorul școlii normale de la Vilcea găsește și o altă soluție a acestei probleme. El propune Eforiei școalelor ca în locul candidaților de învățători să fie „dați la bir” cei care, făcînd pe țîrcovnicii de biserică, n-au vrut să primească și îndatorirea de a fi învățători. Eforia își însușește propunerea și o transmite Departamentului cu nr. 1266 din 15 noiembrie 1838¹⁷⁶.

Avînd în vedere că multe sate erau formate dintr-un număr mic de familii și în acest caz salariul învățătorului ar fi nefinsemnat, atrage atenția organelor superioare să dea dispoziții ca la plata celor 2 lei să fie obligați „toți șezătorii satului”, fără nici o deosebire, adică și: „preoții, diaconii, jurații, vătășeii, dorobantii, manzili, boierii de neam și asidați”. După cum o să vedem mulți dintre acestia se vor sustrage de la plata învățătorului, Eforii subliniază în adresă lor că dacă să va lăsa

contribuția numai pe seama birnicilor, învățătorii „mai buni” se vor retrage¹⁷⁷). Adresa este semnată de M. Ghica, P. Poenaru, N. Picolo.

Cursurile de pregătire a învățătorilor au început la școala normală a județului. Aleși de către proprietar, arendași, de pîrcălabii satelor, în mai puține cazuri de către profesori, candidații se prezintau la cursuri pe timpul verii, cind școlarii lor erau opriți de părinți la muncile agricole.

După cum o să vedem s-au întîmpinat multe greutăți în organizarea școlii sătești. Unele din lipsa de localuri pentru școli, altele din marea fluctuație a învățătorilor. Deși pregătiți aceștia renunțau cu ușurință la meseria lor deoarece erau prost retribuiți, impilați de datorii, maltratați de organele administrative.

În cele ce urmează vom sublinia unele din aceste neajunsuri tocmai a se vedea în cît de grele condiții s-a făcut un învățămînt la sate în acele vremuri.

Deși se dăduseră dispoziții ca învățătorii să fie scuțiți de dările către proprietari, aceștia și arendașii lor făceau necontenite abuzuri. Abia se pusește problema scutirii lor și abia începuseră să participe la școala normală pentru pregătire că Eforia școalelor este nevoie, în noiembrie 1838, să informeze Departamentul din Lăuntru că învățătorii „se apucă de către arendașii moșilor prin silnice mijloace, cu dorobanțul ca să plătească toate drepturile proprietarilor” (s.n.). Cere să se disponă scutirea de clacă a învățătorilor. Departamentul din Lăuntru trimite circulară la ocîrmuirile județene cu dispoziție în acest sens. Adresa de la Vîlcea are numărul 1968/1838¹⁷⁸).

Nu trecuse decît două luni de la dispozițiile date pentru scutirea de dări a învățătorilor că Eforia școalelor este nevoie să informeze despre necontenitele „supărări” ce au învățătorii din partea arendașilor pentru „răspunderea dărilor proprietărești”¹⁷⁹). Profesorul de la Vîlcea raportase încă din 12 octombrie 1838 că învățătorii aceluia județ fuseseră „apucați” de către proprietar sau arendași „la toate dările” fără nici o „osăbire de ceilalți clăcași”¹⁸⁰). În mai 1839, informa din nou Eforia școalelor că proprietarii n-au luat în seamă poruncile referitoare la scutirea de clacă și de dijmă. Menționează că unii dintre ei au fost luati chiar de la școală „spre a împlini banii proprietății”¹⁸¹).

Rezoluția Eforiei școalelor pe acest raport este de a se adresa Marii Vornicii deoarece din partea ocîrmuirii județului Vîlcea „se vede mereu nefingrijire pentru școlile comunale”.

Asupra acestor stări de lucruri aflăm și mai lămuirt din jalba învățătorului Tudor Bădescu din acest județ¹⁸²).

Materialele de arhivă cuprind multe plingeri ale învățătorilor împotriva proprietarilor. Spre a vedea că jalba învățătorului de la Stănești nu reprezintă un caz izolat, prezentăm aci și alte plingeri înaintate profesorului școlii normale sau ocîrmuitorului din Vîlcea. Si în celealte județe ale țării proprietari aveau aceeași atitudine față de școală. Pește tot învățătorii erau supărați cu plata drepturilor proprietărești. Spre deosebire de alte județe însă învățătorii din Vîlcea manifestă mai

mult curaj în această problemă. Arată în scris situația din satele lor, reclamă purtarea neomenoasă a proprietarului, demască atitudinea lui reacționară față de cultura poporului. Prin jalbele lor dovedesc nu numai lipsa de sprijin a proprietarilor în dezvoltarea școlii sătești, ci și greutățile întâmpinate din cauza lor¹⁸³).

Unele reclamații se trimiteau direct la Eforia școalelor. Așa procedează de pildă, Ion Predescu învățătorul satului Birsești¹⁸⁴), la sfîrșitul lunii mai 1840.

Exemplele prezentate, credem că sunt suficiente spre a dovedi că proprietarii nu numai că n-au ajutat la organizarea și dezvoltarea școlii sătești, dar au creat chiar greutăți. Mulți învățători își părăseau slujba din cauza lor. Se vede de aci, cît de fățarnice erau circularele Vorniciei din Lăuntru în care spuneau ocirmuitorilor și eforilor că proprietarii vor îmbrățișa „cu căldură“ ideea înființării de școli sătești, lăsând pe seama lor problema construcției localurilor de școli.

Am arătat că plata învățătorului se făcea de către sat. Fiecare enoriaș era obligat să dea cîte 2 lei pe an și cîte 2 chile de bucate pentru învățător. Se stabilește ca toată populația să contribuie. În unele dispoziții găsim că erau scuțiți de plata învățătorului „cei nevolnici“ și văduvele.

Multe greutăți au avut de întâmpinat învățătorii și în privința primirii drepturilor lor.

De la începutul cursurilor de pregătire, Toma Serghiescu, profesorul școlii normale din Vilcea, arăta că a învoit candidații pe rînd, cîte 1 — 2 zile, să meargă acasă spre a-și aduce merinde, pentru că satele nu le-au dat drepturile, iar ei s-au îndatorat pe la gazde¹⁸⁵). În alt raport din 1840 același profesor menționează că „dorobanții, surugii, familiile militariilor în slujbă, preoții și văduvele de obște, nu numai cele sărmâne „nu vor să contribuie cu cei 2 lei la plata învățătorului“¹⁸⁶). Cu un an mai înainte arăta Eforiei școalelor că în Vilcea „toți preoții de obște“ nu vor să contribuie nici la cheltuielile privind construcția localului de școală, nici la plata învățătorului¹⁸⁷). Eforia școalelor scrie Episcopiei Rîmnicului subliniind că „preoții trebuie să fie cei dintâi indemnători pentru înființarea școlilor“ și că legiuirea n-a făcut nici o deosebire la contribuția pentru școli¹⁸⁸).

Învățătorul din Teiușul și Ocnîța nu primesc drepturile pe timp de 4 ani de la înființarea școlii. El raportează profesorului de la Rîmnicu Vilcea, la 8 decembrie 1843, că nu va deschide școală pînă ce nu va fi plătit¹⁸⁹). În februarie 1845 profesorul Costache Codreanu arăta Eforiei școalelor că școala mahalalelor Teiușul și Sahoritu, Lunca și Ocnîța stau închise, deoarece locuitorii nu vor să plătească pe învățător. Menționează că aceștia sunt muncitori pe la Ocne și sunt sprijiniți în această acțiune de cămărașul Ocnelor. Conchide în raportul său că oamenii din slujba ocnei „aduc mare piedică școalelor“ și că fiii lucrătorilor de la ocne nu trebuie să se deosebească de ceilalți „prin neînvățatură“ și „barbarie“¹⁹⁰).

Multe greutăți aveau de întâmpinat învățătorii în privința drepturilor lor din partea autorităților, în special a subcîrmuitorilor care fie că scuteau pe unii locuitori, fie că înselau învățătorii la primirea drepturilor lor. Astfel, profesorul raporta în 1846 că subcîrmuitorul plășii Ocolului a scutit 18 boieri de plata drepturilor candidaților. Eforia școalelor comunică din nou că sînt scutiți numai „nevoinicii” și văduvele sărace¹⁹¹.

Intr-o jalbă trimisă profesorului școlii normale în mai 1838, învățătorul de la Bărbătești arăta cum a fost înselat de logofeții satelor la primirea drepturilor. Astfel, scrie că la semestrul Sf. Dumitru a iscălit pentru 394 lei și a primit numai 183 lei, iar la semestrul Sf. Gheorghe n-a primit de la cei 644 enoriași (școala era pentru 4 sate) nici bani, nici porumb¹⁹²). La fel se plinge Ilie Petrescu învățător la Zlătărei¹⁹³.

Doi învățători din plaiul Coziei, Gheorghe Băzăvescu de la școala Muicreasca de Jos și Ioan Andreeșcu de la Muicreasca de Sus scriau Eforiei școalelor în iunie 1841 că nu pot trăi „numai cu simbrioara de la un mic număr de oameni”. Anexează la jalba lor și numele celor care n-au plătit cei doi lei. Astfel, la Muicreasca de Sus nu se achitaseră de plata învățătorului, de la înființarea școlii, deci pe ultimii 3 ani, următorii: 5 preoți, 16 surugii, 5 dorobanți, 6 epitropi, 3 aleși ai satului, 4 scutiți de militari.

De asemenea, nu plătiseră nimic timp de 3 ani, la Muicreasca de Jos: un preot, un patențar, un sudit austriac, 4 surugii de poștă 4 scutiți de militar, 2 dorobanți¹⁹⁴).

Prevăzind că se vor face abuzuri în privința achitării drepturilor ce se cuveneau învățătorilor, încă din 1838 Eforia școalelor propunea Departamentului din Lăuntru să ia unele măsuri în această privință. Ea propunea astfel ca cei 2 lei care se vor strînge de la toate familiile din sate, pentru plata învățătorilor să se păstreze la Ocîrmuire și de acolo, după lista învățătorilor din județ, întocmită de către profesor, cu dreptul ce are fiecare să primească, după timpul strvit, să se dea profesorului. Acesta va distribui învățătorilor leafa „în două ciștiguri”, adică primăvara, cînd învățătorii vin la cursurile de pregătire și toamna cînd se întorc de la școala normală la satele lor. O condiție va fi întocmită de profesor și va cuprinde pe toți învățătorii și suma cuvenită fiecaruia. De primirea lefii vor semna în acest document¹⁹⁵).

Întruniți în ședință, la 30 mai 1844, eforii redactează un jurnal în legătură cu plata drepturilor învățătorilor pe care apoi îl înaintează Marii Logofeții a Bisericeștilor. În acest jurnal se stabilea ca pîrcălabii satelor să fie îndatorați ca pe lîngă banii capitației, fiecare familie, fără excepție, să dea trimestrial cîte 20 de parale pentru salariul învățătorului. Banii strînși vor fi depuși la subcîrmuire de unde vor fi distribuîti învățătorului¹⁹⁶). Se vede că prima soluție propusă la înființarea școlilor nu mai era corespunzătoare. În orice caz, se căutau noi soluții, deoarece autoritățile locale săvîrșeau abuzuri.

Învățătorii au avut de întâmpinat mari greutăți și la primirea bucatelor (porumbului) din magazia de rezervă.

Spre a primi cele 2 chile de bucate de la săteni învățătorul trebuie să fie și în serviciul bisericii ca țîrcovnic. De cele mai multe ori preotul nu primea pe învățător ca țîrcovnic și alegea pe un protejat al lui, ca acesta să aibă dreptul la bucatele din magazia de rezervă.

Eforia școalelor cere Departamentului din Lăuntru să dea dispoziții ca învățătorului să i se elibereze bucatele deoarece deși nu va fi cintăret el tot trebuie „să stăruiască în slujba bisericii ca paracliser“, ducindu-se cu copiii școlii „totdeauna la biserică“ sîmbăta seara, duminica și în toate sărbătorile ¹⁹⁷).

De asemenea, arată că nu este bună măsura ca învățătorul să primească bucatele de la fiecare enoriaș. În acest fel el va fi nevoie să umble din casă în casă „să-și cersească dreptul“ și atunci își va atrage și ura din partea sătenilor și i se va scădea și prestigiul ¹⁹⁸).

Nu de puține ori aflăm că învățătorii erau huliți, batjocorîți sau chiar bătuți.

Adresindu-se ocîrmuitorului județului, profesorul școlii normale îi arăta, în septembrie 1839, că subocîrmuitorii plășilor nu ascultă păsurile învățătorilor, nu le vorbesc frumos „iar pe unii îi bat“. Cere să se opreasă „maltratările“.

Subrevizorul plășii Oltului, Păun Marinescu raporta profesorului de la Rîmnicu Vilcea că Petracă Olănescu, subocîrmuitorul plășii, nu numai că „a jefuit“ pe învățători, dar și „maltratează“. De asemenea, arată că încurajează pe săteni să nu-și dea copiii la școală. Relatează cazul a doi mazili. Dumitru și Preda care l-au „necinstit cu cuvinte de tot felul“, iar subocîrmuitorul nu l-a dojenit, încurajînd în acest fel și pe alții. Astfel, mergînd pe fa toți enoriașii din Odăi, spre a-și trimite copiii la școală, un anume Diaconu Matei l-a lovit cu tîrnăcopul în cap, spuñind că nu-și dă copilul „la astfel de învățătură“. Subcîrmuitorul primind de la acesta un icoșar a dat ordin să nu fie supărât cu nimic. Urmareasă fost că aici sînt numai 10 copii la școală ¹⁹⁹).

Petre Ionescu, subrevizorul plăiului Cozia se plîngea Eforiei școalelor că, la 18 mai 1839, a fost luat cu dorobanțul Ocîrmuire și dus la Rîmnic. Aici ocîrmuitorul l-a amenințat să o să fie bătut „la spate“ în mijlocul satului Bărbătești, unde era și domiciliul său. La 13 februarie „m-a luat bolnav p-un viscol mare și m-a dus la Ocîrmuire“. Aici i s-a dat ordin să țină locul profesorului pînă „va revizui școlile“. În școală normală a găsit „școlarii răzvrătiți, neregulați și neastîmpărați“. Căutînd să facă ordine Ocîrmuitorul „m-a bătut mai rău ca pă tîlhari“ și apoi „m-a scos afară tîriș și m-a dat pe mine altor dorobanți“ ²⁰⁰).

Profesorul Costache Codreanu, abia venit la conducerea școlii normale din Vilcea, înaintează Eforiei școalelor la 9 decembrie 1844, jalba subrevizorului plăiului Hurezul. Acesta se plîngea împotriva subcîrmuitorului care după ce „m-a luat de păr, m-a dus cu dorobanțul, m-a dezbrăcat pînă la briu și m-a ținut afară în frig un ceas“ a fost îndepărtat din slujba de subrevizor și aceea de învățător la Măldărești.

Profesorul protestează împotriva purtării subcîrmuiitorului și a măsurii luate numai pentru faptul că subrevizorul l-a „necinstit cu vorbe proaste“²⁰¹).

În astfel de situații cu autorități și proprietari care nu numai că nu sprijineau școala sătească, dar găseau diferite prilejuri să șirbească din autoritatea și drepturile învățătorilor, aceștia au luptat totuși să dea învățătură de carte fiilor de țărani.

Pregătit în școala normală, învățătorul mergea la sat spre a începe învățăturile. Uneori nu puteau deschide școala, deoarece stăpînul moșiei nu era de acord.

Toma Serghiescu, profesorul școlii normale raporta Eforiei școalelor în decembrie 1843, că școala satelor Ostroveni și Valea Râsii nu se poate deschide, deoarece stolnicul Iancu Lahovari, proprietarul moșiei se împotrivește.²⁰²

La fel se întimplase în satul Romani, proprietatea mânăstirii Hurez. În 1839, sătenii deși trimiseră candidat la pregătire, la înăpoiere nu i-a îngăduit să deschidă școala pentru că elevii o să învețe la școală mânăstirii. Profesorul arată Eforiei că învățătorul de la mânăstire nu cunoaște metoda lui Lancaster și abia știe să citească. De asemenea, menționează că școala Romani are o încăpere prea mică, de doi stăjeni (4 m) lungime și $1\frac{1}{2}$ (3 m) lățime.²⁰³ În satul Romani la acea dată (1839) erau 126 de familii.

b) Localul și mobilierul școlii sătești. Spre a putea funcționa școlile aveau nevoie de local și mobilier. Materialele de arhivă sunt foarte bogate în această problemă. S-a purtat multă corespondență, s-au făcut multe plingeri, s-au depus multe eforturi pînă ce satele și-au construit un local de școală.

Ca și plata învățătorului, localul și mobilierul au înfrat tot în sarcina țărănuilui sărac. Tot el a suportat și greutățile privind ridicarea în sat a unei clădiri necesară pentru învățătura copiilor.

Este semnificativ faptul că în nici un raport, în nici o jafă, nu se indică un nume de țăran clăcaș care să se fi împotravit la contribuția pentru întreținerea școlii și a învățătorului. Am văzut în rapoarte nume de cîrmuiitori, subcîrmuiitori, proprietari, stăreți care au împiedicat organizarea școlilor; am găsit nume de preoți, boieri și boiernași etc., care nu dădeau nici cei 2 lei pe an pentru plată învățătorului. În listele cu datornicii nu apar nume de clăcași, de bîrnici.

În privința localurilor de școli, atât Departamentul din Lăuntru cît și Eforia școalelor, încă de la începutul anului 1838 au arătat ocîrmuirilor județene ca să se înțeleagă cu proprietarii moșiilor spre „a hotărî“ „casa în care are a se ține școala satului“ sau „să chibzuiască“ măsurile pentru construcția unui local special în acest scop. Le cere ca să raporteze la timp despre situația clădirilor destinate pentru școală.²⁰⁴

Tot atunci, prin grija Eforiei școalelor s-a alcătuit un model de clădirea unei școli pe care l-a tipărit în 2 000 de exemplare și l-a trimis la sate. În plan se arată dimensiunile unui astfel de local;

felui cum să fie construit, materialul necesar și mobilierul ce trebuie la o școală.

Se stabilesc trei categorii de școli după mărimea satului (numărul de familii existente în sat).

Astfel, satele cu o populație de peste 150 de familii construiau o școală de categoria I-a, lungimea 8 stînjeni (16 m) și lățimea de $4\frac{1}{2}$ stînjeni (9 m).

Eforia școalelor informa Departamentul din Lăuntru că într-o astfel de sală pot să încapă 240 de elevi. Se presupunea un astfel de număr de elevi într-un sat cu atitdea familii.

Satele cu 100 de familii își făceau o școală de categoria a II-a lungă de $6\frac{1}{2}$ stînjeni (13 m) și lată de 4 stînjeni (8 m). În sfîrșit, pentru satele sub 100 de familii dispozițiile prevedeau o clădire de categoria a III-a, lungă de 5 stînjeni (10 m) și lată de $3\frac{1}{2}$ stînjeni (7 m).

Planul trimis de Eforia școalelor n-a putut fi respectat. Nici materialele de construcție indicate n-au putut fi folosite decarece depășeau cu mult posibilitățile materiale ale țăranilor. Chiar și acolo unde construcțiile s-au făcut după plan materialul a fost cu totul necorespunzător. Astfel că, cele mai multe școli nu s-au făcut din cărămidă, aşa cum erau indicațiile Eforiei școalelor, ci din nuiele și pămînt bătut.

Intr-o adresă către Departamentul din Lăuntru, din septembrie 1843, Eforia școalelor menționa că s-au făcut greșeli în clădirea școlilor. Deși multe s-au construit după planul dat de Eforie, totuși ele au fost făcute „din nuiele cu pări“ bătuți în pămînt care „amenință să cază“.

Arată că în unele sate sînt școli „bene clădite“, dar n-au ferestre, uși, semicercuri etc.²⁰⁵⁾

În toamna anului 1838 Eforia școalelor încearcă Marea Vornicie din Lăuntru că „cei mai destoinici“ dintre candidați au fost trimiși să deschidă școli la sate. Roagă autoritatea superioară de a da dispoziții la ocîrmuirile județelor ca „pînă ce la vara viitoare se vor zidi casele de școale“ (s.n.) învățăturile să înceapă în încăperile pe care aleșii satului le vor fi găsit bune pentru școală, iar acolo unde nu sînt asemenea clădiri să se repartizeze „vremelnicește“ casele de sfat.²⁰⁶⁾

Adresa este semnată de eforii M. Ghica, Al. Filipescu, P. Poenaru, N. Picolo.²⁰⁷⁾

După cum vedem, Eforia școalelor era încredințată că pînă în vara anului 1839 construcțiile școlilor de la sate vor fi terminate. Eforii își îndreptau speranțele la proprietari și lăsase grija localurilor de școli în seama lor. Aceștia n-au permisă să ia cel puțin lemne din păduri spre a face școlile din bîrne.

Cu raportul nr. 94 din 14 iunie 1839 profesorul școlii normale din Vilcea informa Eforia școalelor că în acel județ nu s-au construit școli noi pentru că sătenii „sînt împovărați cu dregerea drumurilor“. Aveau atunci alte sarcini de îndeplinit.

Același profesor raporta situația construcțiilor de școli în septembrie 1839. De data aceasta încearcă forul superior că s-au început

construcțiile școlilor în plaiul Horezului și în plasa Oltețului, dar nu sînt speranțe a se termina în acest an. Cît privește celelalte 5 plăși abia că s-a început să se transporte materialul.

Tîne să sublinieze că deși sînt date porunci „strajnice“ în privința localurilor de școli, totuși aleșii satului merg acasă la subcîrmuatorii „și-i îmblînzesc“ spre a-i amîna cu facerea școlii.²⁰⁸)

Acțiunea de construire a localurilor pentru școlile sătești a constituit un prilej nimerit pentru ca „oamenii“ subcîrmuatorilor să realizeze ceva beneficii. Păun Marinescu, subrevizorul plășii Oltului, arăta într-un raport către profesorul de la Rm. Vilcea că în controlul pe care l-a făcut la școlile din plasa sa a constatat că subcîrmuatorul plășii trimisese „un om al lui“ pe Ghiță, învățătorul școlii particulare de la Drăgășani, cu poruncă „și dorobant“ să meargă la sate în problema locașurilor de școli. Acesta venise însă „cu gînd a jefui satele“. Indiferent de numărul familiilor el obliga satele la construcția aceluiasi local de școală de „11 stînjeni (22 m) lungime și 6 stînjeni (12 m) lățime“. Satele mici „îngrozindu-se“ de o așa mare clădire interveneau la el „a le mai micșora“, iar altele îi cereau să se unească 2—3 la un loc pentru a construi un singur local. Omul subcîrmuatorului le aproba cererile în schimbul „unei sume“. ²⁰⁹)

Construcția localurilor de școli era o povară prea grea pentru țărani. Ocîrmuatorul județului Vilcea intervine la Departamentul din Lăuntru ca să aprobe ca unele sate din plaiul Coziei să folosească pentru școală casele de sfat, scutindu-i în acest fel de a ridica clădiri noi. Menționează că țărani din aceste sate se află „la loc strîmtorat, între dealuri și munți“ și nu au posibilități de construcție. Departamentul nu aprobă cererea acestor sate.²¹⁰)

După rapoartele subcîrmuirilor vilcene, din decembrie 1839, rezultă că în multe sate se construiseră școli.

Din însemnările făcute în lista cu situația școlilor din unele plăși menționăm cîteva. În plaiul Hurezului, de pildă, din cele 23 de școli construite una era din bîrne, 7 de zid în paiente, 4 de drugi și 11 nu-mai în paiente. În plasa Rimnicului, în luna decembrie 1839, se dădeau lecții în 22 de sate. În ceea ce privește localurile de școli la 6 sate se arată că sunt clădite „în paiente“, 2 erau în lucru, la 2 se strînsese materialul, iar la restul nici o preocupare. La Riurenî se menționa că e sat mic și „n-a putut face școală“, la Ostroveni, că sătenii „sînt slugi“, iar la Sohărătu, Teiușul, Titireciu, Ocna, Lunca, Ocnița, Stolnicei că oamenii sunt „în slujba ocni“ și n-au putut face școala.

În plasa Otăsăului, la 3 sate, școlile erau „în paiente“, la 2 „pe stilpi“, la 7 se adunaseră „lemnale“. Școli „încheiate“ existau în 6 sate.

Din însemnările făcute pentru școlile din plasa Oltețului reținem că 2 școli erau făcute din cărămidă (Dobriceni și Stirbești), două de zid (la Benești și Strâchinești), 6 de „nuele“, 6 „clădite de jipani“, una de brîne, iar celelalte neterminate.²¹¹)

După un raport referitor la starea școlilor din Vilcea existente în martie 1844, observăm că în multe sate nu se construiseră școli.

Astfel, nu-și ridicaseră școli mahalalele : Sohorăt, Teiușul, Tîrgul Ocnei, Cetățuia, Inătești, Titireciul, Ocnita, Copăcelul, Lunca. Nu erau terminate școlile în 18 sate din plasa Otăsăului, în 12 sate din plaiul Cernii, în 10 sate din plasa Oltețului, în 2 sate din plasa Oltului etc.

După cum am arătat școlile au fost slab construite, în aşa fel că n-au rezistat multă vreme. Astfel, școala din Vlădești, după mai puțin de 4 ani de la terminare a fost dărîmată de vînt.²¹²⁾

O imagine asupra clădirilor de școli din Vilcea o avem în raportul profesorului Costache Codreanu din ianuarie 1847. În urma vizitei făcute la școlile comunale notează între altele : „Cît privește starea materială e vai de ele“. În plasa Ocolului „prin indiferență“ subcîrmuitorului Lunca Pleșoianu școlile „avînd toate ferestrele de hîrtie seamănă mai mult ca niște pușcării“. Cele din plasa Oltului le-a găsit „mînjite cu baligă prin lăuntru“. Școala de la Mădularii de Olt avea și sobele și dușumeaua stricate. Menționează în raportul său unele sate care nu și-au făcut școli pentru că s-au împotrivit proprietarii. La Zătreni, de pildă, Ștefan Gănescu n-a îngăduit, „nici școală a face, nici lemne a da, nici rîndaș la școală“. La fel n-a permis să se facă școală proprietarul de la Otetelișul.²¹³⁾

Despre școlile din plaiul Hurezului arată că „prin lungimea lor“ seamănă „cu niște grajduri“ în care s-ar fi proiectat a se băga 200 de cai. „Sînt în stare să cază fără a se putea repară“. Școlile din plasa Oltețul de Sus erau „nespoite, murdare“.²¹⁴⁾

În noiembrie 1840 profesorul școlii normale din Vilcea cerea Eforiei școalelor să intervină la Departamentul din Lăuntru ca să se pună geamuri la ferestrele școlilor pentru că „hîrtie nu ține din pricina vînturilor cu ploi.²¹⁵⁾

Probabil că geamurile se găseau cu greutate în acea vreme.

Din unele rapoarte aflăm și costul unei clădiri de școală precum și al unor materiale de construcție. Astfel, la Stănești, în afară de mobilier se cheltuise 3 195 lei. Pentru școala din mahalaua Lunca se arată că ar trebui adunați 1 805 lei.²¹⁶⁾

În general mobilierul unei școli sătești era format din bănci, semicercuri de fier, catedra învățătorului, un dulap pentru păstrarea cărților și al „hîrtiilor“ (corespondenței), o putină pentru apă de băut, o tablă de aritmetică „vopsită în negru cu ulei (de patru palme în lungime și 3 palme lățime), o tablă mai mică pentru litere, tot neagră și tot „pe picere“ etc.²¹⁷⁾

Să dădeau și indicații asupra felului cum trebuie confectionat mobilierul. În primul rînd trebuia ca să se ia model de la școala normală. Se arăta apoi că semicercurile de fier să fie de două degete de groase și să aibă la capete belciuge pentru a se prinde de grindă, iar la mijloc un picior tot de fier, atîrnat pe care se va sprijini semicercul. Acesta se fixează în perete la o înălțime de 3 palme și jumătate.

Băncile erau făcute din 2 lavițe împreunate ; „una mai scundă pentru ședere și alta mai înaltă și plecată pentru scris“.

Prima bancă n-are lavița pentru scris aplecată, ci „dreaptă și cu pervazuri“ ca să se poată pune nisip pe ea. Pe aceasta învățau începătorii, „nisiparii“, să facă „slovele“. ²¹⁸⁾

În rapoartele lor profesorii școlii normale menționau lipsa mobilierului necesar. În iulie 1845 se scria de la Vilcea că „multe școli comunale“ sunt „fără semicercuri, fără table de aritmetică și de litere, fără masă de scris, fără dulap pentru păstrarea cărților; altele fără sobe sau cu ele sparte, ca cele din păla Oltului.“

În săracia în care trăiau, cînd nu puteau plăti cei doi lei pentru salariul învățătorului, este de mirare cum țăraniii puteau aduna cîte 3 000—4 000 lei pentru școală și mobilier.

c) **Situația școlară.** Numărul de școli și elevi. Deși s-a afirmat că școlile sătești la începutul perioadei lor de organizare n-au figurat decît pe hîrtie, documentele vin să infirme aceasta. În condiții grele, fără localuri corespunzătoare, lipsite de căldură, cu învățători mai mult neplătiți și persecuati de proprietari, arendași, subcîrmuitori, s-a reușit ca fiind de țărani să învețe carte.

În septembrie 1939, numai la un an de la reorganizarea școlilor sătești, Toma Serghiescu, profesorul de la Rimnicu Vilcea raporta Eforiei că școlile din Vilcea erau frecventate de către 2 600 de elevi. Peste un an preciza că în acest județ existau 137 de școli comunale cu un număr de 3 567 de elevi. Pe plăsi situația școlară era aceasta :

Plasa Oltețului	cu 31 școli și 1008 elevi ;
Plasa Oltului	cu 24 școli și 722 elevi ;
Plasa Cernii	cu 19 școli și 453 elevi ;
Plasa Otăsăului	cu 12 școli și 233 elevi ;
Plasa Rimnicului	cu 14 școli și 287 elevi ;
Plaiul Cozici	cu 16 școli și 345 elevi ;
Plaiul Horezului	cu 21 școli și 519 elevi ;

În total 137 școli cu 3567 elevi. ²¹⁹⁾

În anul 1841 județul Vilcea avea 180 de școli comunale cu 4013 elevi.

Spre a vedea, pe bază de documente, felul cum au evoluat școlile din acest județ socotim a prezenta, pe plăsi, numărul de școli ca și populația școlară.

Cu raportul nr. 116 din 14 iunie 1841 profesorul școlii normale din Vilcea, înaintează Eforiei școlilor următoarea situație :

Plasa Oltețului	— 40 de școli și 1135 elevi
Plasa Oltului	— 26 de școli și 693 elevi
Plasa Cernii	— 25 de școli și 537 elevi
Plasa Otăsăului	— 17 școli și 308 elevi
Plasa Rimnicului	— 15 școli și 248 elevi
Plaiul Cozici	— 27 școli și 419 elevi
Plaiul Horezului	— 30 școli și 673 elevi

Total 180 școli cu 4013 elevi ²²⁰⁾

Adunând la acest total cei 120 de școlari din Rîmnicu Vilcea, de la școala publică și cei 24 de la școala privată din plaiul Hurezului, județul Vilcea avea în iunie 1841 un număr de 4157 de elevi care frecventau cursurile unor școli organizate.

Numărul școlilor și populația școlară din Vilcea în anul 1842 o aflăm din raportul nr. 88 pe care profesorul Toma Serghiescu îl înaintează la 13 iunie 1842. Deoarece apar unele modificări atât în ceea ce privește numărul de școli pe plăși, cît mai ales numărul de elevi, prezentăm în continuare și această situație :

Plasa Oltețului	cu 40 de școli și 1223 de elevi
Plasa Oltului	cu 26 de școli și 947 de elevi
Plasa Cernii	cu 25 de școli și 509 elevi
Plasa Otășăului	cu 19 școli și 314 elevi
Plasa Rîmnicului	cu 13 școli și 218 elevi
Plaiul Coziei	cu 27 de școli și 547 elevi
Plaiul Hurezului	cu 29 școli și 968 elevi
Total	179 școli cu 4726 elevi. ²²⁾

La școala normală urmău cursurile 120 elevi. Nu se mai menționează numărul de elevi de la școala particulară din plasa Hurezului.

Față de situația din 1840 numărul școlilor a crescut de la 31 la 40 în plasa Oltețului, de la 24 la 26 în plasa Oltului, de la 19 la 25 în plasa Cernei, de la 12 la 19 în plasa Otășăului, de la 16 la 27 în plaiul Coziei, de la 21 la 29 în plaiul Hurezului. Observăm o scădere a numărului de școli în plasa Rîmnicului, de la 14 la 13. În doi ani luaseră ființă încă 42 de școli.

Corespunzător numărului de școli este în creștere și numărul de elevi. Pe total se menține media de 26 elevi pe școală atât în anul 1840 cît și în 1842. Pe plăși însă situația numărului de elevi, ca medie de frecvență diferă. Este în creștere de la 32 elevi în anul 1840 la 36 în 1842 în plasa Oltețului, de la 30 la 36 în plasa Oltului, de la 25 la 33 în plaiul Hurezului. Media descrește în 1842 față de 1840. Astfel, în plasa Oltețului media elevilor era de 16 în 1842 față de 20 în 1840; aceeași situație o găsim în plasa Rîmnicului. În plasa Cernii școlile erau frecventate în medie de 20 de elevi în 1842, față de 24 în 1840, iar plaiul Coziei media scăzuse de la 29 în 1840 la 20 în 1842.

Oricum o medie de 26 de elevi la o școală comunală, în anul 1840, reprezintă o realizare importantă a județului Vilcea. Am văzut în două plăși (a Oltețului și a Oltului) cît 36 elevi în medie la fiecare școală.

Raportul profesorului de la școala normală din Vilcea trimis Eforiei școalelor în 1843 cuprinde o situație mai completă referitoare la situația școlilor din acest județ. De data aceasta el arată : data cînd a fost numit candidatul, numele și prenumele lui, vîrstă, treapta socială, satul de naștere, satul în care se găsește ca învățător, satele care s-au alăturat spre a forma o școală, cîți au primit titlul de învățător,

Având o situație cu un element nou, în 1843, o prezentăm și pe aceasta. De data aceasta darea de seamă întocmită de profesor cuprinde și o rubrică referitoare la numărul de sate din județul Vilcea, precum și repartizarea acestora pe plăși.

Plasa Oltețului	— 49 de sate cu 40 școli și 808 elevi
Plasa Oltului	— 38 de sate cu 26 școli și 843 elevi
Plasa Cernei	— 31 de sate cu 25 școli și 470 elevi
Plasa Otăsăului	— 27 de sate cu 19 școli și 270 elevi
Plasa Rimnicului	— 22 de sate cu 13 școli și 202 elevi
Plaiul Cozici	— 28 de sate cu 26 școli și 510 elevi
Plaiul Horezului	— 32 de sate cu 30 școli și 807 elevi
Total	227 sate cu 179 de școli și 3910 elevi. ²²⁾

Raportul menționează de asemenea, o școală particulară la Drăgășani cu 34 de elevi și școala de la Rimnicu Vilcea cu 130 de elevi. În total avem 181 de școli cu 4074 de elevi.

Din acest tabel observăm că numărul de școli față de numărul de sate ale județului reprezintă o cifră destul de însemnată.

Constatăm, de asemenea, că un număr de 64 de învățători au fost numiți în anul 1838 și 31 în anul 1839. Aceasta reprezintă încă o dovedă a existenței școlilor în anul 1838.

„Starea școlilor“ din Vilcea din anul 1844 ne prezintă 175 de școli comunale cu un număr de 4210 elevi.²³⁾ De data aceasta nu se face repartizarea școlilor pe plăși.

O dare de seamă amănunțită avem din anul 1845. Se înaintează acum listele întocmite de subrevizorii școlari.

Numele unor plăși s-a schimbat odată cu noua raionare a țării din 1845. În județul Vilcea apar tot 7 plăși. Iată situația școlilor din acest județ la 9 iunie 1845 :

Plasa Oltețul de Sus cu	27 școli și 672 elevi
Plasa Oltului cu	25 școli și 600 elevi
Plasa Oltețului Sus cu	25 școli și 520 elevi (fostă Cernii)
Plasa Otăsăului cu	22 școli și 406 elevi
Plasa Ocolului cu	14 școli și 220 elevi (Rimnicului)
Plaiul Coziei cu	30 școli și 580 elevi
Plaiul Horezului cu	32 școli și 594 elevi
Total	171 școli cu 3592 elevi

Școala normală avea 160 elevi, iar școala privată de la tîrgul Ocnii era frecventată de 26 elevi.²⁴⁾ În total 173 de școli cu 3778 elevi.

Numărul mai mic de școli s-a datorat faptului că unele sate care au aparținut județului Vilcea au trecut la Olt sau Argeș prin nouă împărțire administrativă a țării.

288

Darea de seamă referitoare la situația școlilor existentă în iunie 1843 în județul Vilcea ne prezintă date interesante și cu privire la componentă socială a învățătorilor, precum și asupra vîrstei acestora.

Pe baza datelor cuprinse în documentul citat am alcătuit următoarea situație :

Piasa	Total inv.	Birnici	Preoți	Diaconi	Boieri	Negu- țatori	Mazili	Paten- tari
Oltețului	40	25	14	1	—	—	—	—
Oltului	26	19	3	1	2	—	—	1
Cernii	25	15	6	3	—	—	1	—
Otăsăului	19	16	1	1	—	—	1	—
Rimnicului	13	5	5	2	1	—	—	—
Coziei	26	17	8	—	—	1	—	—
Horezului	30	16	7	5	1	—	1	—
Total	179	113	44	13	4	1	3	1

Din tabelul de mai sus rezultă că din totalul de 179 de învățători, 113 dintre ei au fost fii de birnici, ceea ce reprezintă aproape 64 la sută. Feciorii de preoți, despre care s-a spus că au format cel mai mare număr de învățători de la sate, reprezintă circa 25 la sută din total.

Este interesant de semnalat că în rîndul învățătorilor vilcenii erau și fii de boieri de neam. Dintre aceștia reținem pe Păun și Dumitru Marinescu, probabil frați din satul Sutești, Nicolae Predescu sau Prodescu de la Oteșani și Dragomir Măldărescu de la Govora.²⁵⁾

După situația din iunie 1845 componența celor 171 de învățători se prezintă, pe județ, după cum urmează : 117 fii de birnici (plugari), 35 fii preoți, 7 fii de diaconi, 8 fii de boieri, 2 fii de mazili, un fiu de negustor și unul de patentar.

Fii de boieri de neam erau învățătorii de la satele : Alunu, Ciresu și Oteșani (din plaiul Horezului : Bălcești (plasa Oltețului de Jos); Govora (plasa Ocolului); Prundeni și Drăgășani (plasa Oltului).

În ceea ce privește vîrsta observăm că unii, puțini la număr erau de 17, 18 și 19 ani, neînsurăți, iar cei mai mulți aveau vîrsta între 20 și 35 de ani. Între ei găsim și unul de 46 de ani, iar altul chiar de 55 de ani. Rezultă în general că școlile vîlcene erau conduse de cadre tinere.

Comparind cu situația din alte județe sau chiar cu situația generală a școlilor din Tara Românească reiese că la Vilcea învățămîntul sătesc luase o mai mare dezvoltare. Aici proporția de școli față de numărul de sate este mai mare, iar frecvența elevilor mai bună. De unde în 1839 frecvența elevilor din școlile existente în Tara Românească era de 17 elevi la o școală, în județul Vilcea media trece de 24.

Vorbind despre situația școlilor comunale din Vilcea am dorit să subliniem în continuare despre o mare greutate pe care conducețorii școlii normale de aici au avut-o în organizarea învățăturii de carte la sate. Este vorba de fluctuația de cadre, deseori schimbări ivite în rîndul învățătorilor din mediul rural. Era și firesc să fie așa după piedicile și necazurile pe care aceștia le-au avut din cauza proprietărilor, arendașilor, autorităților locale, din cauza proastei retribuții etc.

Din materialele de arhivă spicuim cîteva cazuri. Iată, de pildă, pe învățătorul Toma Drăghicescu din satul Marița (sic) din plaiul Horezului demisionînd că are venitul mic, fiind puține familii în sat.²²⁶⁾ De altfel, am văzut că și în sate cu familii mai numeroase, învățătorul nu-și primea drepturile pe deplin, deoarece mulți se sustrageau de la plata celor 2 lei. Uneori erau înselați chiar de subcîrmuitor, semnind pentru o sumă și primind alta, desigur mai mică.

Alți învățători căuta slujbe mai avantajoase, de exemplu logofeti de sat sau preoți. Profesorul de la Vilcea cere Eforiei să nu aprobe plecarea învățătorilor din școală, spre a imbrățișa alte servicii mai bine plătite. De altfel, însăși Eforia școalelor făcea cunoscut profesorului de aici ca învățătorii nu pot fi popriți "a intra în alte slujbe".²²⁷⁾

Unii dintre învățători erau în același timp și logofeti de sate și așa cum scria profesorul școlii normale, „lipsesc de la școală“ pentru alte treburi ale satelor. Intervine ca să nu se mai permită ca învățătorii să facă și serviciul de logofăt.²²⁸⁾

Cei mai mulți dintre învățători plecau la seminar spre a se preoți. În acest caz satul prin aleșii lui, propunea un altul în schimb. Iată, de pildă, pe locuitorii din Zăvideni cerînd pe învățător „a-l hirotoni“ preot, iar în locul lui recomandînd pe Ion Popescu.²²⁹⁾

Uneori învățătorul ales de săteni era înlocuit din ordinul subcîrmuitorului cu un altul, protejat al lui.

Locuitorii satelor Păușești și Bârcanele, din plasa Otășăului, se îndreaptă cu jâlbă la profesorul Costache Codreanu, în octombrie 1844, arătînd că ei au avut ca învățător al lor, din 1841, pe Ioniță Iorgulescu și că acum s-au pomenit cu un altul, Tânase Tânărescu. Menționează, de asemenea, că au fost siliți cu dorobanțul să spună că sunt de acord cu al doilea, însă ei îl vor tot pe Ioniță Iorgulescu. Profesorul întrebă Eforia școalelor pe care să-l aprobe, iar autoritatea superioară îi comunică să-l înălture pe Tânase Tânărescu.²³⁰⁾

Vedem de aici că sătenii aveau un cuvînt de spus la alegerea învățătorului. Subcîrmuitorul a adus un învățător nou și i-a obligat să scrie că ei l-au recomandat. Observăm că apoi Eforia școalelor a ținut seama de părerea și dorința locuitorilor satelor.

În unele cazuri învățătorii părăseau școala și se făceau nevăzuți din sat. Este cazul celui din satul Zătreni, pe nume N. Naciuleanu. Ocîrmuitorul județului Vilcea comunică Departamentului din Lăuntru semnalamentele acestui dascăl. Se scrie între altele, că este imbrăcat „cu șubă nouă, jiletă de stambă, briu roșu“ și e încălțat „cu iminei“. ²³¹⁾

La fel a fugit din sat învățătorul de la școala din Poenari, cel din satul Racovița etc.

Alți învățători erau înlocuiți din lipsă de activitate ca cel din satul Băteșani, plasa Cernii pentru „a lui ticăloșie“ sau cel din Zăvideni, plasa Oltului, care în loc să predea lecții la copii îi pune să-i facă diverse servicii. Așa proceda și Barbu Popescu, învățător în satul Otelelișu etc.

O mare neorinduială avea loc în sat cu ocazia recrutării tinerilor. De frica armatei mulți învățători fugeau din sat, ascunzându-se prin desările codrilor.

Eforia școalelor informa Departamentul din Lăuntru, în februarie 1946, despre spaima ce cuprindea pe învățători în timpul recrutării. Menționa că aleșii satelor „năvălesc prin școale ca să prință pe candidați și să-i dea de miltiari“, iar aceștia de frică „unii apucă cîmpii, fug prin păduri“, părăsind școlile tocmai în timpul „cînd le au pline de copii“. Cere să dea poruncă la subcîrmuirei ca învățătorii să fie lăsați să se ocupe de școli.²²⁾

Fluctuații de cadre au avut loc și din cauză că unii învățători nu locuiau în satul unde țineau școala. Locuitorii satului Crăpăturile, din plasa Oltețului de Sus, cereau profesorului școlii normale să le numească un învățător din satul lor. Cel care fusese trimis era născut în alt sat. Eforia școalelor cu adresa nr. 627, din 8 ianuarie 1845, dă dispoziție ca să fie „îndepărtați“ toți învățătorii care nu locuiesc în satul în care este școala.²³⁾

Idei pedagogice

a) Rodul școlii

Din felul cum au fost organizate școlile, din conținutul învățămîntului, din activitatea desfășurată în această perioadă etc., rezultă elemente de gîndire pedagogică, se văd ideile care au stat la baza acțiunii de răspindire a încăștării de carte la județe.

În această perioadă se pune problema organizării unui învățămînt superior în limba română. El va fi realizat cu începere din anul 1818 prin înflăcărăratul patriot Gheorghe Lazăr.

Conducerea statului începe să fie interesată de pregătirea unor cadre necesare a da învățături înalte în limba română. În acest scop, au fost trimiși la studii, în Apus, tineri capabili și dormici a-și însuși cît mai multe și mai temeinice cunoștințe.

Școala superioară începe să-și deschidă porțile și pentru tineri din păturile mai largi ale populației. Ea se orientează din ce în ce mai mult către trebuințele societății.

Statul fiind interesaț în răspîndirea învățăturii de carte creează fonduri în buget pentru plata profesorilor, pentru întreținerea școlilor și a unor tineri de părinți sărmani, pentru tipărirea cărților necesare. Se înmulțesc școlile domnești, iar după anul 1831 se trece la organizarea de școli naționale, publice, în fiecare reședință de județ. Din anul 1838 statul începe să ingrijă de răspîndirea învățăturii de carte

și în mediul rural. În această perioadă apar preocupări în vederea organizării instrucției și educației fetelor.

Se caută acum să se folosească noi metode pentru ca învățăturile să se însușească de un număr mai mare de elevi și în mod mai temeinic.

Din ce în ce mai mult oamenii de cultură progresiști militează pentru promovarea ideilor înaintate, pentru luminarea poporului, pentru un învățămînt realist. Se face apel la aplicarea unor principii pedagogice, oamenii școlii caută să se documenteze din operele marilor pedagogi și filozofi, care încep să circule și în țara noastră.

Încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea erau cunoscute la noi scrierile lui Voltaire, Condillac și Destutt de Tracy. După logica lui Condillac își ținea cursul la București profesorul Ladislau Erdeli sau Erdeliotul. De la Condillac, prin dascălii greci și prin Ladislau Erdeliotul, Ion Eliade Rădulescu a împrumutat metoda inductivă, „metodul analitic“ cum zice el. Logica lui Condillac fusese tradusă în grecește de Daniil Filipide, în anul 1804. Cunoscute oamenilor noștri de cultură, de școală, erau și o parte din lucrările materialiștilor francezi din secolul al XVIII-lea, în special ale lui D'Alembert și Helvetius.

Prin traducerile profesorului Stanciu Căpătineanu de la Școala Centrală din Craiova fusese cunoscut Montesquieu. Ion Eliade Rădulescu tradusese din operele lui Jean Jacques Rousseau. Gheorghe Lazăr, adeptul filozofiei kantiene²³⁴⁾ cunoscuse opera filozofului francez în mod indirect, prin filiera germană, prin filantropism.

Deși era teolog ctitorul învățămîntului superior din Muntenia căuta să propage cunoștințe cu caracter laic, să rețină din studiile filozofice ceea ce îi va servi practic în activitatea sa socială, didactică. Între alte lucrări el deținea cartea „Monarhul desăvîrșit sau minuni de bunătate, de știință și înțelepciune“ a lui Lanjuinais care cunoștu ideile lui John Locke și avea un deosebit cult pentru gînditorii înaintați ca Montaigne, Voltaire, Montesquieu, d'Alembert, Newton.²³⁵⁾ Cartea înfățișa teoria contractului social al lui J.J. Rousseau, prezenta un rezumat al ideilor filozofice, social-politice iluministe. În cartea sa Lanjuinais stabilea un plan amănunțit de educație publică, de culturalizare a poporului.²³⁶⁾ Aceste idei vor fi fost însușite de Gh. Lazăr și folosite în activitatea ce va desfășura la București.

Felul cum a fost organizat învățămîntul, ideile de care au fost călăuziți oamenii noștri de cultură, activitatea revoluționară de la 1848 ne arată că ideile progresiste, ideile noi pedagogice au fost cunoscute în țara noastră, preluate și adaptate potrivit cu necesitățile societății românești,²³⁷⁾ iar mai tîrziu au fost traduse și prelucrate. Influența marilor personalități ale pedagogiei universale, precum și iluminismul în general, apar în lucrările clăburate la noi în această perioadă, se văd în activitatea practică.²³⁸⁾

Regulamentul școalelor (1832) are la bază ideile lui Pestalozzi. Lucrarea lui Willaume „Pedagogia și metodica pentru învățătorii șco-

"Ielor orășenești și sătești", care a circulat la noi în traducerea lui Naum Petrovici este influențată de asemenea, de ideile pedagogului elvețian.²⁰⁾ De asemenea, școala de fete înființată la Iași în anul 1834 a avut ca model școala de fete de la Yverdon.²¹⁾

Dezvoltarea școlii din Țara Românească în această perioadă este legată mai ales de numele unor dascăli transilvăneni ca : Gh. Lazăr, Ion Maiorescu, Aaron Florian, August Treboiu Laurian, Ion Maiorescu, Ion Codru-Drăgușanu, David Almășanu, Gavril Munteanu, Petre Suciu, Gheorghe Ardeleanu, Nicolae Nicolau, C. Lecca, Alexe Popovici și alții. Ei sunt organizatorii școlilor naționale din Muntenia și Oltenia.

O puternică influență a avut asupra acestor dascăli Școala ardeleană și iluminismul german.

Revenind de la școala din județul Vîlcea și felul cum a evoluat în prima jumătate a secolului al XIX-lea să vedem ce elemente de gîndire pedagogică putem desprinde din materialele documentare care se referă la ea.

Rolul școlii și importanța învățăturii de carte sunt subliniate în primele documente care s-au emis pentru această școală, la începutul acestei perioade.

Vorbind despre școala din orașul Rîmnicu Vîlcea în documentul din 25 aprilie 1815 se subliniază că acesta este „o înfrumusețare folositoare obștei“ (s.n.) și că ea este „foarte de trebuință“ pentru „binele norodului“ (s.n.).²²⁾

Iată fixate aci necesitatea și scopul școlii exprimat într-un sens mai larg, democratic pentru binele „obștei“ sau cum se menționează în hrisov, „binele norodului“.

Necesitatea școlii pentru „folos public“²³⁾ este subliniată și în adresa magistratului orașului Rîmnicu Vîlcea trimisă Eforiei școalelor în aprilie 1832 precum și în jalba locuitorilor din Drăgășani adresată Departamentului din Lăuntru în iunie 1839. Solicitînd aprobare ca localul pentru școală să fie construit din banii obținuți din „zeciuaia patentarilor și capitației“ acest tîrg, ei își arată mulțumirea pentru școala din orașul lor pe care o socotesc „de mare folos pentru luminarea copiilor“. ²⁴⁾

Cînd Eforia școalelor a hotărît închiderea școlii din Rîmnicu Vîlcea, deoarece orășenii nu se îngrijeau de local, locuitorii menționau în jalba lor că această măsură va constitui „cea mai mare pierdere“ ce copiii noștri vor simți în viața lor“. ²⁵⁾

Deși în această perioadă învățămîntul mai păstrează încă caracterul său de clasă, observăm însă că tot mai des se fac referiri la o școală care să fie folositoare obștei, să cuprindă elemente din toate straturile societății, fără deosebire de trepte sociale.

Este interesant de subliniat faptul că și țiganii se bucurau de dreptul de a frecventa școala publică. Eforia școalelor, prin adresa nr. 46 din 12 ianuarie 1840 scria profesorului școlii normale din Vîlcea că „nu e nici o legiurire ca să depărteze pe țigani de a se bucura și ei de dreptul de a învăța carte“, Stabilea, deci, ca și fiind acestora

să fie primiți în școală, iar părinții lor să contribuie cu cei 2 lei la plata învățătorului „fără nici o deosebire de treaptă“. Se preciza în adresă că și țiganii trebuie „să se lumineze“ spre a cunoaște mai bine datorile lor.²⁴) De altfel, chiar în Regulamentul din decembrie 1817, întocmit pentru școala domnească din București, se făcea o largă concesie ideilor înaintate: în această instituție de învățămînt și de educație urmînd a fi primiți tineri din orice clasă socială „fie din cler, fie din boieri sau din negustori, sau din orice altă clasă“, toți erau considerați egali.²⁵) Se proiectase astfel o școală pentru toți.

In documentul din aprilie 1815 referitor la școala din Rîmnicu Vilcea se preciza, de asemenea, că școala este necesară „pentru învățatura și procopseala celor sărmani și lipsiți, cari au rîvnă la învățură“.²⁶)

Numărul mare de elevi din cuprinsul acestui județ este o dovedă că de roadele învățăturii se bucurau și fiii clăcașilor. Am văzut că din rîndul acestora s-au recrutat cei mai mulți dintre învățătorii satelor vilcene.

b. **Educația sau buna creștere era socotită „cea mai dintii trebuieță a unui neam“, chiar temelia și chezășia“ pentru paza tuturor așezămiștelor obștești.**

În Regulamentul școalelor din 1832 se exprima increderea în puterea educației, menționîndu-se că valoarea ei este „foarte mare și netăgăduită“, iar datoria conducerii unui stat este de a înlesni tinerii să-și dezvolte „puterile înțelegătoare și morale“ și de a îndruma „pe calea vieții în societate“. Se punea accent deci pe educația intelectuală și morală, arătîndu-se că popoarele care nu s-au ocupat de buna creștere a tinerimii „au căzut în pieire“. Formulîndu-se scopul educației în final se precizează că acesta este „a imbogăti mintea cu științe folositoare, a dezvolta puterile înțelegătoare și morale“... „a întări trupul și a dezvolta duhul“. Iată prezentă aci și educația fizică alături de cea morală și intelectuală.

Se subliniază și aci că de educație care este „o îngrijire de cea mai dintii trebuieță“ și „cea mai de căpătenie pentru pămîntul nostru“, trebuie să beneficieze tinerimea „de orice stare“. Se motiva necesitatea ci pentru întreaga obște pentru că „fie lucrător sau meșter, plugar sau slujbaș, preot sau militar“, oricine va avea „oarșcare“ influență în societate.²⁷)

c. **Profesorul — învățătorul. Rolul său.** Pentru ca școala să dea roadele așteptate era nevoie de un profesor și învățător bine pregătit, un om „procopsis“ cu „știința învățăturii“, așa cum se menționa în hrisovul voievodului Ioan Gheorghe Caragea, referitor la școala din Rîmnicu Vilcea.

Rolul și importanța profesorului sunt scoase în evidență mai ales în partea de introducere a Regulamentului școalelor. După ce se arată că în ceea ce privește buna creștere părinții sunt „cei mai dintii învățători“ ai copiilor, se precizează că aceștia nu-și pot îndeplini această înaltă și de răspundere îndatorire, deoarece unii nu sunt „destul de

luminați“, alții n-au timp și în sfîrșit alții nu prețuiesc această „sfîntă îngrijire“. Se subliniază de asemenea că educația copiilor este „un meșteșug foarte mare“, intemeiat pe reguli și deprinderi și că „este cu neputință“ unui părinte de a cunoaște în întregime acest meșteșug.

De aceea, se susține necesitatea ca de creșterea (educația) copiilor să se ocupe oameni ale căror „talenturi și destoinicie în deprinderea acestui meșteșug sănătate cunoscute și experimentate.

Ideea de a încadra școlile cu dascăli vestiți și îscusiți o găsim și în documentul din primele două decenii ale secolului al XX-lea. În anaforaua pe care eforii școalelor o înaintează domnitorului, la 6 martie 1818 se menționează necesitatea de a înființa o școală românească cu dascăli care să predă „învățături filosoficești“ și în „celealte limbi“.²⁴⁾

Observăm apoi că pentru pregătirea profesorilor necesari școlii românești s-au trimis tineri în străinătate spre a studia la școlile înalte de acolo. Astfel, în anul 1820 s-au trimis la Pisa, în Italia, patru „ucenici rumâni“ care să învețe în limba italiencască „meșteșugurile filosoficești“, iar după terminarea studiilor să fie încadrați la școlile din țară, putând în felul acesta să nu mai facă apel la dascăli străini. Ei socotesc această acțiune de „mare laudă“ pentru neamul românesc. Contractele semnate de cei patru tineri precizează că după terminarea învățăturilor vor fi obligați a servi cel puțin 8 ani la școalele din București.²⁵⁾ Cei patru tineri erau Eufrosin Poteca, Ion Pandele, Simion Marcu (Marcovici) și Costache Popa Dumitru (Moroiu).

Cu astfel de profesori care vor urma lui Gheorghe Lazăr la școală de la Sf. Sava (Ion Eliade Rădulescu, Eufrosin Poteca, Petracă Poenaru, Simion Marcovici, Aaron Florian etc.), s-a făcut instrucție și educație primilor organizatori ai școlilor naționale din orașele de reședință ale județelor.

Legiuirea stabilea că numirea profesorului la o școală să fie mai întîi provizorie, pe timp de un an, cât era suplinitor. Dacă în această perioadă dădea dovezi de „destoinicie“ și de bună purtare era numit profesor, întărit și prin document domnesc. De acum devinea profesor „nestrămutat“, inamovibil, cum am zice astăzi.

Iată preocuparea pentru stabilirea cadrului didactic, pentru continuitatea învățămîntului.

Între indatoririle profesorilor se pune accent pe partea de educație morală și patriotică. Se cerea astfel ca nu numai „să împodobească“ sufletul tinerilor cu „felul de științe“ ci în munca lor, profesorii să urmărească deprinderea școlilor lor „spre fapte bune și caracter cinstit“, arătîndu-le că „este de iubită virtutea“.

Scopul urmărit de dascăli în lecțiile pe care le predau elevilor este de a „le insufla cucernicie către cele sfinte, respectul către pravile și către stăpinire, iubirea de bună orînduală și dragostea către patrie“.

Se preciza chiar că ei trebuie să dea atenție mai întîi educației morale, că „mai înainte de a-i face învățăți“ tinerii trebuie formați a fi „oameni de treabă și cinstiți“, că tot felul de învățături trebuie să aibă la bază „legea și moralul“.²⁶⁾ Profesorii care nu vor ține seama

de aceste „principiuri“ și se vor abate de la „nobilele“ lor îndatoriri vor fi excluși din învățămînt.

Profesorului chemat a conduce școlile publice de la județe i se cerea să cunoască învățărurile care se predau elevilor din clasele începătoare. Toți erau obligați să deprindă „metodul învățăturii lancastrice“.

La Colegiul Sf. Sava s-a format o comisie dintre profesorii acestei școli spre a examina pe cei care candidau pentru posturile de conducători ai școlilor publice județene. Tot aici s-au organizat și cursuri pregătitoare pentru ca aceștia „să-și sporească învățărurile“ și să învețe „metodul“ predării lecțiilor“.

Se urmărea deci ca toți profesorii de la școlile publice să procedeze „într-aclași chip“.

Prin regulament se stabilesc trei categorii de profesori. De „clasul întii“, erau cei care predau învățături complementare și cursuri speciale, precum și directorul și inspectorul Colegiului Sf. Sava, de „clasul al doilea“ erau profesorii de învățături umanioare“ și de „clasul al treilea“ cei din școlile începătoare de la județe.

Aceste categorii de profesori corespundeau tipurilor de școli create în țară și anume : școli începătoare cu un ciclu de 3—4 ani (4 ani la București și Craiova), școli umanioare de 4 ani (în aceleași orașe) ; învățături complementare de 3 ani și cursuri speciale. Ultimele două categorii de școli erau numai la București.

Toate acestea erau școli publice. În țară funcționau și școli particulare.

Din sistemul de școli existente în această perioadă fac parte și școlile normale și cele preparande sau preparandale. Ele au început să ia ființă o dată cu reorganizarea școlilor din mediul rural. Aici se pregăteau candidații de învățători în timpul cînd nu țineau școală în sat, în vremea muncilor agricole. Astfel de școli urmău să ia ființă pe lîngă școala începătoare din orașul de reședință și pe lîngă cea din reședința plășii.

Materialele documentare referitoare la istoria învățămîntului ne arată că în general pregătirea învățătorilor s-a făcut numai pe lîngă școala normală. Socotim că această măsură s-a luat deoarece la plăși nu se găseau cadrele necesare.

La Vilcea găsim totuși și școli preparande. Una a fost la Benești în plasa Oltețului. Aflăm despre ea dintr-un raport al Ocîrmuirii județului Vilcea trimis Departamentului din Lăuntru la 23 noiembrie 1838. Se scrie că în acest sat, pe moșia clucerului Iordache Otetelesanu, este „școală bine întocmită“ și „sub bună direcție“ unui profesor „cu știință bună și tomenică“ și că se predau aceleasi învățături ca și la școala normală. Această plasă fiind „în marginea județului“, departe de școala normală, învățătorii se pregătesc la școala din acest sat. Menționcază chiar că „cei mai mulți s-au și pregătit aici“. ²⁵²⁾

Fată de această situație Eforia școalelor hotărăște ca învățătorii din plasa Oltețului să fie înregistrați la școala normală, iar pregătirea s-o facă la Benești unde este școală, „bine întocmită“. ²⁵³⁾

Primisera numire de preparande și celealte școli din reședințele de plăși. Aflăm aceasta dintr-o cerere a subrevizorului școlilor comunitare din plasa Rimnicului. El arăta, în iulie 1839, că fiind cu locuința în Govora nu poate să se mute la Păușești unde „s-a așezat școală preparantă”.²⁵⁴⁾

Pregătirea profesorului (învățătorului) a constituit o preocupare de seamă în această perioadă. Am văzut ce măsuri a luat statul în acest scop pentru școala superioară de la București.

În vederea pregăririi cadrelor necesare a conduce școlile începătoare de la județe și pentru cele din mediul rural s-au luat de asemenea, unele măsuri. Astfel, pentru profesorii ce urmău a deschide școlile începătoare de la județe s-au organizat cursuri la București, în Colegiul Sf. Sava. După ce candidații erau examinați asupra învățăturilor din clasele începătoare treceau la clasa profesorului Gh. Pop, unde erau inițiați în metoda lancasteriană.

În general, candidații de profesori erau recomandați de către profesorii colegiului. Eforia școalelor le ceruse să propună pe cei mai buni dintre foștii lor școlari.

Cursul pe care-l făcea profesorul Gh. Pop se numea „normal” și dura 2 luni. El a inceput la 1 noiembrie 1831.

Înainte de a începe acest curs candidații de profesori treceau prin fața unei comisii examinatoare unde făceau dovada cunoștințelor ce posedau. Erau chestionați din : gramatică, geografia politicească (împărțirea pământului în state, orașele de căpătenie ale lumii, rîurile cele mai importante), teoria numerelor întregi și a frângerilor, catehismul.

În vederea însușirii acestei programe Eforia școalelor hotărîse să organizeze un curs de pregătire de 3 luni. Probabil că o lună ținea pregătirea pentru examen, iar 2 luni cursul normal.

În afara de această pregătire candidații erau obligați să asiste la „paradosis de alilodidactică” și să predea lecții „făcîndu-se monitori între ucenicii” claselor I și a II-a.²⁵⁵⁾ Iată preocuparea pentru practica pedagogică a candidaților în vederea orientării asupra viitoarei lor profesii.

Primii care și-au însușit învățăturile predate și au terminat și practica pedagogică au fost Dimitrie Jianu care a fost propus să fie încadrat la Vilcea, Nicolae Simionide, Dionisie Ierodiaconul (Dionisie Romano) și Gh. Mălureanu.

Învățătorii pentru sate se pregăteau prin cursurile organizate la școală normală sau la școlile preparande. Ele se țineau în timpul verii, de la 24 aprilie pînă la 1 iulie și de la 15 august la 26 septembrie. Cursurile acestea erau urmate timp de 3—4 ani pînă cînd se făcea dovada că și-au însușit cunoștințele necesare unui învățător.

În timpul iernii candidații predau lecții fiilor de săteni. Pentru inceput li se cerea să știe să citească și să scrie „slobod” celealte învățături urmînd a le însuși în cei 3—4 ani cînd țineau cursurile.²⁵⁶⁾

Ca să dobîndească titlul de învățător un candidat trebuie să poșede următoarele cunoștințe : să citească „slobod”, să scrie frumos și

deslușit, să cunoască pe de rost catehismul legii creștinești „cu înțelesul său“, să cunoască cîntările bisericești, precum și „aritmetica în toată întinderea ei“, a avea cunoștințele prevăzute în carte despre „boalele vitelor“ și „oricare asemenea învățături“ folositoare țăraniilor.²⁵⁾ Din unele adrese aflăm că i se cerea de asemenea să știe să vaccineze.

Observăm, că de acum se stabilesc o programă după care se însușeau învățăturile, se formau chiar o comisie de examinare (pentru profesori). Candidatul de învățător era pus la „încercare“ înainte de a fi ales ca să urmeze cursurile.

Observăm, de asemenea, că nu se elibera atestat pentru titlul de învățător decît după o temeinică verificare și după un curs care dura timp de 3 sau 4 ani.

Conducerea școlilor s-a gîndit și la acordarea titlurilor celor vrednici a-l purta. Se eliberau, deci, un fel de diplome.^{25/2)} vrednici a-l purta. Se eliberau, deci, un fel de diplome.^{25/2)} Iată textul unui astfel de document :

Atestat,

Tănase Tănărescu candidat de învățător din satul Mănăstireni urmînd în școala normală din orașul Rimnicu Vilcea, județul Vilcea, de la anul 1842 pînă în anul 1843 s-a desprins la învățăturile ce i se cere a ști pentru această slujbă adică, la citire și scriere slobodă, la catehismul legii creștinești, la cîntăririle bisericești și la începuturi de aritmetică.

Și fiindcă în timpul învățăturii sale numitul s-a arătat cu purtare bună i se dă la mînă acest inscris întărit cu pecetea Eforiei școalelor spre a fi învățător la școala din satul Surpateel, plasa Otășăului.

Profesorul școalei normale

ss T. Serghinescu (L.S.)

Nr. 25

Anul 1843 luna dechemvrie

Eforia Școalelor Naționale (Pecetea Eforiei)

Este de menționat că acestui candidat i s-a dat titlul de învățător după ce a urmat numai un an cursurile de pregătire. Aceasta înseamnă că el poseda temeinic cunoștințele cerute și a fost nevoie doar să se deprindă cu predarea lecțiilor după metoda lancasteriană.

Dintr-o adresă a Eforiei școalelor rezultă că și după obținerea titlului, învățătorii erau obligați a se prezenta în timpul verii pentru diferite „instrucțiuni de la Eforie“. Acum sedeau însă numai 1—2 săptămîni.^{25/3)}

Participarea candidaților la cursuri era obligatorie. Eforia școalelor prin adresa 482 din 18 mai 1843 intervine la Departamentul din Lăuntru ca să dea ordin Ocîrmuirilor județene să trimită pe învățători la cursuri chiar „legați dacă amintrelea“ nu vor înțelege de cuvînt.

Stabilea de asemenea, ca la terminarea cursurilor aceștia să nu fie primiți în sate fără un „bilet” din partea profesorului școlii normale prin care să se ateste că au urmat învățările²⁵⁹). O altă dispoziție prevedea să-i trimită „sub pază”.²⁶⁰)

Se punea bază pe o frecvență regulată și pe începerea cursurilor la o zi anumită. Eforia școalelor scria profesorilor să nu mai primeaescă pe cei care nu s-au prezentat a doua zi de Sf. Gheorghe. Aceștia erau obligați să restituie banii primiți de la sat.²⁶¹)

Cursurile de pregătire se terminau cu un examen asupra cunoștințelor dobândite. Pentru acest examen subrevizorii de la școlile preparande invitau pe profesorul școlii normale sau trimiteau candidații la reședința județului. Printr-un raport din 9 decembrie 1838, Ioan Șerbănescu, învățător la școală din Benești, devenită preparandă, după ce arată că a pregătit învățătorii din plasă spre a putea să deschidă școli la sate, dar pentru că pînă la Rîmnicu Vilcea este „o cale de trei zile”, iar pînă la Craiova numai o poștă, cere Eforiei școalelor să delege pe inspectorul Școlii centrale din Craiova spre a examina pe învățătorii pregătiți de el la Benești. Eforia nu aproba pentru că răspunderea pregătirii învățătorilor o avea profesorul școlii normale a județului respectiv.²⁶²)

Din programa cursurilor de pregătire a învățătorilor făcea parte și deprinderea cîntărilor bisericești.

Profesorii școlilor n-aveau această pregătire și de aceea se angaja un specialist în acest scop. La Rîmnicu Vilcea nu era greu de găsit un astfel de profesor, deoarece la acea dată funcționa seminarul din localitate.

Profesorul școlii normale raporta în octombrie 1838 că a găsit să predea cîntările do Ristea Grigoriu care dă lecții și la seminar, dar care pretinde căte 4 lei de la fiecare candidat.²⁶³) Grăbită a deschide școlile la sate în toamna lui 1838 Eforia școalelor propune profesorului de la Rîmnicu Vilcea ca să lase cîntările pentru vara viitoare și să caute alt profesor care să fie plătit cu 2 lei „după cum s-a legiuinț”.²⁶⁴)

Este de menționat că plata profesorului de cîntări o suporta fiecare candidat în parte.

După cum am văzut, la școală normală, candidații se deprindeau în general la scris, citit, socotit și metoda lancasteriană, în afară de catechism și cîntări. Uneori candidații își manifestau dorința de a primi și alte cunoștințe decât cele prevăzute de programă fixată pentru pregătirea lor și care se reducea la nivelul claselor I și II de la școlile începătoare din orașe.

Candidații de la Vilcea solicitau să li se predea și învățările prevăzute pentru clasa a III-a. Profesoroul arăta Eforiei că în orele libere le-a dat astfel de cunoștințe. Pentru această activitate el a primit mulțumiri din partea organului superior.²⁶⁵)

În vederea unei continuități a învățămîntului și a stabilității învățătorului se pune problema angajării lui pe bază de contract.

Prin adresa nr. 812 din 30 august 1943 Eforia școalelor infor-

mează Departamentul din Lăuntru despre această măsură. O motivă și prin faptul că de acum pentru slujba de învățător „se vede o oarecare întrecere“. De aceea, profesorii nu vor mai primi să intre în învățămînt, decit pe cei care se angajau în scris că vor servir ca învățători cel puțin 5 ani.²⁶⁰

Cu doi ani mai înainte observăm la Vilcea că durata angajamentului era de 8 ani. Așa rezultă din raportul nr. 27 din 19 februarie 1841 trimis de profesorul școlii din Rîmnicu Vilcea.²⁶¹) Să fie vorba de o inițiativă locală? Este posibil.

Din materialele referitoare la profesori și învățători observăm că Eforia școalelor, ca autoritate superioară a învățămîntului era preocupată să aibă în slujba sa oameni bine pregătiți și de prestigiu. De aceea, vom vedea că în acest scop a obținut ca profesorilor cu o frumoasă activitate să li se acorde ranguri boierești. Ea motiva aceasta pentru „a se incuraja“ instrucția publică care este una „din cele mai anevoie și cele mai de trebuință“ slujbe.

Prin regulament se stabileau și drepturile pentru pensie subliniind că profesorilor și învățătorilor trebuie să li se hotărască „o soartă plăcută“ după o carieră, care cu cît este mai greu de îndeplinit cu atât „trebuie să se cinstescă mai mult“.²⁶²)

În felul acesta profesorii cu o activitate deosebită erau înălțați la rangul de pitar, medelnicer, comis etc.

Dintre profesorii de la Vilcea care au primit ranguri boierești amintim pe Toma Serghiescu. I s-a atribuit diploma de pitar.

În același scop Eforia școalelor căuta să ridice prestigiul cadrelor ei față de autoritățile județene. Un exemplu în acest sens avem la Vilcea. Într-o adresă a Departamentului din Lăuntru trimisă Eforiei școalelor în ziua de 18 mai 1845, se scria că profesorul de la Vilcea „a refuzat hîrtiile“ ocîrmuiitorului acestui județ. Hîrtiile despre care este vorba cuprindeau dispoziții scrise din partea ocîrmuiitorului către școală. În loc să trimită un ordin observator profesorului, Eforia școalelor a motivat gestul acestuia. Astfel ea arată că „numai Cîrmuirea de aici (din Vilcea) trimit porunci profesorului, nu adrese“. Rezultă de aci că profesorul școlii normale nu era subordonat ocîrmuiitorului (prefectului) județului.

Prin regulament se fixase și îndatoririle profesorilor în ceea ce privește munca lor la clasă. Se menționa, astfel, obligația de a nota în catalog elevii absenți, de a menține ordinea și liniștea în clasă în timpul lecției. Nici un elev nu avea voie să iasă din clasă mai înainte de sfîrșitul lecției. Cei care tulburau liniștea clasei erau dați afară.

Înainte de începe să predea lecția profesorul era îndatorat să amintească, pe scurt, despre lecția anterioară. Aceasta se făcea fie de către profesor, pe calea expunerii, fie de către elevi, prin răspunsurile date la întrebările profesorului.

Spre „a deindejudecata și înțelegerea“ elevilor aceștia erau puși să răspundă în scris ceea ce au reținut din lecția predată. Era un fel de lucrare de control, un extemporal cum am zice astăzi.

Pentru predarea lecției noi elevii erau pregătiți cu niște foi de hîrtie. Acestea erau indoite. Pe jumătatea din stînga ei scriau planul expunerii profesorului. Acesta „dicta o prescurtare de lecția ce are a preda“. Pe cealaltă jumătate își notau ideile (problemele) tratate de profesor în timpul lecției.

Se acorda o deosebită importanță acestor foi deoarece ele erau corectate de către profesor de două ori pe săptămînă.

Erau preocupăți, de asemenea ca elevii să înțeleagă explicațiile lor. De aceea se puneau întrebări elevilor spre a vedea în ce măsură și-au însușit cele predate. Se urmărea cum am zice astăzi, o însușire conștientă a cunoștințelor; se făcea deci aplicarea unor principii didactice. Profesorii puneau preț pe repetarea cunoștințelor însușite pe verificarea lor, pe o însușire temeinică a cunoștințelor predate. Profesorul cerea „pe toate zilele analizul lecției trecute“. Elevii făceau această lucrare în scris, iar profesorul le corecta și însemna „zelul învățăturii fiecărui elev“, aprecia nota, lucrările fiecărui elev, săptămînal.

În același scop, o temeinică însușire a cunoștințelor, se făcea și la examinarea elevilor la începutul fiecărei luni asupra învățăturilor predate pe luna trecută. Gradul învățăturii fiecărui elev pe timp de o lună era trecut în catalog. Acesta se înainta la Eforia școalelor lunare. În acest catalog se trecea și purtarea elevului din luna respectivă.²⁸⁹⁾ Există deci un control serios și periodic asupra învățăturii și purtării școlarilor.

Dictarea planului lecției și însemnările elevilor la fiecare lecție lăsa mult timp. De aceea, mai tîrziu vedem că se prevedea ca profesorii să-și alcătuiască cursuri, urmînd ca cele mai bune să se tipărească. În felul acesta s-au putut alcătui diferite manuale care au fost apoi răspindite în școli. Cele mai multe s-au alcătuit de către profesorii din București. Unele au fost întocmite de către dascălii de la școlile de prin județe. Amintim astfel, manualele scrise la Cîmpulung de profesorii Dimitrie Jianu și Ioan Brezoianu, la Brăila de Ioan Penescu, la Buzău de Dionisie Romano, la Craiova de Grigore Pleșoianu, la Rușii de Vede de Alexie Popovici etc.

După cum am văzut profesorul desfășura o activitate intensă. Pregătirea și predarea lecțiilor, verificarea de două ori pe săptămînă a însemnărilor elevilor la lecție, controlul zilnic al temei scrise „analizul“ lecțiilor trecute și notarea lor, examen lunar asupra cunoștințelor fiecărui elev, cu întocmirea catalogului și trimiterea lui Eforia școalelor, constituiau lucrări cu caracter permanent.

Dar activitatea lui nu se rezuma numai la acestea. O însemnare a profesorului Costache Codreanu de la Vîlcea ne dă o imagine și mai clară asupra acestui lucru. Prin raportul nr. 88 din 27 februarie 1847 arăta Eforiei școalelor ce muncă desfășoară într-o zi un profesor de la școală normală. Astfel, pentru clasele I și a II-a era ocupat 4 ore și pentru clasa a III-a 3 ore. În timpul cursurilor candidaților de învățători se mai adăugau 3 ore pentru pregătirea acestora. În general un profesor își desfășura activitatea zilnică timp de 10 ore.

Trebuie să reținem însă că el înregistra și răspundea la corespondența primită, alcătuia lunar cataloagele cu situația la învățătură a elevilor și listele pentru lăsările învățătorilor. De asemenea, controla activitatea profesorilor de la școlile particulare, verifica pe teren cum se desfășoară munca în școlile sătești, intervenea la autorități pentru rezolvarea diferitelor probleme ale școlii, ale subrevizorilor și învățătorilor etc.

Din materialele de arhivă, rapoarte, instrucțiuni, regulamente, din activitatea desfășurată în școlile din județul Vilcea reținem că, mai ales din deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, asistăm la o școală organizată, bazată pe anumite principii didactice, cu un local propriu construit după criterii fixate, cu mobilier și material didactic, încadrată cu dascăl pregătit etc.

La acest capitol am arătat despre profesor și învățător, despre rolul și pregătirea a lui. Mai înainte am vorbit despre local și mobilier etc. Spre a vedea că în această perioadă avem de-a face cu o școală mai bine organizată, vom menționa în continuare măsurile care s-au luat în acest sens, conținutul și activitatea desfășurată în școli etc.

Controlul școlilor, supravegherea tuturor școlilor și buna lor organizare cădea în sarcina unui for tutelar — Eforia școalelor. Grija asupra școlilor din județe revineau unui organ anume constituit, comitetele de inspecție. Este de observat că încă din Regulamentul din 1817 se prevedea ca pentru supravegherea și controlul școlilor de la județ să se numească cîte o epiftorie formată din 2—3 oameni de vază, aleși mai ales din rîndul părinților.

Eforia școalelor era alcătuită din 4 efori, un director și un revizor. Eforii se alegeau din rîndul boierilor „pămînteni“ care „se vor arăta mai vrednici prințra lor știință și a lor rîvnă“ pentru binele obștesc.

Sarcinile lor erau de a se îngriji de buna orînduială a școalelor, de a numi profesori și învățători, de a controla activitatea acestora etc.

Membrii Eforiei școalelor tineau ședințe în mod regulat, o dată pe săptămînă.

La județe cu sarcini asemănătoare cu cele ale Eforiei școalelor revineau comitetului de inspecție. El se compunea din ocîrmuitorul județului, care era președinte și din doi membri. Aceștia din urmă se alegeau fie din rîndul (șinul) sfatului orășenesc, fie din rîndul orășenilor „cei mai cu știință sau cu stare“.

Comitetul de inspecție raporta lunar despre starea învățăturii din județul respectiv, se îngrijea de trebuințele școlilor etc., „însemna“ pe învățătorii care nu-și fac datoria și „recomanda“ Eforiei școalelor pe cei sărguincioși.

Membrii comitetului de inspecție se alegeau de către Eforie la propunerea profesorului și a ocîrmuitorului.

La Vilcea în noiembrie 1833 între cei 5 propuși pentru comitetul de inspecție erau și Grigore Davidescu și Florea Marinovici. Profesorul face însemnarea în raport că ar fi fost bun ca membru în comitet și Gheorghe Vlădescu, „ce a dat casele sale în dar pentru școală“,

dar nu locuiește în oraș.²⁷⁰) Despre primii doi notează că sunt „bărbați încocați de patriotism“.

La județul Vilcea au fost aleși medelnicerul Alecu Bujoreanu și pitarul Constantin Borănescu. Președinte era C. Pleșoianu — ocîrmuiitorul aceluia județ.²⁷¹) Probabil că acesta n-a stat decât luna noiembrie 1833, deoarece în decembrie, același an, se menționează că ocîrmuiitor al județului este D. Chinezu.

La începutul anului 1836 Alecu Bujoreanu cere să fie înlocuit în comitetul de inspecție prin vistierul Nicolae Tiulescu. Eforia școalelor aproba această schimbare.²⁷²)

Din jurnalul Eforiei școalelor nr. 714 din 12 iulie 1840 reiese că C. Borănescu și N. Tiulescu nu lucrau cu tragicere de inimă și de aceea magistratul orașului Rîmnicu Vilcea propune în comitetul de inspecție pe paharnicul A. Bujoreanu și slugerul Stanciu Căpătineanu.²⁷³) Observăm că propunerile se făceau și de către magistratura orașului. De data aceasta în comitetul de inspecție de la Vilcea apare un bun cunoșător al problemelor de învățămînt. Este vorba de Stanciu Căpătineanu, cunoscut dascăl al școlii craiovene. Înainte de a veni la Vilcea, intrat în magistratură, fusese inspectorul Școlii Centrale din Craiova.

Nu cunoaștem dacă pînă în 1848 au mai fost și alți membri ai comitetului de inspecție de la Vilcea. Dintr-un alt raport al magistratului orașului, trimis Eforiei școalelor în ianuarie 1842, aflăm că A. Bujoreanu era deputat al județului și-si petrecca mai mult timpul în București, iar Stanciu Căpătineanu „nu se prea îndeletnicește a îngriji de sarcini“.²⁷⁴)

Din aparatul administrației școlare făcea parte și revizorul. El se îngrijea de a se păzi buna orînduială în școlile de la județe. Lui îi reveneau sarcina de a găsi „mijloacele“ pentru „înaintarea învățăturii“, pentru întrecerea tinerimii la învățătură etc. Era obligat să viziteze fiecare școală județeană cel puțin odată pe an.

Spre a da „curagiu“ învățătorului și școlarilor, revizorul era însoțit, la cercetarea școlii, de dregătorii orașului. Această măsură fusese luată și pentru ca dregătorii locali să constate starea școlii și să se sfătuiască cu revizorul asupra măsurilor necesare în vederea îmbunătățirii publice.

După ce școala era cercetată, revizorul alcătuia un jurnal (proces verbal) de inspecție pe care îl semnau și membrii comitetului de inspecție. Aici el arăta starea morală și materială a școlii, numărul copiilor din oraș în vîrstă de școală, numărul celor care frecventează școala, învățăturile care se predau, orarul, rezultatele obținute la ultimul examen. Pentru acest ultim punct profesorul trebuia să prezinte revizorului catalog cu gradul învățăturii fiecarui școlar. De asemenea, el trebuia să aibă registrul cu adresele primite de la Eforia școalelor, rapoartele trimise de el sau de subrevizori, o listă de școlarii săraci.

În atenția revizorului era și purtarea profesorului în școală și în „societate“, destoinicia lui, silința și rîvna ce depune la înnaintarea învățăturii. Revizorul trebuia să ia seama de asemenea în ce măsură profe-

sorul caută să-și perfeționeze pregătirea sa prin studiul individual. El trebuia să menționeze în procesul verbal rîvna profesorului în „a-și adăuga știință prin citire, traducere și compunere“. Iată aici și o preocupare pentru un fel de activitate științifică a profesorului.

În ceea ce privește pe școlari revizorul constată frecvența la școală, sporul obținut la învățătură, purtarea și sănătatea lor, curățenia și posibilitățile lor „fizice și intelectuale“.

În raportul său de inspecție revizorul arăta și prețuirea pe care o acordă părinții învățăturii, cum se ocupă ei de „buna creștere“, relațiile dintre părinți și profesori etc. El trebuia să observe și cum se achită comitetul de inspecție de sarcinile primite²⁵).

Dintre revizorii cunoscuți în Tara Românească în perioada 1832—1848, amintim pe: Ioan Maiorescu, Florian Aaron, August Treboniu Laurian, Nicolae Simonide și Dimitrie Jianu.

Școlile din Vilcea au fost controlate de Nicolae Simonide și Ion Maiorescu.

În general pe întreaga țară erau trei circumscripții școlare, deci trei revizori. De obicei revizorul repartizat pentru controlul școlilor din Oltenia sau cum i se spunea pe atunci România Mică avea sub supravegherea sa și județul Vilcea. Celelalte județe ale țării erau împărțite între alți doi revizori.

Revizorii inspectau școlile naționale și particulare din orașele țării, precum și școlile comunale. Unele din ele erau vizitate în primul semestrul (cel de iarnă), iar altele în semestrul de vară.

Având în vedere numărul mare de școli ce apar în mediul rural, după anul 1838 s-a simțit nevoiea unui control mai des și mai organizat asupra școlilor comunale. S-a hotărât astfel ca acestea să fie supravegheate de către profesorul școlii normale și chiar să se înființeze un corp de subrevizori care să asigure direct controlul activității școlilor pe plăși sau plaiuri.

După cum vedem în grija Eforiei școalelor a intrat și preocuparea unui control mai eficient asigurat prin revizori, organe de control ai administrației școlare centrale, profesorul școlii normale, comitetul de inspecție, subrevizori școlari. Uneori în mediul rural făceau controlul și subcîrmuitarii, proprietarii, arendașii, preotii, aleșii satului etc.

Fiind la acest capitol să vedem cum s-a organizat controlul și îndrumarea școlilor în județul Vilcea.

În ceea ce privește școala națională din Rîmnicu Vilcea amintim mai întîi de vizita făcută aici în 1846, de domnitorul țării, însorit de Emilian Florescu, șeful Departamentului Instrucției publice. Sosit în oraș la 12 septembrie 1845, măria să vodă a inspectat școala a doua zi. Ministrul Instrucției Publice venise la Rîmnicu Vilcea cu cîteva zile mai înainte.

Raportind Eforiei școalelor despre finala vizită, profesorul spune că de la Olt, unde debarca domnitorul, copiii au fost înșiruiți cîte doi. Arată și versurile care s-au cîntat la sosirea înaltului oaspete.

Cu ocazia vizitei făcute la școală se menționează că între cei examinați au fost și 2 fete. Le dă și numele : Cronoveasca Marița și Ru-deanca Tinca. Acestora și încă la 4 școlari examinați domnitorul le-a dat 15 galbeni. Cu ei au cumpărat cărți, călimări, bricege, iar pentru doi dintre elevii „mai scăpătați“ s-a cumpărat postav pentru haine.

Școala de aici a fost vizitată la 18 octombrie 1846 de marele ban Barbu Stirbei.

Cu ocozia vizitei, domnitorul Gh. Bibescu a examinat elevii la : citit, scris, catehism, aritmetică și geografie. A fost mulțumit de răspunsurile elevilor. Și-a arătat însă nemulțumirea că nici elevii, nici candidații de învățători n-au știut pe din afară istoria sfintă²⁷⁶⁾.

În decembrie 1845 școala normală din Rîmnicu Vilcea a fost inspectată de Nicolae Simonide. Din raportul său reținem că școala avea trei clase cu un total de 140 elevi. Menționează că elevii din clasa a III-a sunt „bene naintați“, iar cei din clasele I și II „mai neînnaintați“. Cauza o găsește în frecvența lor neregulată. O slabă frecvență notează și la candidați. El cercetă frecvența acestora pe semestrul anterior. Notează de asemenea, „neplăcuta“ stare materială a școlii²⁷⁷⁾.

Timp de 3 zile (12—14 decembrie 1847) a durat inspecția lui Ioan Maiorescu, revizorul școalelor din „România Mică“.

În raportul său subliniază că deși profesorul „are supărări“ din cauza unora și a altora, el și-a îndeplinit datoriile „cu o scrupulozitate rară și lăudabilă“. Arată că a adunat la ocirmuire comitetul de inspecție, magistratura orașului și pe cățiva boieri și le-a prezentat starea materială a școlii, cu chiria neplătită de 2 ani. La apelul său pitarul C. Vlădescu a donat 10 galbeni care reprezenta suma necesară pentru chirie²⁷⁸⁾.

d) **Controlul școlilor sătești.** — **Subrevizori scolari.** Grija scolilor dintr-o plasă revenea subrevizorilor scolari. Ei se alegeau dintre învățătorii din plasă cu o mai bună vregătire. Alegerea o făcea profesorul scolii de la reședința județului. Si controlau activitatea scolilor din plasă, prin deplasare la fiecare școală și raportau profesorului școlii normele despre cele constatațe.

La cursurile de vară participau și subrevizorii, învățind la rând cu învățătorii și candidații din plasa respectivă.

La început subrevizorul era numit la școală cea mai mare din plasă (în comuna cu cel mai mare număr de familii), având și un învățător ajutor care făcea lectiile în timp ce el vizita școlile din cuprinsul plăsii sale. În acest timp subrevizorul primea salariul de la acea comună, din cei 2 lei dati de fiecare enoriaș. Mai tîrziu subrevizorii nu mai erau încadrati, la vreo școală, iar leafa o primeau din zeciuiala ce se cuvenea din salariile învățătorilor din plasa în care funcționau ca subrevizori. Acum, nemaifiind învățător într-un sat, era supus la dările satului unde locuia. Un raport din anul 1845 al profesorului Costache Codreanu arăta că subrevizorii din Vilcea au fost supuși „la bir și dări sătenesti“²⁷⁹⁾.

La Vilcea găsim că subrevizorii au fost numiți încă de la 1838. Aceasta este o dovedă în plus că școlile sătești au funcționat chiar din acest an. Dăm mai jos listă subrevizorilor scolari din Vilcea numiți în

noiembrie 1838. În listă este menționat satul unde era „școala prepartantă“ și numele învățătorului ajutor²⁸⁰).

De observat că în raportul profesorului ei sunt numiți revizori. De asemenea, se vede că în plasa Oltețului nu funcționează nici un subrevizor. După cum am văzut din această plasă nu sosise candidați deoarece ei începuseră pregătirea la școala din Benești, unde era un învățător bine pregătit și o școală mare făcută de Iordache Otetelișanu pe moșia sa.

Peste 5 ani, în 1843, din cei numiți în 1838 mai figurau ca subrevizori doar doi, cel din plasa Oltului și cel din plaiul Coziei, restul fusese să schimbați.

Deși Eforia școalelor prin circulara 770/1843 dispunea ca subrevizorii să nu mai aibă îndeletnicire decât „revizia școalelor“, raportul profesorului de la Rm. Vilcea menționează că subrevizorii fixați și ca învățători la cîte o școală, pentru a nu fi supuși la dări.

Se vede că propunerea profesorului de la Rimnicu Vilcea a fost primită de Eforie, deoarece, după o situație din 1846 se constată că subrevizorii erau și învățători la o școală din plasă, unde aveau și un ajutor. În lista subrevizorilor din acest an se arată și plata ce se acordă ajutorului care făcea lecțiile la școala din reședința plășii, cînd subrevizorul pleca în controlul școlilor sătești. Astfel ei erau plătiți cu sume ce variau între 50 și 100 lei pe an, după numărul familiilor din sat. Așa cel din plasa Otășău primea 50 lei, iar cel din plasa Oltețului de Jos 100 lei. Uneori suma varia și după învoiala stabilită între cei doi, subrevizor și ajutor.

Pentru munca lor grea și plină de abnegație, într-o vreme cînd drumurile erau cu totul impracticabile, iar retribuția lor prea neînsemnată, socotim necesar a da numele și subrevizorilor existenți în județul Vilcea în anii 1843 ; 1846 și 1848.

Materialele care menționează subrevizorii vilceni din 1843 cuprind și alte date însemnante pentru istoria școlii din acest județ. Astfel, în afară de numele subrevizorului, de plasa pe care o controla, de satul unde funcționa ca învățător, găsim aici și numărul de școli, numărul de familii, care alcătuiau satele plășii și numărul de elevi care frecvențau școlile din plasă.

1. **Plasa Oltețului :** subrevizor Teodosie Dinescu, plasa are 40 de școli, 4270 de familii și 854 elevi. Subrevizorul era învățător în satul Laioșu unit cu Dobriceni.

2. **Păun Marinescu** în plasa Oltului. Plasa are 26 de școli, 4153 de familii și 830 de elevi. Subrevizorul era și învățător la Sutești.

3. **În plasa Cernii :** Ghiță Popescu. Plasa avea 25 de școli, 2635 de familii și 530 de elevi. Subrevizorul era și învățător în Ciumați.

4. **Plasa Otășăului :** Ghiță Lăcătușescu. Are 19 școli, 2056 familii și 411 elevi. Subrevizorul era învățător la Benești.

5. **Plaiul Horezului :** Ioan Mazilescu. Are 30 de școli, 3508 familii și 701 elevi. Era învățător la Măldărești de Sus.

6. Plaiul Coziei : Petre Ionescu. Are 25 de școli, 3289 familii, 658 elevi. E învățător la Bărbătești.

7. Plasa Rimnicului : Ghiță Lăzărescu. Are 13 școli, 1878 familii, 375 elevi. Era învățător la Buleta²⁸¹).

În iunie 1846 rapoartele menționează următoarea situație :

1. **Ghiță Lăzărescu** subrevizor în plasa Ocolului. E învățător la Buleta și are ajutor pe Udrea Bădescu cu 60 lei pe an.

2. **Ghiță Lăcătușescu**, subrevizor în plasa Otăsăului și învățător la Titirici. Are ajutor pe Gh. Dinescu cu 50 lei pe an.

3. **Marin Ionescu** la plaiul Hurezului și învățător la Mădulari. Are ajutor pe Ion Dinescu cu 70 lei pe an.

4. **Ghiță Popescu** — subrevizor în plasa Oltețului și învățător la Ciumați. Are ajutor pe Florea Dinoiu cu 60 lei pe an.

5. **Tudosie Dinescu**, subrevizor în plasa Oltului și învățător la Laloș. Are ajutor pe Gh. Vizantie cu 100 lei pe an.

6. **Gheorghe Popescu**, subrevizor în plaiul Coziei și învățător la Bărbătești. Are ajutor pe D. Protopopescu cu 70 lei pe an.

Într-o plasă era vacant postul de subrevizor²⁸²).

Subrevizorii școlari din Vilcea în februarie 1848 erau următorii :

1. **Ghiță Lăzărescu**, în plășile Ocolului și Otăsăului ;

2. **Marin Ionescu**, în plășile Hurezului și în plasa Oltețul de Sus ;

3. **Dumitrescu Stancu**, în plășile Oltului și Oltețului de Jos ;

4. **Simeon Stroescu**, în plaiul Coziei²⁸³).

Hotărîrea de a se numi un subrevizor peste două plăși se luase prin legea din 1847. Profesorul Costache Codreanu de la Vilcea protestă împotriva acestei hotărîri. El arată că în acest județ drumurile sunt grele și satele depărtate. Menționa că dacă pînă acum subrevizorii și-au împlinit datoriile „cu zel“, de acum vor lucra superficial. Un subrevizor la cîte 60 de școli, prin niște „locuri sălbaticice“, cu greu își va putea face datoria²⁸⁴).

Subrevizorul avea îndatorirea să cerceteze fiecare școală comunală o dată pe lună (în plășile mai mari odată la două luni), pe timp de iarnă, iar vara odată la 3 luni.

În controlul său va observa dacă învățătorul a ținut școala în mod regulat, dacă școlarii au realizat spor la învățătură, dacă învățătorul merge cu ei la biserică duminica, la sovedit și împărtășit.

De asemenea, el trebuie să raporteze starea materială a școlii, dacă învățătorul locuiește în școală și dacă și-a primit drepturile. De două ori pe an, la Sf. Gheorghe și la Sf. Dumitru, subrevizorul aducea catagrafiile de la învățători și le trimitea prin profesor la Eforia școalelor. Catagrafia fiecărui sat cuprindea pe toți enoriașii și copiii.

Tot în sarcina lui intra obligația de a merge la aleii satelor și la părintii școlarilor intervenind să-i trimită la școală. De asemenea, asistau la examenele de la sate.

În instrucțiunile întocmite de Petrache Poenaru cu privire la îndatoririle subrevizorilor se menționa că leafa lor va consta din zeciuaiala ce va primi de la fiecare învățător din plasă. Pentru zeciuaiala pri-

mită el se îndatora față de învățător să-i aducă cărțile necesare și să se înțeleagă cu aleșii satului în privința strângerii banilor pentru leafa învățătorului.

Subrevizorii erau obligați să aducă pe învățători la cursurile din timpul verii. Dacă profesorul credea necesar fi oprea și pe ei la pregătire²⁸⁵.

Munca subrevizorilor era controlată de profesorul școlii normale.

Primul raport de la Vilcea prin care se anunță vizita la școlile de la sate a profesorului școlii normale îl avem din ianuarie 1839. De altfel, acesta este printre primele acte de acest fel primite în țară. Este încă o dovedă că școlile din Vilcea au funcționat în toamna anului 1838.

Din controlul efectuat a observat că tabelele lancasteriene au fost bătute cu cuie pe pereții școlii. Spre a nu se strica au hotărât ca să se confectioneze table de tînichea în care să se păstreze tabelele lancasteriene. A găsit și meșteri care au cerut cîte 3 sfanți pentru o tînichea.

Eforia școalelor nu este de acord cu hotărîrea profesorului de la Vilcea deoarece „nu se cuvine a să împovăra satele“ cu noi cheltuieli. Hotărăște ca tabelele lancasteriene să se lipească pe scîndurele.

În raportul său profesorul cere învoie de două săptămîni spre a termina de controlat toate școlile comunale. Propune a fi înlocuit la clasă de subrevizorul plaiului Hurez. Competența acestuia este dovedită de două atestate (diplome) una de la școala normală din Buzău și alta de clasele umanioare ale Colegiului Sf. Sava²⁸⁶.

Un control temeinic, amănunțit, cu multă autoritate și competență a făcut profesorul Costache Codreanu. Îl găsim astfel în decembrie 1846 și în ianuarie 1847 în continuare în controlul școlilor de la sate. Raportul său are multe date interesante. Menționează între altele că a vizitat 40 de școli unde a găsit „mulți copii înaintați“ care știau pe din afară „prea bine“, manualul de rugăciuni, manualul de catehism, cel de istorie sfintă, precum și cele 4 lucrări ale aritmeticii.

Evidențiază pt învățătorii : Simeon Stroescu de la Olănești, pe Ion Slăvescu de la Slăvești. Arată că a găsit la sate și din cei „becisnici“ ca învățătorul de la Orlești și Aurești unde erau numai 15 copii „inoranți“, cel de la Zăvideni, care inchiseșe școala ca să meargă la moară, cel de la Pîrîieni, care „a treia zi de anul nou“ avea scoală închisă, iar odaia lui „părea rîmată de porci, ca și școala“. Închisă era și școala de la Pleșoiu. Despre învățătorul de la Birzesti arată că „n-are nici un sistem de predare“. La fel cel de la Bărbătești.

Se declară mulțumit de școlile din plășile Ocolului, Otăsăului, Oltetu lui de Jos și Hurezului. Ele merg bine datorită rîvnei subrevizorului²⁸⁷, Despre școlile din plasa Oltetu lui de Sus arată că erau „nesporite și murdare“²⁸⁸. De la candidați a aflat că subrevizorul î-a vizitat numai odată pe iarnă, iar în restul timpului „trimit o slujbă a sa“.

În deplasarea sa a urmărit să vadă dacă pe la sate sunt cu noscute poruncile date de Ocîrmuirea județului, în special cea referitoare la obligația părintilor de a trimite copiii la școală. Se stabilește 50 de lei „strafă“ (amendă) pe iarnă celui care are copil în vîrstă de 7 ani și nu-l trimite

la școală. A constatat că în plasa Oltului nu era cunoscută această dispozitie, deoarece logofeții care sănt peste cîte 3—4 sate nu pot „pripidi” cu aducerea la îndeplinire a îndatoririlor lor.

La multe sate a găsit la copii „bucoavne, ceasloave și psaltiri”, folosite ca manuale de școală. După ce a „dojenit” pe învățători că întrebuințează astfel de cărți a aflat că părinții retrag copiii de la școală dacă nu îi învață pentru a ţircovnici, candidați, logofeți de sate sau preoți.

Raportul subliniază și despre greutățile pe care le întîmpinău învățătorii în activitatea lor. La Vlădești spune că a găsit pe bietul învățător, unul din cei mai buni din plasă, stînd „într-o odăită mică, cu șapte școlari fără bânci, fără table, ba încă și fără foc”. Pînă atunci copiii căraseră lemne cu spinarea de la casele lor. Acum nu-i mai îngăduiau părinții. „Școala, urzită în 1842, se surpase de vînt”. Aici găsise școlari care terminaseră învățăturile prevăzute pentru școlile comunale.

Școlile din plasa Oltului erau „mînjite cu baligă” pe dinăuntru, lipsite de lemne, cu sobele și pardoseala stricată. Din cauza sărăciei, neavînd cu ce să cumpere plăci (tăblite) sau hîrtie, mulți copii scriau încă la banca de nisip. În alte sate a găsit că părinții trimiteau la școală o lună un copil, a lună pe altul, neavînd cu ce să-i îmbrace și cu ce să-i încalțe.

Spre a stîrni interesul părinților pentru școală, Costache Codreanu propune Eforiei școalelor ca să intervină la Departamentul din Lăuntru ca scriitorul satului să fie ales din rîndul absolvenților școlii comunale.

Școlile comunale puteau fi controlate și de slujbașii județului, de proprietar arendaș sau de către preoții satelor.

Subrevizorul plaiului Horez raporta în martie 1847, că pitarul Ion Radovici de la Ocîrmuire, venit în satul Mădulari, a vizitat școala și a cercetat copiii la citire, scriere, catehism „și mai întîns la datorile omului către patrie”, la cele patru operatii aritmetice cu numere simple și compuse și la măsurătoarea magaziilor „cu cotul cel legiuít”. A rămas foarte mulțumit de răspunsurile școlarilor. A dat celor săraci 10 lei ca să-si cumpere cărți. De asemenea a vorbit oamneilor despre folosul învățăturii²⁸⁹.

În alt raport, din aprilie 1848, același subrevizor menționează că pitarul D. Dobriceanu, subcîrmuitorul plaiului a cercetat toate școlile. Fiind mulțumit de răspunsurile copiilor, le-a dat cărți în valoare de 95 lei și 20 parale. A îndemnat părinții să-si trimită copiii la școală²⁹⁰.

După cum am arătat școlile sătești erau controlate și de proprietarul și arendașul moșiei sau de preot. Controlul acestora era prevăzut în instrucțiunile profesorului școlii normale privind activitatea învățătorului de la sat. În paragraful 15 se prevedea: „Cu inspectia sau de aproape priveghiere întru împlinirea acestor îndatoriri, puse asupra învățătorului, este pohtit a se însarcina potrivit dezlegării onorabilei Eforii, domnul proprietar, iar în lipsă d-ul arendaș, împreună cu preotul bisericii sau numai preotul bisericii”²⁹¹.

Cînd vom vorbi de activitatea școlii sătești vom arăta îndatoririle învățătorilor cuprinse în instrucțiunile menționate mai sus.

e) **Conținutul învățămîntului.** Conținutul învățămîntului pentru perioada 1832–1848 este prevăzut în Regulamentul școalelor, în manualele școlare, în programa pentru aceste categorii de școli. Il mai deducem și din diferite rapoarte cu privire la felul cum s-au desfășurat examenele.

În Regulamentul școalelor, elaborat în anul 1832, prin colaborarea eforilor Alexandru Filipescu, Ștefan Bălăceanu, Barbu Știrbei și al lui Petracă Poenaru, directorul școalelor se stabilise patru categorii de școli: începătoare, umană, complementare și speciale. La Vilcea au existat numai școli începătoare. Regulamentul amintit nu se occupă decât de școlile de la orașe. Școala publică de la Rimnicu Vilcea era deci o școală începătoare cu 3 ani de studii (3 clase).

În clasa întâi școlară invățau să scrie și să citească după „metodul lancastric“. După aceeași metodă se deprindeau cei din clasa a două să scrie „dictando“ și să citească „slobod“. Tot în clasa a II-a elevii invățau cele 4 lucrări ale aritmeticii.

Pentru clasa a III-a se prevedea: catehismul legii ortodoxe, „elementurile“ gramaticii românești, ale geografiei și ale aritmeticii practice²⁹².

Aceste învățături cuprinse în Regulamentul școalelor constituiau un plan de învățămînt oficial, aplicabil tuturor școlilor naționale din orașele reședințe de județe.

În ceea ce privește conținutul învățămîntului școlilor comunale regula mentul nu amintește nimic. Programa învățătorilor din această categorie de școli va fi fost transmisă profesorilor prin dispoziții ulterioare. Astfel în martie 1838 Eforia școalelor comunica Logofeției Bisericeștilor următoarea programă care se cerea respectată în școlile sătești. Citirea după table care vor cuprinde numai maxime morale și religioase care urmau să se tipărească după instalarea tipografiei Colegiului Sf. Sava; scrierea după modeluri de caligrafie (care de asemenea, urma să se tipărească), catehismul legii creștinești, lucrarea cîmpului și „iconomia“.

Legea din 1847 prevede pentru prima dată dispoziții privind această categorie de școli. Învățămîntul public cuprindea acum 4 tipuri de școli: primare (comunale) în toate satele cu peste 50 de familii, elementare sau de orașe, colegiale și speciale.

Programa școlii comunale sau sătești prevedea: citire slobodă și cu înțeles pe orice carte, scrierea după o formă, „regulată și cîteată“, închinăciunile ce se cuvine să le știe orice creștin, catehismul, cele 4 lucrări ale aritmeticii și „cărecare“ cunoștințe practice prin care s-ar putea „înlesni și îmbunătăți“ meșteșugul lucrării pămîntului, creșterea vițelor etc., cîntările bisericești.

Cursul școlii primare era organizat pe 3 despărțiri. În despărțirea I-a, se învăța silabisirea și citirea pe table lancasteriene și pe ma-

nuale, memorarea rugăciunilor cuprinse în 16 table, desprinderea la scriere și însemnarea numerelor aritmetice.

Despărțirea a II-a: citirea pe „extract“ din Sf. Scriptură, din 22 table și pe prescurtări din Vechiul și Noul testament, cuprins în 34 de table, scrierea după model de caligrafie, după spunere (dictare). Din aritmetică se învăță adunarea și scăderea, cuprinsă în 13 table.

Despărțirea a III-a: citirea cu înțelegere pe Noul testament și alte cărți religioase și morale. Scriere după model de caligrafie și după dictare. Din aritmetică cele 4 lucrări simple, cuprinse în 14 table. Învățau de asemenea pe dinafară catehismul, cuprins în 12 table, precum și cunoștințe uzuale aplicate la agricultură.

Deși profesorii de la școlile naționale cunoșteau programe, totuși cînd o puneau în practică, la școlile lor de la județe, se orientau și după condițiile și situațiile locale.

Astfel, dacă comparăm programa prevăzută în Regulamentul școalelor și cea după care au fost interogați, elevii de la școala din Rîmnicu Vilcea la examen, constatăm că aici s-a predat un volum de cunoștințe mai bogat. Școlarii din clasa a II-a, de pildă, au fost examinați din „scriere după dictare, citire pe cărți, socoteli, declinații și conjugări“, iar cei din clasa a III-a la „gramatică, catehism, aritmetică frîngeroasă, geografie“²⁹³⁾.

Nivelul superior la care se preda aici dovedește atît silința profesorului și dorința elevilor de a învăța, cît și faptul că o parte dintre școlari învățaseră ceea ceva carte înainte de a veni la școală publică. Acest lucru rezultă și dintr-un raport al profesorului D. Serghiad. El subliniază că în școală are și elevi „vrednici de lectii mai mari“.

Spre a ne da seama de pregătirea unor școlari să urmărim cum caracterizează el pe un elev de la școala pe care o conducea la Rîmnicu Vilcea „...Un copil de 11 ani înzestrat cu un duh ager, pătrunzător și lesne înțelegător. Posedează admirabila facultate a se exprima bine la toate lectiile, a gîndi, a rezona și a ține minte, mai ales la aritmetică în care lucrează diferite probleme din toate părțile ei; analisește orice propoziție gramaticescă, (are) o caligrafie frumoasă“²⁹⁴⁾.

Că la această școală se predau cunoștințe peste cele prevăzute în programă constatăm și din cărțile și materialele pe care profesorul le cerea elevilor. Astfel, Costache Codreanu comanda pentru elevii săi „Regulile sintaxiului“, algebre și geometrii. De asemenea arăta Eforiei școalelor că a propus părinților să cumpere pentru copiii lor din clasa I-a „elemente de desen și compasuri“ și că aceștia „se opun“ a le da „astfel de cunoștințe“.

Din raportul comitetului de inspecție din Vilcea, trimis Eforiei școalelor în iulie 1839, rezultă același lucru. Se arată astfel că la examenul de la școala publică elevii au fost chestionați din: citire slobodă „cu declaratie“ și înțelegere, scrierea caligrafică în dictando, catehismul omului creștin și moral, aritmetică, istoria universală elementară, geografia fizică elementară, elemente de geografie statisticopolitică, gramatica, partea I-a și începuturi din „stilul familiar“²⁹⁵⁾.

Și la școlile sătești din acest județ constatăm unele depășiri față de programă. La școala din Bîrsani, de pildă, se predau și „Prințipuri de gramatică, geografie și alte cunoștințe”²⁹⁶). Cercetând școala din Mădułari, în ianuarie 1845, profesorul școlii normale menționează că școlarii erau bine pregătiți la citire, aritmetică, catehism. Cei din Bârbătești au dezlegat „mai multe feluri de probleme“ din cele 4 operații aritmetice, din măsurătoarea magaziilor de rezervă și a pogoanelor. Iată deci și probleme de geometrie. La școala din Olănești elevii rezolvaseră probleme cu „regula de trei“.

Vorbind de conținutul învățămîntului, trebuie să amintim și de programa învățătorilor de la seminarul din Rîmnicu Vilcea organizat după 1834 cu 30 de elevi. Potrivit Regulamentului pentru învățăturile din seminarii aici predau următoarele cunoștințe.

În clasa I-a, elevii primeau cunoștințe începătoare pe care puteau să le urmeze tinerii de orice stare, nu numai fiți de preoți. În clasa a doua se predau și cunoștințe de geometrie practică, precum și „legiuri ce sunt în atdibuțiile juraților satului“. Probleme mai legate direct de misiunea preotului se predau în clasa a treia. Acum primeau cunoștințe teologice și practica slujbei religioase. Acestea se urmău și în clasa a IV-a. La seminar elevii învățau de asemenea, probleme de medicină veterinară, spre a ajuta pe țărani la tratarea bolilor de vite, precum și noțiuni de fizică populară. La școala particulară din oraș, în 1846, profesorul Mărgărit Gheorghe predă limba grecească și nemțească.

Manuale. În privința manualelor trebuie arătat de la început că lipsa acestora a constituit o piedică în desfășurarea procesului de învățămînt. Subliniase acest fapt și profesorul D. Serghiad într-un raport al său din anul 1833. El scria că lipsa cărților „pricinuiește o nespusă piedică“ în predarea învățăturilor, mai ales că în Rîmnicu Vilcea la acea dată, nu exista „nici un negustor de carte“²⁹⁷). Lipsa cărților didactice o menționa profesorul școlii normale și în 1844. La această dată trebuie să fi fost și prăvălii în care se vor fi vîndut cărți școlare. Se arată astfel că fiind puține cărți, negustorii le vînd cu „preț îndoit“²⁹⁸).

Este adevărat că Eforia școalelor s-a preocupat de problema „manualelor“. Ea și-a procurat o tipografie și a început să tipărească cărți pe care le-a trimis spre vinzare la școli. Trebuie arătat însă, că deși editate la un preț scăzut, mare parte din populația sătească era aşa de lipsită, încât nu putea să le cumpere. În al doilea rînd nu toate cărțile tipărite și recomandate de Eforie „spre a fi folosite ca manuale potrivite cu nivelul de înțelegere al elevilor“. Trebuie observat de asemenea că nici Eforia școalelor nu precizase ce cărți să se întrebuițeze în școală. Așadar, de la școală, la școală, de la profesor la profesor, vom găsi felurite cărți care au circulat prin școlile și prin bibliotecile școlare. De altfel, la școală, într-un dulap rezervat în acest scop, se strîngeau cărțile trimise de Eforie. Unele erau cerute de profesor, altele erau recomandate de Eforie. Profesorul trebuia să țină contabilitatea lor, deoarece răspundea bănește de toate cărțile intrate în școală pentru a fi vîndute. O parte din ele le cumpără subrevizorii și candidații de învățători, altă

parte elevii școlii normale, iar altele orășenii. Nu se precizează în nici un material dacă profesorul școlii normale avea vreun avantaj din această muncă. Înțind seama de școlile de la sate, pe la școală normală, intrau anual mii de cărți, în special cele destinate a fi întrebuită ca manuale. Unele aveau indicația folosirii lor în acest scop chiar în titlu. De exemplu : Manual de rugăciuni, Manual de silabism, Manual complet de învățătură mutuală etc. În școli se foloseau abecedare ca cele tipărite de Grigore Pleșoianu, Dimitrie Jianu sau de Dionisie Romano. Se tipărise de asemenea o carte de aritmetică de Ion Pop, o carte de gramatică de același autor, o carte de geografie de Florian Aaron, Prescurtare de catehism tot de el, caligrafie de Alecu Pop etc.

După cum am arătat în școli se foloseau diferite cărți, după recomandarea Eforiei școalelor sau la inițiativa profesorilor. În 1838 profesorul de la Vilcea solicita să i se trimită pentru elevii școlii, 80 de abecedare tipărite de Dionisie Romano, în locul cărții „Deprindere asupra cititului“ care fusese recomandată de Eforie pentru citire la clasa a II-a. El menționa că abecedarul lui Dionisie e și mai ieftin și mai potrivit pentru clasele I-a și a II-a²⁹⁹.

Din alt raport al profesorului vîlcean aflăm că elevilor din clasa a III-a li se preda și învățătura evangheliei. În noiembrie 1834 el confirma primirea a 20 de evanghelii. Arată că nu-i sunt suficiente pehtru că în această clasă avea 40 de elevi. Solicită încă 20 de astfel de cărți fără de care nu poate începe „predarea evangheliei“³⁰⁰.

O scrisoare a profesorului Simion Marcovici adresată Eforiei școalelor în 1836 ne informează că profesorul D. Serghiad i-a rămas dator la costul a 40 de exemplare din cartea „Nopțile lui Yung“ și a unor retorici³⁰¹). D. Serghiad, încă din vremea cît fusese profesor la Giurgiu, cumpărase pentru școlari și orășeni exemplare din „Istoria Țării Românești“ — de P. Maior³⁰²).

Dintr-un raport al lui Toma Serghiescu aflăm că în timpul cît a funcționat la Vîlcea cumpărase pentru școlari și algebre și geometrii a 6 sfanți fiecare³⁰³). Erau deci în Râmnicu Vilcea și elevi interesați și adincii învățăturile matematice.

Elevii erau obligați să-și cumpere cărți. Probabil că Eforia școalelor hotărise să nu mai fie primiți la școală cei care vin fără cărți. În apărarea celor sărmani se înscrive raportul profesorului de la Vilcea din 17 februarie 1838. El menționează între altele că unii din elevii acestei școli au numai „mume aşa de sărmane încât mai cu cerșitul își agonisesc hrana“. Aceștia nu-și pot cumpăra cărțile necesare, dar nu-i poate să-i înlăture de la școală pentru că părinții lor se roagă „cu lacrimile în ochi“ spre „a nu le răpi și atîta nădejde cu ce guvernul, ca un părinte i-au linguisit“³⁰⁴).

Am arătat că unele din cărțile trimise de Eforia școalelor la județe erau cumpărate de către învățători, pentru uzul personal, altele pentru elevii lor. Un număr de cărți intrau în obligația învățătorului. Dintr-un raport aflăm că se cerea cîte 18 lei de la fiecare sat pentru cărțile necesare învățătorului, adică : o evanghelie (9 lei și 8 parale), o

aritmetică (2 lei și 12 parale), trei manuale de rugăciuni (3 lei și 18 parale), o caligrafie (30 parale), o tablă de piatră (2 lei și 12 parale)³⁰⁵. De observat că un leu avea 40 de parale.

Pentru manualele necesare școlarilor de la sate se hotărise, încă din octombrie 1838, tipărirea de table lancasteriene. Se încheiașe și un contract cu Ion Eliade (Rădulescu) spre a tipări 2000 de trupuri, fiecare avind 100 de numere. Prețul acestor table se ridică la 16 000 lei. Eforia școalelor arată Departamentului Din Lăuntru că n-are atâția bani și „nici împoternicire“ de a face cheltuieli din Casa școalelor pentru școlile de la sate. În acest caz propune să se prevadă în cutia satului suma necesară pentru asemenea cheltuiala³⁰⁶). Și din această întâmplare a Eforiei școalelor rezultă că deși se trecuse la hotărîrea de a se organiza școli în mediul rural, toată cheltuiala cu localul, cu plata invățătorului lui la cursurile de pregătire, cărțile lui, cărțile școlarilor etc., să le suporte sătenii. Am arătat în altă parte că tocmai cei mai înstăriți dintre locuitorii satelor „se scutiseră de orice contribuție. Nici eforii școalelor și nici directorul Eforiei, Petrache Poenaru, nu puteau să supună Adunării Obștești o legiuire care ar fi venit în favoarea țărănilor. Cunoaștem opinia lui Petrache Poenaru despre acest for legislativ. Într-o corespondență către unchiul său Iordache Otetelișanu scria între altele: „...Cîțiva neghiobi de la Obșteasca Adunare strigă ca niște dezmetici împotriva școalelor obștești, fără să știe care sunt învățăturile ce ce predau în școală, fără să cunoască veniturile acestor învățători și cheltuielile lor, latră ca cîinii la lună zicind că, ca acum, școalele n-au fost niciodată în aşa proastă stare, că profesorii iau leafa degeaba. Scopul lor e să mărginească învățătura poporului, ca să nu slăbească puterea boierească... Cornescu de la Tîrgoviște spune în gura mare că învățăturile ar trebui să fie slobode numai pentru nobilime, iar nu și pentru mujici; el zice, că de se va urma tot aşa, să învețe toți țărănilii carte o să ajungă vremea, peste vreo zece ani, să nu mai găsească boierii slugi sau plugari“³⁰⁷).

În școlile comunale învățăturile se făceau mai mult pe table lancasteriene. Se tipăriseră table de citire, de catehism, de istorie sfintă, de geografie, de aritmetică etc. Costul lor era suportat de săteni, din cutia satului (bugetul comunal). Erau însă multe sate care nu puteau răspunde cu cei 15 lei cît costau aceste table. Ocîrmuirea județului Vilecea raporta Departamentului din Lăuntru, în iulie 1842, că în acest județ existau 60 de sate lipsite de fonduri și deci n-au cu ce să plătească tablele lancasteriene³⁰⁸).

Pentru învățătura din aceste școli se foloseau de asemenea cărți ca: „Manualul de silabism“, „Manualul de rugăciuni“, „Prescurtare de aritmetică“, „Prescurtare de istorie sfintă“, „Deprindere de citire“ etc.

O tablă de perete reprezenta o coală de hîrtie de dimensiunile 36/24 cm., pe care se tipărise un text și care, pentru păstrare se lipea pe un carton. În partea de sus aveau un orificiu spre a fi atîrnată în cui. Elevii, așezăți în semicerc, priveau tabla și învățau pe ea după îndrumările monitorului.

Fiecare tablă avea în partea de sus scris numărul ei (de obicei erau 30 de tablă, numerotate de la 1 la 30). Tabla nr. 1 era pregătită pentru învățarea literelor și citirea lor. Se înșirau apoi literele pînă jos. În partea de jos tabla cuprindea instrucțiuni pentru învățător. De pildă, pe această tablă se dădeau indicațiile metodice în sensul ca literele „să se pronunțe fără ajutor de vocală“. Astfel, „litera S nu trebuie să se numi nici slavă, precum ziceau cei vechi, după slovenie, nici se că unii din cei mai noi învățători, ci să se pronunțe fără însoțirea lui e sau a oricărei altă vocală“. Se menționa că astfel se impiedică cunoașterea adevăratului sunet al consoanei.

Tabla nr. 7, tipărită în august 1838 cuprinde „consunante următe de un diftong“.

Pe 21 de rînduri și pe 6 coloane are scrise grupe de litere ca : bel, bea, biv, bin, bol etc.

Tabla de aritmetică nr. 1, de exemplu, cuprindea „Pronunția și scrierea numerelor întregi“.

Sînt scrise cu cifre romane, arabe și litere, numerele de la 1 pînă la 9 inclusiv. Cifrele sunt tipărite mari (vizibile) de 1 cm.

I	1	unu
II	2	doi

Pe această tablă, după ce sunt redăte cele 9 numere, sunt prevăzute 3 exerciții cu îndrumările necesare. Astfel :

Exercițiul 1. Monitorul arată cu varga o cifră. Școlarul întrebă citește cu glas tare numerele scrise în dreptul cifrei. De exemplu, arată 2 și școlarul spune „vorba doi“.

Exercițiul 2. Monitorul pronunță una din cele 9 cifre, iar școlarul arată cu varga pe tablă.

Exercițiul 3. Pe tablă sunt scrise cifrele fără ordine. De exemplu, 9, 6, 2, 7, 5, 8 etc. Monitorul arată cu varga o cifră, iar școlarul o pronunță.

Se trece apoi în bânci unde, la dictarea monitorului, școlarii scriu cifre pe tablele de piatră.

Tabla nr. 9 are „Adunarea numerelor întregi“.

Pe jumătate de tablă sunt 4 rînduri de socoteli de adunare cu numere din ce în ce mai multe :

38	534	5689	6.784.932
63	427	3264	5.600.012
29	182	4250	1.278.913

În cealaltă jumătate (de jos) tabla cuprinde 14 probleme. Iată o problemă : o persoană este datoare cele 3 sume următoare : 7863 lei, 489 lei și 8 757 lei. Cît este dato în total ? Se dă și răspunsul.

Iată și cuprinsul „Manualului de silabism“ (București 1938). Primele 20 de pagini cuprinde vocale, consoane, diftongi etc, cu multe exerciții. Urmează apoi maxime morale și religioase (pag. 25-27). Cele dinții cunoștințe (anul are 12 luni ; pămîntul e ca un bulz etc.). Tabla Pitagorică și numerația de la 1 — 90 000.

f) **Biblioteca școlii normale.** În anul 1840 a luat ființă în Rîmnicu Vilcea prima bibliotecă publică. Ea era în același timp și bibliotecă școlară ⁽³⁰⁾.

În iulie 1840, într-o circulară a Departamentului din Lăuntru, trimisă ocircurilor județene și magistraturilor orașelor, se cerea să prevedă fonduri în buget necesare cumpărării de cărți și mobilierului pentru bibliotecă.

Se întocmisse și o listă de cărți și reviste după care profesorii școlilor normale se orientau în achiziționarea lor. În sarcina profesorului intra inventarierea și catalogarea cărților, precum și recomandarea lor la cititori. De asemenea el raspundea și de buna lor păstrare. Revizorul școalelor urmărea și felul cum este organizată biblioteca școlii. Cititorii bibliotecii erau școlari, învățători și diversi orășeni.

Inființarea acestor biblioteci a făcut să circule în mai mare măsură cărțile și periodicele dintr-o provincie în alta, a făcut să crească numărul cititorilor, a contribuit la dezvoltarea gustului de citit, mai ales în rîndul elevilor.

Subliniind folosul lecturii Petrache Poenaru arăta elevilor să nu se mărginească numai la ascultarea lecțiilor profesorilor, ci să caute să le pătrundă înțelesul ajutîndu-se de lectura cărților „pentru adăugarea științei“. Biblioteca Colegiului Sf. Sava avea multe abonamente la cărți și gazete străine.

În anul 1845 biblioteca școlii normale din Rîmnicu Vilcea număra 95 de volume. O parte din fondul acestei biblioteci, aproape 25 la sută, nu se găsea în bibliotecă, cărțile fiind date pe la cititori de către fostul profesor Toma Serghiescu, mutat la Pitești în octombrie 1844.

În fondul bibliotecilor școlare intrau și cărți din colecția de autori clasici cuprinsă în „Biblioteca Universală“ plănuită de Ion Eliade Rădulescu și în „Biblioteca enciclopedică“ a lui Ion D. Negulici, destinată, cum spunea el „educației omului de toate clasele“, pentru toate vîrstele și ambele sexe“. În aceste biblioteci găsim și opere din literatura originală (screrile lui Ion Eliade Rădulescu, Cezar Bolliac, Catina, Paris Mumuleanu, Ion Văcărescu etc., precum și lucrări din literatura universală ca operele lui V. Hugo, Byron, Moliere, Cervantes, traduceri din Montesquieu, J. J. Rousseau, Voltaire, Hommer etc.

Cataloagele acestor biblioteci constituie azi adevărate documente bibliografice. Cel de la Rîmnicu Vilcea a fost întocmit de profesorul Costache Codreanu.

Separat, în alt dulap, profesorul păstra cărțile didactice trimise de Eforia școalelor spre a le distribui elevilor și învățătorilor din județ contra cost. Prin el se desfăceau cărți și reviste pentru orășenii doritori a se abona spre a-și face biblioteci.

g) **Materialul didactic** era de asemenea inventariat și păstrat în biblioteca cu cărți didactice. Școala națională din Rm. Vilcea avea în 1845 table lancasteriene, 3 planigloburi, o hartă mare a Europei, tipărită în 1822, o hartă a Asiei, una a Turciei, una a Chinei, 2 hărți cu A-

fica, o hartă a Americii, precum și hărți cu Rusia, Austria, Saxonia, Belgia, Olanda, Spania, Portugalia, Silezia, Norvegia, Danemarca, Franța, 2 hărți cu România etc. În total în școală existau 21 hărți vechi și 6 hărți noi (Europa, Asia, Africa și America), tiparite de Waibaum ^(*)).

După numarul destul de însemnat de hărți deducem că se acordă importanță studiului geografiei, că materialul didactic era prețuit. Este școala cu cele mai multe hărți. Încă din 1833 D. Serghiad raporta Eforiei școalelor că o „nespusă piedică” pricinuiește școlarilor din clasa a III-a „lipsa hărților” la geografie ^(**)). Peste un an solicită de la Eforie harta Țării Românești „cu vărseli” (colorată) motivând că astfel va fi mai bine înțeleasă carte „Prescurtare de geografie” a lui Florian Arăon. I se comunică însă că harta comandată costă 3 galbeni împărătești, sugerindu-i în același timp că banii să-i stringă din „darul” ce fac diferitele persoane la examene.

h) **Activitatea școlară**, era bine organizată. Ea se desfășura după un plan pe perioade de timp fixate și după un orar precis, cu vacanțe stabilite prin regulament.

Mai întâi pentru înscrierea la școală copilul trebuia să prezinte adeverință de botez și de altoire. Cei care veneau de la altă școală aduceau pentru înscriere și atestat că a fost silitor, că a avut spor la învățatură și că a lor purtare a fost „nemustrătă”.

Cu aceste acte se înscriau în registrul școlii cu rubrici, rezervate pentru: numele și prenumele lui, vîrstă, locul nașterii, domiciliul, „legăea lui”, numele părinților sau al corespondenților, profesia și domiciliul lor.

Este de menționat că la școlile începătoare înscrierea elevilor la școală se putea face în orice timp al anului, oricând erau locuri „slobode” în bănci.

Deschiderea cursurilor se făceau cu solemnitate. Toți școlarii și profesorii cu membrii comitetului de inspecție mergeau întâi la biserică, după care se duceau la școală.

În general cursurile la școală începătoare se deschideau de la 16 octombrie. Prin regulament se fixase vacanță la Paște (15 zile) și toamna o lună de la 15 septembrie la 15 octombrie).

Orarul școlilor începătoare era următorul: vara de la 8 la 11 și de la 3 la 5 după-amiază, iar iarna de la 9 la 12 și de la 2 la 4.

Se alterna activitatea desfășurată în bănci cu cea de la semicerc. Cum intrau în clasă copiii scriau o oră în bănci, după care treceau cu monitorul la semicercuri, unde cîteau încă un ceas. Apoi elevii erau liberi, iar monitorii rămîneau încă o oră să primească învățaturile de la profesor. În general la fiecare bancă de 8—10 elevi era un monitor.

Scrierea se începea mai întâi la banca de nisip care era prima bancă din clasă. Se deprindeau apoi pe tablă de piatră, iar mai tîrziu scriau pe hîrtie. Cei de la banca de nisip se numeau și nisipari. De la această bancă pînă la ultima din clasă elevii se așezau „după a lor sprijire la învățatură”. Pentru fiecare bancă corespundeau anumite tablă

lancasteriene de citit și anumite modeluri de caligrafie; banca constituia o treaptă de învățătură. Elevul nou venit, indiferent în ce lună a anului, era examinat de profesor asupra gradului învățăturii și așezat, dacă era loc liber, în banca ce corespundea nivelului său.

Toți copiii dintr-o bancă formau o unitate cu toții, treceau după scriere, la semicerc pentru citit pe tablele de citire, de catehism, de istorie sfintă, geografie, aritmetică etc.

i) **Metode de învățămînt.** În această perioadă a fost cunoscută metoda lancasteriană. A fost folosită mai întâi în școală grecă din București de către Dimitrie Vilie. Primele table lancasteriene în limba română le-a tipărit Teodor Paladi.

Metoda lancasteriană fusese aplicată și la Școala Centrală din Craiova și la școală din Golești (Argeș). La Craiova o introduse profesorul Grigore Pleșoianu, iar la Golești Ion Eliade Rădulescu, retras aici de frica ciumei.

Metoda a fost introdusă apoi în toate școlile publice după anul 1832, la orașe și 1838 la sate. Ea se numea și învățătură mutuală, monitorială, alilodidactică sau de imprumutată învățătură.

Metoda lancasteriană se folosea în clasele I-a și a II-a. Scrierea se făcea în bânci, iar citirea și învățarea lecțiilor la semicercuri. Acestea se găseau fixate în peretii clasei. În semicerc, atîrnată de cui se găsea tabla după care se preda lecția de către monitor.

Iată cîteva procedee. Geografia, de exemplu, se învăța la harta scrisă mută (fără numire de munci, rîuri, localități).

Harta era pusă în semicerc alături de tabla de perete. Monitorul cîtea un paragraf din lecție de pe tabla de perete, apoi arăta pe hartă cu varga. Un școlar numit de el repeta. Apoi, pe rînd, repetau toti cei 3-10 elevi aflați în semicerc. Monitorul intorcea tabla spre el și punea pe elevi să arate pe harta scrisă ceea ce el cîtea pe tabla de geografie. Urma apoi al treilea procedeu. Acum monitorul punea întrebările prevăzute în partea de jos a tablei, iar elevii răspundeau.

După aceasta se trecea la harta mută. Monitorul cîtea lectia și arăta pe hartă punctele geografice, după care elevii repetau cale spuse de monitori.

În mod asemănător se proceda la gramatică, catehism, aritmetică etc.³¹²⁾.

Despre activitatea desfășurată într-o școală sătească aflăm și din „Îndrumările” trimise de către profesorul școlii normale.

Deschiderea cursurilor se făcea la 27 octombrie și durau pînă la 22 aprilie. La 24 aprilie învățătorii plecau la cursuri.

Cursurile începeau într-un cadru sărbătoresc. Astfel, în fața proprietarului său a arendașului, preotul satului făcea feștania. Toți școlarii și părinții lor erau de față.

Între activitățile cu caracter permanent intrau rugăciunea de dimineață, la intrarea în școală, iar la prînz rostirea în cor a tablei lui Pitagora. La terminarea lecțiilor se spunea rugăciunea de seară. Rezultă deci că se țineau lecții atît dimineață, cit și după amiază.

O activitate permanentă era și prezența școlarilor la biserică dumînica și în zi de sărbătoare. Ei veneau la școală „pînă în zioa”, îmbrăcați curat și „într-o orinduală plăcută”, sub conducerea învățătorului mergeau la biserică. Aici, învățătorul ajutat de școlari, „va ținea strana”, dînd răspunsuri la liturghie. Muzica bisericească o învățau elevii la școală. Am văzut că învățătorul fusese pregătit la cursuri și la cîntările bisericești.

În îndrumări se punea accent pe educația moral-religioasă a elevilor. Învățătorul trebuia să aibă o purtare de model. Era îndatorat să observă ca școlarii săi să nu injure sau să pronunțe vreo „vorbă de rușine”. Școlarul cu o purtare frumoasă primea nota E (eminență mare). Aprecierea purtării și învățăturii elevilor se făcea și cu e (eminență mică), (1, 2 și 3). În unele școli notarea se făcea cu 1, 2, 3 și 4. Cu patru se rămînea repetent.

Între alte îndatoriri ale învățătorului menționăm și întocmirea unui catalog în care va nota „pe toată ziua”, deci o activitate zilnică. gradul învățăturii și al purtării fiecărui elev.

În ceea ce privește învățăturile ce trebuia să dea școlarilor, se indică să se citească gazeta „Învățătorul satului” nr. 24 și să respecte „regulile” ce i s-au dat la cursurile de pregătire. Observăm că fiecare școală era abonată la gazetă și că această gazetă cuprindea și instrucțiuni referitoare la conținutul învățămîntului. De altfel, aici apăreau și noile posturi vacante, numirile învățătorilor, excluderea unora din învățămînt, schimbările de cadre de la o școală la alta, articole privind îndatoririle învățătorilor, activitatea desfășurată de aceștia, examenele ținute, cuvîntările rostitoare (cele mai importante) etc.

Prin această gazetă se făcea legătura între organul central, Eforia școalelor, și învățătorul satului.

j) **Examenele** constituiau un prilej de a se crea o strînsă legătură dintre școală și familie. Ele se desfășurau într-un cadru sărbătoresc. La ele participau autoritățile locale și părinții elevilor. Prin felul cum au fost organizate, ele au contribuit la dezvoltarea interesului pentru învățătură. Prezența publicului și darurile care se ofereau erau stimulente la învățătură.

Din rapoartele trimise reiese că părinții participau la examene. Erau interesați să vadă progresul la învățătură realizat de fiili lor. Fiecare dorea să asculte răspunsurile școlarilor la întrebările profesorului sau ale învățătorului, să audă cuvinte de laudă pentru copilul său.

Se dădeau două examene pe an. Unul avea loc cu cîteva zile înainte de săptămîna mare de lîngă Paște, iar celălalt în primele zile ale lunii septembrie.

După examenul din toamnă urma imediat un „examen de obște” cu solemnitate. Era un fel de concurs între cei mai buni elevi ai scolii. Se forma o comisie de concurs care avea președinte pe ocîrmuitorul județului. Din comisie făceau parte și membrii comitetului de inspecție și profesorii școlii. La sate în comisie intrau pîrcălabul, aleșii satului, proprietarul, arendașul, preotii și învățătorul.

Examenul începea prin discursul profesorului școlii. În cuvintul său acesta arăta numărul școlarilor care au urmat cursurile, cei care au fost cei mai vrednici. Se sublinia „folosul ce curge din buna creștere” și se îndemnau elevii la învățatură și bună purtare.

Urma apoi examenul. Se începea cu cei din clasa I-a. Se alegeau de fiecare clasă cîte 2—3 școlari cărora li se punea întrebări. Președintele comisiei împărtea apoi daruri elevilor silitori.

Cu această ocazie se alegeau școlarii care urmău să se țină cu cheltuiala statului la școală de umanioare de la Colegiul Sf. Sava din București. În acest scop comisia se retrăgea într-o sală și delibera alegind pe cei mai buni, pe care lii anunța publicului.

Tot acum se eliberau atestate (diplome) elevilor care au trecut clasa. Aici se arăta puterea, învățaturile ce a urmat la școală și „gradul științelor”.

Din rapoartele profesorului școlii normale de la Vîlcea observăm că examenele se țineau la date diferite. Astfel, în martie 1833, D. Serghiad a ținut un examen în scopul de a îndemna pe orășeni să-și dea contribuția la construcția unui local pentru școală. Arată că obștea a fost mulțumită și că i s-au făcut promisiuni pentru local.

Un raport face și ocîrmuitorul județului. El menționează strădania profesorului care a reușit, ca în scurt timp, să obțină frumoase rezultate³¹³).

În septembrie același an a urmat un nou examen. De data aceasta ocîrmuitorul arată că au fost 102 elevi în cele 3 clase ale școlii. Menționează și obiectele de examen, precum și faptul că s-au distribuit cărti în dar la 40 de școlari silitori. Observăm că încă din anul 1833, la Vîlcea, existau și clasele a II-a și a III-a.

La 18 aprilie 1834 profesorul raportează că a ținut examenul de primăvară. Subliniază că în 5 zile la rînd au fost examinați toti școlarii.

A fost un examen amănunțit pe care nu l-am mai întîlnit în altă școală. Trimit și o situație statistică cu rezultatele examenului. Astfel, din cei 116 elevi prezenți, dintre care 96 băieți și 20 de fete au răspuns: 24 prea bine, 57 bine, 22 cumpătat și 13 slab³¹⁴). Din acest raport aflăm că în școală avea și 38 copii de la sate, ceea ce reprezenta peste 30 la sută din totalul elevilor. Este o dovedă a interesului pentru învățatură manifestat de către locuitorii din mediul rural.

Pentru examenul din septembrie 1834 evidențiază pe magistratul orașului, Costache Sterian, care a donat 40 de cărti elevilor sărguinciosi. Acum trimit și lista cu 18 elevi care au terminat clasa a III-a și merită a fi se elibera atestate³¹⁵).

În anul 1839 examenul de la școală normală a avut loc la 27 iulie, al candidaților de învățători la 5 iulie, iar al seminaristilor la 9 iulie.

Profesorul Costache Codreanu menționa în raportul său din 7 iulie 1845 că unii părinți au plecat supărați de la examen, deoarece copiii lor n-au fost chestionați. Din lipsă de timp a ascultat numai 5 elevi din clasa a III-a. Propune ca și la județ să se procedeze ca la Colegiul Sf. Sava și anume într-o zi să fie numai examen, iar în cea urmă-

toare să se țină numai cuvintarea și împărțirea premiilor. Eforia școalelor îi propune ca în ziua examenului cu solemnitate să fie întrebați, prin tragere la sorți numai „dintre eminentiști“. În felul acesta părinții nu se vor mai supăra³¹⁶.

La examenul din toamna anului 1845 subliniază că secretarul județului, Capeleanu a dat 2 galbeni pentru cărțile care au fost distribuite la 17 elevi. De asemenea s-au dat elevilor silitori cărți în valoare de 4 galbeni, din partea magistraturii orașului, 12 cărți primite de la Eforia școalelor și 10 cărți oferite de pitarul Grigore Mihăescu, profesor la Școala centrală din Craiova³¹⁷.

Este de observat numărul mare de premii acordate elevilor. Aceasta presupune și un număr crescut de elevi merituoși. De altfel, în raportul său din 26 iunie 1847, Costache Codreanu menționează că la examenul dat, din 150 de școlari 91 s-au dovedit silitori. Ocîrmuiitorul a oferit 5 galbeni spre a se cumpăra cărți celor ce au dat doavadă de silință la învățătură. Cu această ocazie, asistența fiind mulțumită de progresul realizat de copii, a donat 11 000 lei pentru repararea școlii, iar „un bărbat generos“, pitarul Costache Copcea, procurorul județului, a oferit gratuit o „odaie de sedere și o salită“ în catul de jos al casei sale pentru cursurile candidaților de învățători³¹⁸.

Într-un cadru sărbătoresc se desfășura și examenul de la școlile sătești. Ziua de examen era fixată în sărbătorile de Paște. La examen asistau proprietarul moșiei, arendașul, pîrcălabul și aleșii satului, preoții și părinții școlarilor, precum și „oricare altă persoană de deosebit caracter“ ce se mai afla în sat în apropiere în acea zi. Mobilizarea acestora la examen revenea învățătorului.

Desfășurarea examenului într-un cadru solemn a constituit un element de întrecere la învățătură pentru elevi, o răspundere de seamă pentru învățător. Acesta prezenta asistenței rezultatele muncii sale. Elevii erau examinați din toate acele „învățături“ la care s-au deprins în cursul anului. Cu ocazia examenului asistența oferea daruri elevilor sărguincioși și învățătorului.

Despre felul cum s-a desfășurat examenul, despre învățăturile din care au fost chestionați elevii, despre mulțumirea și darurile oferite de asistență cu această ocazie trebuia să se relateze în gazeta „Învățătorul satului“. Pentru aceasta învățătorul alcătuia un fel de dare de seamă.

Gazeta „Învățătorul satului“, avînd o largă circulație, publicarea felului cum s-au desfășurat examenele la diferitele școli, era un lucru pozitiv. Se popularizau în acest fel cele mai bune rezultate obținute în școlile sătești. În acest scop, învățătorii se întreceau să desfășoare o activitate cît mai rodnică. În gazetă nu se publicau decât dările de seamă bogate în fapte și în rezultate.

Și la sate se oferea daruri elevilor merituoși. Astfel, la Olănești, cu ocazia examenului, mulțumit de dăspunsurile elevilor. Toma Olănescu a dăruit elevilor un galben, iar fiica lui 7 coroane. La satul Fru mușani sătenii au dat elevilor silitori 6 sfanți, la Bujoreni 4 lei, la Vai-

deeni, Bîrseseu a oferit 10 sfanți, Nichifor, egumenul de la Sărăcinești a contribuit la premii cu 6 sfanți și a promis pardosirea școlii și cumpărarea tablelor de aritmetică și de citire.

Cu ocazia examenului de la Băești, sătenii au făcut un act de mulțumire învățătorului Preda Barbu, dăruindu-i un inel de argint și o rublă.

Interesante pentru acele vremuri sunt cuvîntările ținute de învățătorii satelor cu ocazia solemnității desfășurării examenelor. Ei arătau țăranilor rolul și importanța școlii, folosul științei de carte etc. „Cunoștințele cititului, scrierii și ale socotitului“, spune în cuvîntarea sa învățătorul de la Mădulari, sunt trei lueruri „fără de care junimea n-ar putea trăi“ (sublinierea noastră). „Prin sedis, spune el mai departe, dobîndim mijloc de a arăta, după placul nostru, ceea ce gîndim“, fără a mai fi nevoie să merge pe la unul sau altul. Arată de asemenea cum sunt înșelați țăranii pe la tîrguri dacă nu știu carte.

Învățătorul Păun Voiculescu din Făurești de Jos după ce se adreseză țăranilor, vorbindu-le despre foloasele învățăturii, încurajează școlarii pentru răspunsurile ce le vor da în față „acestei cinstite adunări“, spre a dobîndi laude de la ea.

În cuvîntarea sa învățătorul de la Titirici amintește de zapisele „mincinoase“ (false) prin care țăranii erau depoziatați, pe încetul, și de bruma de bucată de pămînt ce mai avea. Si astfel, neștiind carte, averea îi era „hrăpită“.

Este de reținut că „îndrumările“ profesorului școlii normale se deferă și la controlul activității învățătorului, precum și la pregătirea sa în timpul căt va ședea la școala satului.

Ideeua de a se controla activitatea învățătorului este bună. Am văzut însă că proprietarii și arendașii n-aveau la inimă învățătura poporului de jos și deci n-o puteau sprijini. Sunt și cazuri mai rare, cu proprietari care se gîndeau să ajute într-un fel sau altul școala satului.

Se fixează astfel ca pentru „deaproape supravegherea întru împlinirea datoriilor“ învățătorului să se ocupe proprietarul, ori în lipsa acestuia arendașul, împreună cu preotul satului.

Ideeua de a se controla activitatea învățătorului este bună. Am văzut însă că proprietarii și arendașii n-aveau la inimă învățătura poporului de jos și deci n-o puteau sprijini. Sunt și cazuri, mai rare cu proprietari care se gîndeau să ajute într-un fel sau altul școala satului.

Cât privește timpul liber al învățătorului, pregătirea lui pînă va veni la cursuri, în „îndrumări“ se prevedea ca „în ceasurile de recreație“ el să se ferească de alte ocupării care i-ar putea „întina vrednicia“ misiunii sale. I se cerea ca pe lîngă „alte folositoare meditații“, să se ocupe cu repetarea „declinațiilor și conjugărilor“ din gramatică și a tehnismului, pe care să-l învețe pe de rost.

Cele menționate mai sus ne arată de asemenea, că după 1832 la orașe și 1838 la sate asistăm la o școală organizată, cu o programă școlăladă, cu manuale, orar, cu o anumită durată a cursurilor, cu o activitate

îndrumată și controlată, încadrată cu personal special pregătit în acest scop etc.

k) **Instrucția și educația fetelor**, constituie de asemenea o problemă care ar trebui subliniată. Ea a intrat în preocupările părintilor și ale profesorului școlii normale de la Vilcea.

În Țara Românească înființarea de școli publice pentru fete se pune abia în timpul revoluției de la 1848. Prin Decretul nr. 453 din 19 august se hotără organizarea de astfel de școli în fiecare județ.

Din fondurile Ionașcu luase ființă în 1846 în Slatina o școală de fete. Ca urmare a unei inițiative particulare se organizaseră școli pentru fete încă din 1815 la București, 1833 la Craiova, 1843 la Ploiești etc.

Din raportul nr. 3 din 18 mai 1843, trimis de profesorul școlii publice din Rîmnicu Vilcea la Eforia școalelor, reiese că orășenii au manifestat un deosebit interes pentru a-și da fetele la școală. De remarcat că acest interes se vedea mai ales la „părinții de jos”, cum spune profesorul.

În primii ani de existență ai școlii publice numărul fetelor era destul de însemnat, neîntîlnit la celelalte școli publice de prin județe. După cum raporta profesorul D. Serghiad în 1832 la Rîmnicu Vilcea, părinții „mă împovărează cu fete” și dacă le-ar primi pe toate acestea „covîrșesc cîtătîmea tinerilor”³¹⁹).

Un număr mare de fete era în acest oraș și în anul 1834, și în anul 1837. Astfel, în 1834 școala publică a orașului a fost frecventată de 20 de fete. În 1837 profesorul sublinia că din lipsă de locuri n-a putut primi 30 de copii sărmani „fiind locul ocupat de atîtea fete”³²⁰). La examenul din acest an a evidențiat și 2 fete: Olănescu Elena și Suteasca Anastasia.

Profesorul menționa că a găsit acest obicei la Vilcea și că fetele au fost primite la școală „fără a se judeca că secul trebuie a nu fi amestecat” în astfel de instituții. Opinează chiar că ar fi bine dacă acest obicei ar fi desființat I³²¹). O școală publică de fete va lua ființă în acest oraș în anul 1859 cu 57 fete în cele 3 clase ale sale. O școală de fete există și la Ocnele Mari.

Analizînd materialele documentare privind școlile de la orașe și sate observăm interesul deosebit ce-l manifestau părinții pentru școală, grija celor care răspundeau de invățătura copiilor, revizori, profesori, invățători, spre a se răspîndi știința de carte în cît mai multe sate, de a cuprinde în școală un număr cît mai mare de copii, de a folosi diferite procedee pentru ca invățătura de carte să se însușească cît mai temeinic.

Am văzut din jalbele orășenilor cît de mult prețuiau invățătura de carte, cum începuseră să vină „droaie de copii” la școală, cum se adresau administrației centrale spre a le menține același profesor. Cînd Eforia școalelor a aprobat mutarea lui Toma Serghiescu la Pitești ei au intervenit spunînd că „dumnealui ne învață copiii cu strădanie și îngrijire părintească”. Multumiți pentru „osteneala ce jertfeste” în îmobilinarea datoriei și a purtării sale, orășenii arată că profesorul funcționînd de cinci ani la școală lor a reușit să cunoască, „atit natura, cît și puterea

copiilor noștri la învățatură". Iată idei noi, preocupări noi la părinții școlarilor. Jalba este semnată de 71 părinți³²²).

Grijă de a avea un învățător bun se manifestă și la părinții elevilor din mediul rural. În unele sate țărani au adresat act de mulțumire învățătorului, în alte sate i-au dat atestat de bună purtare și silință la învățatură, în alte sate dimpotrivă ei intervin să li se schimbe învățătorul pentru că nu depune stăruință la învățatură și n-are purtări corespunzătoare unui educator.

Interesul părinților de a avea la școală un dascăl bun, participarea lor la examenele fiilor lor, ne arată că se acorda importanță legăturii ce trebuie să existe între familie și școală. De altfel, între îndatoririle revizorilor intrau și acestea: cum prețuiesc părinții învățatura, cum se poartă cu învățătorul, ce relații sunt între ei și dacă se îngrijesc de buna creștere a fiilor lor.

Legătura dintre școală și familie se făcea și prin anumite „bilete”, prin care profesorul școlii anunța pe părinți despre absențele copiilor lor. Pentru ca țărani să înțeleagă mai bine rolul și importanța școlii, să se apropie mai mult de ea, profesorul Costache Codreanu sta de vorbă cu ei, după ieșirea de la biserică, le ctea din „Foaia sătească”, ii lămurea asupra sarcinilor ce au de a asigura învățatura de carte fiilor lor, de a-și trimite în mod regulat copiii la școală. Metoda folosită de el o impusese și subrevizorilor. Am văzut că și subcîrmuitori începuseră să vorbească sătenilor despre școală, despre importanța ei.

Începe să se facă apel la metode noi. Sub influența ideilor pedagogice noi din Apus, conducătorii școlilor, profesorii încep să aibă preocupări noi legate de pregătirea lor, de cunoașterea copilor, de folosirea unor metode și procedee noi privind predarea lecțiilor. Ideea cunoașterii copiilor am văzut-o schițată chiar într-o jalbă a părinților. Ei prețuiau faptul că profesorul Toma Serghiescu preda învățaturile ținând seama de „natura și puterea” fiilor lor. Mai înainte am arătat caracterizarea pe care profesorul de la Rîmnicu Vilcea o făcuse unui elev al său.

Erau deci preocupări pentru cunoașterea și respectarea copilului. În îndrumările date învățătorilor de la sate se menționa că în desfășurarea activității lor să procedeze cu grijă părintească și nu cu „vorbe urite”. Prin hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din anul 1776 bătaia fusese înlăturată din școală.

În predarea învățaturii profesorii țin seama de anumite norme didactice. Se recomanda astfel profesorilor ca la lecțiile lor să pornească totdeauna de la simplu la complex, de la „cele lesne la cele mai anevoie”. Regulile „să nu fie nici prea multe, nici prea abstracte” și „după măsură înțelegerei” elevului, potrivite „cu dezvoltarea lui”. Regulile, definițiile se cereau a fi „simțite” prin căt mai multe aplicații, exercițiile legate, mai ales cele gramaticale, de întrebuițarea zilnică, familială.

În activitatea lor profesorii puneau accent pe munca independentă a elevului. Se preciza astfel ca la gramatică profesorul să facă pe elev să cunoască „regulile cele mai de obște”, deosebitele părți ale „de-

elinațiilor și conjugărilor", celealte cunoștințe rămînînd să fie dobîndite „de sine", prin muncă independentă.

Se atrăgea atenția ca atât la gramatică, cât și la matematică elevul „să găsească singur regula", prin activitate proprie. Ea să fie produsul gîndirii lui, a efortului personal. Profesorul să aibă doar rolul „unui povătuitor" care „luminează" drumul școlarului. Regulile să se învețe „ca un mijloc de deprindere a înțelegerii", nicidcum a fi însușite „în chip mehanic".

Regulamentul școalelor sublinia rolul formativ al unor obiecte de învățămînt. Astfel, aritmetica pe lîngă folosul său de obște „deprinde cugetarea și pătrunderea la înțelegere". De asemenea, ea dă elevilor plăcerea pentru „deslușirea ideilor".

Desenul care ajută tinerii la „înaintarea" meșteșugarilor „însuflă gustul de simetrie și de forme frumoase" etc.

5. — Școala vilceană și revoluția de la 1848

Fruntașii mișcării de la 1848 înscriseseră în programul lor de luptă să dea o orientare democratică învățămîntului. Învățătorii și profesorii au fost atrași de ideile revoluționare și au îmbrățișat cu căldură Constituția, luptînd pentru realizarea ei.

În Proiectul de constituție al Proclamației de la Islaz se prevedea în art. 16 „Instrucție egală și întreagă pentru tot românul de amîndouă sexe", un învățămînt fără plată. Proclamația cerea înființarea de „așezăminte de educație publică" pentru ca nici un copil să nu râmînă „neîmpărtășit de învățătură", deoarece pe acesta se întemeiază viitorul țării"³²³).

Din documentele emise de guvernul provizoriu se vede felul cum urma să fie organizat învățămîntul, importanța acordată instrucției publice de noul guvern.

În circulara trimisă de Ministerul Instrucțiunii Publice către ocîrmuirile județene se arată că „instrucționea publică" este una din „cele mai importante ocupații" ale guvernului. Ea era socotită ca „singurul organ" care contribuie „la întinderea cunoștințelor și lățirea ideilor". Guvernul provizoriu hotărî desființarea taxelor școlare, în scopul de a putea urma cursurile oricărei trepte de învățămînt, oricine dorește aceasta. De asemenea, înființă comisia pentru școli din care făceau parte : I. Eliade Rădulescu, P. Poenaru, A.T. Laurian, C. Bolliac, N. Crețulescu.

Între alte preocupări ale guvernului revoluționar era și accea de a înființa școli de fete în fiecare reședință de județ. Se menționa în decretul guvernului că pînă nu vom avea cetățene bune, soațe și mame bune, nu vom avea nici generațiile viitoare mai bune".³²⁴) Se prevedea apoi ca de la 1 septembrie 1848, cu începerea anului școlar, să se înființeze o școală politehnică la București, cîte o universitate la București și la Craiova, cîte un liceu și două pensionate (pentru băieți și fete) în fiecare județ, o școală normală în fiecare plasă, cîte o școală începătoare, bine întocmită în fiecare sat.

Punîndu-se accent pe un învățămînt în limba română se protesta împotriva hotărîrii luată în 1847 de „a degrada și a ucide naționalitatea“ prin scoaterea limbii române din școală.³²⁵)

Punctele inscrise în Proclamația de la Izlaz și în special în art. 13 (care prevedea împroprietărea clăcașilor) și art. 16 (instrucție egală și întreagă pentru românul de ambele sexe) au găsit un puternic răsunet în inimile dascălimii. Slujitorii școlii au primit cu înflăcărare înalta misiune dată de guvern și cu avint nestăvilit au luptat pentru îndeplinirea ei.

Pregătiți în școala de la Sf. Sava, pionierii școlilor naționale se duc la județe și incep munca pentru organizarea școlii românești, pentru răspindirea culturii în mase, pentru luminarea poporului de la sate. În rîndurile acestora se înscriu și dascălii vîlceni Costache Codreanu și Ion Răureanu, comisari de propagandă la 1848, precum și învățătorii satelor din acest județ.

În condiții grele, în luptă cu atitudinea reacționară a boierimii, care nu dorea luminarea maselor, ei au militat continuu pentru atragerea către școală a pădurilor largi populare, pentru pregătirea de cadre necesare dezvoltării școlilor de la sate.

Lipsiți de sprijin din partea proprietarilor și a autorităților, trăind în sărăcie și mizerie, împilați de dări și nevoi, însă dornici ca fișii lor să învețe carte, țăranii și-au construit școli după puterea lor. Am văzut ce relatează profesorul Costache Codreanu de la Vilcea despre aceste școli: cea din satul Pîrîieni: „părea rîmată de porci“, școlile de plasa Ocolului semănau „mai mult a pușcării decît a școală“ etc.

Convinși că masele spre a fi mai bine pregătite pentru revoluție, trebuie să lumineze, așa cum spunea N. Bălcescu, oamenii școlii au depus întregul lor zel și devotament pentru a contribui la răspindirea științei de carte, la luminarea poporului. După datele culese din materialele de arhivă reiese că în această privință ei au desfășurat o bogată activitate. În preajma revoluției de la 1848 existau în Țara Românească 2 300 școli la sate cu o populație școlară de 47 888 elevi. Am văzut numărul însemnat de școli și de elevi de la Vilcea.

Spre a face cunoscut poporului programul guvernului Proclamația eliberatoare a fost trimisă în țară și explicată pe înțelesul maselor de către învățători.

În rîndul sătenilor trebuia după muncă de lămurire, țăranii trebuie să cunoască drepturile și îndatoririle lor și mai ales să știe programul revoluționar. În acest scop, guvernul hotărî ca să fie chemați în capitala județului candidații de învățători spre a fi lămuriți asupra punctelor din Constituție, ca apoi, la rîndul lor, să-i lămurească pe țărani. Decretul nr. 92 din 24 iunie 1848 menționa că „se vor strînge în cea mai scurtă vreme toți candidații satelor în școlile județelor“.³²⁶) Conducătorii revoluției erau preocupați să atragă pe învățători și pe profesori de partea luptei poporului. Într-o circulară trimisă profesorului școlii normale de la Vilcea se scria între altele: „Fă, domnule

profesor, din învățători, organe fidele ale libertății, trimite-i în sate a lumina pe frații lor...

Este de subliniat că în organizarea propagandei revoluționare, din corpul de comisari de propagandă au făcut parte și oamenii școlii.

La chemarea lui Nicolae Bălcescu, la semnalul său de luptă pentru izbăvirea poporului, pentru scuturarea asupririi feudale și a jugului otoman, în primele rânduri s-a aliniat aproape toată dăscălimea de la orașe și sate. Aici au fost învățătorii și profesorii vîlcenii.

Pătrunși de o înflăcărătă dragoste de popor, de dreptate și libertate socială și națională, ei s-au înrolat cu hotărîre în rîndurile luptătorilor de la 1848, lîngă flamura tricolorului pe care l-au cinstit unii dintre ei cu înaltă împuternicire de comisari de propagandă sau aceea de prefecti ai revoluției.

Dintre cadrele didactice din Vilcea care au avut misiunea de comisari de propagandă amintim pe Costache Codreanu și Ion Rîureanu.

Principala activitate pe care o depuneau ei era explicarea Constituției. Spre a lămuri subrevizorilor și învățătorilor constituția, profesorul Costache Codreanu a luat fiecare articol în parte și l-a tălmăcit pe înțelesul poporului. Este interesantă și foarte frumos scrisă constituția în explicația dată de profesorul vîlcean.

După ce a trimis constituția tălmăcită de el spre aprobare la Ministerul Instrucțiunii, profesorul a pus pe învățători s-o copieze spre a o lămuri apoi țăranilor.

Costache Codreanu, originar din acest județ, din comuna Mateești, vine la conducerea școlii normale din Rîmnicu Vîlcea în anul 1844 înlocuindu-l pe Toma Serghiescu.

Hotărît să ridice în special școala sătească el puse accentul pe pregătirea învățătorilor și controlul activității acestora.

În condițiile grele de atunci, cu drumuri impracticabile, pe vreme de iarnă, dascălul vîlcean nu cunoștea oboseala. Mergea din sat în sat și dădea îndrumări cu privire la o mai bună organizare a școlii sătești. Iată-l de pildă, plecat din Rîmnicu Vîlcea la 28 decembrie 1847 și înapoiat la 11 ianuarie 1848. În acest timp a reușit să controleze activitatea a peste 40 de sate. Interesante sunt însemnările făcute de el în legătură cu școlile pe care le-a inspectat.

În deplasările sale nu se ocupa numai cu îndrumarea procesului de învățămînt. El preocupa în deosebi să discute cu țăranii, să-i lămu-rească asupra foloaselor învățurii de carte. În vizitele sale făcea și munca de răspîndire a cuvîntului scris. Astfel, mergînd prin sate, el împărtea țăranilor exemplare din „Foaia sătească“. Menționează în însemnările făcute că „unii din țărași se arătau că se deșteaptă la deslușirile mele“, alții însă „erau neînduplați“. Pe cei din Vlădești i-a convins să facă școală nouă.

Zilnic depunea o activitate didactică de 10—11 ore. Notează, însă, că munca profesorului nu este numai cea de la clasă, cu elevii din cele trei clase și cu pregătirea învățătorilor, ci mai e și alta“. O

reproducem așa cum o scrie el. „După ce 120 de copii îți sparg capul în vreme de 7—8 ore, vii acasă și găsești un sătean ce-ți cere a scrie un raport mai bine, ori un candidat se plinge de cutare ori cutare lucru, ori un subrevizor, apoi citirea și rezolvarea hîrtiilor, să le înregistrezi, să le faci ciorne, să le scrii, să le expediezi“. Menționează că anual „intră și ies 4—500 de hîrtii“, că școala poartă corespondență cu Eforia școalelor, Comitetul de inspecție, magistratura orașului, ocîrmuirea județului, cu 7 subrevizori și 7 subcîrmuitori. La acestea se mai adaugă 10 cataloage și 12 liste trimestriale pentru ieafă candidaților, controlul școlilor particulare și al celor comunale.³²⁷)

Aceasta era activitatea pe care o desfășura un profesor de școală normală. Singur, la peste 120 de elevi, împărțiti în trei clase la aproape 200 de școli comunale și particulare.

Activitatea lor poate servi drept model de dăruire, de devotament pentru lupta cei ei o duceau ca să lumineze poporul, un înalt exemplu de patriotism.

De unde aveau atâtă energie, cine le insuflase atâtă dragoste de profesie, al cărui exemplu îl luau, ce model au urmat în viață acești modesti dascăli, deschizători de drumuri pe ogorul școlii? Răspunsul îl găsim tot la ei. Dascălii care i-au îndrumat Gh. Lazăr, Ion Eliade Rădulescu, Petrache Poenaru, Aaron Florian și ceilalți profesori de la Sf. Sava au servit de model conducătorilor școlilor normale județene. Alte modele pentru conduită lor le luau din operele pe care le citau. Iată ce ne spune Costache Codreanu: „Am auzit în lecțiile virtuoșilor mei profesori (s.n.) că oricare amploaia e dator să jertfească tot minutul vieții sale slujbei, adevăr care am aflat repetat de Salustie și Monteschiu (sic.), pe care vrînd să imitez, m-am silit în tot chipul“.³²⁸)

Aprecierea despre Gh. Lazăr o face cu ocazia unei adrese primită de la Eforia școalelor. În 1846 aceasta luase inițiativa ridicării unui monument nemuritorului Lazăr, prin subșcripție publică.

Dascăluț de la Vilcea răspunde că e mindru și fericit că poate să-și dea contribuția la așa „nobilă hotărîre“ de „a răsplăti pe un bărbat mare, trimis de cer spre luminarea nației și spre începerea fericirii ei“. Subliniază că întreaga țară datorește recunoștință marelui dascăl și marelui patriot. De la venirea lui, spune el, „începu și nația noastră a se cunoaște în sinul neamurilor ce populează pămîntul Europei“. Încheind raportul Costache Codreanu scrie: „Vin și eu să aduc prinos de recunoștință aceluia memorabil bărbat — Gh. Lazăr — cu doi galbeni“.³²⁹) Anunță și de contribuția lui Stanciu Căpățineanu, care a oferit 6 galbeni, Gavrilă Muntean, inspectorul seminarului din Rm. Vilcea care a donat 4 galbeni și a lui Ioan Procopie, profesor la aceelași seminar, de 2 galbeni.

Munca peste măsură îl doborîse. Scrisă Eforiei școalelor că simte „o mare durere în piept și slăbiciune de ochi“. Anunță că „peste puțin timp nu voi mai fi folositor nici mie, nici Cinstitei Eforii“.³³⁰) Cere să i se dea un ajutor la școală. Abia după aplicarea noii legiuiri din 1847 școlile normale au fost încadrate cu doi profesori.

Din însemnările dascălului vîlcean reținem de asemenea un lucru important. Solicitînd aprobarea unui profesor ajutător C. Codreanu subliniază necesitatea timpului liber în vederea pregătirii profesorului, prin studiu individual. În acest sens arată că un profesor de județ trebuie „să înainteze în citire“ de „cărți morale, religioase“ și „alte cărți alese“. Desigur că profesorul vîlcean se referea în special la ultima categorie de cărți. Ne și face dovada prin citatele din filozoful Montesquieu, din istoricul Salustiu, din filozoful grec Zenon³³¹) sau din Pericle.³³²⁾

Aprecia mult cultura cîștigată pe calea lecturii. Avusea o frumoasă bibliotecă evaluată la 60 de galbeni. Din ea n-a rămas nimic. A ars în incendiul din 7 aprilie 1847.

Activitatea desfășurată de Costache Codreanu a fost apreciată de organele conducețoare. După cum am mai arătat, în raportul din 2 mai 1848, Ioan Maiorescu, inspectorul școlilor din Oltenia scria despre el că „și-a îndeplinit datoriile cu o scrupulozitate rară și lăudabilă“.³³³⁾ De la 2 000 de elevi existenți în Vîlcea la încadrarea sa în acest județ, numărul acestora a crescut la 3485 după nici patru ani de activitate a lui Costache Codreanu.

Participă la revoluția de la 1848 în calitate de comisar de propagandă. Fusese chemat la București de către Ion Eliade Rădulescu spre a primi instrucțiuni în vederea desfășurării acestei activități.

Prin adresa nr. 817 din 30 iulie 1848 Eforia școalelor cerea Departamentului din Lăuntru „cîte o podoroajnă cu 4 cai“ pentru profesorii Grigore Constantinescu de la Călărași și Costache Codreanu de la Vîlcea³³⁴⁾ pentru a se înapoia în județele lor.

În interogatoriul luat la închisoarea de la Văcărești el a recunoscut că Eliade l-a chemat pentru instrucțiuni.

Pentru participare la revoluție a fost arestat la 29 septembrie 1848, dus pînă la Craiova și apoi la închisoarea de la Văcărești, unde a fost ținut pînă la 4 iulie 1849.

Într-o jalbă adresată domnitorului în 1851, menționează că a fost comisar de propagandă și că pentru activitatea sa revoluționară a suferit 8 luni de închisoare. Descrie în special drumul greu făcut de la Rm. Vîlcea la Craiova: „...simt și acum tristele urme ale nenorocitei călătorii de 27 de zile ce am făcut pînă la Craiova în care dezvelite, prin vînt și ploi, găzduind de multe ori prin case fără foc și fără hîrtii la ferestre“.³³⁵⁾

În activitatea de propagandă revoluționară la Vîlcea, Costache Poenaru a avut colaboratori pe D. Zăgănescu, V. Ștefănescu, D. Sorescu, ieromanahul Atanasie și pe profesorul Ion Rîureanu, colegul de la școală normală.

Ion Rîureanu fusese numit profesor la clasele I-a și a II-a de la școală normală din Rm. Vîlcea în anul 1847. Costache Codreanu funcționa la clasa a III-a. În 1848 Ion Rîureanu ia parte la revoluție în calitate de comisar de propagandă cu plată.³³⁶⁾

Dintre dascălii care au funcționat la seminarul din Vilcea amintim pe Radu Tempea, Gavril Munteanu și Ion Procopie.

După înăbușinea revoluției școlile s-au închis. Școala publică din Rîmnicu Vilcea se redeschide în 1851 având ca profesori pe Nae Apostolescu și pe Teodor Pascal. Școlile de la sate se vor înființa cu începere din anul 1857.

6. Concluzii

a) În deceniile 4 și 5 ale primei jumătăți a secolului al XIX-lea Vilcea are o școală organizată, răspândită pe întregul cuprins al județului, o școală încadrată cu cadre didactice pregătite, cu local, mobilier, material didactic, manuale, cu elevi înregistrați în cataloage, împărțiti pe clase și care își desfășoară activitatea după un orar și în perioade precise ale anului, urmate de examene cu premii etc.

b) Numărul de școli și de elevi din Vilcea reprezintă date reale, raportate, verificate pe teren și care nu pot fi puse la îndoială aşa cum s-a spus despre unele școli din țară.

c) Profesorii conducători ai școlii publice de la oraș au fost pregătiți să facă față greutăților inerente începutului. Dascălii vilcenii au lucrat cu seriozitate. În activitatea lor au fost călăuziți de dorința fierbințe de a contribui la răspândirea învățăturii de carte în masele largi ale poporului. Ei au dovedit spirit de abnegație, de devotament, dragoste de popor, iubire de patrie.

d) Pregătirea învățătorilor de la sate și controlul activității lor a constituit o preocupație permanentă. Spre deosebire de alte școli din țară în Vilcea corpul de control a fost organizat de la început.

5. Prin felul cum și-au desfășurat activitatea profesorii de aici au făcut dovada că au fost orientați atât în probleme de organizare școlară, cât și în probleme de pedagogie. În desfășurarea procesului de învățămînt ei au căutat să aplice principii și metode noi. Astfel, ei țin seama de principiul intuitiv, de folosirea materialului didactic, de particularitățile de vîrstă ale elevilor, de nivelul lor de înțelegere, de imbinarea teoriei cu practica, de legătura școlii cu familia etc.

e) În această etapă conținutul învățămîntului este mai bine conturat. Apare înscrierea într-o legiuire școlară. El are o orientare mai practică. Am văzut că chiar și elevii din școlile sătești făceau măsurători de terenuri, făceau calculul magaziilor de rezervă, al pătulelor etc.

Continuă învățămîntul religios dar nu atât de accentuat ca în secolele anterioare. Am văzut însă că și acum cunoștințele religioase făceau parte din programa școlară. În vizita sa la Rîmnicu Vilcea, domnitorul țării a rămas nemulțumit că elevii și unii dintre candidații de învățători n-au memorat istoria sfintă. Episcopia din Vilcea arată Eforiei școalelor într-un raport că scopul școalei este de a forma „buni creștini“, deprinși a păzi poruncile religiei spre a se forma pe viitor „o mai bună societate“. Cu toate acestea învățătorii erau preocupăți în primul rînd ca elevii lor să-și însușească cunoștințele cititului, scrisului și ale

socotelilor. Învățătorul de la Mădulari (Vilcea) socotea că aceste cunoștințe sunt absolut necesare spre a putea trăi în societate.

Se socotea că această societate, desigur „mai bună“ pentru clasa stăpînoare, ce va putea realiza pe baza educației moral religioase a cetățenilor ei. De aceea vedem că și acum, după ce ideile revoluției franceze pătrunseseră și în țara noastră, după ce poporul participase la revoluția lui Tudor Vladimirescu, programele școlare, la elaborarea cărora luaseră parte oameni progresiști, luminați, aveau un conținut religios; biserică influența încă mersul societății.

Educația moral-religioasă a rămas de bază și în societatea burgheză. Am văzut că luceafărul poeziei românești spunea despre religie că e „o frază inventată“ de clasa exploatatoare spre a putea ține în jug clasele de jos.

f) În toate școlile se folosea limba română. Învățămîntul în limba națională devenise o necesitate. Începînd din 1818 el a fost introdus în toate treptele de învățămînt. Gh. Lazăr și urmașii săi la Școala de la Sf. Sava cultivase la discipolii lor dragostea de limba română, dragostea de patrie. Al. Odobescu își aducea aminte cu îndreptățită mindrie de epoca dinainte de 1848 cînd învățase la această școală și cînd profesorii au știut să insuflé elevilor lor dragoste de țară. „Aș dori, și o zic fără sfială, spune Odobescu, ca toți școlarii din actualele și viitoarele noastre institute secundare să învețe, pe lingă toată știința ce li se predă întrînsele, a-și iubi țara și a-i dori mărirea, precum o iubeam și o cinsteam noi, vechii școlari înscriși în clasele umanioare mai nainte de 1848, sub direcțunea lui Petre Poenaru.³⁷⁾

g) Prezența fetelor la școala din Vilcea într-un număr destul de însemnat, ne arată preocuparea părinților pentru instrucția și educația lor.

h) Analizînd felul cum s-au construit localurile de școli și cum a contribuit satul la întreținerea școlii și a învățătorului, se poate afirma că școlile de la sate au fost susținute numai cu sprijinul clăcașilor. Proprietarii, arendașii, bogătașii satelor nu doreau luminarea poporului de jos.

i) Dascălii vilcenii au fost preocupați de a se da și țiganilor dreptul la învățatură. Înainte ca această problemă să fie pusă la Eforia școalelor D. Serghiad de la Vilcea ia inițiativa de a primi pe țigani la învățatură, punînd-o în aplicare la Băbeni.

j) În preocuparea lor a intrat și problema îmbunătățirii frecvenței la școală. Ei folosesc mai întîi munca de lămurire în rîndul sătenilor. Fac apoi apel la aleșii satului și chiar la obligativitatea prezenței la școală sub sanctiunea amenzii. Profesorul Costache Codreanu propune Eforiei ca cei ce nu-și trimit copii la școală să fie amendati cu 10 lei pe zi. Probabil că cei mai săraci aveau o frecvență mai regulată, deoarece el menționează că această măsură „ar fi o facere de bine pentru cei săraci, care urmează cu plăcere, găsind interes cu căldură ce află în școală“.

În final merită a fi subliniat patriotismul înflăcărat de care au dat dovedă diferitele personalități legate de cultura și școala vîlceană în perioada de care ne-am ocupat. (secolul XVI — prima jumătate a sec. al XIX-lea), educația patriotică a tinerei generații, a poporului.

Între problemele prin care cărturarii și oamenii de școală, mai ales, din a două jumătate a secolului al XVIII-lea și din epoca pașoptistă, au fost : ideea unității naționale, ca urmare a unității de origine, limbă și cultură, libertate națională, strâns legată de eliberarea socială, pregătirea poporului spre a participa la revoluție.

Înfăptuirea unirii tuturor românilor într-o singură țară a însemnat împlinirea unui scump și mareț ideal al poporului nostru, realizarea unei idei care a dăinuit pe aceste meleaguri de mai multe secole. O comunitate de limbă, de viață, de cultură și credință a legat poporul aflat pe de o parte și de alta a Carpaților din timpuri străvechi. Mulți locuitori din satele de nord ale județului Vîlcea au provenit din satele de peste munți, din Transilvania.

Iubirea de patrie străbate ca un fir roșu activitatea și scierile înalților prelați care au păstorit la Vîlcea, Antim Ivireanu, Damaschin, Chesarie.

De un fierbinte patriotism este pătrunsă activitatea lui Naum Rîmnicianu, a dascălilor D. Serghiad, Toma Serghiescu și mai ales a celor care au făcut parte din corpul comisarilor de propagandă ai revoluției de la 1848, Costache Codreanu și Ion Riureanu. Luptând pentru libertatea poporului ei au subliniat necesitatea eliberării sociale a țăranilor, a improprietăririi lor. Articolele prevăzute în Proclamația de la Islaz și în special art. 13, improprietărarea clăcașilor, au găsit un puternic răsunet în inimile dascălilor vîlceni.

Viața și activitatea desfășurată de ei, eroismul de care au dat dovedă, constituie elemente de bază în educația patriotică a tinerei generații de azi.

N O T E

- 1 — N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca veche*, București, 1937, p. 163.
- 2 — N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed. II-a, vol. II, București, 1929, p. 138.
- 3 — C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II-a, București, 1942, p. 659.
- 4 — Ibidem, p. 677.
- 5 — *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 736.
- 6 — Idem, p. 1067.
- 7 — C. C. Giurescu, op. cit., p. 619.
- 8 — *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 325.
- 9 — *Istoria limbii române*, vol. I, București, 1964, p. 336.
- 10 — *Istoria pedagogiei* (sub redacția St. Birsânescu), București, 1968, p. 54.
- 11 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2511, f. 388.
- 12 — N. Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania, pînă la 1866*, Blaj, 1944, p. 87.
- 13 — *Istoria României*, vol. II, p. 684.
- 14 — P. P. Panaiteșcu, *Incepiturile și biruința scrierilor în limba română*, București, 1969, p. 190.
- 15 — Cf. Comisia pentru istoria învățămîntului din România. Proiect de tematică a lucrării „Istoria învățămîntului din România”, București, 1967, p. 6.
- 16 — P. P. Panaiteșcu, *Cultura feudală. În: Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, București, 1957, p. 507.
- 17 — *Istoria României*, vol. III, p. 292.
- 18 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2174, f. 489.
- 19 — Idem ms. 2458, f. 268.
- 20 — Gh. Pârnuță s.a. *Invățămîntul în Muscel*, București, 1967, p. 22.
- 21 — L. Bârbulescu, *Curențele literare la români în perioada slăvonismului cultural*, București, 1928, p. 361.
- 22 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 3742, f. 500.
- 23 — Tudor logofăt, Preda logofăt, Vlad postelnic, Ianc logofăt, Ion Ceausuț, popa Cîrstea, Stanciu, Stoica s.a., toți din Bîrsești ; Apostol Vătar, Tudor logofăt, la Bârbătești ; Zaharia și Mares logofăt la Băbeni ; Badea logofăt (Lipia) ; Gheorghe logofăt (Făldoi) ; Vlad logofăt (Oteteleș) ; Clisar paharnic (Ruda) ; Dumitru logofăt (Stoiceni) ; Gavril Lotreanu și Lepădat (Cozia) ; Nestor logofăt (Costești) ; Mihailă logofăt (Olteni) ; Spiridon logofăt și Tudor logofăt la (Măldărești) ; Dumitrașcu la (Spineni) ; Udrea (Slăvitesci) ; Matei logofăt (Caeova) ; Stoica postelnicul (Comani) ; Stoica logofăt (Ciorăști) ; Săan logofăt și Ioan din Dumitru logofăt (Sărăști) ; Oprea și Albul (Rădăcinești) ; Gheorghe (Stoicenești) ; Goran și popa Andrei (Ostrov) ; Ion Judeciul (Jiblea) ; Manea pîrcălab (Sălișoara) ; Toma (Racovița) ; Stanciu, popa Vlad și Dumbravă diacon (Bârbuești) ; Radu (Cîrstănciști) ; popa Stoica (Stoenesti) ; Mihai logofăt, (Dobroșovani) ; Stanciu logofăt, Tudor logofăt și Ianc logofăt (Olănești) ; popa Matei (Frăsinet) ; Stoica diacon (Clinent) ; popa Dumitru (Sălătruc) ; Mane logofăt din (Zăreni) ; Tudor din (Cepturoaia) ; popa Stoica (Drăgoești) ; Vlad Sirbul, Sima căpitan, Ianc Cămărașul de la (Ocnă) ; popa Dan (Ulmă) ; Tudor diacon, popa Matei (Bodești) ; Danciu (Căpreni) ; popa Pătru (Păușești) ; Dragomir vel Armaș (Vaideie) ; Marin (Bunești) ; Pirvul postelnic (Căzănești) ; s.a.
- 24 — *Istoria literaturii române*, vol. I, ed. 1964, p. 343.
- 25 — P. P. Panaiteșcu, *L'influence de l'œuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principatés roumains*, Paris, 1926, p. 40.
- 26 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 312, f. 166.
- 27 — M. Gaster, *Cresinția română*, vol. I, București, 1891, p. 94.
- 28 — *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 355.
- 29 — Gh. Cront, *Ideile pedagogice ale societății feudale românești în monumentele de drept*, în : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966, p. 63.
- 30 — Dan Simionescu, *Idei despre educație și învățămînt în „Cărțile populare” românești*, în : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, p. 198.
- 31 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2458, f. 268.
- 32 — G. Strempel, op. cit., p. 27.
- 33 — Vezi Scînteia, 1963 (martie 5) ; O. Gliga, *Organizațiile profesioniste ale corpului didactic din România*, București, 1969, p. 8.
- 34 — *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 529.

- 58 — Idem, ms. 1135, f. 100.
 59 — Idem, ms. 2500, f. 4.
 60 — Gh. Moisescu, op. cit., p. 254.
 61 — G. Strempel, op. cit., p. 76.
 62 — L. Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania*, București, 1966, p. 41.
 63 — Biblioteca Academiei, ms. 2193, f. 4.
 64 — Idem, ms. 3428, f. 6.
 65 — I. Popescu-Tetușan, *Innvățământul în Oltenia*, în : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966, p. 111.
 66 — Iată numele unora dintre aceștia : tipografi, Ilie Cernavodeanul, Eremia Atanasiievici, Vlad Gherghievici, Dimitrie Pandovici, popa Mihai Atanasievici, Constantin Atanasievici, Gheorghe Atanasievici, Dimitrie Mihai Popovici, popa Constantin Mihallovici, Clement, Dimitrie brat Constantin Mihailovici, Gheorghe și popa Constantin (Mihailovici) tipograful Radu, etc. Dintre redactori și creatori amintim pe : Lavrentie și Rafaile de la Hurez, Stefan Grigore, Ioan, Anatolie, Iordan biv vel grămatice, Gheorghe Nicolaevici, Grigore Rimnicaș, Radu Rimnicaș, Mihai Sibianul, etc.
 67 — *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 532.
 68 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 1556, f. 17.
 69 — Idem, ms. 1267, f. 26.
 70 — Idem, ms. 1316.
 71 — G. Strempel, op. cit., p. XXIX.
 72 — Biblioteca Academiei, ms. 2353, f. 125.
 73 — Biblioteca Academiei, ms. 1117, f. 68.
 74 — Idem, ms. 2518, f. 268.
 75 — Idem, ms. 1903, f. 256.
 76 — G. Strempel, op. cit., p. 189.
 77 — Biblioteca Academiei, ms. 3248, f. 23.
 78 — *Istoria României*, vol. III, p. 536.
 79 — I. Popescu-Tetușan, op. cit., p. 111.
 80 — A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, Iași, 1896.
 81 — *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 99.
 82 — *Bibliografia românească veche*, tom. I, p. 498.
 83 — Idem, tom. II, p. 163.
 84 — Biblioteca Academiei, ms. 2353, f. 304.
 85 — Idem, ms. 1590, f. 167.
 86 — St. Birsănescu, *Academia domnească din Iași*, București, 1962, p. 113.
 87 — Idem, „*Scoala latină*“ de la Cotnari, București, 1957, p. 24.
 88 — Ibidem.
 89 — Arhiva Istorică Centrală, ms. 17, f. 75.
 90 — Idem, ms. 37, f. 200.
 91 — Arhiva Istorică Centrală, Diplomatice, 20.
 92 — Idem, Diplomatice, Suluri, 36.
 93 — Arh. Ist. Centr. Diplomatice, 20.
 94 — Arh. Ist. Centr. Suluri 36.
 95 — *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 713.
 96 — L. Protopopescu, op. cit., p. 41.
 97 — *Bibliografia românească veche*, tom. II, p. 59.
 98 — Dăm mai jos o listă cu tipăriri de la Rimnic și aria răspândirii lor în secolul al XVIII-lea.
 a) În Transilvania și Banat, s-au găsit astfel de cărți în satele : Armenia, Bara, Blaga, Bochia, Bolzanita, Buneș, Caransebes, Chișoda, Delinesti, Făgăraș, Feneș, Gherla, Golet, Ias, Marga, Măldan, Mărul, Mutnici, Mutricul Mare, Măderat, Obreja, Obababistra, Pincota, Riușor, Rueni, Secasi, Sibiu, Uțvinul, Vlăicoara, Var.
 b) În Moldova : Bârbiceni, Brăcăști, Bucești, Buciumeni, Buteni, Braniste, Bălănești, Berești, Cașin, Ciuturești, Cosmești, Condurăchești, Corbeasca, Corni, Crăești, Corbița, Diecheni, Doamna, Dobrițea, Drănești, Frumusel, Frasin, Galati, Godinești, Găiceanca, Hurcesti, Hâncești, Iurcani, Minzați, Nicorești, Negrilești, Sascul, Strunga, Stăviștești, Tâlpigi, Tichiriș, Vulturești, Visurești, (vezi : A. Pop — op. cit., p. 95).
 99 — *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 532.
 100 — St. Birsănescu, *Istoria pedagogiei românești*, Iași, 1941, p. 22.
 101 — *Istoria României*, vol. III, p. 536.
 102 — I. Popescu-Tetușan, op. cit., p. 168.
 103 — *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 713.
 104 — Idem, p. 714.
 105 — Idem, p. 713.
 106 — N. Iorga, în : „*Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*“, București, 1968, p. 277, spune că Lupu era un dascăl de biserică. Documentele ni-l prezintă însă ca profesor la școala de la Sf. Gheorghe Vechi din București.
 107 — Materialul documentar privitor la Naum Rimnicaș l-am luat din C. Erbiceanu, *Cronicaril greci...*; Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rimnicaș.
 108 — N. Iorga, op. cit., p. 279.
 109 — C. Erbiceanu, op. cit., p. 16.
 110 — C. Erbiceanu, op. cit., p. 30.
 111 — Ibidem, p. LV.
 112 — Ibidem, op. cit., p. 39.
 113 — Arhiva Istorică Centrală, Mitropolia T.R., ms. 141, f. 58.
 114 — Arh. Ist. Centr., ms. 74, f. 206 ; văz și V. A. Urechia, op. cit., p. 179.

- 115 — Arhiva Istorica Centrală, ms. 74, f. 206.
 116 — Vezi : V. A. Urechia, op. cit., p. 180.
 117 — Arhiva Istorica Centrală, ms. 85, f. 214.
 118 — Idem, ms. 87, f. 62.
 119 — V. A. Urechia, op. cit., p. 238.
 120 — Arhiva Istorica Centrală, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 4140/831, f. 21 : (vom folosi în continuare prescurtat Arh. Ist. Centr. M.C.I.P.).
 121 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 73.
 122 — Ibidem, f. 72.
 123 — Ibidem, f. 176.
 124 — Ibidem, f. 137.
 125 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 198.
 126 — Ibidem, fila 231.
 127 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 322.
 128 — V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. IV, București, 1961, p. 362.
 129 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 2783/841, f. 147.
 130 — Ibidem, dos. 4140/831, f. 441.
 131 — Ibidem, dos. 6715/837, f. 18.
 132 — Ibidem, dos. 1297/847, f. 75.
 133 — Ibidem, f. 198.
 134 — Ibidem, f. 197.
 135 — Idem, dos. 6715/837, f. 31.
 136 — V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. I, București, 1892, p. 145.
 137 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 17.
 138 — Ibidem, f. 28.
 139 — Ibidem, f. 306.
 140 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 318.
 141 — Ibidem, f. 319.
 142 — Ibidem, f. 320.
 143 — Ibidem, f. 438.
 144 — Idem, dos. 1803/844, f. 59.
 145 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1803/844, f. 60.
 146 — Idem, dos. 4140/831, f. 90.
 147 — Ibidem, f. 152.
 148 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1747/847, f. 1.
 149 — V. A. Urechia, op. cit., vol. II, p. 301.
 150 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 6715/837, f. 54.
 151 — V. A. Urechia, op. cit., II, p. 302.
 152 — Ibidem, p. 301.
 153 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1747/845, f. 178.
 154 — Idem, dos. 6715/837, f. 54.
 155 — Idem, dos. 1755/815, f. 15.
 156 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 329.
 157 — Ibidem, f. 86.
 158 — Idem, dos. 1747/845, f. 1.
 159 — Idem, dos. 1297/847, f. 30.
 160 — Arhivele Statului Vilcea, Ocîrnuirea, dos. 119/835.
 161 — Ibidem, f. 42.
 162 — Ibidem, f. 68.
 163 — Vezi : Gh. Sion, *discurs la înmormântarea lui Petrache Poenaru*, în : *Alegătorul liber*, 1875, (6 oct.), p. 1.
 164 — Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 5981 ; vezi și Ch. Potra, *Petrache Poenaru, editor al învățământului în țara noastră*, București, 1965, p. 17.
 165 — Arhivele Statului Vilcea, fond citat, f. 55.
 166 — Idem, fond citat, f. 3.
 167 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 87.
 168 — *Istoria pedagogiei*, București, 1958, n.
 169 — V. A. Urechia, *Istoria școalelor sătășesti din România*, București, 1868, p. 10.
 170 — Vezi Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1745/845, f. 1.
 171 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., *Vornică din Lăuntru*, dos. 5390/838, vol. I A, f. 428.
 172 — Idem, M.C.I.P., dos. 6062/938, f. 230.
 173 — Ibidem, f. 39.
 174 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1747/1838 : vezi și : *Vornicia*, I A, f. 389.
 175 — Atât pentru candidat cit și pentru învățător vom folosi un singur termen, pe acela de *învățător*.
 176 — Arh. Ist. Centr., *Vornicia* I A, 1838, f. 428.
 177 — Idem, *Vornicia*, I A, f. 184.
 178 — Idem, *Vornicia* I A, f. 372.
 179 — Idem, I B, f. 602.
 180 — Idem, M.C.I.P., dos. 6715/837, f. 145.
 181 — Idem, dos. 6062/838, f. 95.
 182 — Iată textul ci :

Către profesorul școlii (din) Rîmnicu

„Cu plăcăciune ieltvesc Dvs. să eu duse poruncile Cinstitei stăpini și dumă alegerea Dvs. am fost și sunt orinduit învățător al satelor Lungesti și Stănești ca să află pe moșia sf. schit Manu (sic) din plasa Oltului unde mă aflu și eu cu răcunța de mai dinainte vreme. Si pînă acum am dat toate drepturile proprietății iar acum de cînd m-am așezat învățător am socotit că voi fi apărăt de acele drepturi și altele după slăsuirea poruncilor cinstitei stăpini dar în loc de a fi apărăt că l-am plătit toate acum mi-au luat și locurile de grătură

și livezile de finețe. Nemulțumindu-se nici pă atit îmi zice că mă va goni și după moșie. De aceea cu supunere alerg la al Dvs. ajutor măcar că am mai făcut rugăciune și cinstitei ocirnui și dind poruncă nu s-au băgat în seamă de sfintia sa malica stareță zicind că nu cunoaște acea poruncă intru nimic. Să dacă nici acum nu voi avea dreptate apoi să fiți voi fi a ești din acest rînd al invățătorilor. Să cum va binevoi mă Dvs. asupră-mi că unul ce sătăcă.

Tudor Bădescu

183 — Iată aci o jalea a invățătorilor din plasa Oltului :

"Arătăm D-tale pentru domnilii proprietari pă ale căror moșii ne aflăm cu lecuința că nu numai că nu ajută la facerea școalelor și plata noastră du preste an, precum și susesc poruncile înaltei stăpiniri, dar ne-a apucat de am plătit toate cîte hotărâște regulamentul pentru clăcași zicind că dacă nu ne vom supune a plăti după regulament datorile legiuite către proprietari, apoi nu ni se va mai da nici locuri, nici livezi, nici iziaz pentru vite, nici vom fi slobozi a tăia lemne pentru foc ca clăcași, eu un cîvînt hotărâsc că nici loc de curte nu ne vor mai da decit numai loc cît tine lumina casii. Să fiindcă noi vedem că poruncile înaltei stăpiniri hotărâsc să sim scutiți de toate îndatoririle adică de bir, de clacă, de iobagie și altele, plecaj facem cunoscut D-tale și ne rugăm să binevoiști orice chibzuire să va cuveni să se pue în lucrare urmarea acelor porunci că ce am luat de la săteni din dreptul ce ni s-au cuvenit, iziaz și altele și noi am rămas numai cu șteneala, pierdere de vreme și fără de nici un folos.

Prea plecați domnilor voastre.

Tudosie Dinescu invățătorul școlii comunale de la satele Laloșu și Dobriceni, plasa Oltului : Stanciu Tudoascu invățător în Oțetelișu, Nicolae Nînculeanu invățător în satele Zătreni și Stanomir ; Ioan Zugravu invățător în Diculești și Budești, Dumitru Ionescu invățător în Cășcioara și Nenculești ; Ioan Slăvescu invățător în Slăvești și Coltești ; Nicu Burescu invățător în Băbeni.

10 mai 1839.

184 — Dăm aici jalea acestui invățător :

"Cu lacrimi fierbinți fac arătate cinstitei Eforii pentru dumneasului Ionîș Bîrsescu, proprietarul moșii unde mă aflu și eu cu lăcuința de la darea reformei și noile întocmiri ale alegerii noastre în slujba candidației. Vedem că prin toate părțile se păzesc cele poruncite și hotărîte de înalta stăpinire și la toți candidații. If se dau pogioanele hotărîte nesupărindu-i intru nimic de clacă, dijmă și celelalte adetură ale moșii ; Însă numitul proprietar văz că în anul trecut 1839 m-a apucat de am plătit dopotrivă cu ceilalți clăcași iar acușă că să nu mă scutească mi-au luat toate locurile de hrana care le-am avut și pentru care m-am și arătat cu jalea la stăpinirile locale și nici o indestulare n-am văzut : iar acele locuri de hrana le-am avut în scaunul casii părinților inchise cu gard.

De aceea plecat rog Cinstita Eforie ca să se milostivească asupră-mi a să porunci cum se cuvine că pe vîtorime să inceteze supărările ce se cere din partea numitului proprietar ca și eu să poți păzi cu nestrămutare toate datoriile postului meu.

Prea plecat, Ioan Predescu, candidatul satului Bîrsești din plasa Rimnicului a județului Vilcea.

185 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 6715/837, f. 152.

186 — Ibidem, f. 43.

187 — Ibidem, dos. 6062/838, f. 306.

188 — Ibidem, f. 307.

189 — Ibidem, dos. 2129/843, f. 15.

190 — Ibidem, dos. 1704/845, f. 66.

191 — Ibidem, dos. 1747/845, f. 334.

192 — Ibidem, dos. 6062/838, f. 108.

193 — Ibidem, f. 236.

194 — Ibidem, dos. 2703/841, f. 3 - 5.

195 — Arh. Ist. Centr., Vornicia, I A, f. 216.

196 — Ibidem, Vornicia, IV B, f. 425.

197 — Ibidem, IV A, f. 186.

198 — Ibidem, IV B, f. 375.

199 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 6062/838, f. 150.

200 — Ibidem, f. 235.

201 — Ibidem, dos. 1803/844, f. 118.

202 — Ibidem, dos. 2139/843, f. 15.

203 — Ibidem, dos. 6062/838, f. 182.

204 — Arh. Ist. Centr. Vornicia, I A, f. 35.

205 — Ibidem, III B, f. 907.

206 — Ibidem, I A, f. 374.

207 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 6062/838, f. 112.

208 — Ibidem, f. 169.

209 — Ibidem, f. 237.

210 — Ibidem, Vornicia II, f. 291.

211 — Arh. Ist. Centr. Vornicia II, f. 6 - 7.

212 — Ibidem, IV A, f. 261.

213 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 4.

214 — Ibidem, f. 5.

215 — Ibidem, dos. 3396/840, f. 110.

216 — Arh. Ist. Centr. Vornicia, vol. IV A, f. 261.

217 — Ibidem, vol. I A, f. 233.

218 — Ibidem, f. 164.

219 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 3396/840, f. 63 - 64.

220 — Ibidem, dos. 2703/841, f. 47.

221 — Ibidem, f. 64.

- 222 — Ibidem, f. 242.
 223 — Idem, dos. 1803/844, f. 37.
 224 — Idem, dos. 1747/845, f. 251.
 225 — Idem, dos. 2129/843, f. 1 - 7.
 226 — Idem, dos. 1747/845, f. 372.
 227 — Idem, dos. 2703/840, f. 128.
 228 — Idem, dos. 1803/844, f. 31.
 229 — Ibidem, f. 23.
 230 — Ibidem, f. 65.
 231 — Idem, Vornicia, vol. V B, f. 725.
 232 — Arh. Ist. Centr. Vornicia, vol. IV A, f. 859.
 233 — Idem, M.C.I.P., dos. 1755/845, f. 3.
 234 — Stanciu Stoian, Un aspect al dezvoltării invățământului. In : Din istoria pedagogiei românești, vol. I, București, 1957, p. 38.
 235 — N. Bolboacă, Dezvoltarea ideologică în Tara Românească și Moldova între 1800 – 1821, in : Din istoria filozofiei în România, București, 1960, p. 51.
 236 — Ibidem.
 237 — Vezi Stanciu Stoian, Clasici ai pedagogiei universale și gândirea pedagogică românească, prefață, p. 7.
 238 — Ibidem, p. 9.
 239 — Vezi Iosif Antohi, Influența lui J. H. Pestalozzi asupra școlii și gândirii pedagogice. În aceeași lucrare, p. 210.
 240 — Ibidem, p. 214.
 241 — Arh. Ist. Centr. ms. 74, f. 206.
 242 — Idem, M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 39.
 243 — Idem, Vornicia, vol. I A, f. 1170.
 244 — Idem, M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 421.
 245 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 6062/838, f. 308.
 246 — Vezi I. Popescu-Tieșan, Legislația școlară feudală în Țările Române, în : Contribuții la istoria invățământului românesc, București, 1970, p. 65.
 247 — Idem, ms. 74, f. 206.
 248 — Vezi Regulamentul școalelor, București, 1832, p. 69.
 249 — Arh. Ist. Centr., ms. 89, f. 150.
 250 — Idem, Eforia școalelor, dos. 1/820, f. 4.
 251 — Vezi Regulamentul școalelor, ed. 1832, p. 96, paragraf 157.
 252 — Arh. Ist. Centr., Vornicia, I A, f. 472.
 253 — Ibidem, f. 515.
 254 — Idem, M.C.I.P., dos. 6092/838, f. 133.
 255 — V. A. Urechia, Istoria școalelor, tom. I, p. 142.
 256 — Arh. Ist. Centr., Vornicia, III B, f. 878.
 257 — Ibidem, 257/2 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 1803/844, f. 25.
 258 — Arh. Ist. Centr., Vornicia, III B, f. 870.
 259 — Ibidem, f. 723.
 260 — Idem, I B, f. 1001.
 261 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 6062/838, f. 24.
 262 — Idem, dos. 6715/837, f. 121.
 263 — Ibidem, f. 122.
 264 — Idem, dos. 6685/837, f. 143.
 265 — Arh. Ist. Centr. Vornicia, III B, f. 840.
 266 — Idem, M.C.I.P., dos. 3396/840, f. 128.
 267 — Regulamentul școalelor, ed. 1832, p. 97.
 268 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 1755/845, f. 5.
 269 — Regulamentul școalelor, p. 94.
 270 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 115.
 271 — Ibidem, f. 129.
 272 — Ibidem, f. 409.
 273 — Idem, dos. 3396/840, f. 67.
 274 — Idem, dos. 2703/841, f. 77.
 275 — Regulamentul școalelor, ediția 1832, p. 97.
 276 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1747/845, f. 339.
 277 — Ibidem, f. 186.
 278 — Arh. Ist. Centr., dos. 1297/847, f. 301.
 279 — Arh. St. Buc., dos. 2703/1841, f. 284.
 280 — Lista cu subrevizorii numiți în Vilcea în 1838 : 1) Plasa Oltului : Păun Marinescu, ajutor I. Davidescu, școală preparantă la Sutești, unită cu Gărdești. 2) Plasa Cernii : revizor Tânase Diaconescu, ajutor T. Popescu, școală în comuna Lăpușata, unită cu Broșteni. 3) Plaiul Horezu : Gh. Diaconescu, ajutor I. Ghîtescu, școală în comuna Greci, unită cu Mateesti. 4) Plaiul Cozieti : Petre Ionescu, ajutor Gh. Bodescu, școală din Bârbătești, unită cu Bodești. 5) Plasa Otășăului : Radu Ionescu, ajutor Badea Valeanu, școală în Păușesti, unită cu Bârcănești. 6) Plasa Rîmnicului : Dragomir Constantinescu, ajutor Constantin Popescu, școală în Păușesti.
 281 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 2703/841, f. 292.
 282 — Idem, dos. 1747/845, f. 320.
 283 — Idem, dos. 1297/847, f. 318.
 284 — Ibidem, f. 296.
 285 — Arh. Ist. Centr. Vornicia din Lăuntru, vol. III B, f. 840.
 286 — Idem, M.C.I.P., dos. 6062/828, f. 57.
 287 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 4.
 288 — Ibidem.

- 289 — Ibidem, f. 62.
 290 — Ibidem, f. 353.
 291 — V. A. Urechia, *Scoalele sătești în România*, București, 1863, p. 6.
 292 — Ibidem, p. 77.
 293 — Arh. Ist. Centr. M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 100.
 294 — Idem, dos. 1747/845, f. 41.
 295 — Idem, dos. 6062/838, f. 129.
 296 — Idem, dos. 1803/1844, f. 140.
 297 — Idem, dos. 6715/837, f. 42.
 298 — Idem, dos. 1743/844, f. 80.
 299 — Idem, dos. 6715/837, f. 54.
 300 — Idem, dos. 4140/831, f. 203.
 301 — Ibidem, f. 481.
 302 — Ibidem, f. 438.
 303 — Idem, dos. 1704/845, f. 105.
 304 — Idem, dos. 6715/837, f. 45.
 305 — Arh. Ist. Centr., *Vornicia din Lăuntru*, vol. I A, f. 255.
 306 — Idem, vol. I A, f. 304.
 307 — V. P. Năsturel, *Corespondența intre Poenaru Petrache și unehilli săi*, în : *Converbirile literare*, XLVIII, 3/1914.
 308 — Arh. Ist. Centr., *Vornicia*, vol. III A, f. 402.
 309 — Vezi și Gh. Pârnuță, *Stiri noi despre primele biblioteci școlare*, în : *Studii și cercetări de biologie*, vol. III, București, 1960.
 310 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 94.
 311 — Ibidem, f. 162.
 312 — Vezi, I. Brezoianu, *Manual complet de învățătură mutuală*, Buc. 1850, p. 52 - 64.
 313 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 4140/831, f. 73.
 314 — Ibidem, f. 112.
 315 — Ibidem, f. 186.
 316 — Ibidem, f. 39.
 317 — Idem, dos. 1747/845, f. 456.
 318 — Idem, dos. 1297/847, f. 196.
 319 — Idem, dos. 4140/31, f. 44.
 320 — Idem, dos. 6715/837, f. 33.
 321 — Ibidem.
 322 — Idem, dos. 3396/840, f. 32.
 323 — *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. II, București, 1902, p. 86.
 324 — *Anul 1848... tom. III*, p. 519.
 325 — Ibidem, p. 450.
 326 — *Anul 1848... tom. II*, p. 60/148; M. Roșianu, N. Bâlcescu în : *Din istoria pedagogiei românești*, București 1957, p. 339/149. — *Anul 1848, tom. VI*, p. 6.
 327 — Arh. Ist. Centr., M.C.I.P., dos. 1297/847, f. 59.
 328 — Ibidem.
 329 — Idem, dos. 1747/845, f. 178.
 330 — Idem, dos. 1297/847, f. 296.
 331 — Ibidem, f. 104.
 332 — Ibidem, f. 301.
 333 — Ibidem, f. 363.
 334 — Idem, dos. 1468/848, f. 392.
 335 — Idem.
 336 — Gh. Pârnuță, *Figuri de dascăli revoluționari la 1848*, în : *Revista Arhivelor nr. 2/1960*, p. 151.
 337 — Al. Odobescu, *Petrache Poenaru, cuvîntare...*, București, 1869.

ANEXA I

1815 mai 24

**HRISOVUL DE NUMIREA LUI CONSTANTIN SOCOTEAU
CA PURTATOR DE GRÎJA AL ȘCOALEI DIN RÎMNICUL VILCII**

Io Ioan Gheorghe Caragea voevod i gospodar zemle Vlahiscoe.

Nu numai că partea cea bisericească cu osebire și mai cu adaos decit partea cea mirenească este datoare de a fi de sineși portnă spre acest fel de ajutoare și faceri de bine (iar mai virtos cind are și îndestulatul fraturi, precum este această sfintă episcopie) ci și pentru că lefile dascălilor i-a dohtorilor de prin eparhii, prin întârirea că am dat domnia mea încă de la leat 1713, la anaforaua dumnealor orinduților boerii, am hotărât a se da din fratul eparhiilor, iar nu din banii cutii milosteniilor, ce se dau de la eparhii, primîtă este domniei mele anaforaua accastă a dumnealor boerilor efori ai școalei elinești pe care întărind-o, orindul pe dumnealui vel clucerul Constantin Socoteanu îngrijitor spre afiarea și aşezarea dascălilor celor trebuințiosi i-a dohtorului la orașul Rimnicului, prin povata dumnealor numișilor boerii efori ai școalei, a căror plată să se dea de lăubitorul de Dumnezeu sfintă sa episcopul Rimnicului din fraturile eparhiei, către care poruncim și dumitale vel logofete din Tara de Sus, să se facă osebită poruncă domniei mele, ca să urmeze negresit a se pune și în faptă fără de zăbavă această bună și lui Dumnezeu plăcută orinduală. Întelgindu-se și însuși sfintia să cu dumnealor boerii efori de aici, pentru orice trebuință și chibzuire va privi spre buna domnească a li se plăti lefile dascălilor și a dohtorului ot Rimnicul Vilcii de la cutia milosteniei și a școalei, nu s-au putut găsi, fără numai la socottele ce încheiau părintii episcopi cel după vremi cu cutia obștei la banii proctilor, se vede că se scădea de sineși cu taleri 420 pentru dascălul ot Rimnicul Vilcii și cu taleri 240 pentru dohtor, nevrind vornicia obștirii să se impotrivească, iar de la leat 1813 nici cu aceștia nu se mai scade.

I-am făcut întrebare și prea sfintei sale părintelui mitropolitul că de stie să se fi făcut vreun sinet domnesc în deastămă de 22 de ani, cit s-au aflat episcop Rimnicului, pentru această pricină să ni se arăte ca să-l vedem. Să au răspuns că o hotărire domnească și au văzut, dar urmarea se făcea de a se scădea sfintă episcopală cu acești bani pe toti anii. Se vede dar că după ce s-au dat hotărirea înălțimii tale, la leat 1813 la anaforaua dumnealor boerilor, ca dascăli și dohtorli de prin eparhii, să nu se mai plătească de la cutia obștei și a școalelor ci să se economisească plata lor din deosebitele fraturi ale eparhiei, părintil arhieriei cu totul au înconțnit plata dascălilor, nevrind să se îndatoreze la această plăcută și sfintă sineșfora. De aceea cit pentru a fi la acest oraș școală cu dascăl elin, rumînești și dohtor cu sfintă bună, fiind tactul cel mai vechi al sfintei episcopală și scaunul ispravnicatului, foarte de trebuință este și nu s-ar fi cuvenit precasință să ca să se împutineze rodurile învățăturilor ci mai virtos a le spori cu adaos pentru eparhie podobă și folosul obștei, iar mai virtos că se cade și în faptă și arăta rîvna și filotimia către cei săraci străini și lipsiți, înphinindu-și că aceasta și datoria cea vîrstăască cu îngrijirea ce se cuvine ce o avea pentru binele norodului și cinstea eparhiei, care va fi înnodobită cu acest de înfrumusețări folositore obștei. Deci această eparhie a prea sfinticii sale părintelui episcopal Rimnicului, fiind cu venit îndestulat, iar iratul școalci elinești aic' nefiind de ajuns, atât pentru plata orinduților lefi ale dascălilor i-a uceniciilor cit și pentru trebuințioasele merevențuri, nu are mijloc de a se împutina cu asemenea scădere găsim cu cale, ca din fraturile episcopaliei să se îndatoreze nu numai această școală, din orașul Rimnicului să o tie cu dascălii cei trebuințiosi și dohtoru, precum cor și so roagă măriei sale orăsenii boerii, ci încă și pe la toate orașele celealte din eparhie, să fie datori a tinea dascălii proconsiliu cu plată din venturile eparhiei și ajutorul eparhitolilor orăseni precum este și dată hotărirea măriei tale la aceasta, căci asemenea se urmează și orașul Pitești sud Arges, având și școală și dohtor din ajutorul eparhiei și a orăsenilor, ca să fie spre îngrijirea vătimasilor bolnavi și pentru învățătura i procopseala celor sărmani și lipsiți : care au rîvna la învățătură.

Să ca să se urmeze sau să se poată păzi accastă bună faptă nestrămutat să fie lumenată porunca măriei tale către dumnealor biv vel clucerul Constantin Socoteanu, ce se aștează cu sederea la acest oraș Rimnicul, să aibă îngrijirea aceasia prin noua noastră a epitropilor, spre a le pune toate în lucrare precum mai sus zicem, iar hotărirea rămîne la măria ta.

1813, april 25. Grigore Brîncoveanu.

Constantin Nestor clucer,

ANEXA II

CINSTITEI EFORII A SCOALELOR

Profesorul normal din Vîlcea.

Priimind porunca Cinstitei Eforii cu nr. 115 am cunoscut nobila și generoasa hotărîre a Domnilor profesori care se ailesc să răsplătească suferințele din viață ale unui bărbat mare și virtuos (sic), trimis de cer spre luminarea nației și spre începerea fericirii ei, căci de atunci încoace mușele străbătind întunericul ce o acoperea de multă vreme o făcea nevăzută națiilor civilizate și o despărțea de dinsete, adusere cu ele sfânta științelor, care este mai strălucitoare decât lumina zilii și de atunci începu și nația noastră a se cunnaște în rîndul neamurilor ce populează pămîntul Europei, a dat prilej locuitorilor ei, aprinzindu-le curiozitatea să vie, unii să cerceteze clima și cele ce se ating de dinsa, alții să ne arate producțile duhului lor artistic, alții să ne învețe limbi, obiceiuri mai bune, mășteșuguri și aitele care ne sunt de lipsă și cu aceasta să ne aducă în punctul a putea nădăjdui că peste puțină vreme vom întrăznii a ne aprobia și a ne compăra cu aceea ce îmbrățișă limba și obiceiurile străbunilor noștri, învățără științe și mășteșuguri pe care le mai ilustrără prin născocî, proprii ale lor înfloriră, să fericiră și se făcură învățători lumii neciviliizate.

La aceasta vin și eu să aduc prinos de recunoaștere acelui memorabil bărbat, raportul G. Lazar, care înține oară învăță științe în limba românească, doi galbeni neertindu-mă poziția și contribuția mai mult.

Dar ca o datorie neapărată și netăgăduită ce am simțit pusă asupră-mi, am arătat aceea subscrise ce mi s-a trimis persoanele literate în acest oraș și aflind pe cele însemnate în alăturată listă, plecat le fac cunoscute Cinstitei Eforii cu dania ce voește a face fiecare, cind Cinstita Eforie va socoti că este vremea a răspunde sumă ce au însemnat.

D(omnui) Stanciu Căpățîncanu, 6 galbeni.

D-I Gavril Munteanu, inspectorul seminarului Sfintei Episcopii, 4 galbeni.

D-I Ioan Procopie, profesor la același așezămînt, 2 galbeni.

C. Codreanu, 2 galbeni.

Însumindu-se peste tot paisprezece galbeni împărătești.

C. Codreanu

ANEXA-III

L I S T A
de satele unde au luat ființă școli în Vilcea

În anul 1838

1. — Armășești	— Plaiul Hurezului
2. — Rimetești	— Pianul Hurezului
3. — Cireșu	— Pianul Hurezului
4. — Foleștii de Sus	— Pianul Hurezului
5. — Greci	— Pianul Hurezului
6. — Cheia	— Pianul Coziei
7. — Barbătești	— Pianul Coziei
8. — Petreni	— Pianul Coziei
9. — Stoenești	— Pianul Coziei
10. — Bunăștii	— Pianul Coziei
11. — Brezolu	— Pianul Coziei
12. — Serbănești	— Pianul Coziei
13. — Olănești	— Plasa Ocoiului
14. — Genuneni	— Plasa Ocoiului
15. — Govora	— Plasa Ocoiului
16. — Buleta	— Plasa Ocoiului
17. — Bogdănești	— Plasa Ocoiului
18. — Birsești	— Plasa Ocoiului
19. — Vladăștii	— Plasa Ocoiului
20. — Frinești	— Plasa Ocoiului
21. — Tetoiu	— Plasa Oitețuiul de Jos
22. — Băbeni	— Plasa Oitețuiul de Jos
23. — Pietroasa	— Plasa Oitețuiul de Jos
24. — Gănești — Turcești	— Plasa Oitețuiul de Jos
25. — Cirlogani	— Plasa Oitețuiul de Jos
26. — Măciuca	— Plasa Oitețuiul de Jos
27. — Serbănești	— Plasa Oitețuiul de Jos
28. — Laloșu	— Plasa Oitețuiul de Jos
29. — Gorunești	— Plasa Oitețuiul de Jos
30. — Risipită	— Plasa Oitețuiul de Jos
31. — Budăștii	— Plasa Oitețuiul de Jos
32. — Dinculești	— Plasa Oitețuiul de Jos
33. — Benești	— Plasa Oitețuiul de Jos
34. — Bătășanii	— Plasa Oitețuiul de Jos
35. — Dozăștii	— Plasa Oitețuiul de Sus
36. — Drăganu	— Plasa Oitețuiul de Sus
37. — Broșteni	— Plasa Oitețuiul de Sus
38. — Dejoiu	— Plasa Oitețuiul de Sus
39. — Roșliile	— Plasa Oitețuiul de Sus
40. — Pleșoiu	— Plasa Oitețuiul de Sus
41. — Certestii	— Plasa Oitețuiul de Sus
42. — Nispiti	— Plasa Oitețuiul de Sus
43. — Slănești	— Plasa Oitețuiul de Sus
44. — Lungăști	— Plasa Oitului
45. — Prundeni	— Plasa Oitului
46. — Spirleni	— Plasa Oitului
47. — Săsanii de Sus	— Plasa Oitului
48. — Gărdești	— Plasa Oitului
49. — Mădulari	— Plasa Oitului
50. — Creteni	— Plasa Oitului
51. — Vocești	— Plasa Otăsăului
52. — Băbeni — Ungureni	— Plasa Otăsăului
53. — Glăvile	— Plasa Otăsăului
54. — Măldărești	— Plasa Otăsăului
55. — Stănești	— Plasa Otăsăului
56. — Vîrileni	— Plasa Otăsăului
57. — Groși	— Plasa Otăsăului
58. — Ciumenti	— Plasa Otăsăului
59. — Dăesti	— Plasa Otăsăului
60. — Fișcălia	— Plasa Otăsăului

61. — Buneşti și Bărcăneşti
62. — Popcsul

- ## **Piasa Ottásáului**

In anul 1839

63. — Bulcești
 64. — Vasilați
 65. — Zătrenii de Jos
 66. — Copăceni
 67. — Sinești
 68. — Nemoiu
 69. — Ștefăncioști
 70. — Coenii

- Plaiul Oltețului de Jos
 - Plaiul Oltețului de Jos
 - Plaiul Oltețului de Jos
 - Plaiul Oltețului de Sus
 - Plaiul Oltețului de Sus
 - Plaiul Oitului
 - Plaiul Oitului
 - Plaiul Otășaului

In april 1840

71. — Slătioara
 72. — Alunu
 73. — Strociști
 74. — Folocșii de Jos
 75. — Măldărești de Jos
 76. — Turcești
 77. — Rocea
 78. — Berbești
 79. — Racovița
 80. — Fotesti
 81. — Igoliu
 82. — Urșani
 83. — Milostea
 84. — Tomșani
 85. — Costești
 86. — Dobricenl
 87. — Bodești
 88. — Căzănești
 89. — Prejosu
 90. — Serbanesti — Stanominu
 91. — Otetelișu
 92. — Frâțila
 93. — Adunați
 94. — Văleni
 95. — Șușanil de Jos
 96. — Băești
 97. — Văleni
 98. — Zlătărei
 99. — Voicestii
 100. — Sutești
 101. — Fumureni
 102. — Ciorăști
 103. — Ionești Govora
 104. — Stereneasa
 105. — Slăvitești
 106. — Mihaești

In anul 1841

107. — Robești
 108. — Gura Vâii
 109. — Mihăilești
 110. — Rusenești
 111. — Mărgineni
 112. — Băesti
 113. — Ulmetu
 114. — Coltești
 115. — Lăpușata
 116. — Cermegesti

- Plaiul Coziei
 - Plaiul Coziei
 - Plasa Ocolului
 - Plasa Oltețului de Jos
 - Plasa Oltețului de Jos
 - Plasa Oltețului de Sus
 - Plasa Oltețului de Sus
 - Plasa Otăsăului
 - Plasa Otăsăului

In anul 1842

117. — Popeşti
 118. — Oteşani
 119. — Bogdănestii — Arnoşii
 120. — Mariţa
 121. — Măduşari
 122. — Cacova
 123. — Păuseşti
 124. — Proeni
 125. — Călimăneşti
 126. — Mănăstireni
 127. — Plorăşti — Horeşti

—	Plaiul	Hurez
—	Plaiul	Coziei
—	Plaiul	Coziei
—	Plaiul	Coziei
—	Plaiul	Cozidci
—	Plasa	Ocolului
—	Plasa	Oltctului de Jos

128. — Bâlceşti
 129. — Obislavu
 130. — Găgeni
 131. — Strachinesti
 132. — Grădiştea
 133. — Momosteni
 134. — Izvorul
 135. — Birsani
 136. — Colibaşî
 137. — Mamuşa
 138. — Runcu
 139. — Gura Scundului
 140. — Ciocnilei
 141. — Mureşea — Valea Mare
 142. — Ursî
 143. — Ioneştiel Mincului

- Plasa Oltețului de Jos
Plasa Oltețului de Sus
Plasa Oltețului de Sus
Plasa Oltețului de Sus
Plasa Oltețului de Sus
Plasa Oltului
Plasa Oltului
Plasa Oltului
Plasa Oltului
Plasa Oltului
Plasa Oltului
Plasa Otășaui
Plasa Otășaui
Plasa Otășaui
Plasa Otășaui

In anul 1843

144. — Cîrstănești
 145. — Valdeeni
 146. — Mareeșu
 147. — Diana
 148. — Rîurești
 149. — mușcăraștii de Sus
 150. — Corșoru
 151. — Pometești
 152. — Arinpești
 153. — Cutcești
 154. — Muereasca de Sus
 155. — Birzești
 156. — Muereasca de Jos
 157. — Voineasa
 158. — Budaraști
 159. — Varatici
 160. — Pietrarii de Jos
 161. — Bîrlig
 162. — Smeoreta
 163. — Sărăcinești
 164. — Pietrarii de Sus
 165. — Cîneni
 166. — Ropești
 167. — Silisteia sau Malata
 168. — Câlinești
 169. — Surpatele
 170. — Poenari
 171. — Lăcusești
 172. — Făurești de Jos
 173. — Băbeni de Rudari
 174. — Ninciulești
 175. — Crăpăturile
 176. — Săscioara
 177. — Zăvideni
 178. — Amărăști
 179. — Rimești
 180. — Orlești
 181. — Drăgășani
 182. — Călina
 183. — Mitrofani
 184. — Aurești
 185. — Scundu
 186. — Tighina
 187. — Gușoeni
 188. — Meenî
 189. — Zaboenî

Piatul	Hurez	
Piasa	Ocolului	
Piasa	Oltețului	de Jos
Piasa	Oltețului	de Sus
Piasa	Oltețului	de Sus
Piasa	Oltețului	de Sus
Piasa	Oltului	
Piasa	Otăsăului	
Piasa	Otăsăului	

In anul 1849

190. — Bălteni
 191. — Malaia
 192. — Bujoreni
 193. — Viaca
 194. — Rumănești
 195. — Usurei

- Plaiul Hurez
 - Plasa Coziei
 - Plasa Ocoiului
 - Plasa Oltețului de Sus
 - Plasa Oltețului de Sus
 - Plasa Oltului

In anul 1845

196. — Romani
 197. — Lunca și Ocnita
 198. — Teiusul

LISTA CU ÎNVĂȚATORII ȘI ȘCOLILE EXISTENȚE

Nr. curent	Vremea de cînd a intrat candidat	NUMELE ȘI PRENUMELE			Insurat, văduv sau flăcău	
		0	1	2		
1.	1838	VIII	15	Păun Roșulescu	21	flăcău
2.	1843	VIII	18	Marin Florescu	19	idem
3.	1838	IX	4	Nicu Burescu	27	idem
4.	1838	IX	4	Alexandru Lătescu	28	insurat
5.	1840	IV	27	Marin Udreescu	19	flăcău
6.	1838	X	10	Constantin Aricescu	22	idem
7.	1840	X	10	Constantin Chirilescu	18	idem
8.	1840	IV	28	Marin Popescu	19	insurat
9.	1843	V	5	Nicolae Voiculescu	20	idem
10.	1839	II	6	Badea Mănulescu	24	idem
11.	1838	VIII	15	Nicolae Ninculescu	27	idem
12.	1838	VIII	15	Sandu Ciortescu	25	idem
13.	1840	V	5	Ghiță Popescu	18	flăcău
14.	1843	IX	1	Ioan Niculescu	16	idem
15.	1843	IX	1	Ioan Bugarescu	17	idem
16.	1842	IX	1	Constantin Culeanu	19	idem
17.	1840	V	3	Matei Nițulescu	20	insurat
18.	1838	VIII	15	Ioan Slăvescu	28	flăcău
19.	1839	VIII	20	Dumitru Lupescu	30	insurat
20.	1840	V	10	Nicolae Popescu	33	idem
21.	1838	IX	15	Barbu Popescu	21	flăcău
22.	1843	IX	8	Staicu Crucerescu	20	idem
23.	1843	IX	8	Dumitru Melciu	20	idem
24.	1840	IX	2	Ioan Dumitrescu	22	idem
25.	1838	VIII	15	Nicolae Osiceanu	24	insurat
26.	1843	IX	17	Ioan Popescu	20	flăcău
27.	1838	VIII	15	Constantin Cătănescu	29	insurat
28.	1839	V	1	Constantin Bureței	20	flăcău
29.	1839	V	1	Ioniță Popescu	25	idem
30.	1839	V	1	Radu Diaconescu	20	idem
31.	1838	VIII	10	Toma Popescu	21	idem
32.	1839	V	2	Radu Avramescu	23	idem
33.	1840	V	5	Dumitru Ionescu	20	idem
34.	1840	V	1	Barbu Preoțescu	19	idem
35.	1839	V	1	Nicolae Banga	22	idem
36.	1838	VIII	20	Ioan Zugravu	32	insurat
37.	1838	IX	6	Stancu Dumitrescu	21	flăcău
38.	1838	V	1	Dumitru Micscu	25	insurat
39.	1839	V	1	Dumitru Mușetescu	22	idem
40.	1838	VIII	15	Tudosie Dinescu	28	idem
II. — PLASA OLTULUI						
1.	1840	V	15	Ioan Stămătescu	16	flăcău
2.	1838	IX	20	Ioan Udroescu	27	insurat
3.	1840	IV	29	Radu Florescu	30	idem
4.	1838	IX	20	Oprea Vintescu	29	idem
5.	1838	IX	1	Ilie Petrescu	34	văduv
6.	1842	IV	24	Costanțe Dobriceanu	26	idem
7.	1839	VIII	16	Ioan Mihăiescu	22	flăcău
8.	1839	VIII	16	Dumitru Ivănescu	18	idem
9.	1839	VIII	16	Tudor Popescu	17	idem
10.	1839	V	13	Stan Totescu	22	idem
11.	1842	XI	10	Matei Mateescu	19	idem
12.	1838	IX	22	Ioan Piciorescu	20	insurat
13.	1838	IX	22	Mihai Ciocâneșcu	26	idem
14.	1839	VIII	16	Stan Fulgerescu	23	flăcău
15.	1838	IX	22	Tudor Bădescu	26	insurat
16.	1839	VIII	16	Pătru Popescu	20	flăcău
17.	1839	V	10	Radu Rusescu	25	insurat

IN SATELE DIN VILCEA IN ANII 1838 – 1843

ANEXA IV

5	6	7	8	9
fiu de preot sau altă breslă	Satul de unde se află părinții lui	Satul în care se află învățător	Satul ce-l are altă turat la acea școală	Nr. celor care s-a ales de învățătura
fiu de birnic	Fâurești de Jos	Fâurești de Jos		1
fiu de birnic	Diculești	Diculești		
fiu de birnic	Babeni	Babeni	Mahalaua Rudari	2
fiu de birnic	Gorunceni	Gorunceni		
fiu de birnic	Bâlcesti	Bâlcesci		
fiu de birnic	Brezoiu	Brezoiu		
fiu de birnic	Frăția	Frăția		
fiu de preot	Știroșesti	Știroșesti		
fiu de birnic	Gioroiu	Gioroiu		
fiu de birnic	Poenari	Poenari		
fiu de birnic	Zătreun de Jos	Zătreun de Jos	Zăturenil de Sus	3
fiu de preot	Cioarești	Cioarești		4
fiu de preot	Vâlcni	Vâlcni		
fiu de preot	Graduștea	Graduștea		
fiu de preot	Obislavau	Obislavau		
fiu de preot	Stracnineni	Stracnineni		
fiu de preot	Coltești	Coltești		
fiu de preot	Slăvești	Slăvești		
fiu de birnic	Sinești	Sinești	Tereuța	5
fiu de preot	Hăești	Hăești		
fiu de preot	Pleșoiu	Pleșoiu		
fiu de birnic	Horezani	Săscioara		
fiu de birnic	Pirileni	Ninciutești		
fiu de birnic	Românești	Românciști	Zgubea	6
fiu de preot	Rosile	Rosile		
fiu de birnic	Bâlcesti	Crăpăturile		
fiu de birnic	Serbănești	Serbănești		7
fiu de birnic	Tetoiu	Tetoiu		
fiu de preot	Cirlogani	Cirlogani		
fiu de preot	Vasiliati	Vasiliati		
fiu de preot	Gănești	Gănești	Fâurești de Sus	
fiu de birnic	Lăcosteni	Lăcosteni		
fiu de birnic	Benesti	Benesti	Risipită	
fiu de preot	Otetelisu	Otetelisu		
fiu de birnic	Petroasa	Petroasa		8
fiu de birnic	Budești	Budești		9
fiu de birnic	Risipită	Mădulari		10
fiu de birnic	Ușurei	Ușurei		
fiu de birnic	Susani	Susani		
fiu de birnic	Dobriceni	Naloșu	Dobriceni	11
fiu de birnic	Orlești	Ionești-Minculiu	Ionești-Govoril	
fiu de birnic	Fîșcălia	Fîșcălia		
fiu de birnic	Orlești	Orlești	Aurești	
fiu de birnic	Zăvideni	Zăvideni		
fiu de birnic	Colibași	Călina	Prundeni	1
fiu de preot	Dobriceni	O. Drăgășani	Birsanu	2
fiu de birnic	Voicești	Voicești		
fiu de birnic	Runcu	Tighina		
fiu de preot	Colibași	Mamura		
fiu de patentar	Strejeștu	Strejești		3
fiu de birnic	Cirlogani	Cirlogani	Scorbora	
fiu de birnic	Lungești	Rimești		4
fiu de birnic	Spirieni	Susani		
fiu de birnic	Fumureni	Fumureni		
fiu de birnic	Lungești	Lungești		
fiu de preot	Lungești	Stănești		5
fiu de birnic	Ștefanesti	Ștefanesti		6

0	1	2	3	4
18.	1839	VIII	16	Ioan Mateescu
19.	1839	IX	20	Petrache Setoeanu
20.	1838	IX	16	Păun Marinescu
21.	1838	IX	16	Radu Ionescu
22.	1838	IX	16	Ioan Dumitrescu
23.	1838	IX	16	Dumitru Marinescu
24.	1840	V	20	Ioan Florescu
25.	1839	XII	28	Neagoe Diaconescu
26.	1839	V	15	Ioan Anescu
III. — PLASA CERNII				
1.	1839	IV	27	Ghiță Răsitoru
2.	1840	V	3	Pătru Vărgatu
3.	1839	IX	10	Badea Buleteanu
4.	1838	XII	2	Ștefan Popescu
5.	1842	V	17	Florea Drăgulescu
6.	1841	IV	26	Dumitru Binisor
7.	1838	IX	30	Sandu Buricănescu
8.	1839	V	6	Ioan Diaconescu
9.	1839	IX	16	Constantin Măldărescu
10.	1842	V	3	Radu Chiricelu
11.	1838	IX	16	Ghiță Popescu (subrevizor)
12.	1838	IX	9	Nicolae Nităscu
13.	1843	V	15	Ioan Popescu
14.	1838	IX	16	Stan Marinescu
15.	1838	IX	2	Constantin Ochescu
16.	1838	IX	18	Dumitru Robescu
17.	1838	II	2	Manoache Ciuțan
18.	1838	IX	1	Andrei Diaconescu
19.	1838	VIII	13	Ioan Proieșescu
20.	1841	VIII	16	Ioan Bulzăscu
21.	1838	IX	14	Sandu Zbirlescu
22.	1841	V	3	Constantin Paleu
23.	1839	V	3	Dincă Vladuțescu
24.	1839	IV	24	Barbu Mazilescu
25.	1839	II	18	Dumitru Mazilescu
IV. — PLASA OTĂSAULUI				
1.	1838	IX	17	Ghiță Lăcătușescu (supt. revizor)
2.	1838	IX	17	Nicolae Carametescu
3.	1843	VII	9	Matei Mateescu
4.	1841	X	16	Ionită Iorgulescu
5.	1841	IX	10	Ioan Simionescu
6.	1842	IX	15	Tănase Tănărescu
7.	1841	VIII	14	Ionită Dumitrescu
8.	1838	V	12	Radu Tudorescu
9.	1840	X	14	Mariu Constantinescu
10.	1838	IX	17	Andrei Marinescu
11.	1839	VIII	25	Stamatie Budorescu
12.	1838	IX	22	Constantin Dirvărescu
13.	1842	IX	15	Dumitru Popescu
14.	1843	IV	29	Nică Meeanu
15.	1838	XI	16	Matei Traistărescu
16.	1839	III	1	Mihai Proorocu
17.	1840	XII	8	Constantin Tânărescu
18.	1843	IV	25	Ioan Chilomescu
19.	1838	IV	23	Dumitru Georgescu
V. — PLAIUL HOREZULUI				
1.	1838	IX	10	Păun Bălescu
2.	1838	X	5	Ioan Bojenescu
3.	1838	IX	20	Dumitru Pleșuvescu
4.	1838	IX	15	Gheorghe Diaconescu
5.	1838	X	29	Radu Duțescu
6.	1838	IX	5	Gheorghe Diaconescu
7.	1838	V	22	Gheorghe Popescu
8.	1840	IV	20	Gheorghe Mazilu
9.	1839	II	11	Constantin Diaconu
10.	1840	II	27	Radu Popescu
11.	1840	IV	26	Ioan Pircălăescu
12.	1840	IV	26	Gligorie Albulescu
13.	1840	X	1	Toma Bălănescu
14.	1840	V	10	Bran Diaconescu
15.	1840	II	27	Ioan Bavarezu
16.	1841	IV	24	Ioan Izmănescu
17.	1841	IV	23	Nicolae Pleșuvescu
18.	1840	III	15	Constantin Popescu

5	6	7	8	9
fiu de birnic	Zlătărei	Zlătărei	Momălești	
fiu de birnic	Serboanești	Sprdești		7
fiu de neam	Sutești	Sutești		8
fiu de birnic	Isvoru	Crcenți	Isvoru	
fiu de birnic	Măgureni	Spirieni	Gusoeni – Măgureni	
fiu de neam	Sutești	Nemoiu	Mitrofani	9
fiu de birnic	Amărăști	Amărăști		10
fiu de diacon	Cermenești	Glăvile		
fiu de birnic	Orlești	Scundu		
fiu de birnic	Bogdănești	Bălteni	Adunați	
fiu de birnic	Ulmetu	Ulmetu		
fiu de birnic	Copăceni	Copăceni	Mudosa	
fiu de preot	Grosi	Grosi		
fiu de birnic	Ciociltei	Ciociltei		
fiu de birnic	Lăpușatu	Lăpușatu		
fiu de birnic	Or. Slatina	Itoești		
fiu de diacon	Cermegesti	Coeni (Poeni)		
fiu de preot	Măldărești	Măldăresui		1
fiu de birnic	Cermecosti	Cermegesti		2
fiu de preot	Ciumați	Ciumați		3
fiu de preot	Stănești	Stănești		
fiu de preot	Ciumați	Gogeni		
fiu de birnic	Zătureni	Dejciu	Bunești	4
fiu de birnic	Vîrteni	Vîrteni		
fiu de birnic	Năsipi	Năsipi	Bârcănești	
fiu de birnic	Zăvoenl	Zăvoenl		
fiu de diacon	Fâurești	Doxești	Siulești Căzătu	5
fiu de diacon	Măciuca	Măciuca		
fiu de birnic	Rusençesti	Rusenești		
fiu de birnic	Drăganu	Drăganu		6
fiu de preot	Vaslați	Mărgineni		
fiu de diacon	Bâtăsanî	Bâtăsanî		
fiu de mazil	Velelu	Votelu		
fiu de mazil	Broșteni	Broșteni		
fiu de birnic	Bunești	Bunești		1
fiu de diacon	Stoenești	Stoenești		2
fiu de birnic	Genuneni	Birlogu		
fiu de mazil	Cîmpu Mare	îăușești	Bârcănele	
fiu de birnic	Serbănești	Serbănești	Cerneiele	
fiu de birnic	Mănăstireni	Surpatele-moșteni	Surpatele clăcași	3
fiu de birnic	Mănăstireni	Mănăstireni		
fiu de birnic	Frințești	Frințești		4
fiu de birnic	Mânăilești	Mânăilești		
fiu de birnic	Genuneni	Genuneni		
fiu de birnic	Foleștii de Jos	Foleștii de Jos		5
fiu de birnic	Foleștii de Sus	Foleștii de Sus		6
fiu de preot	Popești	Ursi		
fiu de birnic	Meeni	Meeni	Popești	
fiu de birnic	Iařestii	Dăești		
fiu de birnic	Cioreschi	Cioreschi		
fiu de birnic	Dăești	Sirineusa	Slăvitești	
fiu de birnic	Marcea	Marca	Valea Mare	7
fiu de birnic	Mihăilești	Băbeni-Rumâni	Băbeni-Ungureni	
fiu de preot	Armășești	Armășești		
fiu de birnic	Stroesci	Stroesci		1
fiu de preot	Petreni	Rumești	Mahalaua Horezu	2
fiu de diacon	Greci	Greci		3
fiu de birnic	Sirbești	Sirbești		4
fiu de diacon	Ciresu	Ciresu		5
fiu de preot	Corșorù	Corșorù		6
fiu de birnic	Igoiu	Igoiu		7
fiu de diacon	Berești	Berești		
fiu de preot	Măldărești	Măldăreștii de Jos		8
fiu de birnic	Turcești	Turcești		
fiu de birnic	Slătioara	Slătioara		
fiu de birnic	Romani	Romani		
fiu de diacon	Fometești	Fometești		
fiu de birnic	Alimpești	Alimpești		
fiu de birnic	Diana	Diana		
fiu de preot	Petreni	Vai de El		
fiu de preot	Bervesti	Bervesti		

0	1	2	3	4
19.	1841	IV	23	Ioan Petrescu
20.	1840	IV	23	Alexandru Sorescu
21.	1840	V	2	Andrei Filipescu
22.	1843	VIII	15	Marin Ionescu
23.	1842	IV	30	Ioan Diaconescu
24.	1840	IV	30	Dumitru Andreescu
25.	1842	III	20	Nicolae Prodescu
26.	1843	VIII	23	Ioan Popescu
27.	1843	V	5	Constantin Iconaru
28.	1843	VII	4	Toma Drăghicescu
29.	1843	X	4	Mihailă Udrescu
30.	1838	XI	4	Ioan Mazilu (supt. revizor)
				VI. — PLAIUL COZIEI
1.	1838	XI	1	Petre Ionescu (supt. revizor)
2.	1838	XI	3	Gheorghe Codrescu
3.	1841	XI	3	Ioan Tudosescu
4.	1842	V	3	Dumitru Maharia
5.	1843	XII	6	Toma Ciocescu
6.	1838	XII	2	Nicolae Murgescu
7.	1842	XII	2	Nicolae Popescu
8.	1839	XI	2	Nestor Bălătescu
9.	1838	XI	2	Constantin Ilianu
10.	1841	XI	2	Alecsandru Ciorgănescu
11.	1839	IX	28	Ioan Bărăgănescu
12.	1840	V	4	Cozna Popescu
13.	1840	IX	2	Toma Popescu
14.	1838	IX	2	Constantin Visarionescu
15.	1843	VI	10	Statie Popescu
16.	1838	X	10	Simion Stroescu
17.	1839	X	10	Ioan Andreescu
18.	1838	X	10	Gheorghe Bazavescu
19.	1842	X	10	Zamfir Fulorescu
20.	1842	IX	15	Gheorghe Petraru (răsdiaconu)
21.	1838	I	14	Achim Popescu
22.	1840	II	20	Floreia Ionescu
23.	1840	III	15	Nicolae Ticulescu
24.	1841	II	20	Nicolae Lăzărescu
25.	1843	IV	25	Nicolae Ciobotila
26.	1843	XI	20	Nicolae Năstăsolu
				VII. — PLASA RIMNICULUI
1.	1838	IX	17	Dumitrașcu Miclescu
2.	1842	IX	1	Constantin Diaconescu
3.	1838	VIII	28	Dragomir Măldăreșcu
4.	1838	VIII	28	Marin Predescu
5.	1838	VIII	28	Ioan Predescu
6.	1838	VIII	28	Ghiță Lăzărescu (revizor)
7.	1840	IX	25	Nicolae Popescu
8.	1841	IX	20	Ilie Mustafănescu
9.	1840	IX	15	Pătru Tudorescu
10.	1838	VIII	28	Nicolae Popescu
11.	1838	VIII	28	Constantin Diaconescu
12.	1842	VII	21	Constantin Răspopescu
13.	1843	VIII	15	Ioan Vlăducescu

Copiii de la mahalalele orașului Rimnicu anunță Cetățuia și înătești vin la școală

— (Lista a fost întocmită la 25 noiembrie 1843) și înaintată Eforiei școalelor cu raportul
"Vilcei" —

5..	6	7	8	9
fiu de birnic	Recea	Recea		
fiu de birnic	Măteestii	Măteestii		
fiu de birnic	Recea	Mălestea		
fiu de birnic	Mădulari	Mădulari		
fiu de diacon	Racovița	Racovița		
fiu de birnic	Pojoți	Pojoți		
fiu de boer	Oteșani	Oteșani		
fiu de preot	Cîrstănești	Cîrstănești		
fiu de birnic	Cucești	Bogdănești	Cucești	
fiu de birnic	Marița	Marița		
fiu de birnic	Ursani	Ursani		
fiu de mazil	Măldărești de Sus	Măldărești de Sus		10
fiu de negustor	din Transilvania	Bărbătești		1
fiu de preot	Bodești	Bodești		2
fiu de preot	Bodcști	Birzești		3
fiu de preot	Petraril de Jos	Petraril de Jos		
fiu de birnic	Petraril de Sus	Petraril de Sus		
fiu de birnic	Tomșani	Tomșani		
fiu de preot	Bogdănești	Bogdănești		
fiu de birnic	Costești	Costești		
fiu de birnic	Vărătci	Vărătci		
fiu de birnic	Petreni	Petreni		
fiu de preot	Dobriceni	Dobriceni		4
fiu de preot	Cacova	Cacova		5
fiu de preot	Zmeorătu	Zmeorătu		
fiu de birnic	Vezuri	Cheea		6
fiu de preot	Sărăcinești	Sărăcinești		
fiu de preot	Olănești	Olănești		7
fiu de birnic	Muereasca de Sus	Muereasca de Sus		8
fiu de birnic	Muereasca de Jos	Muereasca de Jos		
fiu de birnic	Gura Văii	Gura Văii		
fiu de birnic	Călimănești	Călimănești		
fiu de birnic	Brezoiu	Brezoiu	Mălacea	9
fiu de birnic	Voineasa	Voineasa		
fiu de birnic	Proeni	Proeni	Călinești	
fiu de birnic	Rovesti	Rovesti		
fiu de birnic	Cilienci	Cilienci		
fiu de birnic	Budurăști	Budurăști		
fiu de birnic	Bogdănești	Bogdănești		1
fiu de diacon	Bujoreni	Bujoreni		
fiu de neam	Govora	Govora		2
fiu de birnic	Mihăești	Mihăești		3
fiu de birnic	Mihăești	Mihăești		4
fiu de preot	Buleta	Buleta		5
fiu de preot	Căzănești	Căzănești	Copăcelu	6
fiu de birnic	Ostroveni	Valea Râii	Ostroveni	
fiu de birnic	Trăistari	Măh. Ocniț sau	Trăistari	
fiu de preot	Lunca	Măh. Ocnița	Lunca	
fiu de diacon	Telusu	Telusu	Govora (tireci)	
fiu de popă	Vlădești	Vlădești		
fiu de birnic	Păusești	Păusești		
	Școala de la Riurenii cu Stolniceni			

normală după poruncă Cinstitei Eforii

ANEXA V

LISTA DE CANDIDAȚI DE INVĂTATORI CARE FRECVENTAU

ȘCOALA NORMALĂ DIN VIICEA ÎN NOIEMBRIE 1838

PLASA RIMNICULUI

1. — Dragomir Constantinescu, revizor la Păușesti cu 312 familii
2. — Constantin Popescu, ajutorul lui la Păușesti cu 312 familii
3. — Ghiță Lăzărescu, la Buleta și Bîrsești cu 136 familii
4. — Ion Predescu, la Govora cu 176 familii
5. — Ion Iacovescu la Riureni, Stoiniceni, Ostrovani și Bălării cu 38 familii
6. — Nicolae Popescu la Mahalaiele : Luncii, Ocnici și Titiriciu
7. — Constantin Dieconescu la Mahalaiele : Telușu, Sohorătu
8. — Dumitruș Miclescu la Bogdănești și Bujoreni cu 239 familii
9. — Costandin Răspopescu la Vlădesti cu 178 familii
10. — Marin Predescu cu Mahalaiele : Căzănești, Coșcetu, Bravita
11. — Gheorghe Bărbulescu la Mihăești cu 266 familii
12. — Pătru Tudorescu la orașul Ocna
13. — Vasile Arsenescu la Mahalaiele : Cetățuia și Inătești

PLAIUL COZIEI

1. — Petre Ionescu, revizor la Bărbătești, Bodesti și Bîrzești cu 499 familii
2. — Gheorghe Codrescu, ajutor, la Hărbaștești, Bodești și Bîrzești cu 499 familii
3. — Constantin Ionescu la Cheia și Sărăcinești cu 199 familii
4. — Simion Stroescu la Olănești cu 203 familii
5. — Gheorghe Băzăvescu la Muercasca de Sus și de Jos cu 284 familii
6. — Gheorghe Costescu la Călmănești și Gura Văii cu 282 familii
7. — Nicolae Murgescu la Tomsani și Bogdănești cu 172 familii
8. — Ion Moghinescu la Pietrarii de Sus și de Jos cu 225 familii
9. — Nicolae Andronescu la Cucova și Zmiorătu cu 208 familii
10. — Constantin Hiescu la Pietreni, Costești și Vărăteci cu 264 familii
11. — Paraschiv Ghernăneșcu la Proieni și Călinăști cu 36 plus 50 familii
12. — Tudor Grădinărescu la Rohesti, Sărăcinești, Cilieni cu 66 plus 48 familii
13. — Paraschiv Ticulescu la Voinesca, Malata, Silișten și Brezoiu cu 199 familii
14. — Ioachim Popescu la Dobriceni și Budrești cu 124 plus 33 familii

PLAIUL MOREZULUI

1. — Alecsandru Mazilescu și
2. — Gheorghe Ionescu la Mateești, Turcești și Berbești cu $149 + 167 + 130 = 446$ familii
3. — Serban Popescu la Alimpești, Sirbești și Berești cu 98 plus 97 plus 58 familii
4. — Dumitru Popescu la Ciresu și Bojou cu 97 plus 182 familii
5. — Ion Dieconescu la Stroestii și Diana cu 35 plus 66 familii
6. — Gheorghe Dieconescu la Greci și Milostea cu 66 plus 37 familii
7. — Pană Tipescu la Corsoru și Igoiu cu 179 plus 78 familii
8. — Gheorghe Nitescu la Slătioara cu 163 familii
9. — Radu Duțescu la Recea cu 139 familii
10. — Ion Guguescu la Marila, Racovita și Fometesti cu 48 plus 110 plus 69 familii
11. — Pamfilie Pavalescu la Valea, Ungureni și Rumanii cu 184 familii
12. — Petre Simionescu la Ursani și Romani cu 56 plus 176 familii
13. — Dumitru Pieșuvescu la Rimesti și Mahalaua Tîrg Morez
14. — Ion Mazilescu la Măldărești de Sus și de Jos cu 102 plus 91 familii
15. — Iordache Protopopescu la Oteșani cu 178 familii
16. — Ioan Pojogescu la Cîrstinești, Bogdănești și Cuiesti cu 65 plus 43 plus 55 familii
17. — Ion Rădescu la Măduvari și Armășești cu 130 plus 51 familii

PLASA CERNII

1. — Tânase Dieconescu, revizor la Lăpușata cu 216 familii
2. — Tudor Popescu, ajutor la Broșteni cu 80 familii
3. — Dumitru Robescu la Bârcănești și Nișpi cu 34 plus 80 familii
4. — Stan Marinescu la Bunești, Dejoi și Săretu cu 70 plus 63 plus 45 familii
5. — Gheorghe Popescu la Ciumați și Gășteni cu 72 plus 63 familii
6. — Marin Georgescu la Rusănești cu 150 familii
7. — Andrei Dieconescu la Donești și Giulești cu 186 plus 79 familii
8. — Costandin Ochescu la Virleni cu 149 familii
9. — Ion Prostescu la Măciuca și Zăvoeni cu 123 plus 78 familii
10. — Nicolae Nijescu la Stănești cu 135 familii
11. — Stefan Popescu la Modoia și Groși cu 49 plus 50 familii
12. — Sandu Sărilescu la Drăganu cu 107 familii
13. — Nicolae Serbanescu la Roesti și Ciociltei cu 160 plus 91 familii
14. — Constandin Măldărești la Măldărești cu 84 familii
15. — Dumitru Comănescu la Ulmetu, Adunați și Bilieni cu 87 plus 13 plus 68 familii
16. — Sandu Buricănescu la Mărgineni și Bătașani cu 89 plus 76 familii
17. — Neagoe Dieconescu la Copăceni și Vegelu cu 62 plus 77 familii

PLASA OLTULUI

1. — Păun Marinescu, revizor la Sutești cu 184 familii
2. — Ion Davidescu, ajutor la Girdesti, Morocești și Mitrofan cu 104 plus 39 plus 73 familii
3. — Gheorghe Vasilescu la Fumureni și Sușani cu 143 plus 112 familii
4. — Avram Bozoianu la Cirlogani și Scorbora cu 130 plus 48 familii
5. — Oprea Vîntescu la Zăvideni și Prundeni cu 173 plus 159 familii
6. — Dragu Iliescu la Colibași și Mamura cu 174 plus 156 familii
7. — Radu Ionescu la Izvoru și Crostenu cu 48 plus 131 familii
8. — Ion Grecescu la Rîmestii cu 120 familii
9. — Marin Dieconescu la Ionești Mincului și Ionești Govorii cu 116 plus 67 familii
10. — Radu Stămătescu la Orlești și Aurești cu 212 plus 64 familii
11. — Matei Oprescu la Cusoeni și Amărăști cu 13 plus 163 familii
12. — Stan Linăreșcu la Tîrgu Drăgășani și Birsani cu 132 plus 133 familii
13. — Dumitru Constandinescu la Călina cu 133 familii
14. — Dumitru Săndescu la Scundu cu 142 familii
15. — Buse Tărășescu la Glăvile cu 273 familii
16. — Ion Matescu la Strejești cu 257 familii
17. — Tudor Bădescu la Stănești și Lungestii cu 89 plus 85 familii
18. — Ion Dimitrescu la Măgureni și Spirileni cu 31 plus 82 familii
19. — Ion Udrescu la Fiscălia cu 100 familii
20. — Radu Popescu la Nemoiu cu 227 familii
21. — Costandin Boroșescu la Runcu și Tighina cu 54 plus 42 familii
22. — Ilie Petrescu la Stefăneni și Zlătărești cu 126 plus 106 familii
23. — Radu Dieconescu la Voicesti cu 110 familii

PLASA OTĂSAULUI

1. — Radu Ionescu, revizor la Păușești cu 228 familii
2. — Petre Săcoanu, ajutor la Bârcănele cu 25 familii
3. — Radu Tudorescu la Frințești și Mănăilești cu 111 plus 31 familii
4. — Ghilă Lacătușescu la Bunesti cu 150 familii
5. — Andrei Marinescu la Genuneni și Folești de Jos cu 70 plus 93 familii
6. — Nicolae Caramelăescu la Stoenești și Birlogu cu 116 plus 59 familii
7. — Tânase Tinăsescu la Surpatere Manasturii De un lemn și Surpatete Moșteni cu 100 plus 73 familii
8. — Ion Zugrivescu la Ursi și Popești cu 89 plus 65 familii
9. — Petre Săcoanu la Serbanescu și Cernelle cu 100 plus 59 familii
10. — Ion Mitricescu la Marcea și Valca Mare cu 74 plus 38 familii
11. — Dumitru Gheorghescu la Băbeni-Rumint și Băbeni-Ungureni cu 117 plus 58 familii
12. — Anastasie Potropopescu la Sfîrneașa și Ciorăști cu 71 plus 100 familii
13. — Costandin Dîrvărescu la Folești de Sus cu 179 familii
14. — (N-are învățător) Dăești și Meeni cu 100 plus 78 familii

Toată suma candidaților :

- 13 în plasa Rimnicului
- 14 în plasa Coziei
- 17 în plasa Horezului
- 18 în plasa Cernii
- 23 în plasa Oiteturui
- 14 în plasa Otăsaului

B I B L I O G R A F I E

I. — DOCUMENTE

1. — Arhiva Istorică Centrală :
 - a) Documente : Diplomate : 20; 36; 39.
 - b) Manuscripte : ms. 7; 23; 37; 53; 74; 85; 87; 113; 118; 123.
 - c) Fondul Mitropoliei : ms. 141; 140; 160.
 - d) Fondul M.C.I.P. : Dosarele : 4140/831; 6685/837; 6715/837; 6062/838; 3396/840; 2703/841; 2129/843; 1893/844; 1747/845; 1704/845; 1755/845; 1297/847; 1747/847.
 - e) Fondul Eforiei școalelor naționale : dos. 1/820.
 - f) Fondul Vornicia din Lăuntru : dos. 5390/838, vol. I A, vol. II; III A-B; IV A; IV B.
2. — Biblioteca Academiei R. S. R.

Fond manuscrise : ms. 2353; 2511; 2174; 3742; 312; 2458; 2099; 2360; 2200; 2055; 3202; 2500; 2248; 1556; 1267; 1316; 2353; 300; 1590; 2518; 1903; 1135; 2193; 1117; 3981.

II. — STUDII

1. — ALBU N., *Istoria învățământului românesc din Transilvania*. Blaj, 1944.
2. — ANATOHI IOSIU, *Influența lui J. H. Pestalozzi asupra școlii și gândirii pedagogice*. In : Clasici ai pedagogiei universale și gândirea pedagogică românească, București, 1968.
3. — Anul 1848 în Principatelor Române, tom. II, III, VI. București, 1902.
4. — BĂRBULESCU I., *Curențele literare la români în perioada slavonismului*, București, 1923.
5. — Bibliografia românească veche, tom. I, II.
6. — BIRSANESCU ST., *Academia domnească din Iași*, București, 1962.
7. — BIRSANESCU ST., *Istoria pedagogiei românești*, Iași, 1941.
8. — BIRSANESCU ST., *Scoala latină de la Cornari*, București, 1957.
9. — BOLBOASA N., *Dezvoltarea ideologică în Tara Românească și Moldova între anii 1890 — 1921* ; in : *Din istoria filozofiei în România*, București, 1966.
10. — BREZOIANU I., *Manual complet de învățământ mutuală*, București, 1850.
11. — Comisia pentru istoria învățământului : Proiect, București, 1957.
12. — CRONȚ G.I., *Ideile pedagogice ale societății feudale în monumentele de drept*, In : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966.
13. — ERBICEANU C., *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rimniceanu*, București, 1960.
14. — ERBICEANU C., *Cronicarii greci, care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1952.
15. — GASTER M., *Chrestomatie românească*, vol. I, București, 1891.
16. — CIURESCU C. C., *Istoria românilor*, vol. II, partea II-a, București, 1949.
17. — GLIGOR O., *Organizările profesionale ale corpului didactic din România*, București, 1969.
18. — IORGĂ N., *Istoria bisericilor românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, ediția II-a, București, 1928.
19. — IORGĂ N., *Istoria comunității românești. Epoca veche*, București, 1937.
20. — *Istoria sindicatelor sociale și filozofie din România*, București, 1964.
21. — *Istoria literaturii române*, vol. II, București, 1961.
22. — *Istoria pedagogiei*, sub red. St. Bîrceanu, București, 1963.
23. — MOISESCU C.H., *Istoria bisericilor române*, București, 1959.
24. — PANAITESCU P. P., *Incepiturile și biruința scrierilor în limba română*, București, 1965.
25. — PANAITESCU P. P., *L'influence de l'œuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principatés roumains*, Paris, 1926.
26. — PANAITESCU P. P., *Cultura feudală*, in : *Viața feudală în Tara Românească și Moldova*, București, 1957.
27. — PĂRNĂUȚA GH., *Figuri de clăcăli revoluționari în 1848*, in : *Revista arhivelor*, vol. II, București, 1960.
28. — PĂRNĂUȚA GH., *Contribuții la cunoașterea începuturilor învățământului sătesc*, in : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966.
29. — PĂRNĂUȚA GH., *Stiri noi despre primele biblioteci școlare*, in : *Studii și cercetări bibliologice*, vol. III, București, 1960.
30. — POPESCU-TEUȚAN I., *Invățământul în Oltenia (sec. XVIII)*, in : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966.
31. — POPESCU-TEUȚAN I., *Legislația școlară feudală în Tările Române*, in : *Contribuții la istoria învățământului românesc*, București, 1970.
32. — PROTOPOPESCU LUCIA, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania*, București, 1966.
33. — *Regulamentul școlelor*, București, 1929.
34. — ROȘIANU MIHAI, N. Bâlcescu, in : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. I, București, 1957.
35. — SIMONESCU DAN, *Idei despre educație și învățământ în „Cărțile populare” românești*, in : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966.
36. — SIMONESCU DAN, *Viața literară și culturală a mănăstirii Cimpulung (Museu)* în trecut, Cimpolung, 1962.
37. — STOJAN STANCIU, *Un aspect al dezvoltării învățământului*, in : *Din istoria pedagogiei românești*, vol. I, București, 1957.
38. — STREMPEL G., *Copiiști de manuscripte românești*, vol. I, București, 1959.
39. — URECHIA V. A., *Istoria românilor*, vol. V, București, 1892.
40. — URECHIA V. A., *Istoria școalelor*, vol. I—IV, București, 1901.
41. — URECHIA V. A., *Şcoalele sătășene din România*, București, 1868.
42. — XENOPOL A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X,

and I am so glad you have had
such a good time & I hope you will have
a good time at the beach.

101

Fig. 5
Anofora primă care se cere
la scrisul acufor la Rîmnic
1793 capl. 3

After a night's sleep
we left at 6 AM and crossed the river. The
first 2 miles were flat and level, but the
rest of the day was hilly and rocky. We
crossed the river about 10 miles from the
last bridge. The road was very bad,
but we made good time. At 1 PM we
reached the first town, which was
called "El Dorado". It was a small
village with a few houses and a church.
The people were friendly and we
were able to buy some food and
water. We continued on our way
and reached another town called
"San Juan". This was a larger
village with more houses and a
church. We stopped here for
lunch and then continued on our way.
The road became even worse as we
approached the mountains. We
had to stop frequently to clear
the road of rocks and debris.
At 4 PM we finally reached
our destination, a small village
called "La Union".

for *first*

David Chapman

卷之三

Fig. 6. Cartea de scrisire acordată lui Iacob Ciprian din Rimnicu-Slatina
în anul 1773.

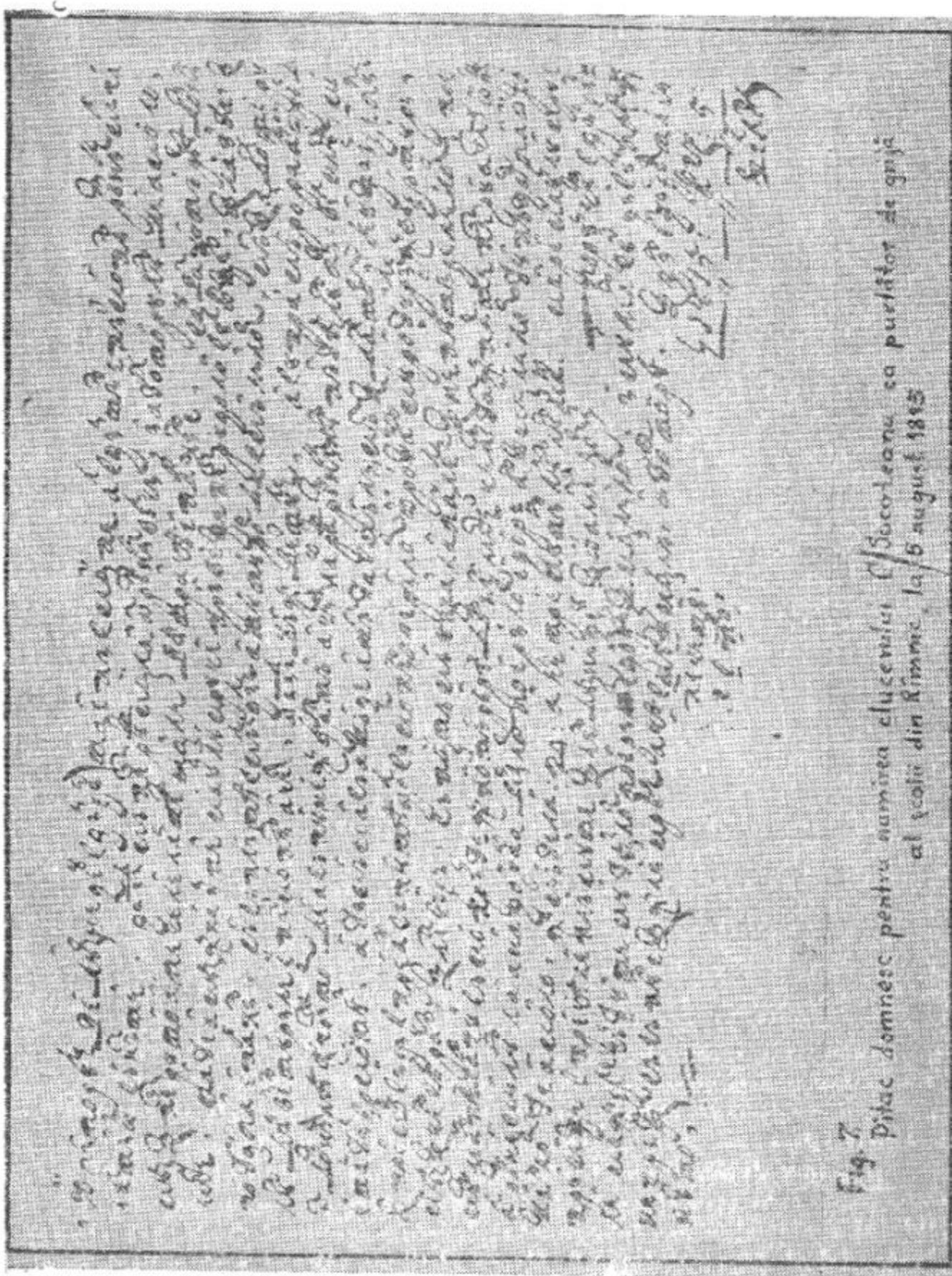

Fig. 7
Ditac domnesc pentru numirea clucvenicii în Școala Leonu ca profesor de grăză
al școlii din Rimnic, la 15 august 1895

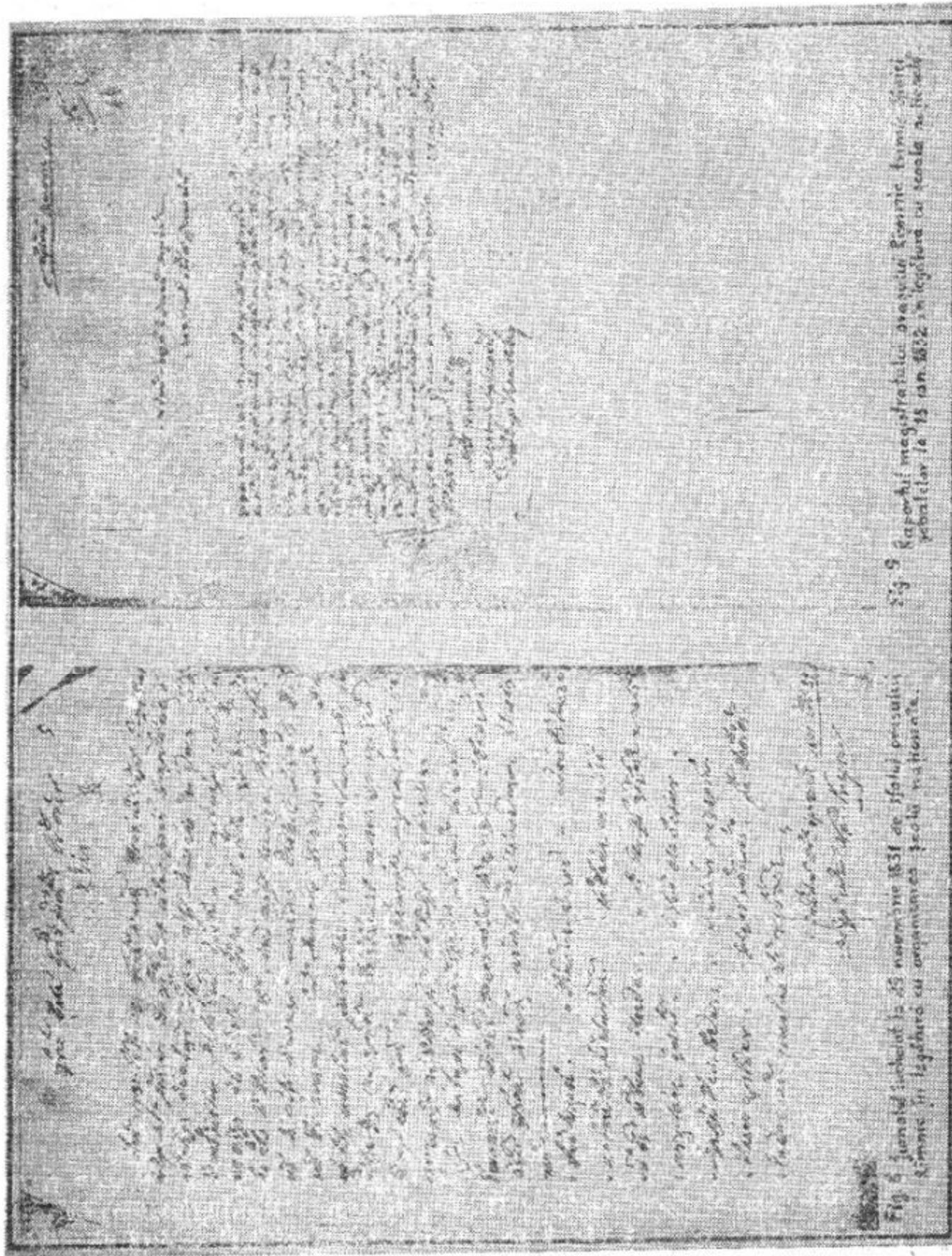
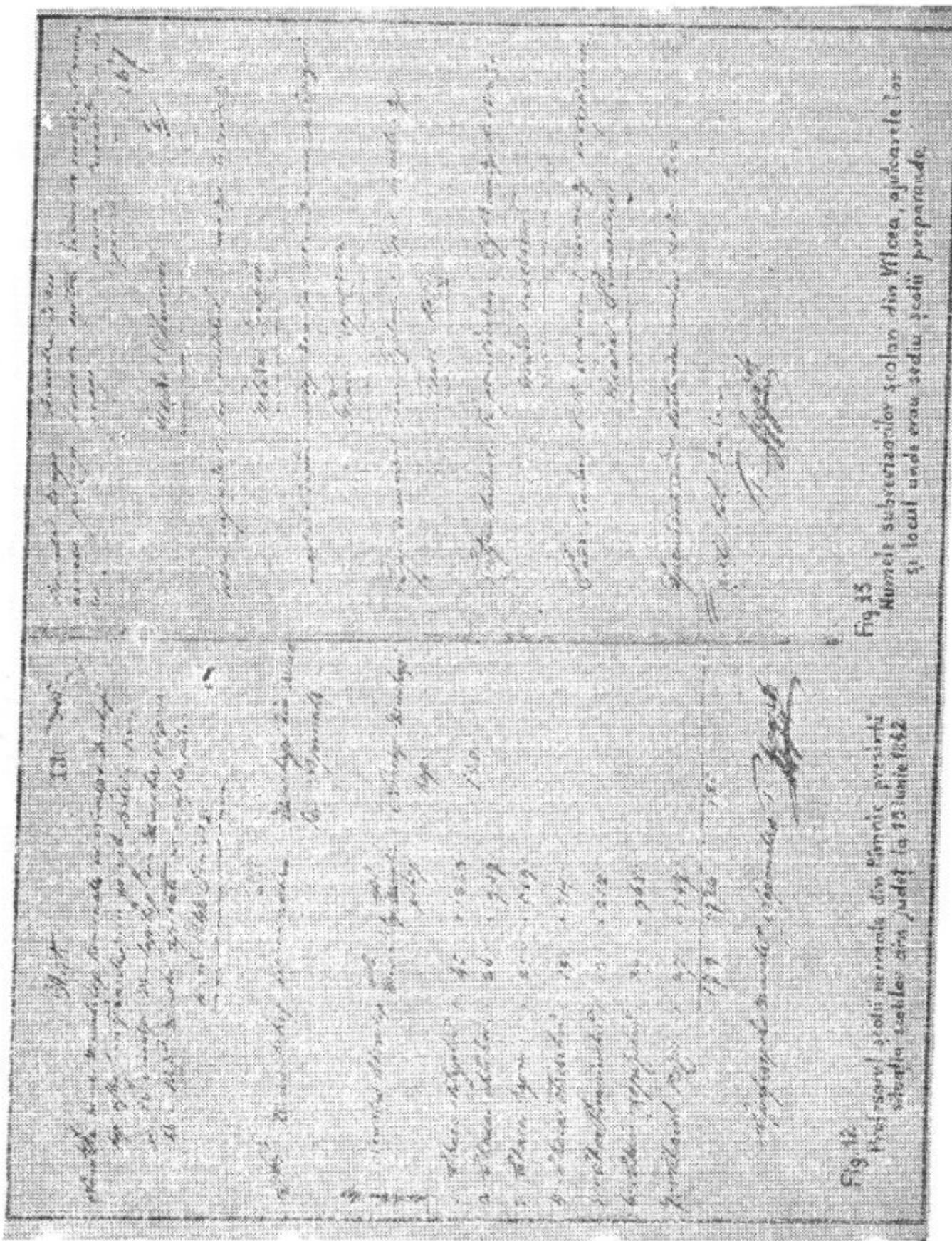

Fig. 10.
Raportul profesorului Dimitrie Serghie din 27 sept. 1835
cu privire la examenul public de la școala națională
că având elevi covăi au plăcut în clasă și în caza

Tabel 11. Táblázat 11. Rendíciói a 1960-1975. spe
gyakorlásban

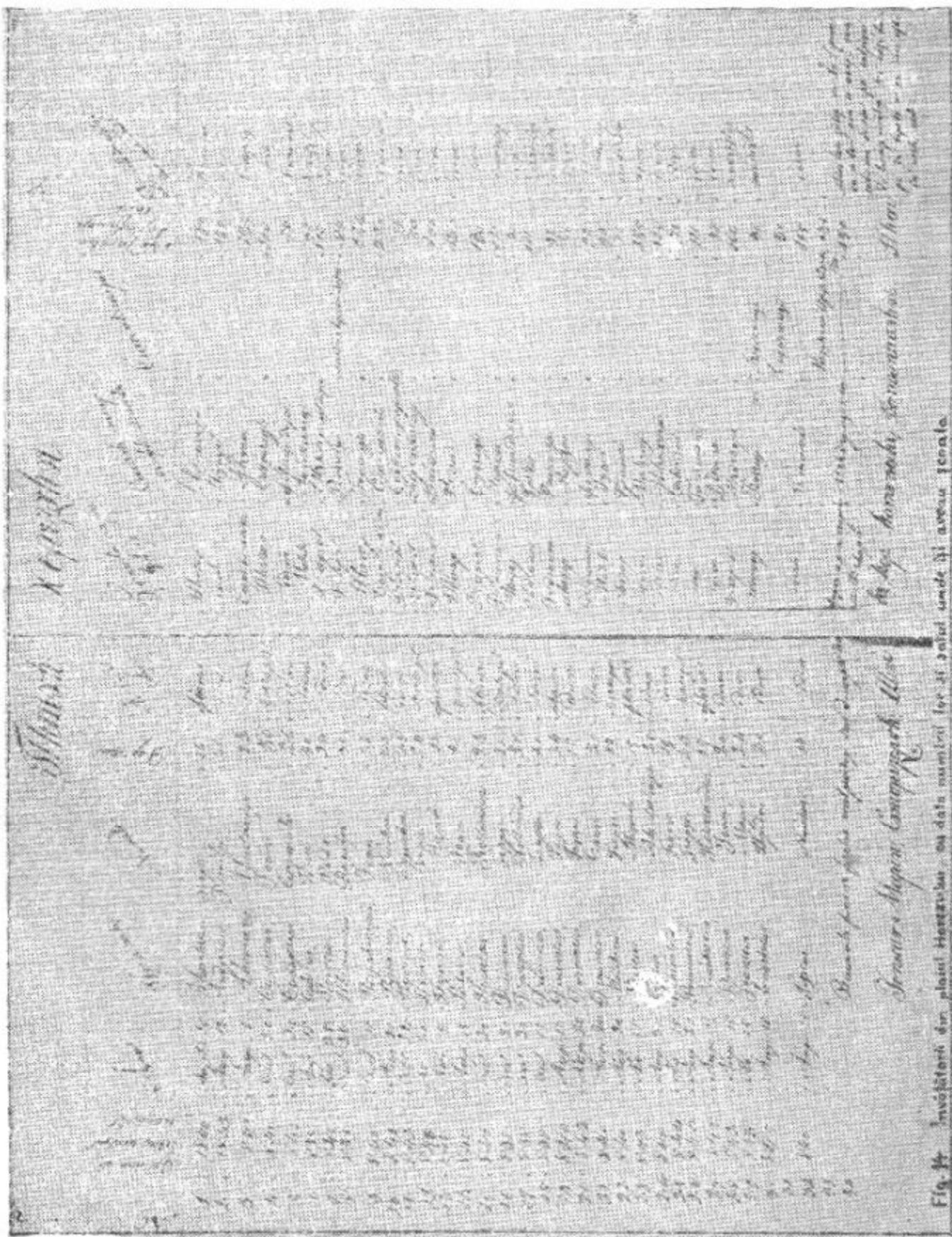

Fig. 4. Imóveis de plantas terrestres da serra norte que se adaptaram ao novo ambiente.

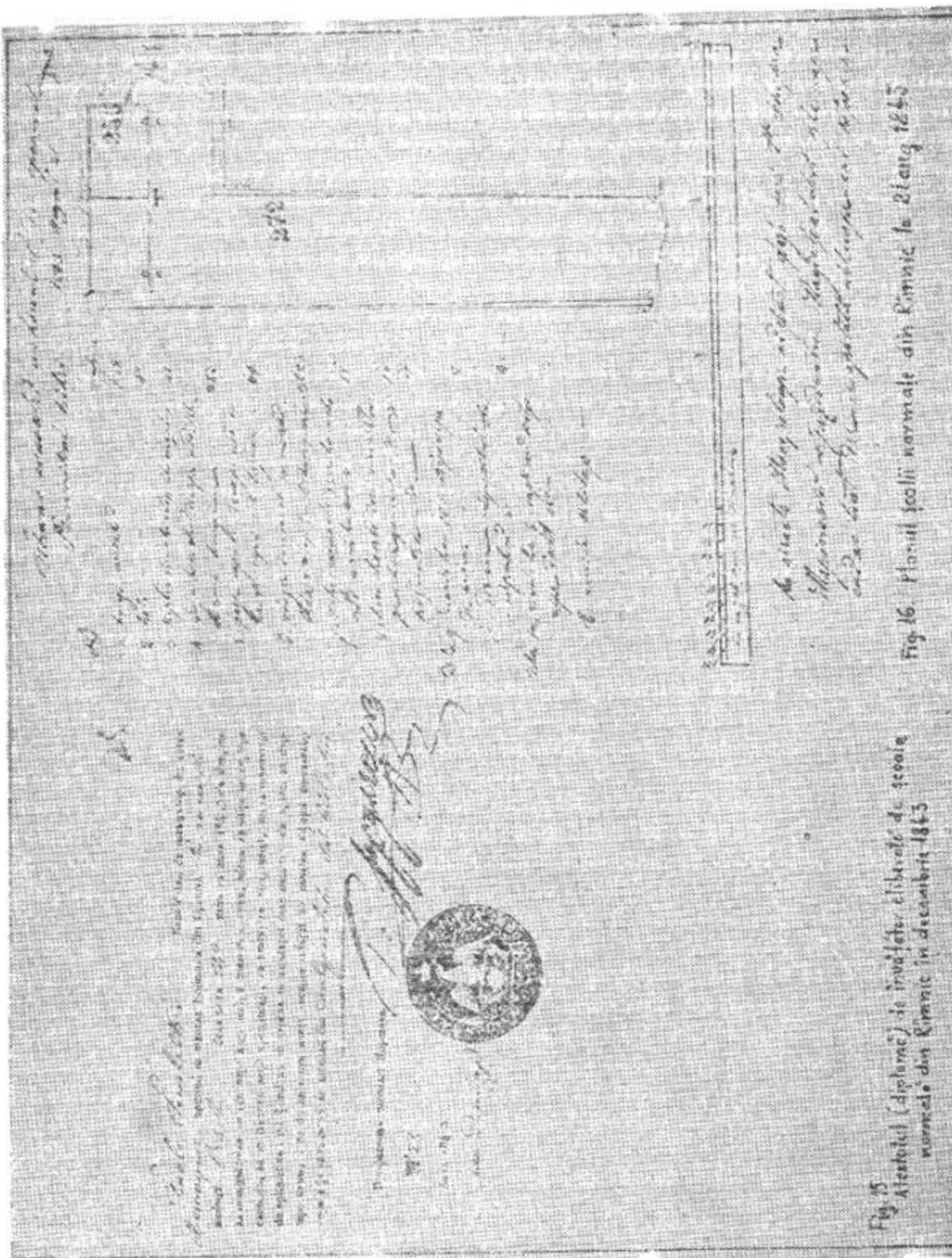

Fig. 75
Astebild ('diptore') je nach der elterlichen und
wenn sie den Kreislauf in der Larve 1863

the next day again. 1900-1901
Almond blossom, 1901, 1902

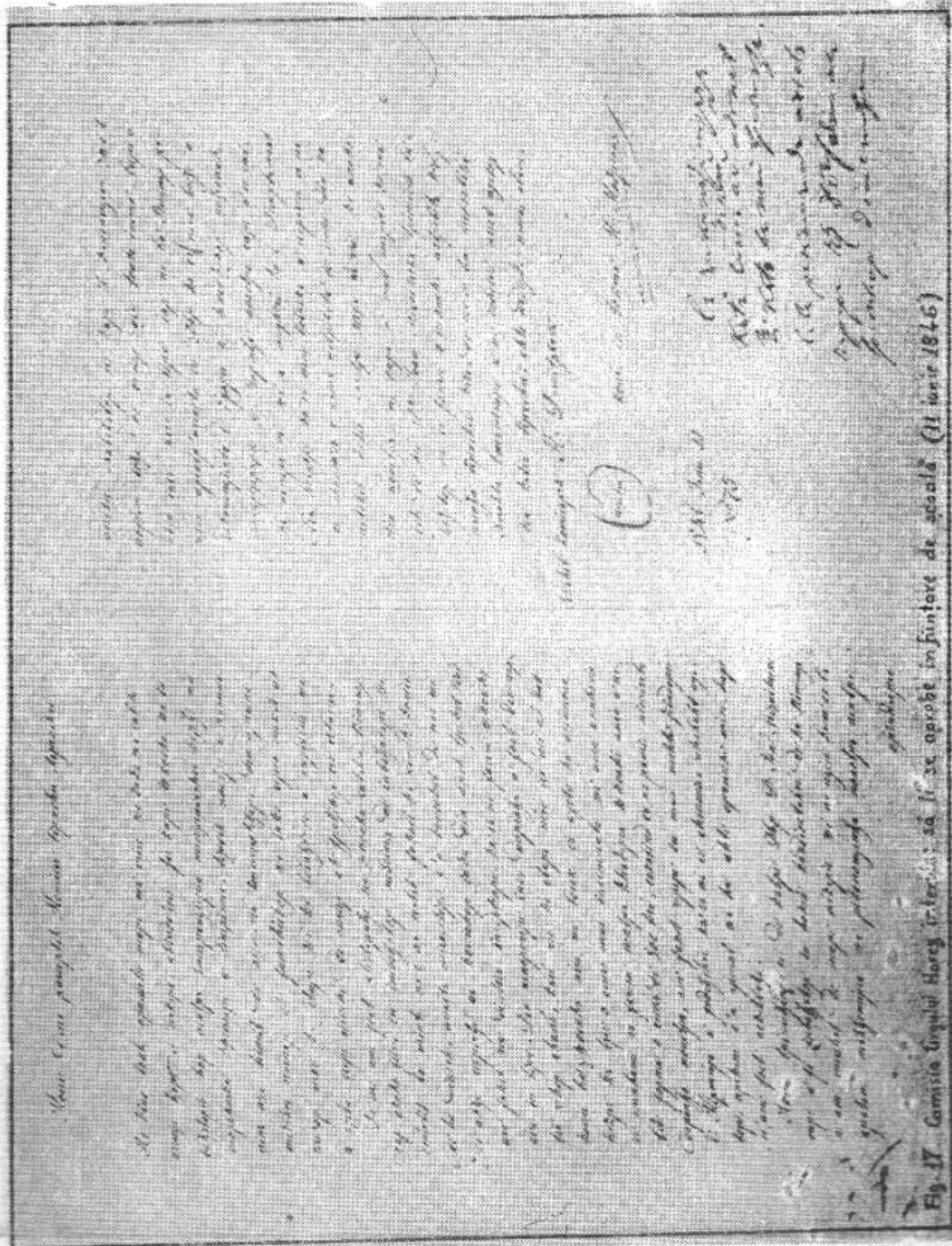

Fig. 17 Comisia de la Dacia și încreșterea sa în urma invadării de acasă (11 iunie 1846)

75

24

75

24

în următoarele luni să se întâlnească în cadrul Consiliului Național de la București și să se stabilească o nouă legătură între guvern și parlament. În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament. În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament. În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

În ceea ce privește legătura cu guvernul, se va stabili o nouă legătură între guvern și parlament.

Foto 18
Ceremonia învestirii lui Ion Gheorghe Magheru în calitate de prim-ministru în cadrul unei ceremonii de investitură
la București, 18 iunie 1947

Foto 19

Gheorghe Gheorghiu-Dej în cadrul unei ceremonii de investitură
la București, 18 iunie 1947

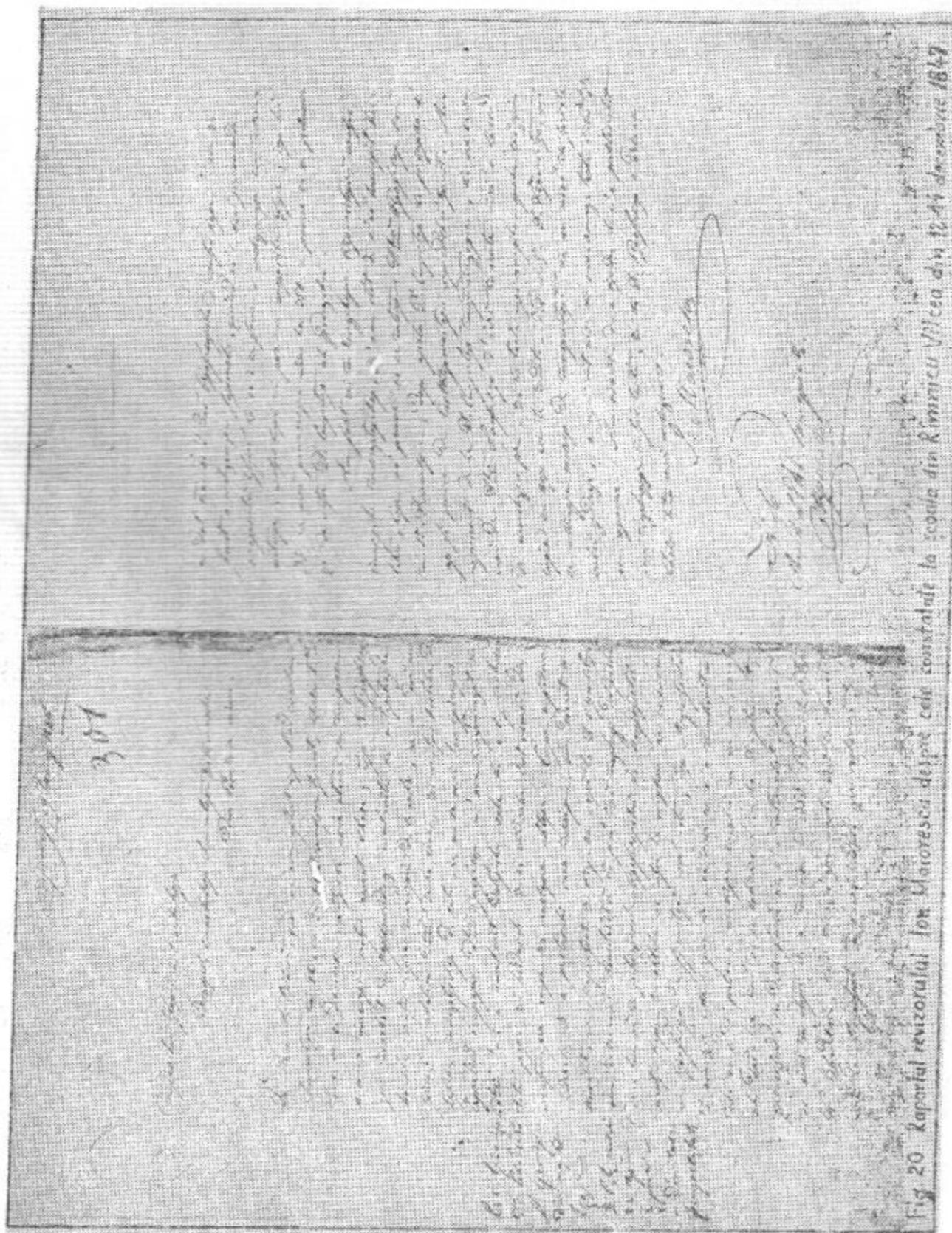

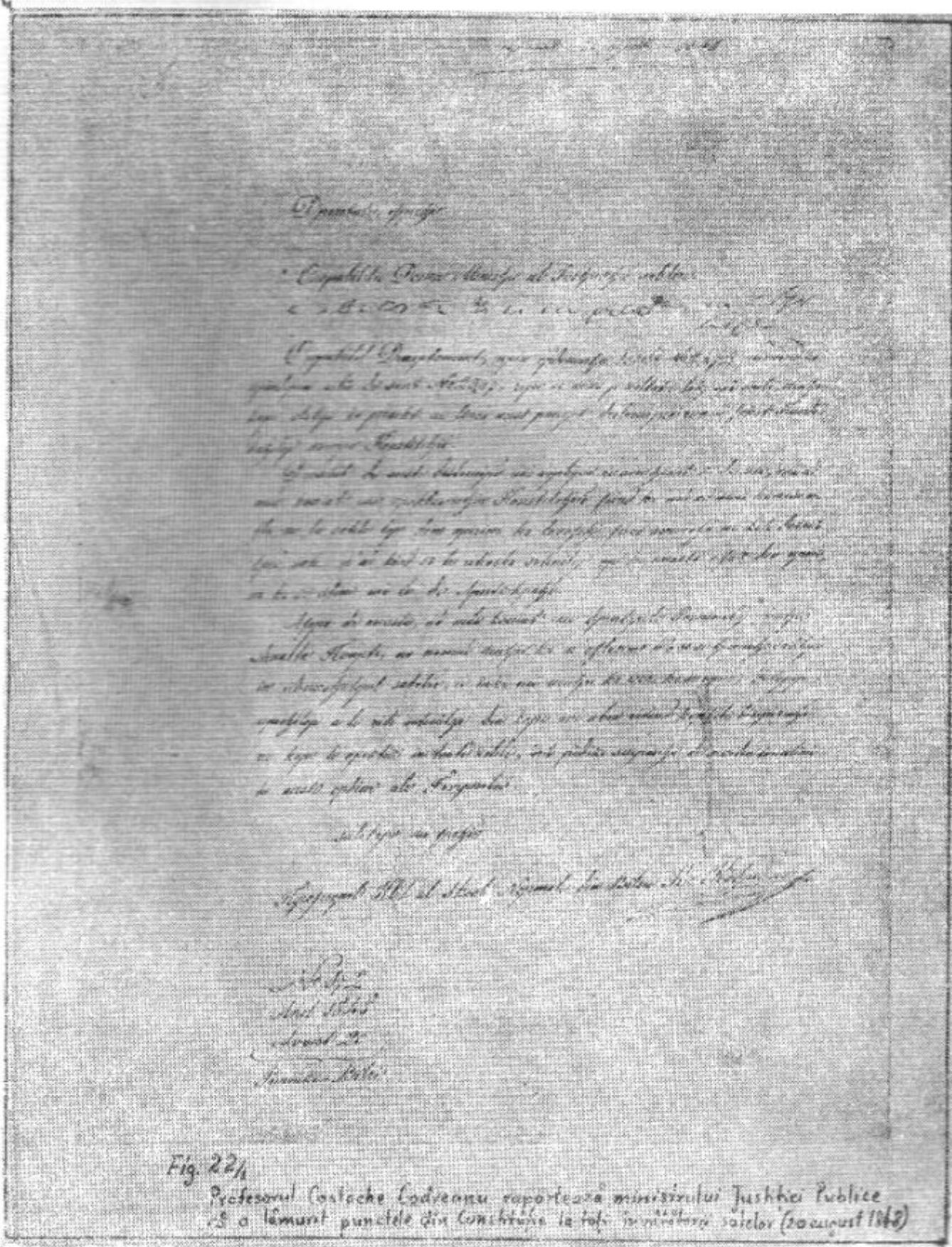
Fig. 20 Raportul revizorului Ion Ularovescu de pe cîteva din școalele din județul Vîlcea din 1847

Very difficult to get a good sample
of any part of the nest. The
nest was built in a large tree
and I could not get near it.
I had to climb up the tree
and get the nest. The nest
was very small and
had only one egg in it.

Chrysanthemum *leucanthemoides* (L.) Greene
var. *leucanthemoides* (L.) Greene
Chrysanthemum *leucanthemoides* (L.) Greene
var. *leucanthemoides* (L.) Greene

Fig. 21
Scolul Voiești
propune trei
tineri pentru
ca profesorul
școlii normale
să aibă ca un
instructor

1900-1901 - 1902-1903 - 1903-1904 - 1904-1905

— I have got a new boat, enough for me and the six men, not suitable
for much of a load, but sufficient for us to go up the river and get some
fishing — we have had a very bad time here, and have been down to
Mauritius twice in our small boat, trying to get some fish, but have not been able to catch any.

... right. I think it's been a real struggle for both sides - and it's
certainly not easy to go back to your old habitat and have no one
but your wife there. I should have never done it. I just had to do it because
I thought I could make a difference by getting involved. I just
wrote everyone I could think of, from my local newspaper to the
whole gamut. I had to do it.

Land used by a developing app. of a new tree which is
widespread, is best suited to young trees of a well developed root system.
The soil is informed by the tree, because it makes many roots
that penetrate the soil.

Upon this, upon which I had written for a long time,
I will now speak up openly again.
I hope he would easily be able to understand
what you say about his first, but also his second
and third, and fourth, and fifth, but also his sixth, seventh,
and eighth, and ninth, and tenth, and eleventh, and twelfth
and thirteenth, and fourteenth, and fifteenth, and sixteenth,
and seventeenth, and eighteenth, and nineteenth, and twentieth,
and twenty-first, and twenty-second, and twenty-third,
and twenty-fourth, and twenty-fifth, and twenty-sixth,
and twenty-seventh, and twenty-eighth, and twenty-ninth,
and thirty-first, and thirty-second, and thirty-third,
and thirty-fourth, and thirty-fifth, and thirty-sixth,
and thirty-seventh, and thirty-eighth, and thirty-ninth,
and forty-first, and forty-second, and forty-third,
and forty-fourth, and forty-fifth, and forty-sixth,
and forty-seventh, and forty-eighth, and forty-ninth,
and fifty-first, and fifty-second, and fifty-third,
and fifty-fourth, and fifty-fifth, and fifty-sixth,
and fifty-seventh, and fifty-eighth, and fifty-ninth,
and sixty-first, and sixty-second, and sixty-third,
and sixty-fourth, and sixty-fifth, and sixty-sixth,
and sixty-seventh, and sixty-eighth, and sixty-ninth,
and seventy-first, and seventy-second, and seventy-third,
and seventy-fourth, and seventy-fifth, and seventy-sixth,
and seventy-seventh, and seventy-eighth, and seventy-ninth,
and eighty-first, and eighty-second, and eighty-third,
and eighty-fourth, and eighty-fifth, and eighty-sixth,
and eighty-seventh, and eighty-eighth, and eighty-ninth,
and ninety-first, and ninety-second, and ninety-third,
and ninety-fourth, and ninety-fifth, and ninety-sixth,
and ninety-seventh, and ninety-eighth, and ninety-ninth,
and one hundred and first, and one hundred and second,
and one hundred and third, and one hundred and fourth,
and one hundred and fifth, and one hundred and sixth,
and one hundred and seventh, and one hundred and eighth,
and one hundred and ninth, and one hundred and tenth,
and one hundred and eleventh, and one hundred and twelfth,
and one hundred and thirteenth, and one hundred and fourteenth,
and one hundred and fifteen, and one hundred and sixteen,
and one hundred and seventeen, and one hundred and eighteen,
and one hundred and nineteen, and one hundred and twenty,
and one hundred and twenty-one, and one hundred and twenty-two,
and one hundred and twenty-three, and one hundred and twenty-four,
and one hundred and twenty-five, and one hundred and twenty-six,
and one hundred and twenty-seven, and one hundred and twenty-eight,
and one hundred and twenty-nine, and one hundred and twenty-

also by the highest authorities as
the most important and
most valuable among all the
existing specimens.

Fig. 22. Particularul nr. 2 din hărțile de lărgit publicate în 1864 față de
proiectul Societății Naționale din București.

and so on. In many cases, as you will note in the following section, we could take the original types and get them to print off perfectly, except for the fact that the ink had dried and was no longer able to respond to the pressure of the paper.

you can be up by you can get up
and go to work by 6 o'clock in the morning
and go to bed at 10 o'clock at night. If you have no work
and have to sit at home you can get up when you like
go to bed when you like. Encourage you old hand to help
you to get up you will have more time to go to bed
and to sleep and to go to work and to get up again
but if you have no work you can still go to bed

We looked over parts of the city and the country around us (part of Lake Ontario) and saw some birds and flowers.

Fig. 22_{1/3}. - *Continued*

and I will be - And when I get to
the place the last time with the money will be
in my pocket.

Draživo a základního bytu je všechno fyzické materiál
jeho vlastnosti se však mohou výrazně měnit
vzájemnou vlivem mezi jednotlivými komponentami, které
se využívají v různých oborech a především v letectví.
V leteckém průmyslu je to například
vlastnostem materiálů, které mají vysokou
vzdálosti mezi jednotlivými komponentami
a využívají se v různých oborech a především v letectví.
V leteckém průmyslu je to například
vlastnostem materiálů, které mají vysokou
vzdálosti mezi jednotlivými komponentami
a využívají se v různých oborech a především v letectví.
V leteckém průmyslu je to například
vlastnostem materiálů, které mají vysokou
vzdálosti mezi jednotlivými komponentami
a využívají se v různých oborech a především v letectví.

and the people of the country were very much pleased with the
arrangement. The new government was formed by the people themselves,
and the new constitution was adopted by the people themselves.
The new government was formed by the people themselves,
and the new constitution was adopted by the people themselves.

Fig. 22_{1/2} - Continue -